

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы

«Қазақстандағы ауыл жастарының әлеуметтік жай-күйі және өзекті мәселелері»

**Әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері бойынша
аналитикалық баяндама**

Нұр-Сұлтан, 2019

Қазақстандағы ауыл жастарының әлеуметтік жай-күйі және өзекті мәселелері / Нұр-Сұлтан: «Жастар» ҒЗО, 2019. – 178 с.

© «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, 2019

МАЗМҰНЫ

I Бөлім. Социологиялық зерттеудің бағдарламасы	4
II Бөлім. Ауыл жастарының әлеуметтік жай-күйі	10
2.1 Ауыл жастарының өмірдің жекелеген аспектілеріне қанағаттануы және болашаққа сенімі	10
2.2 Ауыл жастарының тұрғылықты жеріндегі өзекті мәселелері	13
2.3 Ауыл жастарының ауылдық елді-мекендердегі өмірдің болашағына қатысты көзқарасы	16
<i>Бөлім бойынша қорытындылар</i>	20
III Бөлім. Ауыл жастарының құндылықтары мен адамгершілік бағдарлар жүйесі	22
3.1 Ауыл жастарының санасындағы басым құндылықтар	22
3.2 Ауыл жастары ортасындағы әлеуметтік қолдау	25
<i>Бөлім бойынша қорытындылар</i>	27
IV Бөлім. Ауыл жастарының неке және отбасы институтына қарым-қатынасы	29
4.1 Ауыл жастарының отбасылық-некелік қондырмаларының әлеуметтік-демографиялық сипаттамалары	29
4.2. Ауылдағы жас отбасының рөлдік күтімі мен өзекті мәселелері	33
<i>Бөлім бойынша қорытындылар</i>	35
V Бөлім. Жастардың қауіпсіздігі	37
5.1 Ауыл жастары арасындағы қауіпсіздікті сезіну және физикалық күш көрсету мәселесі	37
5.2 Ауыл жастары арасында алкоголь мен есірткінің таралу мәселесі	40
5.3 Ауыл жастарының құқық қорғау органдарына сенім дәрежесі	43
<i>Бөлім бойынша қорытындылар</i>	45
VI Бөлім. Бос уақыт, білім беру және жұмыспен қамтылу	47
6.1 Ауыл жастарының мектептегі білім беру сапасына қанағаттануы	47
6.2 Ауыл жастарының жұмыспен қанағаттануы және ауылдағы жұмыспен қамтылу мәселелері	50
6.3 Ауыл жастарының бос уақытының ерекшеліктері	53
<i>Бөлім бойынша қорытындылар</i>	55
VII Бөлім. Ауыл жастарының елдің қоғамдық-саяси өміріне қатысуы	57
7.1 Ауыл жастарының елдегі қоғамдық-саяси жағдайға хабардар болуы	57
7.2. Ауыл жастарының сайлау белсенділігі	60
7.3 Ауыл жастарының жастар қоғамдық ұйымдарының жұмысына қатысуы	61
<i>Бөлім бойынша қорытындылар</i>	62
Қорытынды	64
Қосымша	69

I БӨЛІМ. СОЦИОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУДІҢ БАҒДАРЛАМАСЫ

1.1. Бағдарламаның әдіснамалық бөлімі

1.1.1. Проблемалық жағдайдың негіздемесі

Ірі әлеуметтік-демографиялық топ бола отырып, жастар бірқатар ерекшеліктерге ие. Бір жағынан, жастар үшін мобильдіктің, интеллектуалды белсенділіктің жоғары деңгейі және жақсы денсаулығы тән, бұл оларды басқа қоғамның мүшелерінен ажыратады. Екінші жағынан - жаңа ұрпақ көптеген қиындықтарға тап болады: әлеуметтену, экономикалық, саяси және әлеуметтік-мәдени кеңістікке интеграциялаумен байланысты кедергілерді жеңеді. Дәл осы жаста адам отбасын құруға, материалдық және тұрғын-үй мәселелерін шешуге, білім алуға, өз бетінше өмір сүрудің шынайылығына бейімдеуге тура келеді. Тек өзіне ғана емес, жақын адамдарға да жауапты болу қажет кезең пайда болады. Бұл жастарды халықтың басқа топтарымен салыстырғанда әлеуметтік жағынан осал етеді және оған базалық институттар тарапынан жіті назар аударуды талап етеді.

Ауыл жастары, жастардың құрамдас бөлігі бола отырып, ауыл қоғамын жаңғырту мен дамытуда маңызды рөл атқарады. Әлеуметтік-демографиялық топ ретінде ол әлеуметтік-экономикалық, қалалық және ауылдық аумақтарды дамытудағы айырмашылықтардың ықпалымен, сондай-ақ ауылдық өмір салтының ерекшелігімен қалыптасатын ерекше әлеуметтік жағдаймен сипатталады.

Тұтастай алғанда, ауылдарда әлеуметтендіру үдерісіне тікелей әсер ететін және теріс сипат беретін, оның ішінде жастарды жеке тұлға ретінде іске асыруда, сондай-ақ жастарды түрлі салаларда іске асыруда перспективалар мен жағдайлардың жоқтығы сияқты бірқатар мәселелер бар. Осыған байланысты, ауыл жастарының әлеуметтік жай-күйін зерделеу қажет болып табылады. Әлеуметтік жай-күй – бұл әлеуметтік топ өкілдерінің өзінің қоғамдық жағдайын, әлеуметтік-экономикалық және рухани қажеттіліктерін, мүдделерін қанағаттандыру деңгейін бағалауының эмоциялық аспектісі.

Ауыл жастарының әлеуметтік жай-күйін анықтайтын факторлар арасында өмірдің қанағаттануымен қатар, миграциялық көңіл-күй ерекше рөл атқарады. Ауылдарда жұмыс орындарының жетіспеушілігіне байланысты ауыл жастарының миграциялық көңіл-күйі жоғары деп болжауға болады. Бұл жағдай дамуға, сондай-ақ ауылдардың демографиялық жағдайының өзгеруіне кері әсер етуі мүмкін.

Ауыл жастарының әлеуметтік жай-күйін зерттеуде, өз кезегінде, осы санаттағы өкілдердің өмірінің барлық компоненттерін, яғни олардың құндылық және адамгершілік бағдарларын, ұстанымдарын, мақсаттарын және т. б. қарастыру қажет.

Бізге белгілі болғандай, заманауи қоғам трансформация мен жаңғырту процесін бастан кешуде. Дегенмен, ауыл жұртшылығына дәстүрлі, консервативті қалау мен қондырғылар тән. Бұл тұрғыда ауылдарда тұратын жастардың портретін анықтау қызықты.

1.1.2. Зерттеудің мақсаты мен міндеттері

Зерттеудің мақсаты – ауыл жастарының әлеуметтік жай-күйін зерттеу, оның ішінде мәселелер мен перспективаларды анықтау.

Қойылған мақсатқа жету үшін келесі негізгі зерттеу міндеттерін шешу қарастырылады:

- 1) ауыл жастарының құндылықтары мен адамгершілік бағдарларын айқындау;

- 2) жастардың тұрғылықты жеріне қарым-қатынасын белгілеу;
- 3) ауыл жастарының неке және отбасы институтына деген қарым-қатынасын анықтау;
- 4) ауыл жастарының гендерлік рөлдерді бөлудегі ұстанымын анықтау;
- 5) ауылдағы жас отбасының жиі кездесетін мәселелерін анықтау;
- 6) ауыл жастарының әлеуметтік жай-күйін зерделеу;леу;
- 7) ауылдарда тұратын жастардың өмірімен қанағаттану деңгейін анықтау;
- 8) ауылдағы жастарды және олардың отбасыларын алаңдататын бірқатар мәселелерді анықтау;
- 9) ауыл жастары арасында миграциялық көңіл-күй деңгейін анықтау;
- 10) ауыл жастарының миграциялық көңіл-күйін әлсіретуге ықпал ететін шешім тәсілдерін белгілеу;
- 11) ауылдардағы қауіпсіздік, девиациялық мінез-құлық және зорлық-зомбылық деңгейін анықтау;
- 12) ауылдарда тәртіпті қамтамасыз ететін құқық қорғау органдарына жастардың сенім деңгейін айқындау;
- 13) ауыл жастарының жұмысқа қатынасын және оның ішінде ауылдық жерлерде жұмысқа орналасу мәселелерін анықтау;
- 14) ауыл жастарының елдің қоғамдық-саяси өміріне қатысуын бағалау.

1.1.3. Зерттеудің пәні мен объектісі

Зерттеу объектісі – Қазақстан Республикасының әлеуметтік-демографиялық және аумақтық сипаттамаларын көрсететін параметрлері бойынша таңдап алынған 14 жастан 28 жасқа дейінгі жастары.

Зерттеу пәні – жас қазақстандықтардың әлеуметтік жай-күйі, көңіл-күйі, жоспарлары мен қажеттіліктері туралы пікірлерін зерттеу.

1.1.4. Негізгі ұғымдардың интерпретациясы

Жастар – он төрт жастан жиырма тоғыз жасқа дейінгі Қазақстан Республикасының азаматтары. Жастар - бұл ерекше әлеуметтік-жас тобы, ол жас шамасына қарай және өзінің қоғамдағы мәртебесімен ерекшеленетін: балалық пен жастық шақтан әлеуметтік жауапкершілікке өтуі. Кейбір ғалымдар жастар қоғам оларды жеңілдіктермен қамтамасыз ете отырып, бірақ әлеуметтік өмірдің белгілі бір салаларына белсенді қатысу мүмкіндігін шектей отырып, әлеуметтік тұрғыдан қалыптасуына мүмкіндік беретін жастардың жиынтығы ретінде түсініледі.

Адамның әлеуметтік жай-күйі оның әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыру дәрежесімен анықталады, олар өз кезегінде қоғамдағы әлеуметтік игіліктер, оларды өндіру және бөлу жүйесінен туынды болып табылады. Бұл сондай-ақ нақты адам үшін осы әлеуметтік жағдайлардың жайлылық дәрежесі, яғни оның өз тәжірибесіне сүйене отырып қалыптасатын қоршаған әлем туралы субъективті пікірі.

Құндылықты бағдарлар – қоршаған ортаға субъектіні жалпылама түрде бағалауды жүзеге асыратын және осы бағалаудан туындайтын оған қатынасты, оның мағыналы мақсаттарын және индивидтің немесе әлеуметтік ортақтықтың қажеттіліктері мен мүдделерімен органикалық байланысты оларға қол жеткізу құралдарын қамтитын тұлғаның (немесе топтың) әлеуметтік сапасы.

Девияция – қоғамдық ережелермен (нормалармен және құндылықтармен) сәйкес келмейтін, осы адамға немесе ол әрекет ететін жағдайға қатысы бар мінез-құлық.

Қауіпсіздік – адамның, қоғамның, мемлекеттің және тіршілік ортасының ішкі және сыртқы қауіптерден немесе қауіптерден қорғалу жағдайы.

Бос уақыт – жұмыстан тыс бос уақыт. Бос уақыт адамдардың тауарлар мен қызметтерді тұтынуына қосымша пайдалылық функциясына кіреді. Бос уақыт шамасын нақты өлшеу қиын: оны жұмыста емес уақыт ретінде оңай анықтауға болады; бірақ жұмысқа (жұмыспен қамтылған жағдайда) немесе жұмыс іздеуде (жұмыссыздық жағдайында) жұмсалған уақыт бос уақыт бос уақыт деп санауға болады ма, күмәнді. Мәдени демалысты, спортты немесе ойын-сауық индустриясын қоса алғанда, демалыс құралдарымен қамтамасыз ету қазіргі заманғы экономиканың маңызды секторы болып табылады.

Білім беру – әлеуметтік институт, оның арқасында қоғам өз мүшелерін маңызды біліммен, соның ішінде шындықтың іргелі құбылыстары, кәсіби дағдылар мен мәдени нормалар мен құндылықтар туралы біліммен қамтамасыз етеді.

Жұмыспен қамтылу – мемлекеттік органдар мен қоғамдық ұйымдар халықтың бейімділігіне, қабілетіне, кәсіби дайындығына, білімге сәйкес және қоғамдық қажеттіліктерді ескере отырып жұмысқа орналасуға, іздеуге, жіберуге және орналастыруға жәрдемдесу мақсатында жүргізетін іс-шаралар жүйесі.

Қоғамның саяси өмірі – бұл индивидтердің, әлеуметтік жіктердің, топтардың, таптардың және басқа да қауымдастықтардың жиынтық қызметі, ол арқылы саяси билікті ұйымдастыру және өз мүдделерін іске асыру үшін пайдалану мақсатында қоғамның саяси жүйесін қалыптастыру, қызмет ету және қайта құру болып табылады.

1.1.5. Зерттеу болжамдары

Негізгі гипотеза.

Ауылдық жерлердегі жастар арасындағы әлеуметтік жай-күй деңгейі өте жоғары емес.

Болжамдар:

- 1) Тұтастай алғанда Қазақстанның ауыл жастарына өмірмен субъективті қанағаттанудың жоғары деңгейі, оның ішінде болашақ туралы алаңдаушылық және мазасыздық сияқты көңіл-күй тән емес.
- 2) Ауыл жастарының атап айтқанда олардың отбасыларының негізгі өзекті мәселелері жұмыспен қамтылуға байланысты, яғни жұмыс орындарының жетіспеушілігі, жолдардың нашар сапасы, жастардың бос уақытын өткізу, байланыс және интернет мәселелері болып табылады.
- 3) Ауылдардағы миграциялық көңіл-күйдің (ауылдық-қалалық көші-қон) деңгейі айтарлықтай жоғары болып табылады, бұған ауылдарға тән көптеген мәселелер әсер етеді, алайда оның таралуына көбінесе ауылдардағы жұмыссыздық түрткі болып табылады. Ауыл жастары осы жағдайдың шешімі бойынша тұрақты жұмыс ұсыну және әлеуметтік-тұрмыстық және мәдени инфрақұрылымды дамыту деп болжауда.
- 4) Ауыл жастарының елдің қоғамдық-саяси өміріне қатысуы жоғары емес. Бұл ретте, елдегі саяси-қоғамдық оқиғаларға ауыл жастары сирек қызығушылық танытпайды, алайда бұл үрдіс жасына байланысты өзгеріп отырады.
- 5) Ауыл жастарының дәстүрлі сипаттағы құндылықты бағдарлары, яғни олар үшін өмірде ең маңыздысы – мықты отбасы болуы. Бұл ретте, құндылықтың діни сипатын жоққа шығаруға болмайды – бұл діни нұсқамаларға сәйкес өмір сүру.

- 6) ауылдық жерлерде неке және отбасы институтына дәстүрлі көзқарас сақталады, яғни олар үшін ресми-тіркелген неке міндетті. Сондай-ақ гендерлік рөлдерді бөлуде дәстүрлі көзқарастарды ұстанады.
- 7) Ауылдардағы қауіпсіздік пен девиациялық мінез-құлық деңгейін орташадан жоғары деп сипаттауға болады, бұл ретте гендерлік белгілерге байланысты өзгеріп отырады. Ерлер ортасында девианттық көріністер деңгейі жоғары.

1.2. Зерттеудің әдістемелік бөлімі

1.2.1. Іріктеменің көлемін анықтау

Іріктемелі жиынтықтың көлемі 1 000 респондентті құрайды. Әлеуметтанулық зерттеу жүргізу аумағы Қазақстан Республикасының барлық өңірлері – еліміздің 14 облысының ауылдық елді мекендерін қамтиды. Зерттеуде стратификацияланған көп сатылы іріктеу қолданылған.

1-кесте

Жоба бойынша іріктемелі жиынтық, адам

	Ауыл халқы		
	Барлығы	Ерлер	Әйелдер
Республика Казахстан	1000	507	493
Ақмола	48	25	23
Ақтөбе	42	21	21
Алматы	188	98	90
Атырау	44	23	21
Шығыс Қазақстан	58	30	28
Жамбыл	88	45	43
Батыс Қазақстан	40	20	20
Қарағанды	36	18	18
Қостанай	50	25	25
Қызылорда	61	32	29
Маңғыстау	54	28	26
Павлодар	26	13	13
Солтүстік Қазақстан	33	17	16
Түркістан	232	122	110

ҚР Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің 2018 жылғы 1 қаңтар деректері бойынша

Осы зерттеуде бақылау бірліктерін іріктеу бірнеше кезеңде жүргізілді: іріктеудің ықтимал дизайны қолданылды. Іріктеменің ықтималдық дизайны кез келген адамның

(14 жастан 28 жасқа дейін) жиынтығы шегінде талдау үшін іріктеуге тең мүмкіндіктері бар. Стратификацияланған көп сатылы іріктеу қолданылды. Осылайша, негізгі страталар:

1-саты. Облыстар бойынша іріктеу – облыстар бойынша және 14-28 жас аралығындағы халық санына қарай іріктеу көлемі анықталды.

2-саты. Бастапқы нүктені іріктеу – әрбір елді-мекен шегінде кездейсоқ түрде маршруттың бастапқы нүктелері мен респонденттер саны анықталады.

3-саты. Үй шаруашылығын іріктеу – бағыт бойынша бастапқы нүктеден "сол қол" ережесі бойынша үй шаруашылығы іріктеледі.

4-саты. Квотаға сәйкес респонденттерді іріктеу – әрбір жеке үй шаруашылығында респонденттер екі белгі бойынша іріктеледі – жынысы мен жасы – жыныстық-жас квотасы – респонденттің жасы 14-тен 28-ге дейін, сондай-ақ жынысы бойынша репрезентативтік ұсыным (сұралатын ерлер мен әйелдердің саны әр облыс бойынша статистика жөніндегі комитеттің деректеріне сәйкес есептелген).

Іріктеу репрезентативті болып табылады, яғни бөлінген параметрлер бойынша респонденттер құрамы бас жиынтықтағы сәйкес пропорцияларға жақындайды (Статистика комитетінің 2018 жылға арналған деректеріне сәйкес). Бұл ретте іріктемелі жиынтықтың орташа сипаттамаларының бас жиынтықтың орташа сипаттамаларынан ауытқуы $\pm 3,5\%$ аспайды.

1.2.2. Негізгі әлеуметтік ақпаратты жинауда қолданылатын әдістерінің сипаттамасы

Ақпаратты жинау әдісі ретінде 14-28 жас аралығындағы жастарға "face-to-face" жаппай сауалнама жүргізіледі. Бұл әдіс Қазақстанның жастар ортасындағы жағдай туралы объективті ақпарат алуға, сондай-ақ жас қазақстандықтардың негізгі қажеттіліктері мен әлеуметтік тәжірибелерін анықтауға мүмкіндік берді. Жүргізілген жаппай сауалнама нәтижелері негізінде жаппай мінез-құлық туралы болжам жасалады.

Жаппай сауалнама шеңберінде ақпарат жинау респонденттердің тұрғылықты жері бойынша (пәтерлік сауалнама деп аталатын), оқу / жұмыс орны / жұмыспен қамту орталығы бойынша сирек (мақсатты топқа жедел іздеу және қол жеткізу үшін) жүргізіледі. Таңдалған әдіс ағымдағы зерттеудің мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келеді.

1.2.3. Инструментарий құрылымы

Деректерді жинау техникасы қисынды құрылымдалған сауалнама - әлеуметтанулық зерттеудің анкетасы - бастапқы ақпаратты жинауға арналған құрал, белгілі бір ережелер бойынша тұжырымдалған және өзара байланысты мәселелер жиынтығын қамтитын тираждалған құжат болып табылады. Әлеуметтанулық сауалнаманың қасиеттері мен сапасы, оның көлемі, құрылымы, мәселелерді құрастырудың ерекшелігі тығыз байланысты және осы құралды пайдалану (жаппай) болжанатын сауалнама типімен, сондай-ақ зерттеу объектісінің ерекшеліктерімен анықталады.

Әлеуметтанулық сауалнаманың құрылымы үш блоктан тұрады: 1) Кіріспе, респондентке зерттеу туралы және т.б. ақпараты бар; 2) негізгі, зерттелетін мәселе бойынша сұрақтар жиынтығы бар. Бұл блоктың зерттелетін мәселенің әртүрлі аспектілеріне немесе жекелеген тақырыптарға арналған бірнеше бөлімдері болуы мүмкін; 3) әлеуметтік-демографиялық, респонденттің жынысы, жасы, білімі, табысы және т. б. сияқты сипаттамалары туралы сұрақтар жиынтығы бар.

Сұрақтардың тұжырымдалуы - сауалнаманы құрастырудың ең күрделі кезеңі. Сауалнаманың сұрақтары респонденттерге түсінікті болуы, грамматикалық және лексикалық қатынастарда қарапайым болуы, олардың жалпы даму деңгейін, мәдениеттің ерекшеліктерін және зерттеу пәніне жататын саладағы хабардарлық дәрежесін ескеруі тиіс.

Сауалнаманы құрастыру оны тексеруді, байқаудан өткізуді, нақтылауды көздейді. Сауалнаманың сапасын бағалау үшін пилотажды зерттеу жүргізіледі. Оның барысында сауалнаманың мазмұнын, тұжырымдар мен сұрақтардың дәйектілігін, жауаптардың және т. б. нұсқаларын тексеру жүзеге асырылады. Пилотаж респонденттің жауаптарын, оның сұрақтардың мазмұнына, оларды түсіну мен қабылдауға реакцияларын белгілей отырып, сондай-ақ сұрау салуға жұмсалған уақытты міндетті түрде белгілей отырып, сұхбат нысанында тәжірибелі социологпен микро-іріктеуде (10 адамға дейін) жүргізіледі. Осының барлығы инструментарийдің кемшіліктерін анықтауға, оларды түзетуге және сауалнаманы жаппай жұмысқа бейімдеуге мүмкіндік береді. Сауалнама тілі: респонденттің қалауына байланысты қазақ және орыс тілдерінде.

Зерттеудің далалық кезеңінің ақпаратын жинауды элеуметтік-демографиялық параметрлерге сәйкес іріктелген арнайы дайындалған интервьюерлер жүзеге асырды. Интервьюерлер әрбір респондентпен әңгімелесу барысында сауалнаманы толтыруды тікелей қамтамасыз етеді.

1.2.4. Ақпаратты өңдеудің әдістемесі

Зерттеудің далалық кезеңінің қорытындысы бойынша "Жастар" ҒЗО қызметкерлері интервьюерлердің жұмысына бақылау жүргізді (сауалнамалардың дұрыс толтырылуын 100% тексеру және телефон арқылы даланы 30% бақылау), сондай-ақ деректерді кодтау, енгізу және өңдеу. "Жастар" ҒЗО далалық зерттеуге бақылау жүргізу үшін тапсырыс берушінің сұрауы бойынша зерттеудің далалық кезеңінің барлық құжаттарын (сауалнамалар, маршруттық парақтар, тізбектер, корреляция) сақтай алады.

Бастапқы деректерді енгізу, өңдеу, сондай-ақ бір өлшемді, екі өлшемді кестелерді шығару, корреляциялық және кластерлік талдаулар лицензиялық, компьютерлік орыс тілді SPSS 21 нұсқа бағдарламасы көмегімен орындалды.

Ақпаратты талдау әдістері

Бастапқы социологиялық ақпаратты талдаудың негізгі әдістері:

- 1) деректерді бір өлшемді талдау;
- 2) деректерді екі өлшемді талдау;
- 3) корреляциялық талдау.

Зерттеу кезеңі: наурыз-сәуір 2019 жыл.

II БӨЛІМ. АУЫЛ ЖАСТАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАЙ-КҮЙІ

Мәселе.

Әлеуметтік жай-күй кешенді сипатқа ие. Ең кең мағынада ол тұлғаның өмірлік стратегиясын іске асырудың интегралды сипаттамасы болып табылады. Адамның мінез-құлқындағы әлеуметтік жай-күйдің рөлі ең алдымен оның реттеу функциясында көрінеді: мінез-құлық мотиві бола отырып, жай-күй адамның белсенділігінің/пассивтілігінің әр түрлі формаларында көрсетілуі мүмкін. Бұл әсіресе, рефлексия үшін "материал" ғана емес, өмірлік бағдарламаны өзгерту, түзету үшін әбден нақты мүмкіндігі бар жастардың әлеуметтік жай-күйі туралы әңгіме болғанда маңызды.

Жүргізілген социологиялық зерттеу шеңберінде ауылдық елді-мекендерде тұратын жастардың әлеуметтік жай-күйі бірқатар айнымалылар арқылы зерттелді, олардың ішінде: жалпы өмірмен қанағаттану деңгейі, материалдық жағдайды субъективті бағалау, өз болашағына сенімділік, ауыл жастарының өміріндегі негізгі мәселелер және олардың миграциялық көңіл-күйі.

Нәтижелері.

2.1 Ауыл жастарының өмірдің жекелеген аспектілеріне қанағаттануы және болашаққа сенімі

Әлеуметтік жай-күйдің негізгі өлшемдерінің бірі адамның өміріне қанағаттануы болып табылады, ол оның негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыру дәрежесі, әлеуметтік жағдайлардың жайлылық деңгейі, өзінің тәжірибесіне сүйене отырып қалыптасатын қоршаған әлем туралы субъективті пікір ретінде түсіндіріледі.

Сондықтан бірінші болып ауыл жастарының өз өміріне қаншалықты қанағаттану мәселесі қаралады. Әлеуметтанулық сауалнаманың нәтижелері "толығымен қанағаттанамын" позициясының айқын басымдылығы кезінде оң градацияға қарай басым салмақты анықтады - 44,6% және "Қанағаттанамын деуге болады" - 45,3%. Сауалнамаға қатысқандардың тек 2,3% ғана өз өміріне қанағаттанбауы туралы айтты (*1-кестені қараңыз*). Өмір сапасы жағынан қалалықтардан алыс ауылдық елді мекендердің қазіргі жай-күйінің болмысын ескере отырып, осындай жауаптарды бөлу негізінен ауыл халқының қалалықтармен салыстырғанда төмен қажеттілігімен реттелгенін болжауға болады.

Респонденттер арасында өмір сүру деңгейін бағалауды бөлу гендерлік айырмашылықты көрсеткен жоқ. Жасы ұлғаюына байланысты өмірмен қанағаттанудың төмендеуі байқалады: 14 жастан 18 жасқа дейінгі топта 51,7% өміріне толығымен қанағаттанған, 1,7% толық қанағаттанбаған, 24 жастан 28 жасқа дейінгі топта бұл көрсеткіш 42,1% және 2,1% құрайды. Бұл өмірге қанағаттану сезіміне жастың әсері туралы айтады.

Сондай-ақ, респонденттердің діни тиесілілігі бойынша корреляцияларды талдау мұсылман дінінің өкілдерінің өмірімен салыстырмалы түрде қанағаттануын көрсетеді, олардың арасында "толығымен қанағаттанамын" нұсқасы 46%, ал христиандардың арасында бұл көрсеткіш 36,6% құрады. Біз мұсылмандар тобында дін күнделікті өмірде үлкен мәнге ие, реттеуші функцияны, оның діни тәжірибелерін, сондай-ақ діндар адамдар пайдаланатын копинг-стратегияларды орындай отырып, өмірлік қиындықтармен тиімді ұштастыруға мүмкіндік береді деп болжай аламыз, ал христиандардың арасында таңдаудағы екінші ірі діни топтың арасында дін және Құдай респонденттердің күнделікті өмірінде айқындаушы сипатқа ие.

Респонденттердің этникалық сәйкестілігі бөлігінде өз өмірімен қанағаттану дәрежесіндегі маңызды айырмашылықтар байқалмайды: қанағаттанғандардың жиынтық көрсеткіші тиісінше "қазақтар", "орыстар" және "басқа этностар" этностық санаттарында 90,7%, 91,5% және 90% шегінде құбылады.

Өмірге қанағаттану мен білім деңгейін арасындағы байланыс байқалады: жоғары білімі бар және мектеп аттестатымен не оның болмауымен шектелетін респонденттер өз өміріне қанағаттанған. Мәселен, жоғары дәрежелері бар (магистр, ғылым кандидаты/докторы, PhD докторы) және жоғары (бакалавр/маман) білімі бар адамдар арасында жиынтық көрсеткіш ("толық қанағаттанамын" және "қанағаттанамын деуге болады" жауаптардың жиынтығында) тиісінше 100% және 95% тең, орта арнайы/кәсіптік-техникалық, толық және толық емес орта білімі бар респонденттер арасында ол 87%-дан 89% дейін ауытқиды, толық білімі бар респонденттер арасында 92% жетеді. Біріншіден, диплом мен біліктіліктің болуы адамдарға сәйкесінше ауылдық жерлерде аз тұрақты жалақысы бар жақсы жұмыс орындарына орналасуға мүмкіндік береді. Екіншіден – ауыл өмірі қалауына қарай жеке қосалқы шаруашылықты ұстаудан, маусымдық ауыл шаруашылығы жұмыстарынан және ауыл тұрғындарының шаруашылықтарындағы біліктілігі төмен еңбек пен дене күшін қолдануға негізделген әр түрлі өңдеулерден түскен табыстың арқасында аяқталмаған жалпы білім беру кезінде де мүлтіксіз өмір сүруге мүмкіндік береді.

Отбасының өмірі мен материалдық жағдайына қанағаттану дәрежесінің корреляцияларын талдау ауылдағы өмірмен қанағаттанушылықты ең қажеттісіне ғана (82,7%) табысы жеткілікті отбасылардың респонденттері көрсетеді, отбасының материалдық жағдайының өсуіне қарай және өмірге қанағаттану деңгейі де (тіпті 93,2% дейін) өседі.

Қазақстанның облыстары бойынша бөлінісінде "Толығымен қанағаттанамын" және "Қанағаттанамын деуге болады" жауап нұсқаларын таңдағандардың жиынтық көрсеткіші Ақмола (98%), Қостанай (96%), Түркістан (96%), Маңғыстау (94%), Шығыс Қазақстан (93%) және Батыс Қазақстан (90%) облыстарында неғұрлым жоғары, "Қанағаттанбаймын деуге болады" және "Мүлдем қанағаттанбаймын" жауап нұсқаларын таңдағандар - Павлодар (19%), Жамбыл (16%), Солтүстік Қазақстан (15%) және Алматы (15%) облыстарында неғұрлым жоғары.

1-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз өз өміріңізге қаншалықты қанағаттанасыз?», %

	%
Толығымен қанағаттанамын	44,6%
Қанағаттанамын деуге болады	45,3%
Қанағаттанбаймын деуге болады	6,2%
Мүлдем қанағаттанбаймын	2,3%
Жауап беруге қиналамын	1,5%

"Келесі пікірлердің қайсысы Сіздің отбасыңыздың қазіргі материалдық жағдайын жақсы сипаттайды?" сұрағы бойынша респонденттердің басым бөлігі өздерінің материалдық жағдайын "ең қажетті нәрселерге ғана ақша табамыз, бірақ тұрмыстық техникадан бірдеңені сатып алу қиындау"(40%) деп бағалайтынын көрсетті, әрбір үшінші респондент "Ақшаны жеткілікті табамыз, бірақ қымбат заттарға жинау қиын"(29%), төрттен бір бөлігі дерлік "Ақша ең қажетті нәрселерге әрең жетеді " (23%)

десе, тек 5% ақша мәселесін бастан кешірмейді және автомобиль немесе үй сияқты ірі дүние сатып ала алады (1 суретті қараңыз).

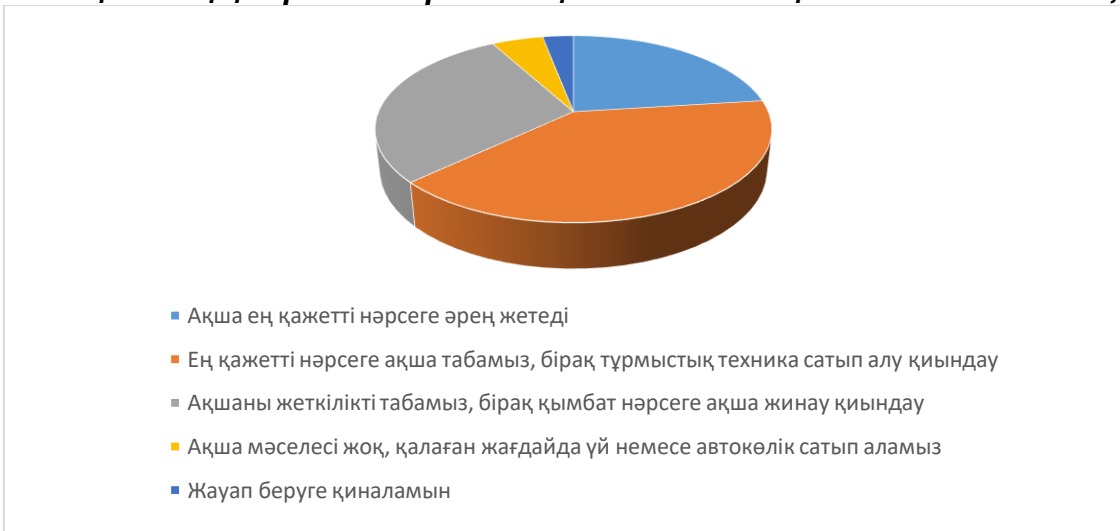
Материалдық әл-ауқатты бағалау "Ақшаны жеткілікті табамыз, бірақ қымбат заттарға ақша жинау қиын" қызметтердің келесі салаларына тән: басқару – 57,1%, ауыл шаруашылығы және орман шаруашылығы – 54,5%, қаржы, кредиттеу, сақтандыру – 53,8%, көлік және байланыс – 47,1%, мәдениет және өнер – 42,9%, денсаулық сақтау және әлеуметтік қамтамасыздандыру – 40,7%, ғылым – 40%, білім беру – 34,4%. Ақша ең қажетті нәрселерге жетеді деп айтқандардың ең көп пайызы әр түрлі жерлерде жұмыс істейтін тұрақты жұмыс орны жоқ ауылдықтарға (37,5%), сондай-ақ білім беру (28,1%), құрылыс (28,5%), денсаулық сақтау және әлеуметтік қамтамасыздандыру (22,2%), ғылым (20%) сияқты еңбек салаларына тән.

Келтірілген мәліметтерден көрініп тұрғандай, білім беру, ғылым және денсаулық сақтау бір мезгілде екі полярлық бағалауда айтылады, бұл бір салада жоғары білікті, жоғары еңбек өтілі бар, тиісінше жоғары жалақысы бар қызметкерлер және жоғары емес кәсіби біліктілігі бар мамандар немесе жас мамандар бар екендігімен түсіндіруге болады, бұл еңбекақы мөлшерінде көрсетіледі. Табыстың ең айтарлықтай көздерінің бірі ауыл және орман шаруашылығында жатқаны анық, ауыл үшін салыстырмалы түрде жоғары кірісі бар қалған салалар мемлекеттік және бюджеттік ұйымдар (балабақшалар, мектептер, емханалар мен амбулаториялар, мәдениет үйлері, спорт кешендері, әкімдіктер), ірі банктер мен сақтандыру компанияларының филиалдары болып табылады.

"Ақшаны жеткілікті табамыз, бірақ қымбат заттарға жинау қиын" нұсқасының жиілігі бойынша алда келеді: Маңғыстау – 74,1%, Шығыс Қазақстан-61,4%, Ақмола – 47%, Қарағанды – 44,4%, "Ақша ең қажетті нәрселерге әрең жетеді" нұсқасы – Солтүстік Қазақстан - 40,6%, Жамбыл-29,5%, Алматы – 29,4%, Түркістан – 27,6%, Павлодар – 26,9%.

1-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Келесі пікірлердің қайсысы Сіздің отбасыңыздың қазіргі материалдық жағдайын жақсы сипаттайды?», %

2.2 Ауыл жастарының тұрғылықты жеріндегі өзекті мәселелері

Ауыл жастарының әлеуметтік жай-күйінің негізгі өлшемдерінің бірін өлшеу мақсатында тұрғылықты жерлеріндегі мәселелерге қатысты сұрақ қойылды. Осы мәселені талдау нәтижелері бойынша ауылдағы жастар мәселелерінің өзекті матрицасы нақты анықталады, оның 6 проблемалы аймағы жалпы түбірімен – экономикалық сәтсіздікпен біріктірілген.

Бірінші кезекте жастарды азық-түлікке, халық тұтынатын тауарларға жоғары бағалар мен табыс деңгейінің төмендігі алаңдатады, респонденттердің 40% астамы осы мәселелерді бөліп берді, одан әрі жұмысқа орналастыру және жұмыссыздық мәселесі бар - 38,8%, респонденттердің шамамен бесінші бөлігі өз баспанасының жоқтығына, жоғары білімнің жоғары құнына және несиелер бойынша қарыз міндеттемелеріне шағымданды. Сондай – ақ, ертеңгі күнге деген сенімділіктің болмауы – 11%, жастардың бос уақытын өткізу мәселелері – 11%, медициналық қызмет көрсету сапасының төмендігі – 9%, сыбайлас жемқорлық - 8,7% сияқты мәселелерді атап өткен жөн (2-кестені қараңыз).

Ауыл жастарының қалаға қоныс аудару үрдісін ескере отырып, жоғарыда айтылғандардың негізінде, негізінен ол еңбек қызметінде жұмыссыздыққа дейін өзін жүзеге асыру мүмкіндіктері шектеулі, мәдени, медициналық және сауда қызметін көрсету деңгейінің төмендігі сияқты әлеуметтік-экономикалық факторлармен детерминацияланған деген қорытынды жасауға болады.

Деректерді өңірлік талдау жастар үшін қандай да бір әлеуметтік мәселенің өзектілігінің жоғары дәрежесі мен оның тұратын өңірі арасында тәуелділіктің болуын көрсетеді. Осылайша, азық-түлікке, халық тұтынатын тауарларға жоғары баға мәселесі көбінесе Қостанай, Қызылорда, Батыс Қазақстан және Атырау облыстарының жастарын толғандырады – тиісінше 84%, 63%, 58% және 55%. Қостанай (88%), Жамбыл (64%) және Ақтөбе (51%) облыстарының жастары неғұрлым төмен табыс деңгейінің мәселесіне алаңдаулы. Жұмысқа орналасумен және жұмыссыздықпен қиындықтарға тап болған жастар саны бойынша көшбасшы өңірлердің үштігіне Қостанай (62%), Маңғыстау (56%) және Алматы облыстары (52%) кіреді. Алматы (42%), Маңғыстау (32%) және Атырау облысында (52,2%) тұратын жас азаматтарды өзгелерге қарағанда, өз тұрғын үйінің болмауы мәселесі толғандырады. Жоғары білім берудің жоғары құны негізінен Солтүстік Қазақстан (36%), Қарағанды (36%) және Атырау (32%) облыстарының жас тұрғындарын толғандырады. Ақыр соңында, өзекті мәселелер матрицасын Қызылорда (33%), Алматы (32%) және Қостанай (22%) облыстарының жастары алаңдататын несиелер бойынша қарыз міндеттемелері тұйықтайды.

Егер әлеуметтік-мәдени мәселелердің үштігіне жауаптарды бөлуді қарастырсақ, ертеңгі күнге сенімсіздік Алматы (30%), Батыс Қазақстан (20%) және Қостанай (10%) облыстарының жас тұрғындарына тән; жастардың бос уақытын өткізу мәселесі мынадай облыстардың ауыл жастарын алаңдатады: Шығыс қазақстан (38%), Қызылорда (22%) және Павлодар (19%); медициналық қызмет көрсетудің төмен сапасы көбінесе Павлодар (23%), Қызылорда (18%) және Қостанай (18%) облыстарында байқалады.

Респонденттердің жас ерекшеліктері бойынша деректерді талдау жоғарыда аталған өзекті экономикалық мәселелер 14-18 жас аралығындағы жастағыларға қарағанда, жастардың неғұрлым үлкен жас топтарында (19-23 жас, 24-28 жас) жиі атап өткенін көрсетті. 14-18 жас аралығындағы топта, яғни әлеуетті талапкерлерде қатты

мазасыздық туғызатын жоғары білім беру құнының жоғары мәселесі ерекшелік болып табылады. Өзекті әлеуметтік-мәдени мәселелердің бірі, ертеңгі күнге деген сенімділіктің болмауы барлық жас категорияларына тең дәрежеде тән, алайда бірнеше үлкен пайыз 19-дан 23 жасқа дейінгі (13%) жастар санатына келеді, бұл осы жас категориясында жұмысқа орналасу мәселесін бастан кешірген жастардың салыстырмалы жоғары пайызымен (45%) байланысты. Бос уақытты ұйымдастыру мәселелері көбінесе тинейджерлер (14-18 жас) үшін тән – 13,4%, олар 19-28 жас аралығындағы жастарға қарағанда, оқыту өтетін қалаларда тұрмайды және әлі де өз отбасыларымен қамтылмаған.

Этностар бөлінісінде табыстың төмен деңгейі мен жоғары бағаға басқа ұлт өкілдеріне қарағанда (30%-дан 43% дейін) орыс ұлтының өкілдері жиі шағымданады (50% және 52%). Білім берудің жоғары құны әртүрлі этностық топтардың өкілдері (18-19%) тең дәрежеде алаңдауда. Жұмыспен қамтылудағы қиындықтарды орыс (34%) немесе басқа этностардың (29%) өкілдерінен гөрі, қазақ этносының өкілдері (41%) жиі кездеседі. Өз баспанасының болмауы мәселесін қазақ және орыс ұлттарының жастары (21%) тең дәрежеде мойындайды, басқа ұлт өкілдерінің пайызы (33%) жоғары. Бос уақытты ұйымдастыру мәселесі қазақтарға (9%) қарағанда орыс (17%) және басқа ұлттардың (19%) өкілдерінде екі есе жиі кездеседі.

Білім деңгейі әртүрлі респонденттерде түрлі әлеуметтік мәселелердің өзектілігі дәрежесін ұғынуда кейбір айырмашылықтар байқалды. Жоғары білімнің жоғары бағасын толық орта, орта арнайы/кәсіптік-техникалық немесе аяқталмаған жоғары білімі бар жастар (18%-дан 27% дейін) атап өтті. Табыстың төмен деңгейіне орта арнаулы/кәсіптік-техникалық және одан жоғары (46%-дан 58% дейін) білімі бар ауыл жастары жиі шағымданады. Орта білімнен жоғары білімі бар немесе білімі жоқ жастардың 40% астамы азық-түлік пен бірінші кезекте қажетті тауарлардың жоғары бағасына алаңдаулы. Жас адамдардың білім деңгейі жоғары болған сайын, жеке тұрғын үйдің болмауы жиі айтылады, сол үрдіс несиелер бойынша қарыздық міндеттемелердің мәселесі де тән. Жоғары білімі бар (14%) және толық емес орта білімі бар немесе білімі жоқ (12-13%) жастар ертеңгі күні сенімсіздікті сезінеді. Білім деңгейі төмен болған жағдайда немесе ол толық болмаған жағдайда, бос уақытты өткізу мәселелері (14% және 20%) жиі айтылады, өз кезегінде дәрежелі жоғары білімі бар жастар арасында осындай мәселеге тап болған саны жоғары (16%).

Сондай-ақ, өзекті экономикалық мәселелер үш және одан да көп баласы бар жас отбасылар алдында аса өткір тұр: азық-түлік пен бірінші қажеттілік тауарларының жоғары бағасы, төмен табыс деңгейі 50% астамын атап өтті; жұмыспен қамтылу, тұрғын үйдің болмауы, несиелік міндеттемелер мәселелері - 40% астамын атап өткен жөн.

2-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: "Төменде көрсетілген мәселелердің қайсысы Сізді және сіздің отбасыңызды мазалайды?", %

	%
Азық-түлік, халық тұтынатын тауарлардың жоғары бағалары	42,8
Табыстың төмен деңгейі	40,8
Жұмысқа орналасу қиын, жұмыссыздық	38,8
Жеке баспананың болмауы	22,5
Жоғары білімнің жоғары бағасы	18,9
Несиелер бойынша қарыздық міндеттемелер	17,2

Ертеңгі күнге сенімділіктің болмауы	11,1
Жастардың бос уақытын тиімді өткізу мәселесі	10,8
Медициналық қызмет көрсетудің төмен сапасын	8,7
Сыбайлас жемқорлық	8,7
Мәдениеттің төмен деңгейі, жастардың рухсыздығы	7,0
Жолдардың нашар сапасы, кез келген уақытта ауылдан шығу мүмкіндігінің болмауы	6,9
Экологиялық мәселелер	5,9
Жеке өмірдің жағдайсыздығы	5,4
Денсаулық мәселелері, шаршау, қалжырау	4,0
Ата-анамен шиеленістер	3,7
Жастар ортасындағы діни экстремизм	3,6
Жастардың қылмыстық топтарға тартылуы	3,3
Нашақорлық, токсикомания, маскүнемдік және темекі шегу	3,2
Білім берудің төмен сапасы	2,9
Жоғары жылдамдықты Интернетке, сапалы мобильді байланысқа қолжетімділіктің болмауы	2,8
Жеке қауіпсіздіктің қауіп-қатері	2,0
Ешқандай мәселелер жоқ	2,8
Жауап беруге қиналамын	3,9

Бұдан әрі респонденттерге **"Сіздің ойыңызша, Сіздің ауылыңыздағы жастар мәселесін шешумен кімдер айналысуы керек?"** деген сұраққа жауап беру сұралды. Жастардың басым көпшілігі осы мәселеде жастар ұйымдарына, қозғалыстарға (39%) және жергілікті билік органдарына (37%) сенеді, іс жүзінде әрбір бесінші жас азамат орталық билік органдарынан (17,4%) ауылдағы өзекті мәселелерді шешу бойынша іс-қимылдарды күтеді, сонымен қатар жастардың көп бөлігі тек өз-өзіне (16%) сене алады, респонденттердің 8,5% ата-аналары мен туысқандарының көмегіне үміттенеді, бұл үміт жұмыс берушіге де жүктеледі (7,7%). Ауылдың әрбір оныншы жас тұрғыны мәселелерді білім беру ұйымдары шешу керек деп санайды, бұл өте заңды, өйткені бұл жаста сапалы білім алу және одан әрі жұмысқа орналасу мәселелері өзекті (2 суретті қараңыз).

Айта кету керек, гендер бойынша жыныстық қатынас пен ата-аналардың/туыстарының қолдауына тәуелділік арасында корреляция байқалады: жас әйелдер тума-туыстар тарапынан жас ер адамдарға қарағанда (6,3%) мәселелерді шешуге жәрдемдесуді күтуде (11%). Сонымен қатар, жас әйелдер жұмыс берушінің рөлін атап өтеді (тиісінше 8,4% және 6,9%). Көбінесе әйелдерде некеге тұрудың ерте жасы, ата-аналармен дәстүрлі өмір сүру тәжірибесі ауылдық жерлерде тұрмыста тұрғанға дейін, яғни өмірдің барлық аспектілерінде өз бетінше нақты ұзақ тәжірибесінің болмауы, мұндай жағдайды түсіндіреді.

Жас топтары бойынша корреляциялар 14-18 жастағы (9,4%) және 24-28 жастағы (9,3%) респонденттерде 19-23 (6,6%) жастағыға қарағанда ата-ана көмегінің үлкен үмітін көрсетті. Егер бірінші жағдайда бұл көмелетке толмағандармен және ата-аналарға тәуелділікпен байланысты болса, екіншісінде - отбасы құрумен және бала туумен байланысты, бұл экономикалық мәселелердің ұлғаюына әкеп соғады, сонымен қатар ауыл отбасыларының өмір сүруінің дәстүрлі түрі бар, оның құрамдас бөліктері көбінесе отбасының бірнеше ұрпағының бір шаңырақ астында тұруы, тығыз туыстық байланыстар мен өзара қолдау, ортақ жеке қосалқы шаруашылықта жұмыспен қамту

болып табылады. Сондай-ақ, жастар неғұрлым үлкен болған сайын, соғұрлым бірінші кезекте тек өзіне ғана сену қажет деген пікірді көбірек айтады: 14-18 жас – 13,5%, 19-23 жас – 14,9%, 24-28 жас-18,8%.

Туыстық байланыстардың дәстүрлі маңызды рөліне қайта орала отырып, этникалық топтар бөлінісінде қазақ этносының жас өкілдері мен туыстық/туыстар тұлғасындағы өзекті мәселелерді шешудің әлеуетті субъектілері (9,2%) жауап жиілігінің арасында корреляция байқалады, ал орыс этникалық тобында бұл пайыз басқа этникалық топтар өкілдерінің 6,4% және 6% тең. Мұндай үрдіс қазақтарда орыстарға қарағанда, туыстық байланыстары әлдеқайда тығыз, олардың туысқандарына көмек көрсету міндеті бар.

2-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: "Сіздің ойыңызша, Сіздің ауылыңыздағы жастар мәселесін шешумен кімдер айналысуы керек?", %

2.3 Ауыл жастарының ауылдық елді-мекендердегі өмірдің болашағына қатысты көзқарасы

"Сіз өз болашағыңызға қаншалықты сенімдісіз?" деген сұрақ бойынша алынған мәліметтерді талдау орта есеппен ауылдың әрбір үшінші жас тұрғыны өз болашағына "Толығымен сенімдімін", әрбір екінші "Сенімдімін деуге болады", 6,9% - "Сенімсізбін деуге болады", 3% - "Мүлдем сенімді емеспін" деген нұсқаны таңдаған (3-суретті қараңыз).

Аймақтар бойынша болашаққа үлкен сенімділік ("Толығымен сенімдімін" және "Сенімдімін деуге болады" нұсқалардың жиынтық көрсеткіші) Атырау (93%), Павлодар (92%) және Солтүстік Қазақстан (91%) сияқты облыстарда байқалады, келесі облыстардың ауыл жастары ертеңгі күнге аз деңгейде сенімді: Қызылорда (16%), Қарағанды (14%) және Қостанай (12%) .

Жас топтары бойынша корреляция ауыл жастарының жасы жоғары болған сайын, оның болашағына сенімді екенін көрсетеді (нұсқалардың жиынтық көрсеткіші 14-18 жас топтарында – 84,4%, 19-23 жас аралығында – 83,7%, 24-28 жас аралығында – 80,4%).

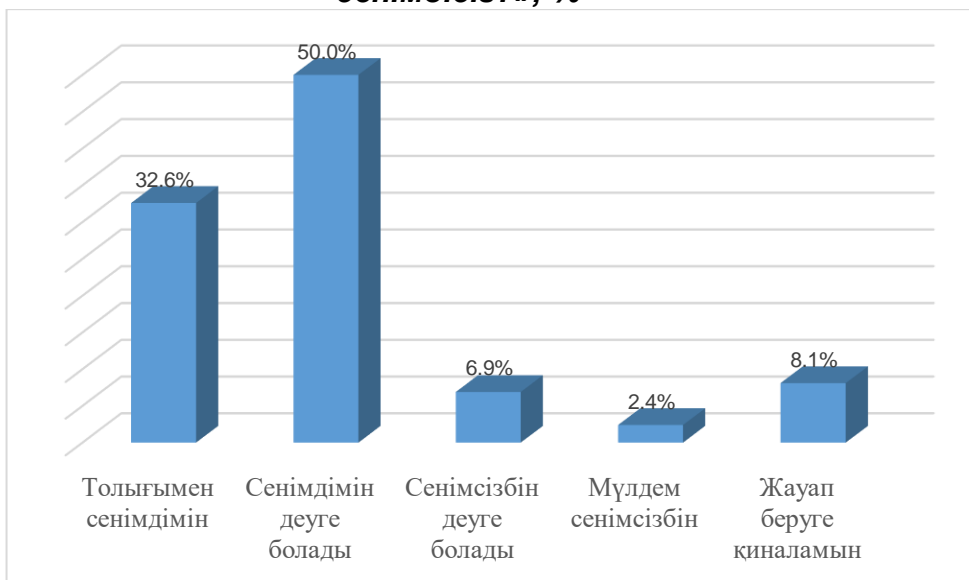
Болашаққа сенімсіздік сезімін сезінетін ауыл жастарының пайызы жалдамалы тұрғын үйде тұратындар арасында айтарлықтай жоғары (нұсқалардың жиынтық көрсеткіші "Сенімсізбін деуге болады" және "Мүлдем сенімді емеспін") - 16%, ал жас

ауылдықтардың басқа санаттарында бұл көрсеткіш екі есе төмен және 8-9% шегінде өзгеріп отырады.

Деректерді талдау отбасындағы материалдық әл-ауқатты бағалауға байланысты болашақта жеткілікті табыс табатын (93%) және ақша мәселесін сезінбейтін (91,3%) респонденттер тек ең қажеттіге (81,6%) немесе одан да аз табыс табатындарға (82,6%) қарағанда болашаққа сенімді екендігін көрсетеді.

3-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз өз болашағыңызға қаншалықты сенімдісіз?», %

Жас ауылдықтардан болашағын өздерінің ауылдарымен байланыстырады ма, жоқ па деген сұрақ қойылды. Респонденттердің үштен бір бөлігі оған оң жауап берді - 28%, ауытқыған, бірақ "иә" деп жауап беруге бейім адамдардың саны 36% құрады, бұл ретте ауылдың әрбір төртінші жас тұрғыны өзінің болашақ өмірін ауылмен байланыстырмайды, респонденттердің 16% "Жоқ деуге болады" нұсқасына бейім, яғни ауыл тұрғындарының үштен бірі өздерінің ауылдық елді мекендерінен қоныс аударуға әлеуетті дайын (4-суретті қараңыз).

Корреляцияларды талдау көрсеткендей, ел аймақтары арасында ауыл жастарының миграциялық көңіл-күйінде айырмашылығы бар. "Жоқ" және "Жоқ деуге болады" нұсқалары бойынша жоғары жиынтық көрсеткіш Солтүстік Қазақстан (72,8%), Шығыс Қазақстан (57,9%), Ақмола (54,2%), Қостанай (54%) және Павлодар (53,8%) облыстарын сипаттайды, олардың төртеуі Солтүстік Қазақстан аумағында орналасқан. Батыс және Оңтүстік Қазақстан аумағында орналасқан Атырау (88,6%), Ақтөбе (73,8%), Алматы (68,4%), Түркістан (67,7%) және Маңғыстау (66,6%) облыстарына тән.

Жас топтары бойынша бөлінісінде жас ауыл тұрғыны жасы кіші болса, соғұрлым ол болашақты өз ауылында тұрумен байланыстырады, осылайша 14-18 жас тобында "Жоқ" және "Жоқ деуге болады" жауаптарының жиынтық көрсеткіші анық көрінеді - 42,4%, 19-23 – 20,4%, 24-28 – 16,4%.

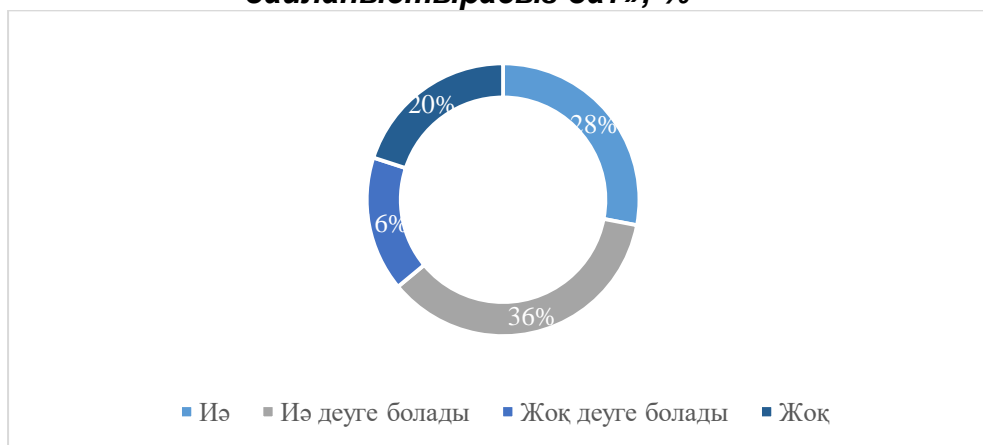
Этникалық тиістілігі бойынша корреляция өз болашағын ауылмен байланыстырмайтын жастар арасында орыс этносының өкілдері (55%) басым екенін көрсетеді, ал қазақ және басқа да этникалық топтар өкілдерінің пайызы 32% құрады. Бұл жерде Қазақстанның солтүстік өңіріндегі миграциялық көңіл-күйінің жоғары пайызы

көбінесе орыс отбасыларының тарихи отанына қалауымен немесе іс жүзінде кетуімен байланысты деп болжауға болады, мұнда орыс этникалығының "тазалығына" қатысты ремарка жасау керек, өйткені көптеген жағдайларда оның артында славян және еуропалық этностардың өкілдері арасындағы аралас ұлттық некелер жасырылады, яғни тарихи Отан ретінде Ресей Федерациясы ғана емес, сонымен қатар Польша немесе Германия сияқты басқа да елдер де бола алады.

Респонденттерде балалардың болуы миграциялық көңіл-күйін айтарлықтай төмендетеді, сондықтан баллары жоқ ауыл жастары санатында "Жоқ" және "Жоқ деуге болады" нұсқалары бойынша жиынтық шама 40% тең, бір немесе екі баласы барларда - 32%, үш баласы барларда - 15% тең.

4-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз болашағыңызды өз ауылыңызбен байланыстырасыз ба?», %

Өз болашағын ауылмен байланыстырмайтын респонденттерге **"Болашағыңызды ауылыңызбен неге байланыстырмайсыз?"** деген сұраққа жауап беру сұралды. Сауалнама нәтижесінде ауыл жастарының миграциялық көңіл-күйінің себептері туралы әртүрлі мәліметтер алынды. Сауалнамаға қатысқандардың басым саны жұмыссыздықты және жұмыспен қамтылу мәселелерін итермелейтін күш ретінде көрсетті (55,4%). Второй в рейтинге причин для переезда расположилась проблема низкой заработной платы – 27,1%. Тройку лидеров факторов, подталкивающих молодежь покинуть село, замыкает отдаленность от районного/областного центра – 17,3%. Бұдан әрі тұрғын үй мәселелері (14,4%), жастардың қалаға кетуі (13,4%), бос уақытты ұйымдастырудағы қиындықтар (11,6%) және денсаулық сақтау мәселелері, медициналық қызмет көрсету сапасы (11,6%) (3-кестені қараңыз). Ауыл жастары көші-қонының осындай детерминант иллюстрациясы жаңа болып көрінбейді, олардың көпшілігін біз ауылдардағы проблемалы жағдайды респонденттердің жалпы бағалауында кездестірдік.

Аймақтық ерекшеліктер бойынша жоғарыда аталған жетекші факторлардың үштігі елдің әр түрлі облыстарында бірдей бөлінгенін көруге мүмкіндік береді. Жұмыссыздық және жұмыспен қамтылу мәселелері бірінші кезекте келесі облыстардың ауыл тұрғындары үшін тән: Солтүстік Қазақстан (75%), Маңғыстау (72%) және Жамбыл (63,9%). Еңбекақының төмен болуына байланысты қаржылық мәселелердің болуы Қостанай (65,4%), Ақмола (37,9%) және Түркістан (33,8%) облыстарының ауыл тұрғындарын қатты алаңдатады. Ақтөбе (45,5%), Қарағанды

(43,8%) және Шығыс Қазақстан (37,5%) облыстарының жас тұрғындары үшін аудан/облыс орталығынан алыстығы ауылдан кету ниетін қалыптастыру үшін шешуші факторлардың бірі болып табылады.

3-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Неліктен Сіз болашағыңызды ауылыңызбен байланстырмайсыз?», %

	%
Жұмыссыздық, жұмыспен қамтылудағы мәселелер	55,4
Еңбекақының төмендігінен қаржылық мәселелердің болуы	27,1
Аудандық/облыстық орталықтан алшақтықа	17,3
Тұрғын-үй мәселелері	14,4
Жастардың қалаға жаппай кетуі	13,4
Бос уақытты ұйымдастырудағы қиындықтар	11,6
Денсаулық сақтау мәселелері, дәрігерлердің, жабдықтардың, дәрілердің жетіспеушілігі және медициналық қызметтердің төмен сапасы	11,6
Балабақшалардың жоқтығы немесе жетіспеушілігі	7,2
Сапалы орта білім алудың қиындықтары	6,2
Жергілікті биліктің әрекетсіздігі, сыбайлас жемқорлық, бюрократия	5,7
Репатрианттардың ағыны – басқа елдерден этникалық қазақтардың келуі	2,6
Ауыл жастары арасындағы қылмыстың өсуі	0,8
Елден кетуді жоспарлаймын	0,5
Көшуді жоспарлаймын	0,3
Жауап беруге қиналамын	8

Сауалнаманың алдыңғы сұрағымен **"Сіздің ойыңызша, жастардың туған ауылында өмір сүруі және жұмыс істеуі үшін не қажет?"** деген сұрақ байланысты болды, сондықтан оған жауаптар ауылдық жерлердегі жастардың аса өткір мәселелерін шешудің алдын ала болжанған тәсілі болып шықты. Атап айтқанда, жас ауылдықтардың 2/3 тұрақты жұмыс болған жағдайда өз ауылында қалуға себеп болады, әрбір екінші респондент - өз баспанасы болған жағдайда, 40% жуығы - табыстың лайықты деңгейі болған жағдайда, әрбір үшіншісі – дамыған әлеуметтік-тұрмыстық және мәдени инфрақұрылыммен қамтамасыз ету, әрбір төртіншісі - өз ісін ашу мүмкіндігі болған жағдайда (4-кестені қараңыз).

4-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ойыңызша, жастардың туған ауылында өмір сүруі және жұмыс істеуі үшін не қажет?», %

	%
Тұрақты жұмысы	77,1
Жеке баспана	47,7
Табыстың лайықты деңгейі	39,9
Дамыған әлеуметтік-тұрмыстық және мәдени инфрақұрылым	30,2
Өз ісін ашу мүмкіндігі	25,5
Құқық тәртібін қорғаудың жоғары деңгейі	4,1

Жауап беруге қиналамын	0,9
------------------------	-----

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Жалпы алғанда, әлеуметтанулық сауалнама Қазақстанның ауыл жастары өмірге субъективті қанағаттанудың жоғары деңгейіне ие екендігін көрсетеді: ауыл тұрғындарының 44,6% толығымен өмірге қанағаттанады, 45,3% өз өмірімен, қандай да бір дәрежеде қанағаттанады. Әр түрлі жастағы жастар арасында өз өміріне қанағаттану дәрежесіндегі елеулі айырмашылықтар болған жоқ.

2. Ауыл жастарының өмірімен қанағаттану дәрежесі жас тобына жататынына байланысты - жасы ұлғайған сайын, субъективті қанағаттану деңгейі төмен болады; сондай-ақ респонденттің діни нанымына тәуелділік анықталған - мұсылман дінінің өкілдерінде басқа конфессиялардың өкілдерінен жоғары; өмірмен қанағаттану дәрежесі білім деңгейіне тікелей тәуелді – білім деңгейі жоғары болған сайын, соғұрлым жас ауылдықтар өмірге қанағаттанған, осыған ұқсас байланыс кері бағытта да байқалады, ал мектеп бітіргеннен басқа білімі жоқ респонденттер үшін немесе онсыз да байқалып отыр. Әр түрлі жыныстағы, этностардың ауыл жастары арасында өз өміріне қанағаттану дәрежесіндегі елеулі айырмашылықтар болған жоқ.

3. Ауыл жастарының материалдық жағдайы көбінесе "Ең қажеттіге ақша табамыз, бірақ тұрмыстық техникадан бірдеңені сатып алу қиындау" (40%) деп сипатталады, бұл ретте ауылдың әрбір төртінші жас тұрғынына ақша ең қажеттіге әрең жетеді.

4. Ауыл жастары үшін жоғары және тұрақты табыстардың негізгі көздері ауыл және орман шаруашылығы, мемлекеттік, бюджеттік ұйымдар (балабақшалар, мектептер, емханалар мен амбулаториялар, мәдениет үйлері, спорт кешендері, әкімдіктер), ірі банктер мен сақтандыру компанияларының филиалдары болып табылады.

5. Қазіргі уақытта ауыл жастарының алдында неғұрлым өзекті 6 экономикалық мәселе тұр: азық-түлік пен халық тұтынатын тауарлардың жоғары бағасы, табыс деңгейінің төмендігі, жұмыспен қамтылу мәселесі және жұмыссыздық, жеке тұрғын үйдің болмауы, жоғары білім құнының жоғары болуы және несиелер бойынша қарыздық міндеттемелер; және 3 әлеуметтік-мәдени мәселелер: ертеңгі күнге деген сенімділіктің болмауы, жастардың бос уақытын өткізу мәселесі, медициналық қызмет көрсетудің төмен сапасы.

6. Өзекті экономикалық және әлеуметтік-мәдени мәселелер Қостанай, Алматы, Атырау және Қызылорда облыстарында жиі анықталған. Жас шамасы мен экономикалық мәселелердің өзектілік дәрежесіне тәуелділігі атап өтілді – жас тобы жоғары болған сайын, ауыл тұрғындары осы қиындықтармен кезігуде. Ерекшелік - 14-18 жас аралығындағы топты қатты алаңдататын жоғары білім құнының мәселесі. Бос уақыт мәселесі 14-18 жастағы жас ауылдықтарға көбірек алаңдатады. Сондай-ақ респонденттерде балалардың болуы мен санына тәуелділік байқалады - отбасында балалар көп болған сайын, экономикалық және әлеуметтік-мәдени мәселелердің саны да соншалықты алаңдатады.

7. Ауыл жастарының пікірі бойынша ауылда өзекті мәселелерді шешумен үш негізгі субъект: жастар ұйымдары мен қозғалыстары, жергілікті билік органдары мен орталық билік органдары айналысуы тиіс. Сонымен қатар, жас ауылдықтардың 16% көбінесе өзіне сенеді, сондай-ақ респонденттер үшін ата-аналар мен туысқандардан мәселелерді шешуде көмек күту өзекті болып қала береді.

8. Гендер мен ата - ана көмегін күту арасында корреляция бар – жас ерлерге қарағанда жас әйелдер өзекті мәселелерді шешуде ата-аналарды қолдауға көбірек

сене алады; ата-аналардың/туыстардың және жас топтарының көмегінің корреляциясы байқалады-19-23 жастағы жастар туысынан аз көмек күтуде, ал 18 жастан кіші және 23 жастан асқан жас топтары ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынас әлдеқайда үлкен үміттерін көрсетеді.; сондай-ақ, орыс және басқа да этностық топтардан айырмашылығы, қазақ этносының жас өкілдері арасында ата-анасынан/туысқандарынан көмек күтеді.

9. 1/3 ауыл жастары болашаққа сеніммен қарайды, 1/2 - қандай да бір дәрежеде сенім білдіреді, яғни жастардың басым көпшілігі өз болашағына оңтайлы көзқараспен қарайды.

10. Болашаққа сенімділік пен жас арасындағы корреляция бар - ауыл жастарының жасы жоғары болған сайын, олар өз болашағына сенімді. Өз баспанасы жоқ ауыл жастары өз болашағына азырақ сенімді.

11. Ауыл жастарының 2/3 өз болашағын ауылдағы өмірмен байланыстырады, дегенмен әрбір төртінші респондент өз ауылында өмір сүруді жалғастыруға ниетті емес, жалпы алғанда жас ауыл тұрғындарының үштен бірінен астамы өздерінің ауылдық елді мекендерінен қоныс аударуға әлеуетті дайын.

12. Қазақстанның солтүстік және шығыс өңірлерінде: Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Ақмола, Қостанай және Павлодар облыстарында ауыл жастарының миграциялық көңіл-күйі неғұрлым күшті. Басқа этностық топтармен салыстырғанда өз болашағын ауылмен орыс этносының өкілдері сирек байланыстырады. Жас ауыл тұрғыны кіші болған сайын, соғұрлым ол болашақты ауылда тұрумен байланыстырады. Респонденттерде балалардың болуы ауыл жастарының миграциялық көңіл-күйін айтарлықтай төмендетеді.

III БӨЛІМ. АУЫЛ ЖАСТАРЫНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН АДАМГЕРШІЛІК БАҒДАРЛАР ЖҮЙЕСІ

Мәселе.

Адам құндылығының кең мағынасында – бұл құбылыстар мен шынайылықтың қоғамның, әлеуметтік топтың, жеке тұлғаның қажеттіліктеріне сәйкестігі немесе сәйкессіздігі тұрғысынан мәні. Тар мағынада адам мәдениетімен жасалған адамгершілік және эстетикалық талаптар. Құндылықтар әлеуметтік өмірдің маңызды рухани реттеушілерінің бірі болып табылады: олар мақсаттарды, идеалдарды негіздейді, адамның қоршаған әлем оқиғаларына және өзіне деген көзқарасын анықтайды.

Жастар қоғамның негізін құрайтын өте кең әлеуметтік-демографиялық топ болып табылады. Қазіргі жастардың қалауына көп жағдайда қоғамның одан арғы өмірі, оның мәдени және материалдық тұрғыдан дамуы байланысты, сондықтан жастардың қоғамдық санасының маркерлері ретінде құндылық бағдарларының мазмұнын зерделеу белгілі бір практикалық маңызға ие.

Нәтижелері.

3.1 Ауыл жастарының санасындағы басым құндылықтар

Ауыл жастары құндылықтарының құрылымын зерттеу мақсатында респонденттерге 15 құндылықтан тұратын тізім ұсынылды және олардың ішінен ең маңыздысы бесеуін ғана таңдау туралы өтініш берілді. Жастар құндылықтарының иерархиясын мықты отбасы (71,3%) және денсаулықты (54,9%) иеленуге ұмтылды; содан кейін ата-аналарға көмектесу және қолдау көрсету (33,4%), бай, материалдық тәуелсіз адам болу (20,7%), жоғары білікті маман болу (16,9%), жоғары білімді болу (16,9%), адамдарға көмектесу (12,4%), сенімді және лайықты достарды иеленуге (11,4%) ұмтылды; "Отан алдындағы борышын өтеу" (8,6%) және "Өз рахатына өмір сүру" (8,2%) қарама-қарсы құндылықтар рейтингін бекітті. Перифериялық немесе ең аз маңызды құндылықтар тобына: "сүйікті болу" (4,1%), "діни нұсқамаларға сәйкес өмір сүру" (3,3%), "беделді адам болу, билікке ие болу" (3,2%) және "отбасылық жағдайды жақсарту" (0,1%) кіреді (*5-кестені қараңыз*).

Респонденттердің гендерлік қатыстылығы бойынша деректерді талдау құндылықтардың негізгі массасында аз ғана айырмашылықты көрсетті, алайда ерекшелік бар. Мәселен, жас әйелдер жас ерлерге қарағанда (14,1%) жоғары білімнің болуын көбінесе құндылық (18,9%) ретінде қарастырады. Ер жас ауылдықтар қарама-қарсы жынысты өкілдерге қарағанда "Отанға қызмет ету" (10,7%) құндылығының маңыздылығын жиі мойындайды (6,3%).

Жас бөлінісінде корреляцияларды талдау ауыл жастарының жас тобы үлкен болған сайын, ол үшін "тату мықты отбасы болу" құндылығы жоғары екенін көрсетеді. Мәселен, 14-18 жас аралығында бұл нұсқа ең маңызды өмірлік құндылық ретінде жастардың 66,4%, 19-23 жас тобында – 72%, 24-28 жас аралығында - 74,1% таңдалды. Жас шамасына қарай респонденттерде ата-аналарға көмек пен қолдау көрсету (14-18 жас – 31,1%, 19-23 – 34,6%, 24-28 – 34,2%) құндырақ бола бастайды. "Жоғары білікті маман болу" құндылығы ең алдымен 19-дан 23 жасқа дейінгі жас категориясын білдіреді. Ал адамдарға көмектесуге ұмтылудың құндылығы респонденттер жасының өсуімен бірге түседі: 14-18 жас аралығындағы топта 14,5% құрайды, ал 23 жас аралығындағы адамдардың арасында шамамен 11,5% тең.

Респонденттердің этникалық тиістілік критерийі бойынша мәліметтерді талдау да бірқатар корреляцияларды анықтады. Мықты тату отбасының құндылығы қазақтарға (68,9%) және басқа да этникалық топтарға (74%) қарағанда орыс этникалық тобының өкілдеріне (83%) аса маңызды болды, сонымен қатар орыс ұлтының өкілдері қазақтар (34,3%) және басқа этностарға (37%) қарағанда "ата-аналарға көмектесу және қолдау көрсету" (27%) құндылығын аз дәрежеде таңдады. Жоғары білім алуға ұмтылу басқа ұлттардан (17%), оның ішінде қазақ ұлттарынан (15,7%) гөрі, орыс ұлтының өкілдеріне (19,9%) құндылық ретінде танылады. Лайықты және сенімді достардың құндылығы орыс ұлтында (20%) қазақтарға және басқа ұлттарға қарағанда (9-10%) екі есе көп кездеседі. Орыс және басқа да этностық топтардың өкілдері "Отанға қызмет ету" маңызды құндылығы ретінде қазақ этникалық тобына қарағанда (10%) 3 есе сирек кездеседі.

Мәліметтерді конфессиялық тиесілілік бойынша бөлу өз кезегінде кейбір корреляцияларды көрсетті. Олардың арасында "мықты тату отбасы" негізгі құндылығы ретінде аталған жиіліктің респонденттер конфессиясына тәуелділігі: ол христиандарда (85,2%) жиі естіледі, ал мұсылмандар арасында 68,8% сирек кездеседі. Сонымен қатар, христиандарда ата-аналардың көмегі мен қолдауының құндылығы (27,5%) ислам дінінің ізбасарларына (34,7%) және ешқандай дінді ұстанбайтын респонденттер санатына (30,6%) қарағанда аз таралған. Өзін христиан конфессиясына жатқызатын ауыл жастары мұсылмандық сенім өкілдері (10,3%) және өздерін қандай да бір конфессияға жатқызбайтындарға (6,1%) қарағанда "адал және сенімді достар" құндылығын кем дегенде екі есе жиі айтады. Мұсылман ауыл жастары (10,2%) христиандардан немесе қандай да бір конфессияға қатысы жоқтарға қарағанда 5 есе жиірек Отан алдындағы борышын өтеуді басты құндылықтарының бірі деп атайды.

Білім деңгейі бойынша деректерді талдау бірқатар тәуелділікке ие. "Тату мықты отбасы болу" жетекші құндылығы, респонденттердің барлық топтарында ескертулердің өте жоғары пайызын құраса да, білім деңгейі төмен болса да белгіленеді, алайда тез өседі және респонденттер тобында білімі жоқтардың (88%) ең көп пайызын құрайды. Байлық - білімі жоқ немесе толық емес орта (24%) ауыл тұрғындарын құндылық ретінде қызықтырады. Білімі жоқ немесе мектеп білімі бар ауыл жастары респонденттердің басқа санаттарынан жиі бес маңызды құндылық дәрежесіне жоғары білімнің болуын санайды (тиісінше 24% және 28%).

5-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз үшін өмірдегі ең маңызды нәрсе?», %

	%
Тату мықты отбасы болу	71,3
Мықты денсаулық	54,9
Ата-аналарға көмектесу және қолдау	33,4
Бай, материалдық тәуелсіз адам болу	20,7
Жоғары білікті маман болу	16,9
Жоғары білімнің болуы	16,4
Адамдарға көмектесу	12,4
Сенімді және адал достардың болуы	11,4
Отанға қызмет ету	8,6
Өз рахатың үшін өмір сүру	8,2
Сүйікті болу	4,1
Діни нұсқамаларға сәйкес өмір сүру	3,3

Беделді адам болу, билікке ие болу	3,2
Отбасы жағдайын жақсарту	0,1
Барлығы маңызды	0,1
Жауап беруге қиналамын	0,3

Одан әрі респонденттерге **"Сіз өз ауылыңызға, кентіңізге қатысты қандай сезімдерді сезінесіз?"** деген сұраққа жауап беру ұсынылды. Ауыл жастарының жартысынан астамы "Қуаныштымын" деген нұсқаны атап өтті (56,8%); іс жүзінде әрбір бесінші респондент өзі тұратын ауылға ерекше сезімді сезінбейтінін мойындады (18,2%); "мен осында өмір сүруді ұнатпаймын, бірақ мен үйренгенмін" деген нұсқа сұралғандардың 7,2% таңдады; ауылдың әрбір оныншы жас тұрғыны қалаға көшіп кеткім келеді (11,3%), Қазақстанның басқа аймақтарына ауыл тұрғындарының 2,3% кеткісі келеді, 3% Қазақстаннан кеткісі келеді (5-суретті қараңыз).

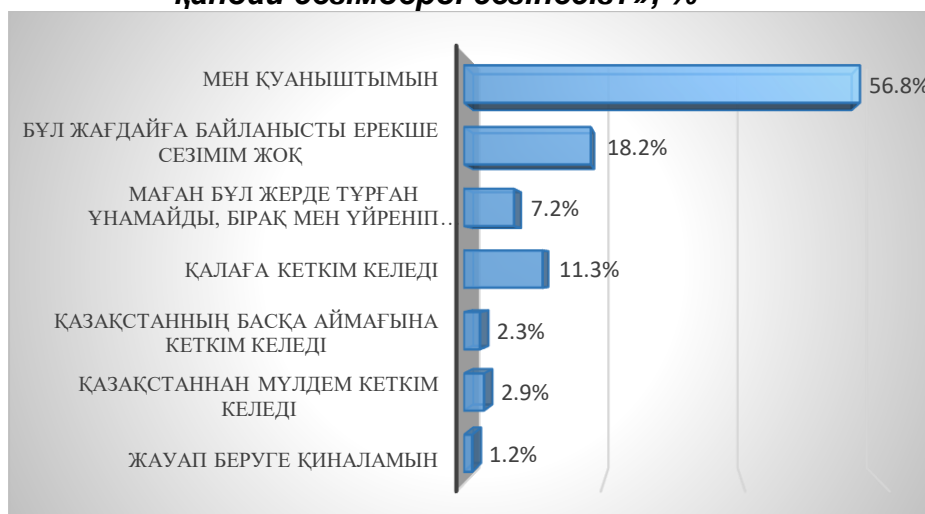
Сұралғандардың тұратын өңірі бойынша деректерді талдау әлеуетті миграциялық көңіл-күйі бірқатар облыстарға тән екенін көрсетті. Осылайша, негізінен Ақтөбе (19%) Солтүстік Қазақстан (18,2%) және Алматы (17,6%) облыстарында тұратын жастар ауылдан қалаға көшуді қалайды; Қазақстанның басқа өңірлеріне көп бөлігі Ақтөбе (7,1%) Алматы (7%) және Солтүстік Қазақстан (6,1%) облыстарынан респонденттер қоныс аударуға ниет білдірді; негізінен Қазақстанның солтүстігінде тұратын ауыл жастары елден көшіп кеткісі келеді: Қостанай (10%), Солтүстік Қазақстан (9,1%) және Ақмола (8,3%) облыстарында.

Гендер бөлінісінде корреляцияларды талдау жас ерлерде (59,2%) жас әйелдерге (54,2%) қарағанда өз ауылында тұрудан айтарлықтай үлкен қуаныш сезімін көрсетті. Соңғылары "Қазақстанның басқа аймағына кеткім келеді" және "Қазақстаннан мүлдем кеткім келеді" (орташа есеппен 3,5%) нұсқалары арқылы өздері тұратын ауылға / кентке деген сезімдерін екі есе жиі сипаттайды.

Жас бөлінісінде корреляцияларды талдау өз ауылына жағымды сезімдер жас ұлғаюына қарай әлсірейтінін көрсетеді (14-18 жас - 59%, 19-23 жас – 60,8%, 24-28 - 52,6%).

5-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз өз ауылыңызға, кентіңізге қатысты қандай сезімдерді сезінесіз?», %

Этникалық жағынан әртүрлі жастардың туған ауылына қатысты сезімдер сипаттамасында кейбір айырмашылықтар байқалды. Қазақтардан басқа ұлттардың жастарына (50-55%) қарағанда (58,1%) көп жағдайда олардың тұрғылықты жері қуаныш сезімін тудырады. Орыс және басқа да этностар қазақтарға қарағанда үш есе жиі "Қазақстаннан мүлдем кеткім келеді" (6% астам) деген нұсқаны атап өтті.

Сондай-ақ, білім беру деңгейінің өлшемі бойынша деректерді талдау кезінде ауыл жастарының білім деңгейі жоғары болған сайын, "Қуаныштымын" (жоғары білімі бар - 60% және одан жоғары) нұсқасы арқылы өздерінің ауылға деген сезімдеріне сипаттама беретіні анықталды, осыған ұқсас көрініс білімі жоқ респонденттерге тән (72%). Сондай-ақ "Қазақстаннан мүлдем кеткім келді" нұсқасы мен білім деңгейі жоғарылар арасында өзара байланыс байқалады – білім деңгейі жоғары болған сайын, респонденттер эмиграцияға әлеуетті дайын екендіктерін білдіреді.

3.2 Ауыл жастары ортасындағы әлеуметтік қолдау

Кең мағынада әлеуметтік қолдау басқа адамдар ұсынатын ресурстар ретінде анықталуы мүмкін. Жеке ресурстарға қосымша әлеуметтік қолдау институционалдық құрылымдарды, формалды ұйымдық жүйелерді, формалды өзара қарым-қатынастарды және өзін-өзі қолдау топтарын қамтиды. Әлеуметтік ортаны құрылымдап, әлеуметтік деңгейдегі мәселелер үшін шешімдер ұсына отырып, әлеуметтік көмек пен қолдау әлеуметтік өмірдің қарама-қайшылықтары жағдайында уақытша перспективада әлеуметтік өзара іс-қимылдың кейбір болжамдылығын қамтамасыз етеді. Қабылданған және сезінілетін әлеуметтік қолдау адамның дене және психикалық әл-ауқатымен өзара байланысты екенін атап өту маңызды. Қазақстан ауылдарының/кенттерінің жастар ортасында әлеуметтік қолдаудың қолданыстағы тәжірибесін түсінуге жақындау үшін сауалнамаға төменде қарастырылған мәселелер енгізілді.

Жас ауыл тұрғындарының жауаптарында: **«Сіздің өміріңізде Сіз әрқашан көмегі пен қолдауына сенетін адамдар бар ма?»**, үлкен айырмашылықпен үш нұсқа көш бастап тұр: респонденттердің 75% астамы өз отбасының көмегіне, 2/3 сауалнамаға қатысқандардың туысқандарының көмегіне сене алады, жас ауыл тұрғындарының жартысына жуығы оларға достары көмекке келеді деп сенеді (6-кестені қараңыз).

Алынған мәліметтерді талдау барысында "Иә, мен достарымның көмегіне жүгіне аламын" деген нұсқамен бірқатар корреляция байқалады. Жас ер адамдар, әйелдерден жиі достық көмекке сене алады (тиісінше 47,6% және 38,4%).

Достары тарапынан қолдау мен көмекке деген сенімділік жас ауылдықтардың жасы артуымен (14-18 жас – 46%, 19-23 жас – 45%, 24-28 жас – 40,1%), некеге тұрумен (34,9%) және бала туумен (46%) бірге төмендейді.

Респонденттердің жас ерекшелігіне байланысты корреляция ауыл мен кенттердің жас тұрғындары неғұрлым үлкен болса, олар отбасының көмегіне (14-18 жас – 69,9%, 19-23 жас – 73,4%, 24-28 жас – 80,5%) сенеді.

Сондай-ақ, басқа этностық топтарда осы сауалнаманың қорытындысы бойынша жетекші үш нұсқаны орыс ұлтының өкілдері атап өтеді (отбасының көмегі – 86,5%, туыстарының көмегі – 73%, достардың көмегі - 50,4%, салыстыру үшін қазақтарда тиісті пайыздар 75,8%, 63,3%, 42,2% тең).

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің өміріңізде Сіз әрқашан көмегі мен қолдауына сенетін адамдар бар ма?», %

	%
Иә, мен отбасымның көмегіне сене аламын	75,4
Иә, мен туысқандарымның көмегіне сене аламын	65,3
Иә, мен достарымның көмегіне сене аламын	43,2
Иә, мен таныстарымның және көршілердің көмегіне сене аламын	6,4
Жоқ, мен аталғандардың ешбіреуінің көмегіне сене алмаймын	3,3
Иә, мен жұмыстағы әріптестерімнің көмегіне сене аламын	2,1
Иә, мен жұмыс істейтін кәсіпорын басшылығының көмегіне сене аламын	1,5
Аллаға сене аламын	1,1
Иә, мен жергілікті атқарушы органдардың көмегіне сене аламын	1,0
Жауап беруге қиналамын	0,8
Иә, мен орталық атқарушы органдардың көмегіне сене аламын	0,3

Өткен сұрақтан көрініп тұрғандай, ауыл жастары туындаған мәселелерді шешуде ата-аналардың көмегіне үміттенеді. Осыған байланысты: **«Сіздің ойыңызша, қандай жасқа дейін ата-аналардың материалдық қолдау көрсетуіне үміт артуға болады?»** деген сұрақ өте орынды болды. Жауаптарды талдау респонденттердің үштен бірі ата-аналардың көмегін мектепті аяқтағанға дейін (34,5%), сұралғандардың төрттен бір бөлігі -колледжді, ЖОО аяқтағанға дейін (24,5%), 15% сәл астамын ата-аналар тарапынан қаржылық қолдауды тоқтату үшін меже ретінде өз отбасын құруды атап өтті, іс жүзінде әрбір оныншы жас ауыл тұрғыны материалдық ата-ана көмегі үшін ешқандай шектеулер қоймайды (8,4%) *(6-суретті қараңыз)*.

Бірінші кезекте "Жас бойынша шектеулер жоқ, ата-аналар өмір бойы көмектесе алады" нұсқасының корреляцияларын талдауға назар аудару қажет. Осылайша, респонденттердің жасына тәуелділігі анықталған жоқ – жауаптардың жиілігі 8-9% шегінде ауытқиды.

Жас ер адамдар арасында ата-аналар материалдық көмекті мүмкіндігінше көп көрсетуі керек деген пікір жас әйелдерге қарағанда (11,3%) екі есе аз (5,9%).

Алайда, қыздар өздерінің ата-аналарының материалдық көмегін көбірек пайдаланады (тиісінше 51,1% және 28,8%).

Осы зерттеулер көрсеткендей, материалдық ата-ана көмегі қазақ және басқа этностарға қарағанда (7,2%) орыс этносының өкілдерінен екі есе жиі талап етіледі (15,8%), ұқсас үрдіс конфессиялық тұрғыдан да қайталанатын: христиандар – 17,1%, мұсылмандар – 7,2% және басқа ұлттар – 4,1%.

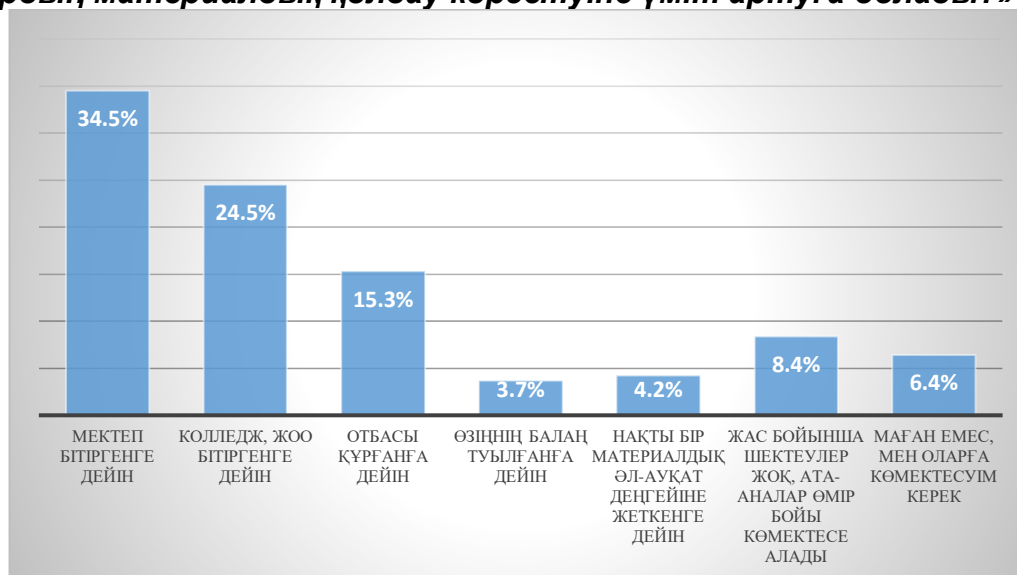
Білімі жоқ, орта арнаулы және аяқталмаған жоғары білімі бар жас ауылдықтар бұл нұсқаны таңдауға бейім (тиісінше 16%, 10% және 13%).

Респонденттердің өмір сүруі жасына қарамастан ата-аналардан материалдық көмек алу мүмкіндігіне де әсер етеді. Өз пәтерінде/үйінде тұратын жастар ата-

анасымен тұратындарға (8,4%) және жалдамалы тұрғын үйде тұратындарға (10,4%) қарағанда, жауаптың бұл нұсқасын (7,7%) сирек белгілейді. Бойдақ (тұрмыс құрмаған) (7,7%) ауылдықтар (үйленген (тұрмыстағы) (9,5%) және азаматтық некеде тұратындарға (14,3%) қарағанда мерзімсіз көмекке сене алады.

6-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ойыңызша, қандай жасқа дейін аталардың материалдық қолдау көрсетуіне үміт артуға болады?», %

Бөлім бойынша қорытындылар:

1. Қазақстанның ауыл жастарының басты құндылықтарының рейтингін мықты отбасымен қамтамасыз етуге ұмтылу басқарады, одан әрі денсаулық, одан кейін аталарға көмек көрсетуге және қолдауға ұмтылу. Ауылдың әрбір бесінші жас тұрғыны бай, материалдық тәуелсіз адам болғысы келеді. Бесінші орында жоғары білікті маман болуға және ауыл тұрғындарының 17% жоғары білімді болуға ниет білдірген.

2. Ауыл жастарының жас тобы үлкен болған сайын, отбасы мен отбасы ішіндегі өзара көмек көп бағаланады. Қалыптасқан стереотиптерге қарамастан, дәстүрлі отбасылық құндылықтарды тану жиілігі бойынша орыс этникалық тобы көш бастап келеді.

3. Жоғары білімнің құндылығы жас ерлерден гөрі жас әйелдерде көбірек. Сондай-ақ, ол басқа ұлттарға қарағанда орыс ұлтының өкілдері үшін маңызды.

4. Сенімді және адал достардың құндылығы орыстарда басқа этникалық топтарға қарағанда екі есе жоғары.

5. "Отанға қызмет ету" құндылығы қазақ ауыл жастары үшін басқа этностық топтарға қарағанда үш есе маңызды.

6. ½ ауыл жастары туған ауыл/кент туралы оймен қуанады. Респонденттер үлкен болған сайын, олар өз ауылына қарағанда аз қуаныш сезеді. Бұл ретте әрбір оныншы респондент қалаға көшкілері келеді. Орыс және басқа да этностар қазақтарға қарағанда үш есе жиі елден кету нұсқасын атап көрсеткен. Респонденттердің білім деңгейі жоғары болған сайын өзге елге көшуге дайын. Жалпы, миграциялық көңіл-күй туралы ер адамдардан гөрі әйел адамдар жиі айтады.

7. Көбінесе жастар отбасы тарапынан қолдау мен көмекке, туысқандарының көмегіне және достарының көмегіне сенеді. Ауыл мен кенттердің жас тұрғындары

үлкен болса, олар отбасының көмегіне көп үміт артады. Орыс ұлтының өкілдері әлеуметтік қолдаудың әр түрі бойынша жиі атап кеткен.

8. 1/3 ауыл жастары ата-аналар тарапынан материалдық көмекті мектеп бітіргенге дейін, сұралғандардың ¼ колледж, ЖОО бітіргенге дейін қажет деп санайды, әрбір оныншы ата-аналар тарапынан материалдық көмектің ұзақтығы туралы ешқандай шектеу қойылмайды деп атап өткен.

9. Ер адамдар екі есе сирек әйелдерге қарағанда жасы мен жағдайына қарамастан, ата-аналар балаларды әрдайым материалдық жағынан қолдауы қажет деп санайды. Қыздар ерлерден гөрі, жиі ата-анасының материалдық көмегін пайдаланады. Сонымен қатар, ауыл тұрғындарының білім деңгейі төмен болған сайын, олар ата-аналардың тұрақты негізде көмегін күтеді. Өз отбасын құру және балалардың тууы көптеген адамдардың бұл ниетін білдірмейді, керісінше респонденттердің мерзімсіз қаржылық қолдауға деген үміті өсуде.

IV БӨЛІМ. АУЫЛ ЖАСТАРЫНЫҢ НЕКЕ ЖӘНЕ ОТБАСЫ ИНСТИТУТЫНА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ

Мәселе.

Отбасы және неке қоғамдағы адамдардың тіршілік әрекетінің ажырамас бөлігі болып табылады. Кез келген қоғамда отбасы екі жақты сипатқа ие. Біріншіден, бұл әлеуметтік институт, екіншіден, бұл қызмет ету мен даму заңдылықтары бар шағын топ. Осыдан оның қоғамдық құрылымға, қазіргі экономикалық, саяси, діни қатынастарға тәуелділігі және бір мезгілде салыстырмалы дербестігі көрініс табады. Отбасы институтымен басқа әлеуметтік институт - неке институты тығыз байланысты, оны қоғамның санкциялаған, жыныстық қатынастардың әлеуметтік және жеке мақсатқа сай, тұрақты нысаны ретінде анықтауға болады.

Қазіргі әлемде отбасы қоғамның негізі болып табылатындығымен келіспеуге болмайды. Отбасы әлеуметтік институт ретінде қоғамның тұрақты дамуын қамтамасыз етеді, қоғамдық өмірдің көптеген процестері мен құбылыстарына реттеушілік ықпал етеді және біздің қоғамның тиімді және толыққанды дамуына ықпал ететін басқа да бірқатар маңызды функцияларды орындайды.

Ауылдағы отбасының қалыптасуы, жұмыс істеуі және дамуы шешуші дәрежеде әлеуметтік-экономикалық, дәстүрлі-мәдени, нақты-тарихи сипаттағы процестерге негізделген, олар қалада және ауылдық жерлерде бірнеше түрлі болып өтеді. Қазіргі уақытта ауыл жастарының отбасылық-некелік ұстанымдары қандай ерекшеліктерге ие екенін анықтау үшін зерттеу шеңберінде респонденттерге бірқатар сұрақтар қойылды.

4.1 Ауыл жастарының отбасылық-некелік қондырмаларының әлеуметтік-демографиялық сипаттамалары

Бірінші кезекте ауыл жастарынан олардың некеге тұру және отбасы құру үшін неғұрлым қолайлы жас туралы көзқарасын сұрады. Сауалнама нәтижелері ерлер мен әйелдер үшін әртүрлі екенін көрсетеді.

Осылайша, сауалнамаға қатысқандардың жартысынан көбі 18-ден 23 жасқа дейін (55%), үштен бірінен астамы - 24-тен 27 жасқа дейін (38,2%) некеге тұру үшін ең жақсы жас, ал 24-тен 27 жасқа дейін (59,6%) некеге тұруға қолайлы десе, 18-ден 23 жасқа дейін (17,2%) және 28-ден 35 жасқа дейін (18,5%) жас шектеріне келеді деп санайды. Қалған жағдайларда жиынтық көрсеткіш 5% кем жауаптарды құрады. Жалпы алғанда, некеге тұрудың ерте жасын болжайтын ауыл өмірінің неғұрлым дәстүрлі тәртібіне қарамастан, қазіргі ауыл жастары үшін қондырғыларда некеге тұрудың әлеуметтік-мақұлданған жасын арттыру жағына қарай өзгерістер тән болып отыр, бірақ әлі де әйелдер мен ерлерде 28 жастан асқан және 35 жастан асқан ер адамдарда "қалыпты" неке жасы ретінде қарастырылмайды (*7-суретті қараңыз*).

Өңірлер бөлінісінде некеге тұру үшін (ерлер - 35 жастан және одан жоғары, әйелдер – 28 және одан жоғары) аз мақұлданатын жасқа барынша шыдамды Алматы облысының ауыл жастары (тиісінше 16% және 14%) болып шықты, бұл облыстың ауыл жастарының көп бөлігінің оқып жатқан немесе тұрақты жұмыс

істейтін елдегі ірі мегаполистің, Алматы қаласының әсерімен байланысты болуы мүмкін, - ірі қалаларда некеге тұрудың орта жасының ұлғаю үрдісі ерекше байқалып отыр.

Көбінесе әйелдер үшін "ерте " некелер Маңғыстау (79,6%), Түркістан (78,4%) және Жамбыл (77%) облыстарында, ерлер үшін – Қостанай (36%), Маңғыстау (25,9%) және Қызылорда (24,5%) облыстарында қолайлы деп саналады. Әйелдер үшін "24-27" жас аралығы Қарағанды (61,1%), Алматы (59,1%), Шығыс Қазақстан (51,7%) облыстарында, ерлер үшін -Павлодар (84,7%), Ақмола (83,3%) және Түркістан (76,3%) облыстарында кең таралған. Жоғарыда келтірілген мәліметтер бойынша, 18-ден 23 жасқа дейінгі жас отбасы құруға қолайлы ретінде дәстүрлі өмір сүру салтының (Қазақстанның оңтүстік және батыс өңірлері) айтарлықтай күшті тамыры бар облыстар үшін анағұрлым тән.

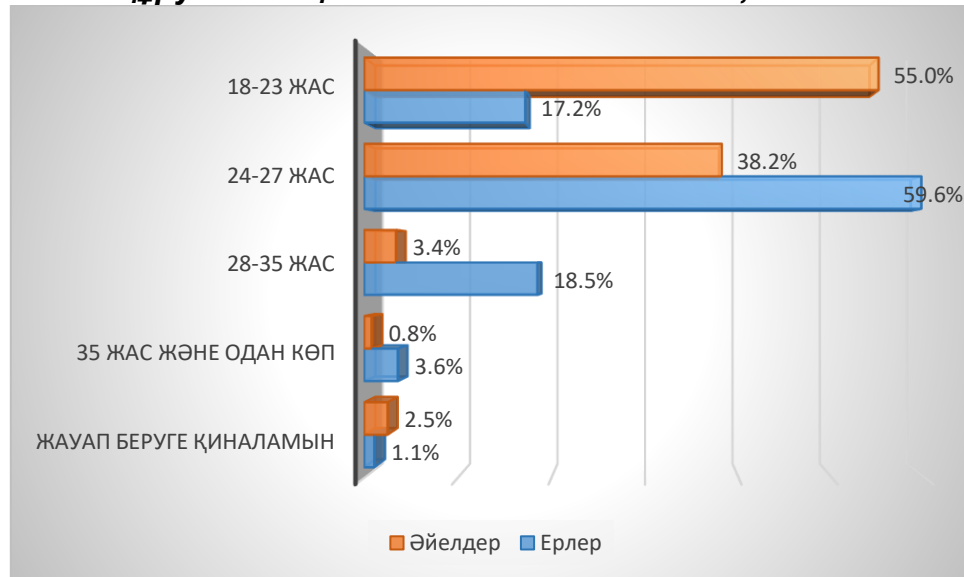
Гендерлік тұрғыдан алғанда, 24–тен 27 жасқа дейінгі жасты ер адамдардың отбасын құру үшін оңтайлы жас ретінде көбінесе жас әйелдер (62,3%) қарайды, ал 28-ден 35 жас аралығын жас ер адамдардың өздері (19,8%). Әйелдер үшін қолайлы жасқа келетін болсақ, онда мұнда жас әйелдердің өздері некеге тұру сәтін кейінге қалдыруды көрсететін артық шама байқалады - ерлер "18-23 жасқа" қарағанда "24-27 жас" (тиісінше 35,3% және 57,3%) нұсқасын анағұрлым сирек таңдайды, ал әйелдер оларды тиісінше 52,4% және 42,4% атап өтеді.

Этникалық тұрғыда басқа ұлттардың өкілдері қазақтарға (58,3%) және орыстарға (58,2%) қарағанда, ерлерде 24-тен 27 жасқа дейінгі (73%) және тым кеш 28-ден 35 жасқа дейінгі (16%, орыстармен салыстырмалы түрде-21%) отбасын құру үшін қолайлы деп санауға бейім екенін көруге болады. Орыс этносының өкілдері басқа этностық топтарға қарағанда (орта есеппен 35%) әйелдерде отбасын құру үшін қолайлы жасты анықтау кезінде "24-27 жас" (48,9%) нұсқасына артықшылық береді.

Бұдан басқа, ерлерде 24-тен 27 жасқа дейінгі жастағы отбасын құру үшін оңтайлы ретінде таңдау мен респонденттердің білім деңгейі арасында корреляция байқалады - білім деңгейі жоғары болған сайын, осы нұсқа жиі естіледі (52%-дан 92%-ға дейін), жас әйелдерге қатысты осындай үрдіс туралы айту мүмкін емес, ауыл жастарында білім беру бэкграундына қарамастан, бұрынғысынша ерте тұрмысты орнату қондырғысы күштірек.

Үш және одан да көп баланың ата-анасы болып табылатын респонденттер басқалардан көбінесе некеге тұру үшін лайықты жас ерлер мен әйелдерде 18-ден 23 дейін, сол арқылы өзінің отбасылық тәжірибесін көрсете отырып анықтауға бейім.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ойыңызша, қай жас отбасы құруға өте қолайлы деп танылады?», %

Одан әрі сауалнамада: **«Сіздің ойыңызша, ресми некені тіркеу міндетті ме немесе отбасы құруды шешкен жастар некеге ресми тіркеусіз тұра алады ма?»** сұралғандардың үштен бірі оң жауап берді (77,7%). Ауыл жастарының 15% азы некеге ресми түрде тіркелу міндетті емес деп санайды. Респонденттердің 5% жуығы діни жораларды ("неке кию", никях, шіркеуде некелесу және т.б.) өткізудің жеткіліктілігіне сенімді (8-суретті қараңыз).

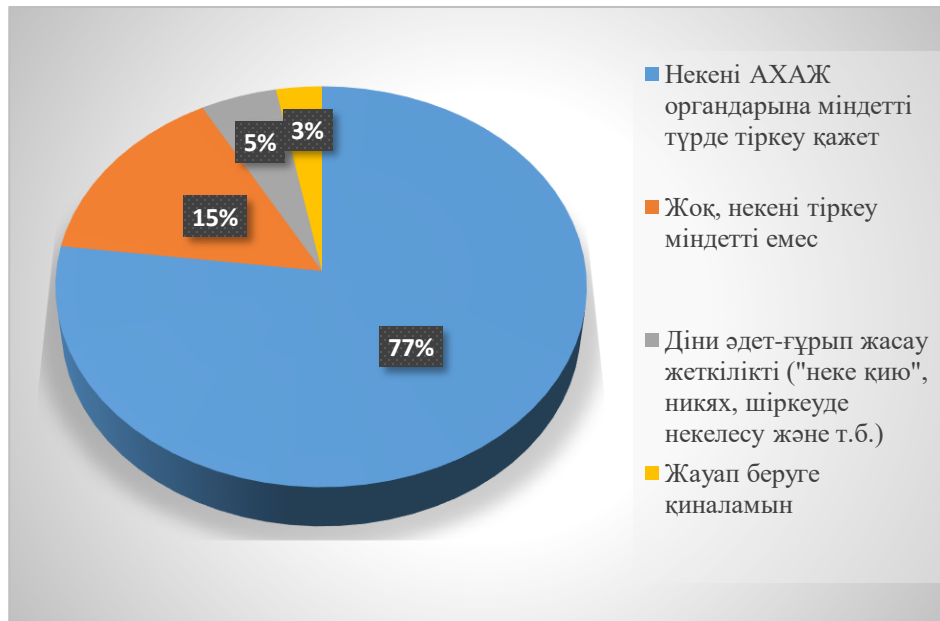
Егер деректерге гендерлік қатыстылық бөлігінде талдау жүргізілсе, онда жас әйелдер нақты неке немесе бірге өмір сүруді (тиісінше 12% және 17,2%) ерлерден аз мақұлдайды, олар некені ресми тіркеу керек деп санауға бейім (әйелдерде 80,5% және ерлерде 75,1%). 19-23 жас аралығы (17%) ауыл жастарының арасында бірге тұратын жақтастарының басым бөлігі.

Этностар бойынша корреляцияларды талдау қазақ этносының өкілдері арасындағы неке институтына (80,2%) дәстүрлі көзқарастарды көрсетеді, басқа этностық топтарға қарағанда (71% және одан аз), ал орыс және басқа этностар некені ресми тіркемесе де болады деп санайды (тиісінше 26% және 24%, қазақтар -11,3%), алайда некенің діни дәріптелуі қазақ этносының өкілдері (6% және одан кем 2% - орыс және басқа этностар) таңдағанын атап өткен жөн.

Мұсылман жамағаты арасында "Жоқ, некені ресми тіркеу міндетті емес" (12,3%) деген нұсқаны екі есе сирек таңдады.

Отбасының материалдық жағдайына байланысты кіріс деңгейі мен тіркеусіз некені мақұлдау арасында айқын корреляция байқалады - табыс деңгейі төмен болған сайын, соғұрлым ауыл жастары азаматтық некені қолдайды ("Ақша ең қажетті нәрсеге әрең жетеді" - 16,8%, "Ең қажеттіге нәрсеге ақша табамыз" - 15,7%, "Жеткілікті табыс табамыз, бірақ ақшаны қымбат заттарға жинау қиын" - 12,1%, "Ақша мәселесі жоқ" - 10,9%).

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ойыңызша, ресми некені тіркеу міндетті ме немесе отбасы құруды шешкен жастар некеге ресми тіркеусіз тұра алады ма?», %

Ресми некеде тұрған және бойдақ (тұрмыс құрмаған) респонденттердің басым көпшілігі АХАЖ органдарында некені тіркеуді қолдайды (тиісінше 83% және 76%), ал ресми тіркеусіз бірге тұратын жастар тек жағдайлардың жартысында ғана осындай тәжірибенің жеткіліктілігін мақұлдайды.

Респонденттер тұратын өңірлер бойынша бөлінісінде жас отбасылардың тіркеусіз тұру тәжірибесіне келесі облыстарда барынша ниеттенген: Алматы (32%), Павлодар (31%), Батыс Қазақстан (30%), Қарағанды (27%), Шығыс Қазақстан (24%) және Қостанай (24%) жатады.

Ауыл жастары арасындағы отбасылық-некелік қондырмаларды орнатуларын бағалау үшін отбасындағы балалардың санына деген қарым-қатынас маңызды өлшем болып табылады. Сауалнама нәтижелері бойынша отбасындағы балалардың оңтайлы санына қатысты ең танымал пікір, әрбір төртінші респондент "Үш бала" деген нұсқаны таңдағаны анықталды. "Екі бала" (24,3%) және "төрт бала" (20,1%) нұсқалары аз ғана айырмашылықпен еріп келеді, одан әрі "бес және одан да көп бала" (15,1%) нұсқасы таңдалған. "Бір бала" нұсқасын ауыл жастарының 7,4% ғана қарастырады (*7-кестені қараңыз*). Осылайша, біз жас ауылдық отбасыларда көп балалы болуды орнату өзекті болып қала береді, дегенмен біртіндеп екі, үш баланың дүниеге келуі қондырмасына жақындап келетінін көріп отырмыз.

Өңірлер бойынша бөліністе көп балалы болуға арналған қондырғы негізінен елдің оңтүстік және батыс өңірлерінде: Түркістан (69,8%), Қызылорда (60,4%), Маңғыстау және Атырау (50%-дан) облыстарында сақталуда.

Гендер мен отбасындағы балалар саны арасындағы корреляцияларды талдау жас әйелдерге қарағанда жас ер адамдар отбасындағы балалардың оңтайлы саны бір немесе бес және одан да көп бала (ерлер тиісінше 8% және 16,3% және әйелдер тиісінше 6,7% және 13,9%) болып табылатынын анықтады, ал әйелдер "Екі бала" және "Үш бала" нұсқаларын жиі таңдады.

Этникалық тұрғыдан алғанда, отбасында бір (17%) немесе екі (56%) баланың болуы қазақ (5,6% және 18,1%) немесе басқа этностарға (7% және 26%) қарағанда орыс жастары арасында әлдеқайда кең тараған. Көп балалы болуды қондырғысы көптеген жағдайларда орыстарға қарағанда (4,3%) қазақтар мен басқа этностарға (40,8% және 36,6%) тән.

7-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз отбасындағы балалардың қай санын оңтайлы деп санайсыз?», %

	%
Бір бала	7,4
Екі бала	24,3
Үш бала	27,7
Төрт бала	20,1
Бес және одан көп	15,1
Балалы болуды қаламаймын (жоспарламаймын)	1,1
Жауап беруге қиналамын	4,3

4.2. Ауылдағы жас отбасының рөлдік күтімі мен өзекті мәселелері

Отбасының үйлесімді жұмыс істеуі көбінесе белгілі бір отбасы саласын іске асыруға кім және қандай дәрежеде жауап беретіні туралы рөлдік көзқарасқа байланысты. Осы зерттеу шеңберінде респонденттерге отбасында міндеттерді бөлуге қатысты идеалды көзқарастар туралы сұрақ қойылды.

Респонденттердің жартысы отбасында барлық міндеттер бірдей (48,4%) бөлінуі тиіс деп санайды, сұралғандардың үшінші бөлігі отбасында рөлдердің бөлінуін "Ер адам жұмыс істейді, әйел адам үй шаруашылығымен айналысады" (31%) деп көреді, 16% астамы отбасында міндеттерді нақты бөлу болмауы тиіс деп санайды (9-суретті қараңыз).

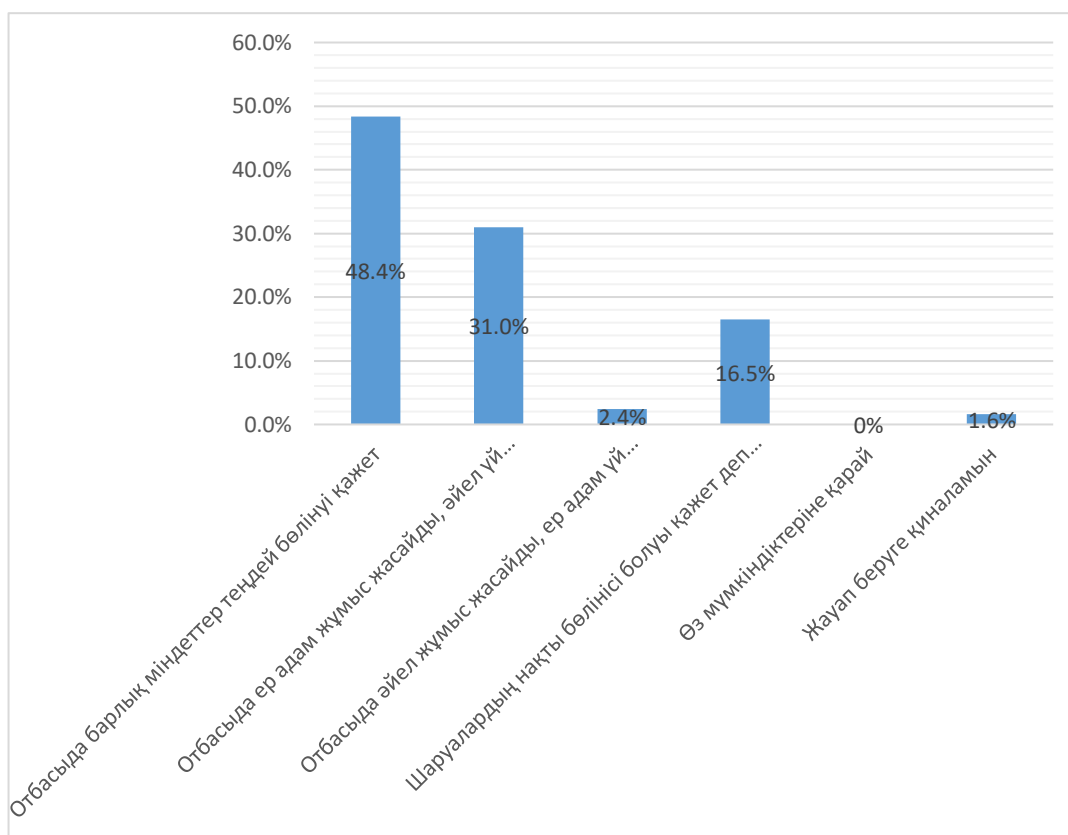
Гендер бөлінісінде корреляцияларды талдау міндеттерді тең бөлу нұсқасы жас ерлерге қарағанда (53,8%) жас әйелдер таңдауға бейім (43,5%), олар үшін, керісінше, отбасында міндеттерді бөлудің мінсіз моделі әйел тек үй шаруасында (35,3% және 26,2% - әйелдер) болуға тиіс деп болжайды. Міндеттерді нақты бөлудің болмауы жас ерлер мен әйелдер арасындағы пікірлерде (16%) елеулі айырмашылықты көрсетпеді.

Сұрақ бойынша жауаптарды бөлу респонденттердің жасына байланысты келесідей корреляцияны көрсетеді: респонденттердің жасы үлкен болған сайын, олар міндеттерді тең бөлуге жиірек бейім болып келеді; жасы кіші болған сайын, тек ер адам жұмыс істейтін, ал әйел адам тұрмыспен және балалармен айналысатын отбасының дәстүрлі моделін неғұрлым аз таңдайды. «Міндеттер нақты бөлінген болуы қажет емес деп санаймын» деген жауап нұсқасын таңдауда сұралғандардың жасы әсер етпейді (15-16%). Осылайша, отбасыдағы

дәстүрлі рөлдік бөліністерді орнату уақыт пен тәжірибенің жинақталу барысында жас ауыл тұрғындары үшін өзінің өзектілігін жоғалтады: жұбайлардың екеуі де жұмыс жасап, бір-біріне шаруашылықта көмектесуді көздейтін қатынас, ауыл жағдайында өмір сүрудің тиімді стратегиясы болып табылады.

9-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ойыңызша, отбасында міндеттер қалай бөлінуі қажет?», %

Респонденттердің этникалық топқа жататындығы жоғары дәрежеде болмаса да, бірақ әсер етеді: мысалы, орыстар отбасында міндеттерді тең бөлу туралы пікірді жиі ұстанады (53,9%), басқа этностық топтармен салыстырғанда (48,5% кем), сонымен бірге басқа этностар отбасында рөлдерді бөлудің анағұрлым дәстүрлі моделін қарастырады (27%). Осы фактінің анықталуына қарамастан, қазақ ауыл жастары арасында рөлдік бөліністің қазіргі заманғы моделі кеңінен таралғанын мойындау керек.

Респонденттер тұратын өңірлер бойынша алынған деректерді талдау нәтижелері отбасындағы рөлдерді бөлудің дәстүрлі нысаны көбірек Түркістан (42,7%), Шығыс Қазақстан (39,7%) және Маңғыстау облыстарында (38,9%) байқалады, ал Қостанай (80%), Атырау (70%) және Павлодар (68%) облыстарында отбасылық міндеттердің тең бөлінісі жиі кездесетінін көрсетті.

Содан соң жас ауылдықтардан жас отбасының ауылда/кентте қандай қиындықтармен жиі кездесетіні жайлы пікірлері сұралды. Жас ауылдық отбасы

мәселелерінің рейтингі айтарлықтай айқын, және ауылдағы жас отбасылардың өзекті мәселелірімен үндес. Жауаптардың саны бойынша жұмыссыздық мәселесі алғашқы орында, өз ауылында жұмыс таба алмау - 57,4%, одан кейін өз баспанасының болмауы мәселесі – 52,9%, көшбасшылар үштігін тауарларға жоғары баға мәселесі – 36,2% бекітеді, дерлік әрбір бесінші адам отбасылық демалыс үшін мүмкіндіктің жоқтығын, әрбір оныншы адам - ауылда медициналық қызмет көрсетудің төмен сапасын атап өтті (10-суретті қараңыз).

Этностар бөлінісіндегі корреляцияларды талдау түрлі этностарға тиісті қандай да бір мәселенің өзектілік дәрежесін айқындауға мүмкіндік береді. Жұмыссыздық, жұмыс іздеудегі мәселелер қазақ этносының өкілдері арасында - 59,9%, орыс (55,3%) және басқа этностармен салыстырғанда (41%) жиі туындайды. Орыс этносының өкілдері басқа этнос өкілдеріне қарағанда өз баспанасының болмауы (61,7%), тауарлардың жоғары бағасы (56%) және медициналық қызмет көрсетудің төмен сапасы (19,1%) мәселелерін жиі өзектендіреді. Басқа этнос өкілдерін ауылдағы бос уақыт мәселесі көбірек алаңдатады (36%) .

Жас ауылдықтардың білім деңгейіне байланысты корреляция жас отбасы мүшелерінің білім деңгейі жоғары болған сайын, олар жұмыссыздық және жұмыс іздеу мәселесіне (жоғары (бакалавр / маман) білім– 61%, жалпы орта – 57%, білімі жоқ – 20%) және өз баспанасының болмауы мәселесіне (жоғары (бакалавр / маман) – 56,1%, жалпы орта – 51,7%, білімі жоқ – 44%) көбірек алаңдаулы екенін көрсетті.

10-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ойыңызша, ауылда жас отбасы жиі қандай мәселелерге тап болады (ерлі-зайыптылардың екеуі де 29 жасқа толмаған)?», %

Бөлім бойынша қорытындылар

1. Ерлер үшін 24 жастан 27 жасқа дейін, әйелдер үшін 18-ден 23 жасқа дейін отбасы құру үшін ең ыңғайлы жас, ауыл жастарының жартысынанан астамы осындай пікірде, респонденттердің 40% 24 жастан 27 жасқа дейін некеге тұру үшін оңтайлы деп санайды. Ауыл жастарының ерлі-зайыптылық

қатынастарында некеге тұрудың әлеуметтік-мақұлданған жасын арттыру үрдісі байқалады.

2. Қазақстанның оңтүстік және батыс өңірлері 18 жастан 23 жасқа дейінгі жасты отбасын құрудың мінсіз жасы ретінде мақұлдау жиілігі бойынша көш бастап келеді. Алматы облысы жасы 35-тен және одан жоғары ер адамдардың, 28-ден және одан жасы жоғары әйелдердің, яғни некеге тұру үшін ең төмен әлеуметтік мақұлданған жас көрсеткіштері бойынша алдыңғы қатарда.

3. Қазақтар мен орыстарға қарағанда, басқа этнос өкілдері ер адамға отбасын құру үшін 24 жастан 27 жасқа дейінгі жас аралығын керемет жас ретінде, ал әйелдер үшін - орыс этносының өкілдері мақұлдайды.

4. Ауыл жастарының білім бэкграунды ерлердің жасына қарағанда, әйелдер үшін некеге тұрудың әлеуметтік мақұлданған жасын ұлғайтуға айтарлықтай әсер етпейді.

5. Ауыл жастарының 80% жуығы некені ресми тіркеу қажеттілігі үшін, 15% кем АХАЖ органдарында тіркеусіз нақты неке үшін болысады. Нақты неке немесе бірге тұру жас әйелдерге қарағанда жас ер адамдар жиі мақұлдайды, әйелдер неке ресми түрде тіркелу керек деп санауға бейім. 19 жастан 23 жасқа дейінгі жастағы ауыл жастары арасында, сондай-ақ табысы төмен ауыл тұрғындары арасында ресми тіркеусіз нақты некенің жақтаушылары көп.

8. Орыс және басқа да этнос өкілдері қазақ этносы өкілдеріне қарағанда некені ресми түрде тіркелмеуге болады деп жиі есептейді. Мұсылмандар «жоқ, некені ресми тіркеу міндетті емес» деген нұсқаны екі есе сирек таңдайды.

10. Ауыл отбасындағы ең танымал балалар саны екіден төрт балаға дейін. Көп балалылықты қолдайтын отбасылар еліміздің оңтүстік және батыс өңірлерінде сақталып келеді және қазақ этносының арасында басымдыққа ие.

11. Респонденттердің $\frac{1}{2}$ отбасында барлық міндеттер бірдей бөлінуі тиіс, $\frac{1}{3}$ бөлігі-ер адам жұмыс істеуі тиіс, әйел үй шаруашылығымен айналысуы тиіс", шамамен $\frac{1}{5}$ бөлігі - отбасында міндеттерді нақты бөлу болмауы тиіс деп санайды. Бірінші көзқарасты көбінесе жас әйелдер ұстанады, екіншісі – жас ерлер, үшіншісі-гендер бойынша айырмашылық жоқ.

12. Респонденттердің жасы үлкен болған сайын, олар міндеттерді теңдей бөлуге көбірек бейім. Міндеттерді тең бөлуге деген көзқарас орыс этникалық тобының өкілдеріне көбірек тән.

13. Жас ауылдық отбасы мәселесінің рейтингі ауылда жастардың жалпы өзекті мәселелерін қайталайды: жұмыссыздық, өз ауылында жұмыс таба алмау, өз баспанасының болмауы, тауарлардың жоғары бағасы, отбасылық демалыс үшін мүмкіндіктердің болмауы және ауылда медициналық қызмет көрсетудің төмен сапасы.

V БӨЛІМ. ЖАСТАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ

Мәселе.

Әлеуметтік қауіпсіздікті қоғамдық жүйенің тұрақты жай-күйі және өз азаматтарының өмір сүру сапасын арттыру, олардың құқықтары мен бостандықтарын сақтау негізінде қоғамдық өмірдің барлық салаларында жеке адам мен қоғамның тұрақты дамуын қамтамасыз ететін мемлекеттің, қоғамның әлеуметтік институттарының тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету қабілеті ретінде айқындауға болады. Жастардың әлеуметтік қауіпсіздігі-жалпы әлеуметтік қауіпсіздіктің маңызды құрамдас бөлігі. Жастардың әлеуметтік қауіпсіздігін, оның мәнін, қазіргі қоғамдық-тарихи жағдайларда ғылыми зерттеу өте маңызды болып табылады.

Бұл бөлімнің өзектілігі соңғы уақытта Қазақстан қоғамында балалар мен жастардың қауіпсіздігі мен қорғалуына байланысты мәселелер күшейген. Әлеуметтік ортаның қандай элементтері мен оның факторлары елдің ауылдық елді мекендеріндегі заттардың осындай жағдайына ықпал ететінін анықтау маңызды. Бұл үшін осы бөлімнің шеңберінде тұрғылықты жеріндегі қауіпсіздікті сезіну, ауылдардағы ұлтаралық шиеленіс деңгейі, алкоголь мен есірткінің таралу мәселесі, жастар ортасындағы физикалық зорлық-зомбылық мәселесі және құқық қорғау органдарына сенім дәрежесі сияқты мәселелер қаралатын болады.

Нәтижелер.

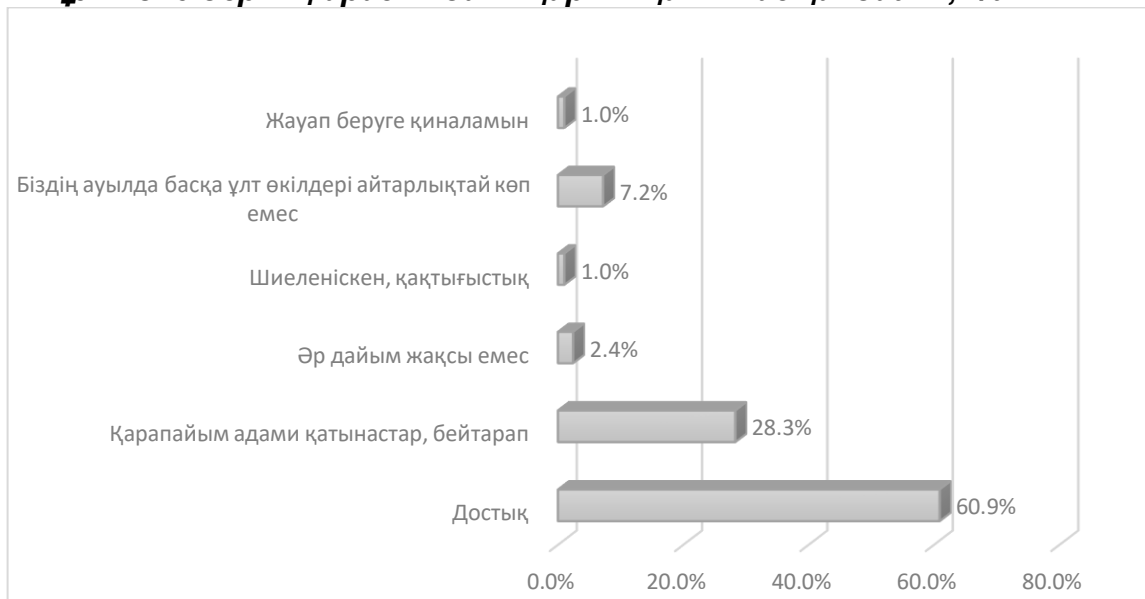
5.1 Ауыл жастары арасындағы қауіпсіздікті сезіну және физикалық күш көрсету мәселесі

Респонденттерге қойылған бірінші сұрақ: **«Сіздің ауылыңызда тұратын түрлі ұлт өкілдерінің арасындағы қарым-қатынас қандай?»** болды. Респонденттердің басым бөлігінің айтуынша, олардың ауылдарында түрлі ұлт өкілдері арасында достық қарым-қатынас орнаған (60,9%). Сауалнамаға қатысқандардың үштен бір бөлігі олардың ауылдарындағы ұлтаралық қарым-қатынасты қарапайым адами қарым-қатынас, бейтарап (28,3%) деп сипаттады. Әрдайым жақсы қарым – қатынас жоқ 2,4%, ашық шиеленіскен, шиеленіскен және одан да аз - ауыл тұрғындарының тек 1% атап өтті (*11-суретті қараңыз*). Еліміздің ауылдық өңірлеріндегі этносаралық саладағы жағдай өте қолайлы және ауыл жастарының қауіпсіздігіне қауіп төндірмейді.

Өңірлік бөліністе ауыл жастарының субъективті бағаларына сүйене отырып («қарапайым адами қатынастар, бейтарап» және «Достық» нұсқаларының жиынтық көрсеткіші), ауылдардағы қолайлы ұлтаралық жағдай Қызылорда және Атырау облыстарынан басқа, Қазақстанның барлық облыстарында қалыптасуда, мұнда респонденттердің жартысынан кемі оң нұсқаларды атап өтті (тиісінше 47,6% және 38,6%).

11-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ауылыңызда тұратын түрлі ұлт өкілдерінің арасындағы қарым-қатынас қандай?», %

Ауылдағы тәуліктің қараңғы уақытында жалғыз жүру қаншалықты қауіпсіз екендігі жайлы сұраққа респонденттердің басым көпшілігі оң жауап берді (85,6%), алайда 8,7% ауыл тұрғындары кешкі уақытта көшеге шығудан қауіптенеді, себебі оларға шабуыл жасау жағдайлары орын алған; ұсақ бұзақылық және панасыз иттер сияқты мәселелерге 1% келді (8-кестені қараңыз).

Аймақтық бөліністе өз ауылдарының көшелерінде Атырау (100%), Қостанай (98%) және Солтүстік Қазақстан (97%) облыстарының жастары өзін қауіпсіз сезінетінін көрсетті, ал Алматы (25%), Ақмола (16,7%) және Маңғыстау (9,3%) облыстарының жас ауыл тұрғындары өздеріне кешке шабуыл жасалуына байланысты көшеге шығуға қауіптенетінін жиі айтады.

8-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ауылыңызда түнгі уақытта жалғыз жүру қауіпсіз бе?», %

	%
Иә, біздің ауылда тәуліктің кез келген уақытында көшелерде еркін жүруге болады	83,6
Біздің ауыл тұрғындары кешкі уақытта көшеге шығудан қауіптенеді, себебі оларға шабуыл жасау жағдайлары орын алған	8,7
Бұзақылықтың сирек жағдайлары кездеседі	1,0
Көптеген қараусыз иттер бар, бұл қауіпсіз емес	1,0
Жауап беруге қиналамын	7,3

Сауалнама нәтижелеріне сәйкес, ауыл жастарының басым бөлігі соңғы үш айда құрдастарына, сыныптастарына, достарына қатысты физикалық немесе басқа да зорлық - зомбылық түрлеріне куә болмаған, бұл туралы респонденттердің 82,4% мәлімдеген, дегенмен әрбір оныншы респондент осындай жағдайларға айына бір рет (8,6%), респонденттердің тағы 2% сондай жағдайға аптасына рет тап болғанын мойындады (12-суретті қараңыз).

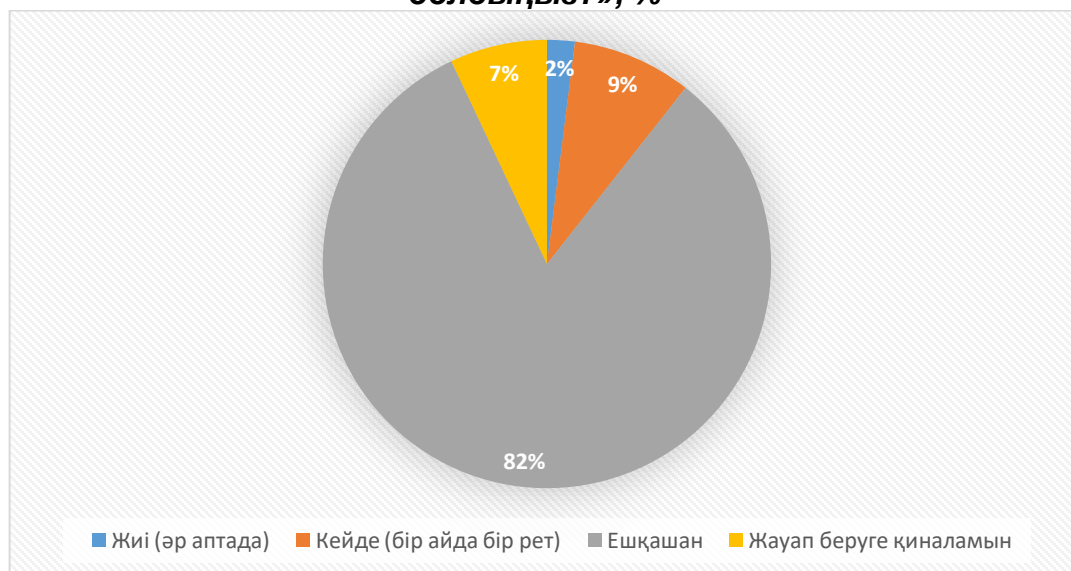
Гендерлік тиістілігіне қатысты деректерді талдау жас әйелдерге қарағанда жас ер кісілер құрдастарына қатысты жасалған физикалық немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлеріне көбірек куә болатынын көрсетті (нұсқалардың жиынтық көрсеткіші "жиі (апта сайын)" және "кейде (ай сайын)" ерлер үшін 12,3% және әйелдер үшін 8,9%).

Респонденттердің жасы бойынша деректерді бөлу 23-25 жастағы ауыл жастары, жасы кіші респонденттерге қарағанда жиірек зорлық-зомбылық жасаудың куәсі болады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Осылайша, 24-28 жас аралығындағы топта "Жиі" және "Кейде" жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші 8,3%, 19-23 жас аралығында – 12,4%, 14-18 жас аралығында – 12,1% құрады.

Осы сұраққа жауаптардың жиілігін аумақтық деңгейде талдау келесі облыстардың ауыл жастары зорлық-зомбылыққа жиі ұшырайтынын анықтады: Алматы (19,6%), Солтүстік Қазақстан (18,2%), Қарағанды (13,9%), Ақмола (12,5%) және Түркістан (10,8%).

12-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Соңғы үш айда Сіз қаншалықты жиі құрдастарыңызға, сыныптастарыңызға, достарыңызға қатысты жасалған физикалық немесе басқа зорлық-зомбылықтың куәгері болдыңыз?», %

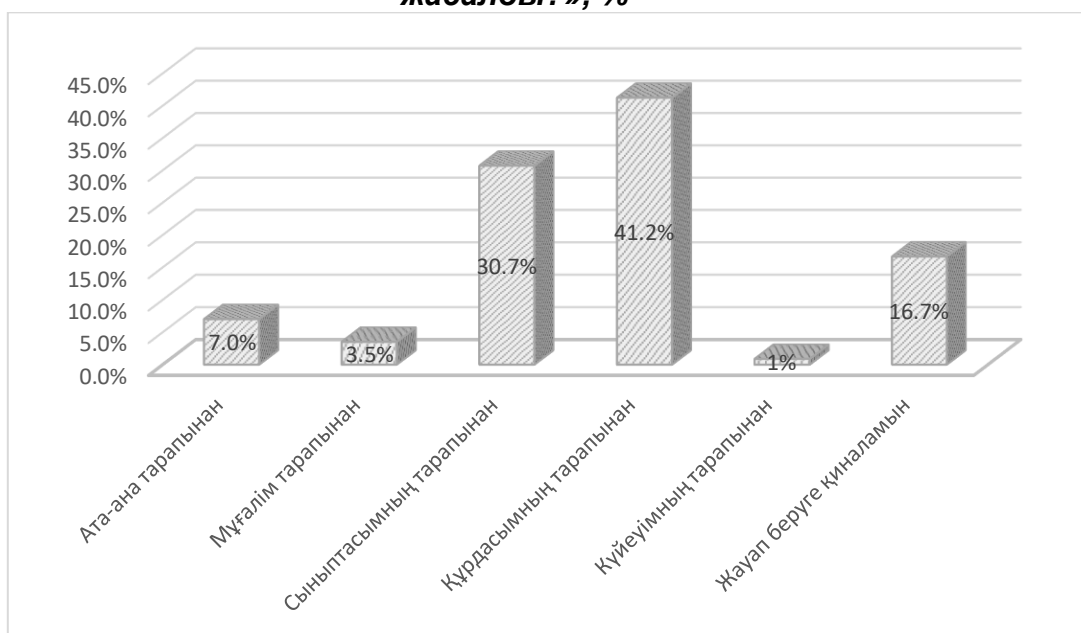

Бұл ретте, респонденттердің айтуы бойынша, құрдастарына қатысты физикалық зорлық-зомбылықты оның басқа құрдасы (41,2%) жасаған. Сұралғандардың үштен бірі өздерінің сыныптастарының физикалық зорлық-

зомбылық жасағанын көрген (30,7%). Сұралғандардың 7% құрдастарына қатысты зорлық-зомбылық субъектісі ретінде олардың ата-анасын, 3,5% - мұғалімдерді атап өтті. Сонымен қатар ауылдың жас тұрғындарының 17% дерлік жауап беруге қиналды (13 суретті қараңыз). Қорытындылай келе, ауыл жастары арасындағы физикалық зорлық-зомбылық мәселесі кең көлемде таралмаған, негізінен құрдастары мен сыныптастарынан туындайды деп айтуға болады. Ата-аналар тарапынан жасалатын физикалық зорлық-зомбылық жағдайлары да жиі кездеседі.

13-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің құрдастарыңызға қатысты физикалық немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлері кімнің тарапынан жасалды?», %

5.2 Ауыл жастары арасында алкоголь мен есірткінің таралу мәселесі

Жастардың алкоголь мен есірткі заттарын тұтыну дәрежесінің өсуі жастардың әлеуметтік қауіпсіздігінің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Жоғары және кәсіби оқу орындары жоқ кенттер мен ауылдарда тұратын жастар бос уақытты мәдени өткізуге арналған орындарды таңдау мүмкіндігі шектеулі және еңбекпен қамту мүмкіндігі жеткіліксіз, тәуекел дәрежесі жоғары топқа кіреді.

Заманауи ауыл жастарының алкогольге деген көзқарасын айқындау мақсатында респонденттерге келесідей сұрақ қойылды: **«Сіздің ауылыңыздың жастары маскүнемдікке қаншалықты әуес деп ойлайсыз?»**

Сауалнаманың нәтижесі көрсеткендей, сауалнамаға жауап берушілердің басым көпшілігі олардың ауылының жастары алкогольді орынды пайдаланады, бірақ бұл мәселе болып табылмайды (34,1%) деп есептейді, сауалнамаға қатысқандардың үштен бірі ішімдікті ауыл жастарының мәселесі ретінде қарастырмайды (31,9%). Сонымен қатар, респонденттердің 13,3% алкоголизм ауыл жастары үшін өте өзекті мәселе екенін айтты. Әрбір оныншы жас ауыл

тұрғыны алкогольді тек қылмыстық өмір салтын жүргізетін жастар ғана пайдаланады деген пікірді ұстанады (9-кестені қараңыз).

Өңірлер бөлінісінде біз ауыл жастарының маскүнемдік мәселесі неғұрлым көп сипатты облыстарды көре аламыз - Солтүстік Қазақстан (27,3%), Шығыс Қазақстан (24,1%), Жамбыл (21%), Ақмола (20,8%), Қарағанды (19,4%) және Павлодар (19,2%).

Респонденттердің жасына байланысты талдау корреляцияны көрсетеді: респонденттердің жасы неғұрлым үлкен болса, соғұрлым олар ауыл жастарында алкогольге тәуелділіктің болуын мойындауға бейім (14-18 жас – 10,7%, 19-23 жас – 11,8%, 24-28 жас – 16%).

Респонденттерді этникалық тиістілігіне қарай бөлу орыстар (18,4%) қазақтарға (13,1%) және басқа этностарға (8%) қарағанда көбінесе өз ауылында маскүнемділік мәселесінің өзектілігі фактісін көрсетеді, ал қазақтар (36%) керісінше орыстарға (14,2%) және басқа этностық топтарға (27%) қарағанда маскүнемділік олардың ауылдарының жастары үшін мүлдем өзекті емес деп санайды.

9-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ауылыңыздың жастары маскүнемдікке қаншалықты бейім деп ойлайсыз?», %

	%
Маскүнемдік мәселесі менің ауылымның жастары үшін өте өзекті	13,3
Менің ауылымның жастары ішімдікті орынды ішеді, бірақ бұл мәселе емес	34,1
Алкогольді тек қылмыстық өмір салтын жүргізетін жастарды ғана қолданады	11,0
Бұл мәселе менің ауылымның жастары үшін мүлдем өзекті емес	31,9
Жауап беруге қиналамын	9,6

Ауыл жастары арасында есірткінің таралу мәселесін зерттеу үшін сауалнамада **«Сіз қай кезде болса да есірткіні тұтынудың куәсі болдыңыз ба?»** деген сұрақ қойылды. Респонденттердің үштен екісі мұндай жағдайларды ешқашан көрмегенін (66,1%) айта отырып, кері жауап қайтарды. Респонденттердің төрттен бірі, олардың өздері ешқашан мұндай жағдайға куә болмағанын, алайда бұл туралы естігені туралы айтты (18,3%). Сұралғандардың 6,7% есірткі заттарын қолданудың (кейде) куәгерлері болған, 4,1% мұндай жағдайларды жиі көреді (14-суретті қараңыз).

Респонденттер өмір сүретін өңірлер бөлінісінде деректерді талдау Алматы (40,6%), Ақмола (9,7%) және Солтүстік Қазақстан (9,1%) облыстарында ("жиі" және "кейде" нұсқаларының жиынтық көрсеткіші) есірткіні пайдаланудың жиі куәсі болатынын көрсетеді.

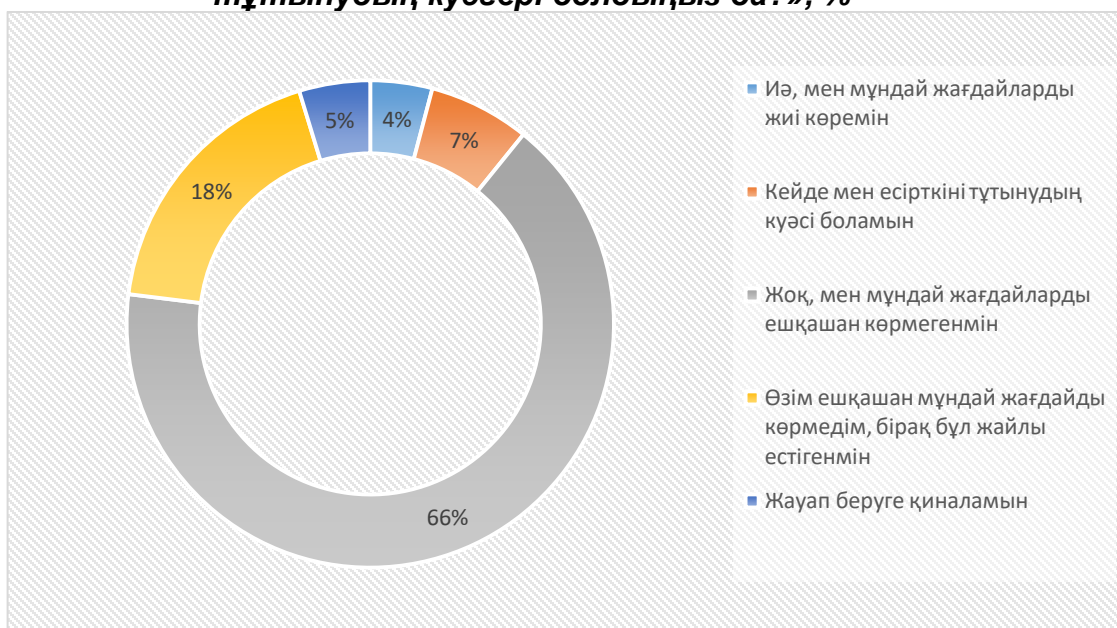
Гендер мен жас топтары бойынша деректерді бөлу респонденттер арасында елеулі айырмашылықтарды көрсеткен жоқ. Этникалық деректер

бөлінісіне келетін болсақ, орыс жастарының өкілдері басқа этностардан екі есе сирек есірткі қолдануының куәгері болады ("Жиі" және "Кейде" жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші тиісінше 5,7%, 11,8% құрады).

Отбасының материалдық жағдайы бойынша деректерді талдау табыс деңгейі мен есірткіні тұтынуға куә болудың жиілігі арасында корреляцияның бар екендігін көрсетті – отбасының материалдық жағдайы төмен болған сайын, ол нашақорлықтың көріністеріне жиі ұшырайды (табысы жеткіліксіз және/немесе қажетті тауарларды сатып алу үшін ғана жеткілікті адамдарда "Жиі" және "Кейде" нұсқаларының жиынтық көрсеткіші тиісінше 18 % және 10 % - ға тең, ал жеткілікті табыс табатын және/немесе ақша мәселесінде мүлдем қиыншылық көрмейтін адамдар 5,9 % және 4,3 % тиісінше).

14-сурет

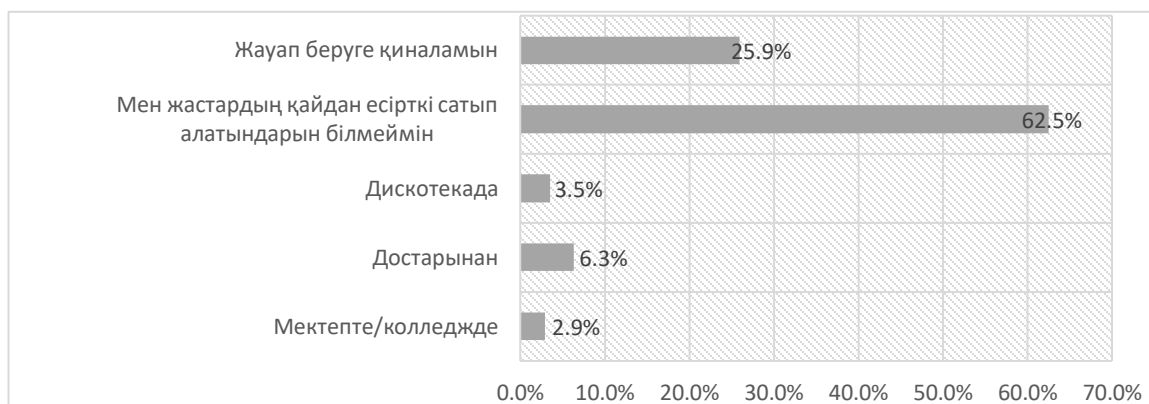
Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қай кезде болса да есірткіні тұтынудың куәгері болдыңыз ба?», %

Ауыл жастары есірткіні пайдаланғысы келген жағдайда, олар оны достарынан (6,3%), дискотекадан (3,5%) немесе мектеп/колледж қабырғасында (2,9%) сатып ала алады. Алайда ауыл жастарының басым бөлігі есірткі заттарын қайдан сатып алуға болатынын білмейді (62,5%), респонденттердің төрттен бірі жауап беруге қиналды (15-суретті қараңыз).

15-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қалай ойлайсыз, егер Сіздің қалаңыздың жастарында есірткі пайдалану қалауы пайда болса, олар оны қай жерден сатып алар еді?», %

Сондай-ақ сауалнамаға қатысушылардан олардың пікірінше неліктен жастар есірткі заттарын қолдана бастайтыны жайлы сұралды. Респонденттердің үшінші бөлігі осы сұраққа жауап беруге қиналады (35,6%); 60% астамы өмірлік қиындықтардан арман әлеміне қашу мақсатында, «заманауи» көрінуге ұмтылу, ақша мен бос уақыт болған кезде әуесқойлықпен сәннен қалыс қалмауға, денсаулыққа және өмірдің өзіне жауапсыз қарым-қатынас сияқты нұсқаларды тең бөлу арқылы сұраққа жауап береді; ауылдың әрбір оныншы жас тұрғыны есірткіні таратушыдан бас тарту үшін ерік күшінің жетіспейтінін атап өтті (10-кестені қараңыз).

10-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Қалай ойлайсыз, неліктен Сіздің ауылыңыздың кейбір жастары есірткі қолданып бастайды?», %

	%
Жауап беруге қиналамын	35,6
Өмірлік қиындықтардан арман әлеміне қашу мақсатында	19,7
Ақша мен бос уақыт болған кезде әуесқойлықпен	19,6
«Заманауи» көрінуге ұмтылу, сәннен қалыс қалмау	19,6
Денсаулық пен өмірдің өзіне жауапсыз қарау	17,2
Есірткі таратушыдан бас тартуға ерік күші жетіспейді	10,5
Айналысатын ешнарсе жоқ, одан басқа балама жоқ	0,3

5.3 Ауыл жастарының құқық қорғау органдарына сенім дәрежесі

Ауыл жастарының полиция қызметкерлері туралы қоғамдық пікірін және оларға деген сенім деңгейін зерттеу мақсатында респонденттерден: **«Сіз тұратын учаскенің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін учаскелік полиция инспекторымен жеке таныссыз ба, кездестіңіз бе?»** деп сұрадық.

Респонденттер сауалнама нәтижелері бойынша көлемі тең екі үлкен топқа бөлінді: респонденттердің 43% учаскелік инспектормен таныс болды, 41% учаскелік инспектормен таныс емес және ешқашан оны көрмеген. Ауылдың әрбір оныншы жас тұрғыны учаскелік инспектормен таныс қана емес, сонымен қоса онымен жиі кездесіп тұрады (16 суретті қараңыз). Жалпы сұралғандардың жартысынан астамы жергілікті учаскелік инспектормен және оның жұмысымен таныс екенін көрсетті. Мұнда мұндай оң көрініс жергілікті учаскелік қызмет міндеттерін жауапты орындаумен әр кез байланысты деп айту дұрыс емес, ауыл/кенттерде халықтың аз қоныстануы үлкен рөл атқарады, соның салдарынан жергілікті тұрғындардың көпшілігі бір-бірімен жақсы таныс және бір-бірімен үнемі қиылысып қалады.

16-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз тұратын учаскенің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін учаскелік полиция инспекторымен жеке таныссыз ба, кездестіңіз бе?», %

Ауыл жастарының тұрғылықты жерінде тәртіпті қамтамасыз ететін құқық қорғау органдарына сенім дәрежесін бағалау респонденттердің көпшілігі жалпы полиция жұмысын оң бағалауға және оған сенім білдіруге бейімді екенін куәландырады. Осылайша, құқық қорғау органдарының жұмысына қатысты теріс бағалардың жиынтығы 16% – ды құрайды (жауаптардың жиынтық көрсеткіші «Сенім білдірмеймін, менің ойымша, олар өз міндеттерін толық атқармайды деп ойлаймын» және «Оларға мүлде сенім білдірмеймін, олармен кездесуге қорқамын»), ал оң жауаптар – шамамен бес есе көп-78,4 % (жауаптардың жиынтық көрсеткіші «Толық сенім білдіремін, менің қауіпсіздігіме сенімдімін» және «Сенім білдіремін деуге болады, олар жақсы жұмыс істейді деп үміттенемін») (17-суретті қараңыз). Жас ауыл тұрғындарының 5% баға беруге қиналғанын айта кету қажет. Жалпы, ауыл тұрғындарының жергілікті полиция жұмысын бағалауы оң сипатқа ие.

Алайда, респонденттердің 1/6 бөлігінен келіп түскен теріс бағалаудың болуы алаңдаушылық туғызатыны түсінікті.

Өңірлік бөліністе құқық қорғау органдарының жұмысымен Атырау (97,7%), Шығыс Қазақстан (96,6%) және Қостанай (96%) облыстарының ауыл жастары жоғары дәрежеде қанағаттанады. Респонденттердің пікірінше, құқықтық тәртіпті

қорғауда Маңғыстау (40,7%), Алматы (27,4%) және Ақмола (23%) облыстарында іс жағдайы нашар.

Жас корреляциясы ауыл азаматтарының жасы ұлғайған сайын құқық қорғау органдарының жұмысына деген сенім деңгейінің төмендегенін көрсетеді. Осылайша, ауылда 24 жастан 28 жасқа дейінгі топта қауіпсіздік пен тәртіпті қамтамасыз етудің оң бағалауының жиынтық көрсеткіші 72,2% тең, ал 14 жастан 23 жасқа дейінгі респонденттер арасында орта есеппен 77% тең.

Полиция жұмысына қанағаттанушылық деңгейінің этникалық айырмашылықтары қатты байқалады. Қазақтар арасында (18,1%) құқық қорғау органдарының жұмысына қанағаттанбау деңгейі орыстарға (10,6%) қарағанда екі есе, және басқа этностармен (12%) салыстырғанда үштен бірге тең екендігі бақалады.

17-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ауылыңызда тәртіпті қамтамасыз ететін құқық қорғау органдарына сенесіз бе?», %

Бөлім бойынша қорытындылар

1. Ауыл жастарының басым көпшілігі (шамамен 90%) тұрғылықты жерлердегі этносаралық саладағы жағдайды оң бағалайды, алайда Қызылорда және Атырау облыстарындағы жағдай алаңдаушылық туғызады, онда ұлттаралық қарым-қатынас жағдайын теріс бағалаудың ең көп саны тіркелген.

2. Ауыл жастарының басым бөлігі (86%) олардың ауылдарындағы көшелерде жүру қауіпсіздігін растайды. Сонымен қатар, ауыл тұрғындарының 9% тәуліктің қараңғы уақытында өз ауылының көшелеріне шығарда, өздерін қауіпсіз сезінбейді, олардың басым бөлігі Алматы, Ақмола және Маңғыстау облыстарында тұрады.

3. Ауыл жастарының 80 % астамы құрдастарына, сыныптастарына, достарына қатысты физикалық немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлерін байқамайды, алайда 9% кейде осындай жағдайлардың куәгері болатынын мойындайды. Бұл ретте құрдастарына қатысты күш көрсету немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлеріне жас әйелдерге қарағанда жас еркектер көбірек куә болады, сондай-ақ 24 жастан кіші ауыл тұрғындары да жиі куә болады. Алматы, Солтүстік Қазақстан және Қарағанды облыстары зорлық-зомбылықтың осы түрін

ескертуде көш бастап тұр. Зорлық-зомбылық көбінесе құрдастары мен сыныптастары, жиі ата-аналары тарапынан туындайды.

4. Ауыл жастарының 2/3 бөлігі маскүнемдік кеңінен таралған деп есептемейді. Әрбір оныншы жас ауыл тұрғыны маскүнемдікті өзекті мәселе ретінде атап өтуде. Бұл ретте респонденттердің жасы неғұрлым үлкен болған сайын, соғұрлым олар ауыл жастарында алкогольге тәуелділіктің бар екендігін мойындауға бейім, сондай-ақ орыстар қазақтар мен басқа да этнос өкілдеріне қарағанда өз ауылында маскүнемдік мәселесінің өзектілігін жиірек растайды. Ауыл жастарының маскүнемдік мәселесі неғұрлым жоғары дәрежеде сипатталған облыстар - Солтүстік Қазақстан (27,3%), Шығыс Қазақстан (24,1%), Жамбыл (21%) және Ақмола (20,8%).

5. Ауыл жастарының басым бөлігі есірткіні пайдалану мәселесіне тап болмайды. Сұралғандардың 7 % есірткі заттарын қолданудың кейде куәсі болған, ал 4 % жиі куә болған. Бұл мәселеде гендермен, жаспен байланыс анықталған жоқ, ал этноспен байланыста орыс жастарының өкілдері басқа этностардан екі есе сирек есірткі қолданудың куәсі болатынын көрсетті. Алматы, Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстарында есірткі қолданудың куәгерлері жиі кездеседі.

6. Ауыл жастарының көпшілігі есірткі заттарын қайдан сатып алуға болатынын білмейді, 6 % оларды достарынан, 3,5 % дискотекадан, 2,9 % - Мектеп/Колледж қабырғасында сатып ала алады. Ауыл жастары есірткіні тұтынудың негізгі себептері ретінде: өмірлік қиындықтардан арман әлеміне қашу мақсатында, «Заманауи» көрінуге ұмтылу, бос ақша мен уақыт болған кезде әуесқойлықпен сәннен қалыс қалмау, денсаулық пен өмірдің өзіне жауапсыз қарау; есірткі таратушыдан бас тартуға ерік күші жетіспеушілікті атады.

7. Ауыл жастарының жартысынан астамы жергілікті учаскелік инспектормен және оның жұмысымен жақсы таныс, бұл бірінші кезекте жергілікті жерде аз халық тұруымен және тұрғындардың тығыз әлеуметтік байланысымен байланысты.

8. Ауыл жастары арасында құқық қорғау органдары жұмысын оң бағалау дәрежесі басым, ауыл тұрғындарының 16 % теріс баға берді. Респонденттердің жасы ұлғайған сайын ауыл азаматтарының құқық қорғау органдарының жұмысына сенім деңгейінің төмендеуі байқалады. Полиция қызметкерлерінің жұмысына наразылық орыс және басқа этностарға қарағанда, қазақтар арасында жиі байқалады. Ауылдарда құқықтық тәртіпті қорғауды жағымсыз бағалау жиілігі Маңғыстау, Алматы және Ақмола облыстарында жоғары дәрежеде.

VI БӨЛІМ. БОС УАҚЫТ, БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТЫЛУ

Мәселе.

Қоғамның қазіргі жай-күйі, біздің өмірімізде болып жатқан үдерістер жастарды тәрбиелеу, интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін қалыптастыру позицияларын жаңаша көрсетуде. Жастар арасында девиантты мінез-құлықтың әртүрлі нысандарының дамуы бос уақыт пен жұмыс кеңістігінің ұйымдастырылуымен, білім беру сапасымен және жастардың еңбек мәдениетімен тығыз байланысты.

«Бос уақыт» ұғымы дәстүрлі түрде адамдардың бос уақытында физикалық, рухани және әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған қызмет түрлерінің жиынтығын қамтиды. Бұл тақырып жастар үшін ерекше маңызды және өзектілікке ие, өйткені барлық жастар мәдениеті ең алдымен бос уақыт және демалыспен байланыстырылады. Сондықтан ауыл жастарының бос уақыт қызметінің құрылымы мен нысандарын зерделеу өте маңызды болып табылады.

Білім адамға өмірдің жаңа жағдайларына бейімделуге ықпал ететін әлеуметтік институт ретінде, сондай-ақ қазіргі қазақстандық қоғам жағдайында тек қалаларда ғана емес, сонымен қатар ауылдық елді мекендерде де өзгерістерге ұшырауда. Осыған байланысты ауылдық аймақтарда білім берудің ерекшеліктері мен сапасын сипаттайтын деректер ерекше қызықты.

Жастардың ауылда жұмысқа орналасу ерекшеліктерін, еңбек мәдениетін зерделеу де маңызды болып табылады: кәсіптік қызмет, адамның еңбекке қанағаттануы арқылы өзінің материалдық жағдайын жақсарту үшін ғана емес, өзін-өзі іске асыруға және социумға қосылуы үшін де мүмкіндік пайда болады. Сонымен қатар, жастар қазақстандық еңбек нарығында, әсіресе ауылда ерекше осал топтардың бірі болып табылатыны белгілі.

Ауыл жастарының өмір сүруінің үш аспектісінің деректерін талдауға төменде қарастырылатын жеке сұрақтар блогы бөлінді.

Нәтижелер.

6.1 Ауыл жастарының мектептегі білім беру сапасына қанағаттануы

Сауалнама нәтижелері ауыл жастарының 2/3 бөлігін олардың мектебіндегі білім беру сапасы толық қанағаттандыратынын көрсетті (72,4%); сұралғандардың 14,2 % мұғалімдердің біліктілігінің төмендігіне, 5,3% оқу кабинеттері мен спорт залының нашар жағдайына байланысты білім беру сапасына қанағаттанбайды. "Жоқ, себебі мен шағын жинақты мектепте оқыдым/оқып жатырмын" деген нұсқаға тек 1,1% жауап келді. Бұл ретте респонденттердің 6,9% олардың алдына қойылған сұраққа жауап беруге қиналды (*18-суретті қараңыз*).

Ауылда мектептегі білім беру сапасын бағалаудың гендерлік ерекшеліктері респонденттердің әйел қауымына (15,8%) ер адамдарға қарағанда (12,8%) мектеп процесін қабылдауға неғұрлым сыни тұрғыдан келу тән, ерлерді мектеп кабинеттері мен спорт залының жабдықталуы қатты алаңдатады (6,1% - ерлер, 4,4% - әйелдер).

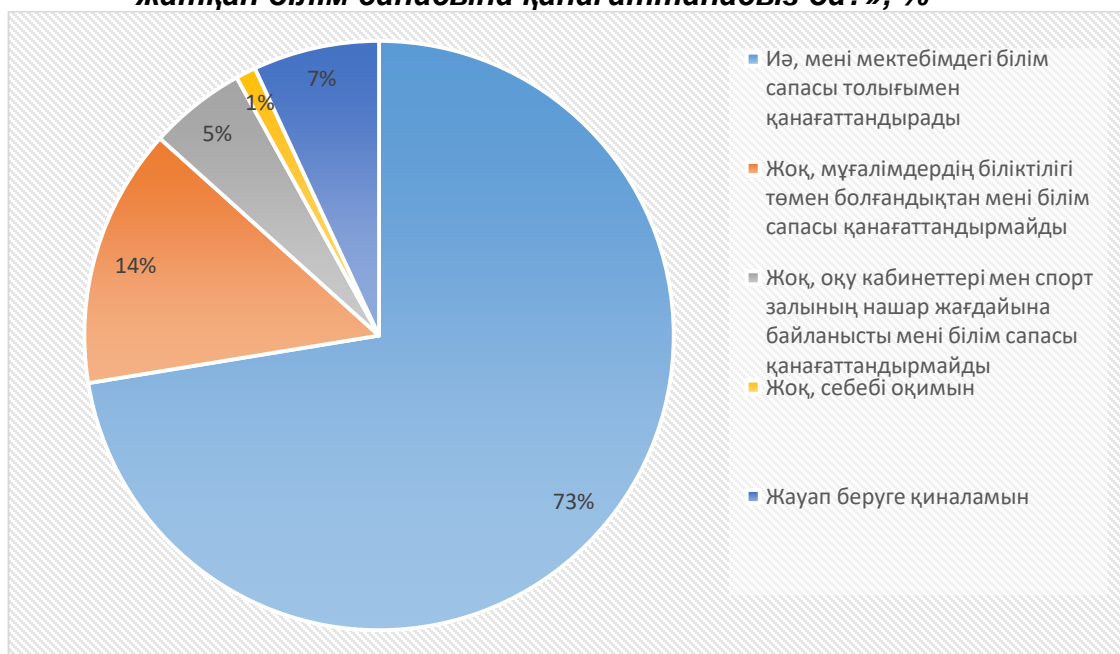
Деректерді жас санаттары бойынша талдау ауылда 19 жас пен 23 жас аралығындағы тұрғындарды мектептегі оқыту сапасы ең төмен деңгейде қанағаттандыратынын анықтады. "Иә, мені мектептегі білім беру сапасы толық қанағаттандырады" жауаптарының жиілігі 19-23 жас аралығында 67,5 % тең, ал 14-18 жас аралығында 77,2 %, 24-28 жас аралығында 72,6 % тең.

Деректер көрсетіп отырғандай, ауыл жастарының этникалық тиістілігінің мектептегі білім беру сапасына қанағаттану деңгейіне қатысы бар: «Жоқ, мұғалімдердің біліктілігінің төмендігінен білім беру сапасы мені қанағаттандырмайды» деген жауап нұсқасы орыстардың (17%) арасында қазақтар (14,2%) мен басқа этностарға (10%) қарағанда жиі кездеседі.

Деректердің аймақтық бөлінісі бізге ауыл жастары мектептің білім сапасына барынша қанағаттанбаған облыстар туралы түсінік береді - бұл Қостанай (40%), Жамбыл (32,9%) және Алматы (28,4%) облыстары.

18-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз ауылдық мектепте алған / алып жатқан білім сапасына қанағаттанасыз ба?», %

Одан кейін респонденттерден: «Сіз мектепке баруға күн сайын орта есеппен қанша уақыт жұмсайсыз (тек бір жаққа баруға) ?» деп сұралды. Сұрақ бойынша жауаптарды бөлу ауыл жастарының 2/3 10-29 минут ішінде (66,6%) мектепке жететінін көрсетті, 30 минуттан бір сағатқа дейін 3,7 % ғана, бір сағаттан және одан да көп 1% мектепке дейін жететінін көрсетті. Жауап беруге қиналғандардың пайызы жас ауылдықтардың үштен бір бөлігін құрады-28%, мұндай көрсеткіш мектепке барар жолдың 10 минуттан аз уақыт алуы мүмкін екендігін көрсетеді (мұндай нұсқа болған жоқ) (11-кестені қараңыз). Жалпы, ауыл оқушыларының басым көпшілігі мектепке баратын жолға аз уақыт жұмсайды.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз мектепке баруға күн сайын орта есеппен қанша уақыт жұмсайсыз (тек бір жаққа баруға) ?», %

	%
10 - 29 минут	66,6
30 - 59 минут	3,7
1 сағат - 1 сағат 29 минут	0,7
1 сағат 30 минут- 1 сағат 59 минут	0,2
2 сағат және одан да көп	0,0
10 минуттан аз	0,8
Жауап беруге қиналамын	28,0

Ауыл жастарының үш тілді (қазақ, орыс және ағылшын) меңгеру деңгейін бағалау мақсатында тиісті сұрақ қойылды. Қорытынды нәтижелер (нұсқалардың жиынтық көрсеткіші «Түсінемін, сондай-ақ күрделі емес әңгімеге қатыса аламын» және «Еркін сөйлей аламын, оқи аламын және жаза аламын») ауыл жастары орыс тілінде сөйлесудің дағдыларын түсінеді және жақсы меңгерген (91%). Бұл тұрғыда қазақ тілі орыс тілінен шамалы артта қалып отыр (86,4%). Ауылдың жас тұрғындарының ішінде ағылшын тілін меңгеру деңгейі өте төмен: нұсқалардың жиынтық көрсеткіші «Бірнеше сөздер мен сөз тіркестерін білемін» және «Мүлдем білмеймін» 23,8% құрайды (12-кестені қараңыз). Осылайша, қазіргі уақытта Қазақстан ауылдарында ағылшын тілін оқыту жағдайы өте төмен деңгейде екендігі жайлы қорытынды жасауға болады.

Елдің өңірлері бойынша бөліністе белгілі бір тілді меңгеру деңгейі өте төмен дәрежедегі бірқатар облыстар байқалады. Мысалы, қазақ тілінде "бірнеше сөздер мен сөз тіркестерін ғана білемін" және "Мүлдем білмеймін" нұсқаларының ең төмен жиынтық көрсеткіші Қарағанды (66,7%), Павлодар (65,3%) және Солтүстік Қазақстан (33,4%) облыстарына; орыс тілі-Жамбыл (14,7%), Қызылорда (20,3%) және Маңғыстау (13,2%) облыстарына; ағылшын тілі – Алматы (99,4%) Павлодар (96,2%) және Солтүстік Қазақстан (81,9%) облыстарына тиесілі.

Гендерлік тиістілік бөлінісінде корреляцияларды талдау жас ерлермен салыстырғанда (20,3%) ағылшын тілін меңгерген жас әйелдердің арасындағы жиынтық көрсеткіш бойынша (27,7%) аз дәрежеде артық екендігін көрсетеді, ал қалған тілдер бойынша корреляция анықталмады. Егер қазақ және орыс тілдерін меңгеру дағдыларында байқалатын билингвизм әдеттегі коммуникация процесінде болса, онда ағылшын тілі ауылдық жерлерде тек мектеп бағдарламасы шеңберінде оқытылып жатқан шет тілі болып табылады, ал қыздар оқуға жауапкершілікпен қарайды, сондықтан ағылшын тілін айтарлықтай жақсы біледі.

Сондай-ақ жасы мен ағылшын тілін меңгеру деңгейі арасында корреляция байқалады – ауыл жастарының жас тобының жасы кіші болған сайын, шет тілін меңгерудің оң дағдыларының жиынтық көрсеткіші соғұрлым жоғары (24-28 жас – 19,8%, 19-23 жас - 22,8%, 14-18 жас-28,9%), бұл соңғы жылдары барлық деңгейдегі білім беруге көптілділік жүйесін белсенді енгізумен және соның

салдарынан ағылшын тілін оқытуға қойылатын талаптарды қатаңдатумен, мектеп бағдарламасына ағылшын тілді пәндерді қосумен түсіндіріледі.

Сауалнама нәтижелері ауыл жастарының әртүрлі этникалық топтары арасында мемлекеттік тілді меңгерудің төмен дәрежесі орыстарға тән екендігін көрсетеді - олардың оң жауаптарының жиынтық көрсеткіші басқа этностық топтардың өкілдеріне (81,8%) қарағанда 30% құрады. Орыстар, әдетте, моно тілді ауылдарда/кенттерде тұрады және қазақ тілін оқу процесі шеңберінде ғана оқып, оны қолдануға практикалық қажеттілігі жоқ. Сонымен қатар, орыстардың арасында қазақ (24,3%) және басқа этностарға (16,1%) қарағанда ағылшын тілін меңгерудің (26,4%) анағұрлым жоғары көрсеткіші байқалады.

Алынған мәліметтерді талдау нәтижесі көрсеткендей, жоғары білімі бар ауыл жастары арасында жоғары білімі жоқ жастарға қарағанда қазақ және ағылшын тілдерін меңгеру деңгейі жоғары. Осылайша, «Түсінемін, сондай-ақ күрделі емес әңгімеге қатыса аламын» және «Еркін сөйлей аламын, оқи аламын және жаза аламын» нұсқаларының орташа жиынтық көрсеткіші жоғары білімі бар респонденттерге қатысты 92 %, білімсіз - 83 %; ағылшын тіліне қатысты - тиісінше 32,5 % және 25 % құрайды.

Жұмыспен қамтылу салалары бойынша бөліністе келесі еңбек салаларында жұмыс істейтін ауыл жастары қазақ тілін жақсы біледі: басқару (100 %), ғылым (100 %), Мәдениет және өнер (100 %), қаржы, кредиттеу, сақтандыру – 92,3 % және білім беру – 90,7 %. Ағылшын тілін білетінін мәдениет және өнер – 42,9 %, ғылым – 40 %, қаржы, кредиттеу, сақтандыру – 38,5%, көтерме сауда – 38,4 % және өнеркәсіп – 26 % сияқты салаларда жұмыс істейтін респонденттер жиі көрсетеді.

12-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Келесі тілдерді қандай дәрежеде меңгергеніңізді көрсетіңіз?», %

	Қазақ	Орыс	Ағылшын
Мүлдем білмеймін	3,1	1,1	28,2
Бірнеше сөздер мен сөз тіркестерін ғана білемін	10,5	6,6	47,9
Түсінемін, және күрделі емес әңгімелерге қатыса аламын	9,6	29,9	20,6
Еркін сөйлеуді де, оқуды да, жазуды да білемін	76,8	62,4	3,2

6.2 Ауыл жастарының жұмыспен қанағаттануы және ауылдағы жұмыспен қамтылу мәселелері

Ауыл жастары арасындағы өз жұмысына қанағаттану дәрежесіне келетін болсақ, алынған мәліметтерді талдау айтарлықтай жағымсыз көріністі көрсетті. Егер респонденттердің «Жұмыс істемеймін, тек оқимын» және «Жауап беруге

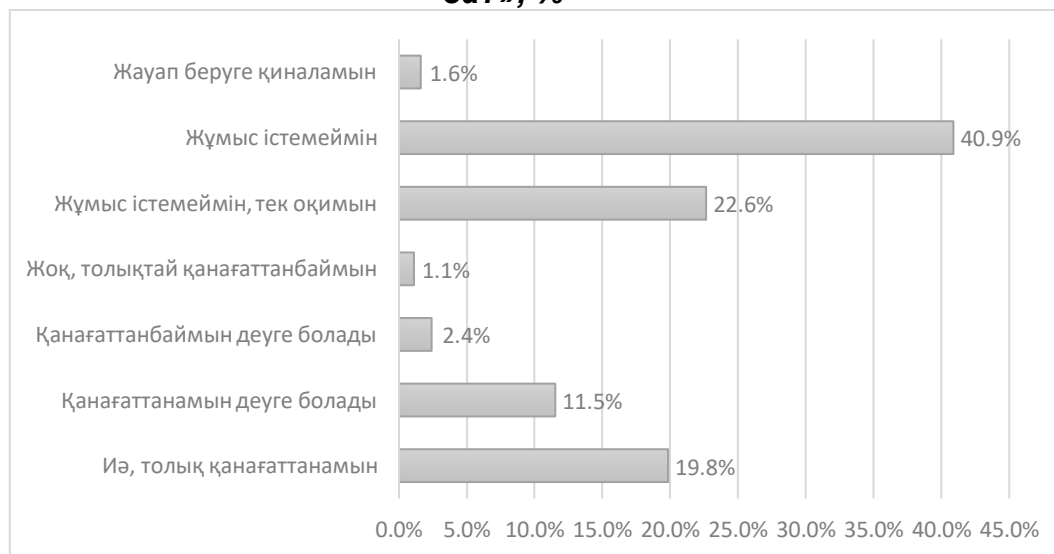
қиналамын» деген нұсқаларын атап өткен бөлігін алып тастағанның өзінде, ал ол көрсеткіш 24,2%, онда жас ауылдықтардың 40% астамы жұмыс істемейтіні белгілі болады. Бұл ретте жұмыс істейтін ауыл жастарының 35 % жартысынан астамы өз жұмысына толықтай қанағаттанады (19,8%), үшінші бөлігін де қанағаттанады деуге болады (11,5%), сұралғандардың 3,5 % белгілі бір дәрежеде наразылық сезінеді (19-суретті қараңыз).

Жасы бойынша деректерді талдау тек қана оқып жүрген респонденттер арасында 14-18 және 19-23 жас аралығындағы жастардың жас санаттары басым екенін көрсетеді, яғни оқушылар мен студенттер. Ауылдағы жұмыссыз жастардың саны олардың жасы ұлғайған сайын көбеюде (14-18 жас-32,5%, 19-23 жас– 40,1%, 24-28 – 47,1%). 14 жастан 18 жасқа дейінгі жас тобында респонденттердің 30% астамы әрі оқымайды, әрі жұмыс жасамайды осы мәселе үлкен алаңдаушылық тудырады. Жұмыс істейтіндердің арасында, жұмыстан алған әсерлерін оң бағалайтын респонденттердің саны жасымен бірге жоғарылайды, 14-18 жас аралығындағы жастар өз жұмысына толық және ішінара қанағаттанатындардың жиынтық көрсеткіші арасында 6,6 %, 19-23 жас аралығындағы 35,7 % және 24-28 жас аралығында 45,5 % тең.

Респонденттердің жауаптарын бөлудің гендерлік ерекшеліктері жұмыссыз ауыл жастары арасында жас ер адамдарға қарағанда (37,2%) жас әйелдер басым (45%); жұмыс істейтін жастар арасында өз жұмысына қанағаттану көрсеткіші ерлер арасында (35,2%) әйелдерге (27,7%) қарағанда жоғары.

19-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Өз жұмысыңызға қанағаттанасыз ба?», %

Ауыл жастарының этникалық тиістілігіне байланысты айырмашылықтар бар. Мәселен, жұмыссыздардың көрсеткіші қазақ ұлтының өкілдері арасында (44,5%), орыс (23,4%) және басқа ұлттармен (40%) салыстырғанда жоғары. Орыстар (36,2%) қазақтарға (20%) және басқа этностық (19%) топтарға қарағанда өздерінің жиі оқитыны жайлы айтты, және қазақтар (29,3%) мен басқа

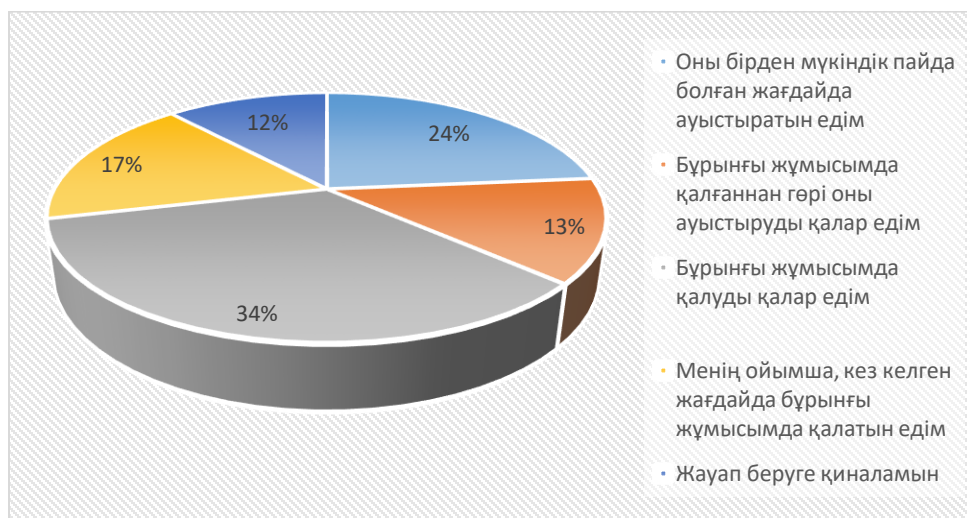
этнос (35%) өкілдеріне қарағанда орыстар (37,5%) өздерінің жұмысына қанағаттанатынын жеткізді.

Ауыл жастарының жұмыс саласы мен оған қанағаттанушылық деңгейі арасындағы корреляцияларды талдау қызметтің бес негізгі саласын анықтады: басқару – 100%, қаржы – 100%, мәдениет – 100%, денсаулық сақтау - 96,3% және білім - 94,8% (оң бағалы нұсқалардың жиынтық көрсеткішінің қорытындысы бойынша).

Бұл ретте жұмыс істейтін ауыл жастарының жартысынан астамы өздерінің қазіргі жұмыс орнында қалуды жөн көреді, ал олардың 37% бұрынғы жұмыс орнынан жаңа жұмыс орнына ауысуды жөн көреді (20 суретті қараңыз).

20-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Егер Сізде жұмысты ауыстыру мүмкіндігі пайда болса, Сіз оны ауыстыруды немесе бұрынғы жұмысыңызда қалуды қалайтын едіңіз ба?», %

Соңғылардың арасында жас ер адамдарда айтарлықтай басымдылық байқалады, олар жас әйелдерге (31%) қарағанда 10 % жиі жұмысын ауыстыруға дайын екендіктерін көрсетеді. 23 жастан 28 жасқа дейінгі (33%) респонденттер 23 жастан кіші жастарға қарағанда қазіргі жұмыс орнын тастауға дайын емес (орташа пайыз 42%). Этностар бөлінісі бойынша қазақ ұлтының ауыл жастары екі есе белсенді түрде жұмыс орнын ауыстыруға дайын екендігін көрсетеді.

Ауыл жастарының жұмыс орнын ауыстыру мүмкіндігін қарастыруына не итермелейтінін түсіну үшін респонденттерге мынадай сұрақ қойылды: **"Ағымдағы жұмысыңызды неліктен өзгерткіңіз келетінін көрсетіңіз?"** Сауалнаманың қорытындысы бойынша респонденттерге жұмыс орнын ауыстыру туралы ойлануға мәжбүр ететін факторлар рейтингі мынадай: үлкен айырмашылықпен төмен жалақы көш бастап келеді – 56,8%, одан әрі ауыр еңбек жағдайлары – 20,5 %, көшбасшылар үштігін мансаптық өсу мүмкіндігінің болмауы – 17 % бекітіп отыр, төртінші және бесінші орындарда жұмыс пен кәсіби

біліктілік арасында сәйкессіздік – 13,6 % және тиімсіз жұмыс кестесі – 7,4% (13-кестені қараңыз).

Ауыл жастарының жұмыспен қамтылу саласына байланысты корреляцияларды талдау төмен жалақы мәселесі ең көп күш құрылымдары (100%), денсаулық сақтау және әлеуметтік қамтамасыз ету (87,5%), ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы (75%) саласында жұмыс істейтін респонденттердің жұмысын ауыстыруға итермелейді; ауыр еңбек жағдайлары мәселесі – ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы (37,5%), мәдениет, өнер (33%) және қоғамдық тамақтану (33%); мансаптық өсу үшін мүмкіндіктердің болмауы проблемасы – басқару (100%), Ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы (37,5%), Денсаулық сақтау (25%); кәсіби біліктіліктің жұмысқа сәйкессіздігі мәселесі – ғылым (100%), қоғамдық тамақтану (50%), мәдениет және көлік, байланыс (әрқайсысы 33 %); тиімсіз жұмыс кестесінің мәселесі - қызмет көрсету (100%), қаржы, кредиттеу, сақтандыру (20%), ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы саласында (15,4%).

13-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Қазіргі жұмысыңызды не себепті ауыстырғыңыз келетінін көрсетіңізші ?», %

	%
Төмен жалақы	56,8
Ауыр еңбек жағдайлары	20,5
Жұмыстағы қауіпсіздік ережелерінің сақталмауы	2,3
Жұмыс менің кәсіби біліктілігіме сәйкес келмейді	13,6
Мансаптық өсу мүмкіндіктері жоқ	17,0
Басшылықпен нашар қарым-қатынас	0,6
Ұжым ішіндегі нашар қарым-қатынас	1,7
Әкімшілік және басқару тиісті деңгейде емес	1,1
Бастама білдіруге мүмкіндік жоқ	0,6
Тиімсіз жұмыс кестесі	7,4
Еңбек жағдайлары мен ұйымдастырылуы тиісті деңгейге сәйкес келмейді	3,4
Қызметкерлерді көтермелеу жүйесі сенімді емес	3,4
Әділетсіздіктен қорғану мүмкіндігі жоқ	1,1
Көптеген басқа мүмкіндіктер бар	0
Алыс, ұзақ уақытта жету	0,6
Жауап беруге қиналамын	22,2

6.3 Ауыл жастарының бос уақытының ерекшеліктері

Өткен бөлімдердегі деректерді талдаудан көргеніміздей, бос уақыт мәселесі – ауылда/кентте жастар ортасы үшін өзекті мәселе. Ауыл жастарының бос уақытын өткізу ерекшеліктерін жақсы түсіну үшін респонденттерге өздерінің бос уақытын қалай жұмсайтыны туралы сұрақ қойды.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері ауыл жастарының басым бөлігі бос уақытын үйде өткізіп, демалуды қалайтынын көрсетті (51,6%). Қыздар арасында

55,3 %, ал ұлдар арасында 48,7% үйде дем алуды таңдайды. Ауылдың жас тұрғындары жастары ұлғайған сайын демалысты үйде аз өткізеді (14-18 жас – 54,1%, 19-23 жас – 52,8%, 24-28 жас – 49,5%) (14-кестені қараңыз).

Ең танымал демалыс түрлерінің ішінде – достарына, туыстарына қонаққа бару (40,4%) бар. Мұндай демалыс түрін еркектерге (35,4%) қарағанда, көбінесе жас әйелдер (45,8%) таңдауға бейім. Стереотиптерге қарамастан, қазақтар достары мен туыстарына (38,8%), орыстарға (44%) және басқа этностардың өкілдеріне (48%) қарағанда сирек барады.

Қалаға демалуға шығуды жастардың 35,6% қалайды. Мұндай демалыс түрі қыздарға қарағанда (33,4%) ерлердің арасында (37,5%), сондай-ақ 19-23 жастағы жастар (39,2%), 14-18 жастағы (33,8%) және 24-28 жастағы (34,3%) танымал.

Хобби (балық аулау, аң аулау, тігін, аспаздық, кітап оқу, сурет салу және т.б.) 22,6% әуестенеді; осылайша ерлерге (19,7%) және ауылдың кіші тұрғындарына (14-18 жас – 25,9%) қарағанда қыздар (25,9%) көбірек уақыт өткізеді.

Жас ауылдықтардың 16,6% спортпен шұғылданады, ер адамдар әйел адамдарға қарағанда бос уақытын демалыстың осы түріне үш есе жиі бөледі (тиісінше 24,1% және 8,4%) және жастар үлкен болған сайын, олар спортпен соғұрлым аз шұғылданады (14-18 жас – 20,7%, 19-23 жас және 24-28 жас – орта есеппен 15%).

Жас ауыл тұрғындарының 13,2% бос уақытында бақшада жұмыс жасап, мал өсірумен айналысады. Олардың ішінде жас әйелдер (8,6%) ерлерге қарағанда екі есе аз (17,4%). Этностар бөлінісінде қазақтар (13,3%) мен басқа этностардың өкілдеріне (22%) қарағанда, орыстар (6,4%) өздерінің бос уақытын мұндай тәсілмен сирек өткізеді.

Респонденттердің 10,1% бос уақытында ауылда өткізілетін мәдени-бұқаралық іс-шараларға қатысуды, 9,5% табиғатқа шығуды қалайды.

Сирек таңдалған нұсқалардың ішінде «мешітке, шіркеуге барамын» (3,9 %) болды. Бұл нұсқаны христиандарға (2,1%) қарағанда мұсылмандар және басқа дін өкілдері (4,1%) жиі таңдады. Сауалнамаға қатысқандардың 1% кемі бос уақытын үй шаруасына арнайды, балаларға, қарт адамдарға қарайды, бұл нұсқаны тұрмыс құрған әйелдер атап өтті. Жас ауылдықтардың 5,9% бос уақыт жоқ екенін атап өтті.

14-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, Сіз бос уақытыңызды қалай өткізесіз?», %

	%
Үйде дем аламын	51,8
Достарыма, туыстарыма қонаққа барамын	40,4
Қалаға шығамын	35,6
Хоббиім бар (балық аулау, аңға шығу, тігін, ас дайындау, кітап оқу, сурет салу және т.б.)	22,6
Спортпен айналысамын	16,6

Бақшада жұмыс жасаймын, малға қараймын	13,2
Ауылда өткізілетін мәдени-көпшілік іс-шараларға қатысамын	10,1
Табиғатқа шығамын	9,5
Менде бос уақыт жоқ	5,9
Мешітке, шіркеуге барамын	3,9
Үй шаруасымен айналысамын, балалар мен қарт адамдарға қараймын	0,4
Жауап беруге қиналамын	0,3

Бөлім бойынша қорытынды.

1. Ауыл жастарының 2/3 өз мектептеріндегі білім беру сапасы толық қанағаттандырады; мұғалімдердің біліктілігінің төмендігінен мектептегі оқу сапасына сұралғандардың 14,2%, 5,3% оқу кабинеттері мен спорт залының нашар жағдайына байланысты қанағаттанбайды. Бұл ретте респонденттердің әйелдер қауымы мектептегі оқу процесін бағалауға аса сыни көзқараста, қазақ және басқа этностарға қарағанда осыған ұқсас үрдіс орыстардың арасында байқалады.

2. Ауылдық оқушылардың басым көпшілігінде мектепке келуге жұмысалатын уақыт 30 минуттан аспайды.

3. Ауыл жастары арасында тілді түсіну және меңгеру тұрғысынан бірінші орынды орыс тілі (91%), екінші орынды – қазақ тілі (86,4%) алады. Ағылшын тілін жас ауылдықтар өте нашар біледі (23,8% меңгерген), бұл ағылшын тілін оқыту сапасының төмендігін және/немесе ауылдық мектептерде білікті оқытушылардың жетіспеушілігін білдіреді.

4. Қазақ тілін Қарағанды, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстарында нашар біледі, орыс тілін Жамбыл, Қызылорда және Маңғыстау облыстарында нашар біледі, ағылшын тілін Алматы, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстарында нашар біледі.

5. Әйелдер ағылшын тілін ерлерге қарағанда жиі біледі; жасы кіші жастағы ауыл жастары 18 жастан асқан тұрғындарға қарағанда жақсы біледі; жоғары білімі бар жастар да ағылшын тілін жиі жақсы біледі; этникалық тұрғыда ағылшын тілін орыстар жақсы біледі, сонымен қатар олар басқа этностармен салыстырғанда мемлекеттік тілді азырақ біледі.

6. Ауылдағы жас тұрғындардың 40% астамы жұмыс істемейді. Жұмыс істейтіндердің жартысы өз жұмысына толықтай қанағаттанады, үшінші бөлігін қанағаттанады деуге болады, сұралғандардың 3,5% қанағаттанбайды.

7. Ауылдағы жас жұмыссыз тұрғындардың саны олардың жасы ұлғайған сайын көбеюде. 14-тен 18 жасқа дейінгі жас тобында респонденттердің 30% астамы оқымайды және жұмыс жасамайды, бұл жағдай қатты алаңдатады. Ауылдағы жұмыссыз жастардың ішінде әйелдердің үлесі, ал этникалық бөліністе қазақ ұлтының үлесі басым.

8. Жұмыс істейтін ауыл жастарының үштен бірі бұрынғы жұмыс орнын жаңа жұмыс орнына ауыстыруға дайын. Жас ерлер әйелдерге қарағанда көбінесе жұмыстарын ауыстыруға дайын екендіктерін көрсетеді. 23 жастан 28 жасқа дейінгі респонденттер ағымдағы жұмыс жасау орнынан айыртуға басқаларға қарағанда дайын емес.

9. Респонденттердің жұмыс орнын ауыстыру туралы ойлауға мәжбүр ететін факторлар рейтингі - төмен жалақы (56,8%), ауыр еңбек жағдайлары (20,5%), мансаптық өсу мүмкіндігінің болмауы (17%), жұмыс пен кәсіби біліктілік арасындағы сәйкессіздік (13,6%) және тиімсіз жұмыс жасау кестесі (7,4%).

10. Ауыл жастарының бос уақыт өткізу іс-шараларының рейтингі келесідей: үйде демалу (51,6%), достарына, туыстарына қонаққа бару (40,4%), қалаға демалу үшін шығу (35,6%), хобби (балық аулау, аң аулау, тігін, аспаздық, кітап оқу, сурет салу және т.б.) (22,6%), спортпен айналысу (16,6%), бақшада жұмыс істеу, мал бағу (13,2%), ауылда өткізілетін мәдени-көпшілік іс-шараларға қатысу (10,1%), табиғатқа шығу-9,5%.

VII БӨЛІМ. АУЫЛ ЖАСТАРЫНЫҢ ЕЛДІҢ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ӨМІРІНЕ ҚАТЫСУЫ

Мәселе.

Қазіргі қазақстандық қоғамда жаңа енгізілімдерге аса бейім әлеуметтік топ өзінің дүниетанымын қалыптастыратын және басқаларға қарағанда жаңа нормалар мен ережелерді тезірек меңгеруге қабілетті жастар болып табылады. Бұл тұрғыда жастар ұлттық-мемлекеттік мүдделердің объектісі, мемлекет пен қоғамның дамуын қамтамасыз етудің басты факторларының бірі болып табылады. Жастарға қатысты саясат қоғам мен мемлекет деңгейінде қалыптасады. Бұл тұрғыда жас ұрпақтың азаматтық міндеттерді орындау және қоғамның қоғамдық-саяси өміріне қатысу қабілетін зерттеу орынды.

Бұл бөлімнің өзектілігі жоғарыда аталған мән-жайлармен толыспайды-қазіргі уақытта ғылыми тұрғыдан саяси мәдениетті, оның ішінде ауылдық мәдениетті қалыптастыру жолдарын, оның экономикалық және әлеуметтік-саяси мәселелерді шешудегі қызметін жандандыру нысандарын алдын ала анықтайтын әзірлемелер өте маңызды.

Осы бөлімнің аясында респонденттерге олардың саясатқа деген қарым-қатынасына, мемлекеттің саяси өміріне қатысу ниетіне, сондай-ақ жастар ұйымдарының жұмысына қатыстылығына байланысты сұрақтарға жауап беру ұсынылды.

7.1 Ауыл жастарының елдегі қоғамдық-саяси жағдайға хабардар болуы

Саясатқа қызығушылық – саяси құзыреттілікті қалыптастыру, белгілі бір саяси артықшылық пен бағдарларды саналы таңдау үшін, сондай-ақ республикалық ауқымдағы сайлаудан бастап наразылық акцияларына дейінгі түрлі нысандарда саяси қатысу үшін негіз қалайтын саяси сананың негізгі сипаттамасы. Билікке ықпал ете алмаушылық сенімділікпен үйлескенде, қоғамның саяси өмір сүру саласына және саяси оқиғаларға қызығушылықтың болмауы қоғамдық, саяси апатияға және шеттетуге әкеп соғады.

Ауыл жастары елдегі саясатқа қаншалықты қызығушылық танытатынын түсіну үшін респонденттерге: **«Сіз елдегі саяси оқиғаларға қаншалықты жиі қызығушылық танытасыз?»** деген сұрақ қойылды. Алынған деректер респонденттердің көпшілігі саяси оқиғаларға сирек (43,8%) қызығушылық танытатынын, сұралғандардың үштен бірі мүлдем қызығушылық танытпайды (31,9%), сұралғандардың тек бесінші бөлігі саяси оқиғаларға үнемі қызығушылық танытады (22,6%) (14-кестені қараңыз).

Этностағы корреляцияларды анықтауға жасалған талдау жас ерлер (27,2%) жас әйелдерге (17,6%) қарағанда елдегі саяси оқиғаларға көбірек қызығушылық танытатынын көрсетті. Мүмкін, бұл ерлердің мансапқа дәстүрлі бағытталуының тұрақтылығымен, қоғамдық мойындаумен түсіндіріледі, ал әйелдер үшін құндылықты бағдарлардың құрылымында бірінші орында отбасы мен жақындардың әл-ауқаты қалады, ал қоғамдық даму мәселелері екінші орынға кетеді.

Сондай – ақ, жасы ұлғайған сайын (14-18 жас – 16,9%, 19-23 жас – 20,8%, 24-28 жас-27,8%) ауыл жастарының саяси оқиғаларға қызығушылығының арту үрдісі айқын байқалады. Кіші жас топтары арасында

бейсаясаттылықтың таралуы жастар үшін кәсіби және жеке өмірде өзін-өзі анықтау және өзін-өзі іске асыруы басым болып табылуымен байланысты.

Респонденттердің материалдық жағдайының әсер етуі тұрғысынан деректерді қарау корреляцияның бар екенін көрсетті – ауыл жастарының табыс деңгейі жоғары болған сайын, оларды елдегі саяси жағдай соғұрлым көбірек алаңдатады. Мәселен, елдегі саясатқа қызығушылық танытатын респонденттердің жиынтық көрсеткіші табысы тек ең қажетті заттарға жететін респонденттердің арасында 59,3% құрайды, ең қажетті заттарға табыс табатын, бірақ тұрмыстық техникадан бірдеңені сатып алу мәселесін бастан кешетін адамдардың арасында - 65,8% құрайды, табыс табатындардың және ақша мәселесін бастан өткермейтіндердің арасында-тиісінше 69,5% және 89,1% - ды құрайды. Мүмкін, бұл ауыл жастарының өмірінде экономикалық құрамдасының үлкен маңыздылығына байланысты болуы мүмкін, соның салдарынан уақыт пен күш-жігер қоғамдық өмірге емес, жаңа экономикалық жағдайларға бейімделуге жұмсалады. Сондай-ақ, неғұрлым ауқатты ауылдық отбасыларда жастар арасында білім деңгейінің жоғарылауы жанама әсер етуі мүмкін.

14-кесте

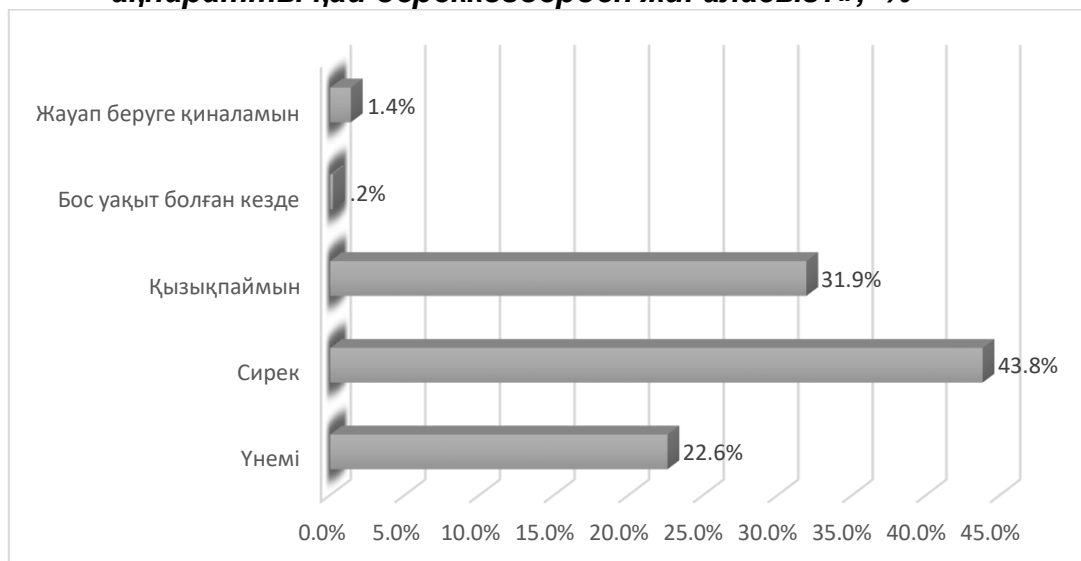
Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз елдегі саяси оқиғаларға қаншалықты жиі қызығушылық танытасыз?», %

	%
Үнемі	22,6
Сирек	43,8
Қызықпаймын	31,9
Бос уақыт болған кезде	0,2
Жауап беруге қиналамын	1,4

Саясатқа назар көп жағдайда саяси жаңалықтар мен оқиғаларды үнемі қадағалау, саяси мәселелерді жақындары мен достарымен жиі талқылау арқылы көрініс табады. Сондықтан, сауалнамаға жауап берушілерден еліміздің қоғамдық-саяси өмірі туралы ақпараттарды қандай дереккөздерден жиі алатындары туралы сұрақтар қойылды. Респонденттердің төрттен бір бөлігі бұл үшін Интернетте жаңалықтар сайттарын (24,9%) пайдаланатыны, респонденттердің тағы төрттен бір бөлігі – теледидарды (24,4%) пайдаланатыны анықталды. Танымалдылығы жөнінен үшінші орынға әлеуметтік желілер (21,6%) жайғасты. Туған-туыстарынан, достарынан және таныстарынан өзекті саяси жаңалықтарды ауыл тұрғындарының 6,2% біледі, радио тыңдау арқылы – 6%, газеттер мен журналдарды оқи отырып респонденттердің – 4,5% саяси мәліметтер алады. Бұл ретте ауыл жастарының 15,7% елдің қоғамдық-саяси өміріне мүлдем қызығушылық танытпайды (21-суретті қараңыз). Интернет пен әлеуметтік желілер ауыл жастары арасында негізгі жаңалықтар көзі ретінде теледидарды ығыстырады.

21-сурет

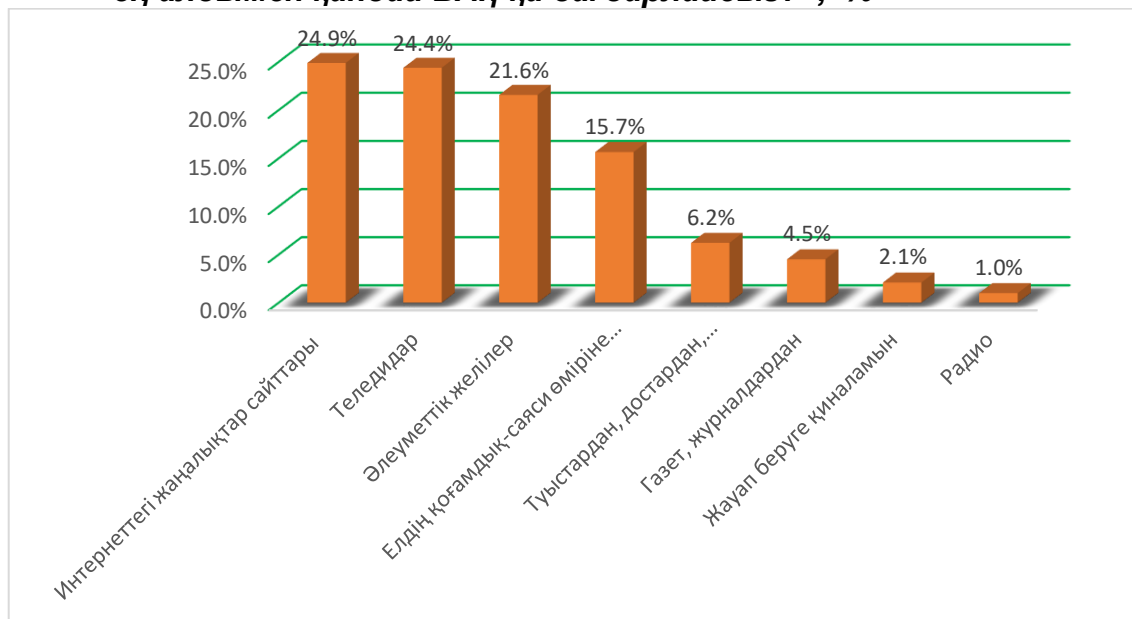
Сұрақ бойынша жауаптар: «Елдің қоғамдық-саяси өмірі туралы ақпаратты қай дереккөздерден жиі аласыз?», %

Бұл ретте ауыл жастарының басым көпшілігі саяси оқиғаларды бағалау кезінде қазақстандық республикалық ("Хабар", "Қазақстан" және т.б.) телеарналарға (59,4%) бағдарланады. Қазақстандағы аудандық, қалалық, облыстық БАҚ-тарға 13,6% бағдарланады, ауылдың әрбір оныншы жас тұрғыны ресейлік БАҚ-қа (11,2%) сенім білдіреді. Шетелдік (шет тілінде) БАҚ-тарды респонденттердің 6,3% қарайды (22-суретті қараңыз).

22-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз саяси оқиғаларды бағалау кезінде ең алдымен қандай БАҚ-қа бағдарлайсыз?», %

Корреляцияларды анықтауға жасалған талдау БАҚ-ты таңдау мен этникалық тиістілік арасындағы байланысты көрсетті. Осылайша, республикалық және жергілікті деңгейдегі қазақстандық БАҚ-тарға орыс этносының (52,3%) өкілдері қазақ (75,7%) және басқа этностарға (75,3%)

қарағанда, аз дәрежеде сенуге бейім, шетелдік БАҚ – тармен (орыстар-0,9%, қазақтар және басқа да этностар әрқайсысы 7,1%) де ұқсас жағдай қайталады. Ауылдағы орыс жастар негізінен қажетті ақпаратты ресейлік БАҚ арқылы алады (31,6%), ал басқа этностар өкілдерінің арасында бұл көрсеткіш 12,9 % тең, қазақ жастарында одан да кем - 7,5%.

7.2. Ауыл жастарының сайлау белсенділігі

Жастар кез келген мемлекет пен қоғамның маңызды электоралды ресурстарының бірі болып табылады. Жастардың сайлауға, атап айтқанда дауыс беру процесіне қатысуы елдің болашағын қалыптастырудағы "үлесі" болып табылады. Сайлау процесіне қатысу ниетінің болуы елдің қоғамдық-саяси өміріне араласудың көрсеткіші болып табылады.

Ауыл жастарының электоралды белсенділігінің деңгейін анықтау үшін респонденттерден бірінші кезекте олардың сайлауға қатысқаны немесе қатыспағаны жайлы сұралды. Алынған мәліметтердің нәтижелеріне, жас ауыл тұрғындарың 2/3 сайлауға қатысуды өздерінің азаматтық парызы деп санайды. Сонымен қатар, жастардың 15% теріс жауап берді, себебі олардың пікірінше, олар берген дауыстар ештеңені шешпейді. Респонденттердің 8,2% «Бұл сайлауда кімнің қатысатынына байланысты» деген нұсқаны атап өтті. Ауылдың жас тұрғындарының 10% артығы қойылған сұраққа жауап беруге қиналды (15-кестені қараңыз).

Респонденттердің гендерлік тиістілігіне қатысты корреляциясы әйелдерге (62,9%) қарағанда жас ер адамдар (66,7%) электоралды белсенділікті көбірек танытатынын көрсетті.

Абсентеизм 19-24 жас аралығындағы ауыл жастары арасында (16,7%) 23-28 жас тобына (11%) қарағанда жиі кездеседі, сондай-ақ орыс этносының (17,4%) өкілдері арасында және басқа этностарда (22,8%) қазақ этносына (13,4%) қарағанда жиі кездеседі. Аймақтар бойынша бөліністе абсентеистік көңіл-күй Алматы (28,8%), Ақмола (26,5%) және Қарағанды (24,1%) облыстарының ауыл жастары арасында жиі кездеседі.

15-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз сайлауға қатысасыз ба?», %

	%
Иә, бұл менің азаматтық борышым	64,9
Жоқ, себебі менің дауысым ешнәрсені шешпейді	15,0
Бұл ол сайлауға кімнің қатысатынына байланысты	8,2
Жоқ, сайлауға қатыспаймын. Әлі қатысуға тура келген жоқ	1,3
Егер сайлау болса қатысамын	0,1
Жауап беруге қиналамын	10,4

Одан әрі сайлауға қатысқанын растаған жастардан, олар үшін бұл іс-әрекеттің қандай маңызы бар екендігін нақтыладық. Осылайша, ауыл жастарының 71,5% - оған азаматтық борыш ұғымын береді; 10,4% -сайлау елдегі жағдайды жақсы жаққа қарай өзгертудің нақты мүмкіндігі деп санайды; 8,6% - сайлауды өмірдің аз мәнді бөлшегі ретінде қабылдайды, өйткені олардың дауысы ештеңе өзгертпейді. Бұл ретте респонденттердің 9,5% жауап беруге қиналды (23-суретті қараңыз).

Жалпы, ауыл жастары сайлауға азаматтық борыш ретінде қарайтындықтан, электоралдық белсенділіктің айтарлықтай деңгейімен

ерекшеленеді. Дегенмен, абсентеистік көзқарастар танытатын жас ауыл тұрғындарының саны өсуде. Жас сайлаушылардың пайымдауынша, мұның арқасында қазіргі билік пен сайлау институтының бәріне белгілі қабылдаушылық механизмі болуы мүмкін, жастар бөтен ойында орынсыз жүргілері келмейді, сондықтан оған қатысудан бас тартады. Жастардың сайлауға қатыспауы сондай-ақ саяси сахнада жастардың мүдделерін артикуляциялауға және біріктіруге қабілетті саяси күштердің болмауымен түсіндіріледі, бұл жастардың өз күшіне сенбеуіне әкеп соғады.

23-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз үшін сайлауға қатысу бұл...», %

7.3 Ауыл жастарының жастар қоғамдық ұйымдарының жұмысына қатысуы

Жастардың қоғамдық-саяси белсенділігінің бір түрі олардың жастар қоғамдық ұйымдарына мүшелгі болып табылады. Оған қатысатын ауыл жастарының үлесін, сондай-ақ респонденттердің жауабынан байқалатын өздері мүші болып табылатын жастар ұйымдарын тіркеу мақсатында, келесі сұрақ қойылды: «Сіз жастар қоғамдық ұйымдарының / мектеп кеңесінің және т. б. жұмысына қатысасыз ба?»

Зерттеу нәтижелеріне сәйкес, ауыл жастарының басым бөлігі жастар қоғамдық ұйымдарының жұмысына қатыспайды және оған ешқандай қызығушылық танытпайды (74%). Сауалнамаға қатысқандардың 13,8% жастар қоғамдық ұйымдарының жұмысына сирек қатысады. Сонымен қатар, ауыл жастарының 6,2 % өздерін белсенділер деп атады, ол жерде «Жалынды жастар» және «Жас Ұлан» жастар ұйымдарына мүшеліктері аталып өтті. Респонденттердің 5,2% жауап беруге қиналды (24-суретті қараңыз). Жалпы, ауыл/кент жастары жастар ұйымдарының қызметіне қатысуға белсенділік пен қызығушылықтың төмен көрсеткішін танытуда.

Гендер мен жас аралығындағы деректерді талдау жастар қоғамдық ұйымдарының қызметіне жас ерлерге қарағанда жас әйелдердің қоғамдық ұйымдардың жұмысына жиі қатысатынын көрсетті ("Иә, мен белсендімін" және «жастар қоғамдық ұйымдарының жұмысына сирек қатысамын, жағдайға байланысты» нұсқалары бойынша жиынтық көрсеткіш тиісінше 24,6% және 17,6 % тең), бұл ретте белсенділердің жасы үлкен болған сайын, олар

қоғамдық ұйымдардың жұмысына аз қызығушылық танытады (14-18 жас – 27,7 %, 19-23 жас – 18,8 %, 24-28 жас-15,6 %).

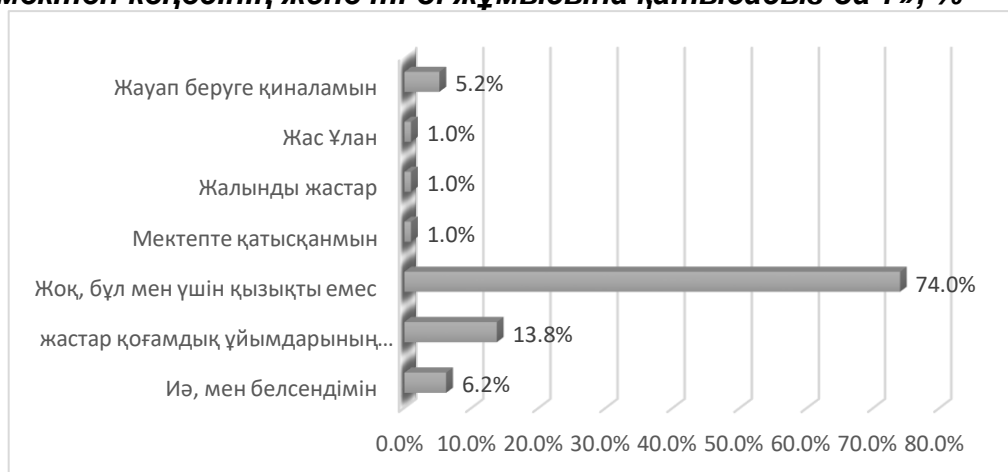
Респонденттердің этникалық тиістілігіне байланысты жастар ұйымдарының жұмысына қатысатын ауыл жастарының пайызы орыс (14,8%) және басқа этностарға (16%) қарағанда, қазақтар арасында жоғары (жастар ұйымдарының жұмысына қатысушылардың жиынтық көрсеткіші – 21,7%).

Жастар ұйымдарының жұмысына қатысу мен ауыл жастарының материалдық кіріс деңгейі арасында айқын көрініс тапқан корреляция байқалады – жас ауылдықтардың табысы жоғары болған сайын, олардың ішінде қоғамдық ұйымдардың жұмысына тартылғандардың саны жоғары (16,4% - табысы ең қажетті шығындарды да өтей алмайтындар, 19,9% - табысы тек қана ең қажетті заттармен қамтамасыз ететін адамдар, 20,1% жеткілікті табыс табатындар, бірақ қымбат нәрсеге ақша жинақтай алмайтындар және 34,8% - ақшалай қиындықтарды сезінбейтіндер).

Өңірлік бөліністе ауыл жастары жастар қоғамдық ұйымдарының жұмысына немқұрайлы қарайтын облыстарды бөліп көрсетуге болады. Олардың ішінде: Алматы (96,7%), Шығыс Қазақстан (93,1%), Маңғыстау (87%), Павлодар (84,6%) және Қостанай (84,6%) облыстары бар.

24-сурет

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз жастар қоғамдық ұйымдарының / мектеп кеңесінің және т. б. жұмысына қатысасыз ба?», %

Бөлім бойынша қорытындылар.

1. Ауыл жастарының 1/3 елдегі саяси оқиғаларға мүлдем қызығушылық танытпайды, кейде қызығушылық танытады – 44%, елдегі саяси жағдайға қызығушылықты тұрақты негізде сұралғандардың 1/5 бөлігі ғана сезінеді.

2. Бірқатар корреляция байқалады: жас ер адамдар жас әйелдерге қарағанда елдегі саяси оқиғалармен жиі қызығады; елдегі саяси жағдайға деген қызығушылық жас ауыл тұрғындарының жасы ұлғаюына қарай өсуде; сонымен қатар ауыл жастарының табыс деңгейі жоғары болған сайын, елдегі саяси жағдай оларды соғұрлым көбірек алаңдатады.

3. Ғаламтор мен әлеуметтік желілер теледидарды ауыл жастары арасында саяси жаңалықтардың негізгі көзі ретінде ығыстыруда: жас ауыл тұрғындарының 1/4 елдегі саяси оқиғалар туралы ақпаратты ғаламтордағы жаңалықтар сайттары арқылы, 1/5 – әлеуметтік желілер арқылы, теледидар арқылы – сұралғандардың төрттен бірі алып отырады.

4. Ауыл жастарының көпшілігі қазақстандық республикалық және аудандық, қалалық, облыстық БАҚ-қа сенеді. Ауылдың әрбір оныншы жас

тұрғыны ресейлік БАҚ - қа сенеді, 6,3% - шетелдік (шет тілінде) БАҚ-қа сенеді. Этникалық тиістілігі тұрғысынан қазақстандық және шетелдік (шет тілінде) БАҚ-ты қазақ жастары, ресейлік БАҚ-ты - орыс жастары көреді.

5. Ауыл жастарының 2/3 сайлауға қатысуды өздерінің азаматтық парызы деп санайды. Жастардың 8,2% дауыс бергісі келетін кандидат болған жағдайда сайлауға баруға дайын, 15% сайлауды босқа уақыт жұмсау деп есептейді, өйткені олардың дауыстары ештеңе шешпейді.

6. Электоралдық белсенділік әйелдерге қарағанда, жас ер адамдарға көбірек тән. Абсентеизм 19-24 жас аралығындағы ауыл жастары арасында жиі кездеседі, сондай-ақ этникалық тұрғыда орыс жастары арасында жиі кездеседі. Аймақ бойынша абсентеистік көңіл-күй Алматы, Ақмола және Қарағанды облыстарында айқын көрінеді.

7. Ауыл жастарының 70% астамы жастар қоғамдық ұйымдарының жұмысына қатыспайды және қызығушылық танытпайды. Жағдайға байланысты жас ауыл тұрғындарының 13,8% қатысады, тұрақты негізде бар болғаны 6,2% тұрғын қатысады.

8. Гендер бөлінісінде жастар қоғамдық ұйымдарының қызметіне жас ер адамдарға қарағанда жас әйелдер жиі қатысады, жас бөлінісінде – ауыл жастарының кіші жас топтары қатысады. Этнос бөлінісінде - қазақ этносының өкілдері. Материалдық жағдай бөлінісінде - табысы анағұрлым жоғары жастар.

ҚОРЫТЫНДЫ

Жастар ірі әлеуметтік-демографиялық топ бола отырып, бірқатар ерекшеліктерге ие. Бір жағынан, жастар үшін ұтқырлық, зияткерлік белсенділіктің жоғары деңгейі және жақсы денсаулық қасиеттері тән, бұл оларды қоғамның басқа мүшелерінен ерекшелейді. Екінші жағынан, жаңа ұрпақ көптеген қиындықтарға тап болады: әлеуметтенумен, экономикалық, саяси және әлеуметтік-мәдени кеңістікке интеграцияланумен байланысты кедергілерді жеңеді. Дәл осы жаста адам отбасын құруға, материалдық және тұрғын үй мәселелерін шешуге, білім алуға, өз бетінше өмір сүрудің шынайылығына бейімделуіне тура келеді. Бұл жастарды халықтың басқа топтарымен салыстырғанда әлеуметтік жағынан осал етеді. Қоғамдық өмірде болып жатқан трансформацияны шоғырландыра отырып, жастарды қоғамның ағымдағы жағдайының индикаторы ретінде қарастыруға болады.

Бұл ретте, ауыл тұрғындарының еңбек және тұрмыс ерекшелігіне байланысты ауылдық өмір салтының, қалалық өмір салтына қарағанда, өз ерекшеліктері бар: өмір тіршілігінің жыл ырғағы мен циклдарына бағыныштылығы; қалаға қарағанда неғұрлым ауыр еңбек жағдайлары; ауыл тұрғындарының кәсіптік-еңбек ұтқырлығы үшін аз мүмкіндіктері; үй шаруасы және еңбектің жоғары деңгейде қатар жүруі, үй және қосалқы шаруашылықтардағы еңбек пен тұрмыстың еңбекті көп қажетсінуі мен ырықсыздығы. Бұдан басқа, жұмыспен қамту, ауыл тұрғындарының табысы, медициналық, білім беру және өзге де қызметтердің қол жетімсіздігі мәселелері бар, бұл жастардың ауылдан кетуінің артуына алып келеді. Бұл факторлардың барлығы Қазақстанның ауыл жастарының өмір сүру стратегияларын қалыптастыру мен іске асыруға әсер етеді.

Ауыл жастарының әлеуметтік көңіл-күйін, оның негізгі мәселелері мен перспективаларын зерттеу мақсатында әлеуметтанулық зерттеу жүргізілді, оның нәтижелерін осы талдамалық құжаттан көруге болады. Ауыл жастарының тыныс-тіршілігінің әртүрлі жақтарына қатысты мәселелердің кең спектрі бірқатар қорытындылар жасауға мүмкіндік берді.

Ауыл жастарының үштен екісінің материалдық табыстарының жағдайы ең қажеттіге ғана жететін немесе тіпті тамаққа, киім-кешекке және коммуналдық төлемдерге де жетпейтініне қарамастан, қазіргі Қазақстанның ауыл жастарына тұтастай алғанда өмірмен субъективті қанағаттанудың жоғары деңгейі тән. Бұл ретте ауыл жастарының жоғары және тұрақты табыстарының негізгі көздері ауыл және орман шаруашылығы, сондай-ақ бюджеттік ұйымдардағы жұмыс болып табылады.

Ауыл жастарын азық-түлік пен халық тұтынатын тауарлардың жоғары бағалары, табыстың төмен деңгейі, жұмысқа орналасу мәселесі мен жұмыссыздық, жеке тұрғын үйдің болмауы, жоғары білім алудың қымбаттылығы мен несие бойынша қарыздық міндеттемелер сияқты экономикалық мәселелер алаңдатады. Әлеуметтік-мәдени мәселелердің арасында ертеңгі күнге деген сенімділіктің болмауы, бос уақыт мәселесі және медициналық қызмет көрсетудің төмен сапасы көш бастап тұр. Осы мәселелер Қостанай, Алматы, Атырау және Қызылорда облыстарының ауыл жастарының алдында аса өзекті болып отыр. Ауыл жастары өзекті мәселелерін шешуде көмекті, ең бірінші кезекте, жастар ұйымдары мен қозғалыстарынан, жергілікті және орталық билік органдарынан күтеді. Ауылдық қауымдастық деңгейінде жастар ең алдымен өз отбасысы тарапынан, туысқандары мен достарының көмегіне сенеді.

Өмір сүру деңгейінің төмендігіне, басқа да мәселелердің бар екеніне қарамастан, жас ауыл тұрғындарының басым көпшілігі өз болашағына оптимистік көзқараста. Шамамен ауыл жастарының үштен екі бөлігі өз болашағын ауылдағы өмірмен байланыстырады, алайда жас ауылдықтардың үшінші бөлігі тұрғылықты жерінен қоныс аударуға дайын. Жоғары көші-қон әлеуеті Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Ақмола, Қостанай және Павлодар облыстарында шоғырланған.

Ауыл жастарының құндылық бағдарларын зерттеу олардың құндылықтары иерархиясында бірінші орында тату мықты отбасы болуға ұмтылу тұрғанын көрсетті, әрі қарай денсаулық, одан кейін ата-аналарға көмектесу және қолдау көрсетуге ұмтылу, төртінші орында ауқатты болу, материалдық тәуелсіз адам болуға ұмтылу, бесінші - жоғары білікті маман болуға және жоғары білімді болуға ұмтылу. Ауыл жастарының жартысы туған ауыл/кент туралы қуанышты ойда.

Ауыл жастарының отбасылық-некелік ұстанымдарын талдау отбасын құру үшін ерлердің жасы 24 – тен 27-ге дейін, ал әйелдердің жасы 18-ден 23-ке дейін оңтайлы екенін айтуға мүмкіндік береді. Дегенмен, әйелдер арасында некеге тұрудың әлеуметтік-мақұлданған жасын арттыру үрдісі байқалады. 18-ден 23 жас аралығы Қазақстанның оңтүстік және батыс өңірлерінде мақұлдау жиілігі бойынша көш бастап келеді, некеге тұру үшін әлеуметтік жағынан ең аз мақұлданған жас (ерлер арасында 35 жастан және одан жоғары, әйелдер арасында 28 - ден және одан жоғары) - Алматы облысында.

Некені тіркеу қажеттігіне келетін болсақ, ауыл жастарының басым көпшілігі ресми тіркеуге оң көзқараста, ал 15% азы некені АХАЖ-да тіркемей-ақ, тіркеусіз нақты некеге оң көзқараста. Қазақ этносының өкілдеріне қарағанда орыс және басқа да этностар өкілдері некені ресми түрде тіркелмеуге болады деп есептейді.

Отбасы мен неке қарым-қатынасының тағы бір маңызды аспектісі отбасындағы балалар санына көзқарас болып табылады. Қазіргі уақытта жас ауылдағы отбасында ең танымал балалар саны екіден төрт балаға дейін. Көп балалы болуға деген көзқарас әлі жалғасуда, бірақ көбінесе еліміздің оңтүстік және батыс өңірлерінде және қазақ этносының арасында басым.

Ауыл жастары арасында отбасындағы гендерлік рөлдерді бөлуге негізгі көзқарас екеу: біріншісі - отбасында барлық міндеттер бірдей бөлінуі тиіс, екіншісі - ер адам жұмыс істеуі тиіс, әйел - үй шаруашылығымен айналысуы тиіс. Бірінші көзқарас басым, оны көбінесе жас әйелдер, этникалық тұрғыда – орыстар, жас тұрғысында – 24-тен 28 жасқа дейінгі жастар ұстанады.

Ауыл жастарының ауылдағы қауіпсіздікті бағалауы айтарлықтай жоғары. Ауыл тұрғындарының көпшілігі этносаралық саладағы жағдайды, өмір сүру аймағындағы көшелердегі қауіпсіздікті оң бағалайды, құрдастарына қатысты күш көрсету немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлерін, сондай-ақ есірткінің таралуына қатысты қауіп көрмейді. Ал алкоголь мен маскүнемдіктің таралу мәселелері ауыл жастары арасында, әсіресе Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Жамбыл және Ақмола облыстарында жиі алаңдаушылық тудырады.

Ауыл жастары арасында құқық қорғау органдары жұмысының оң бағасы басым. Ауыл тұрғындарының жартысынан астамы жергілікті учаскелік инспектормен және оның жұмысымен жақсы таныс. Маңғыстау, Алматы және

Ақмола облыстарында полиция қызметкерлерінің іс-әрекетіне наразылық орыстарға қарағанда, қазақтардың арасында жоғары,

Ауыл жастарының үштен екісі мектептегі білім сапасына толықтай қанағаттанады; 14,2 % мұғалімдердің біліктілігінің төмендігінен, 5,3% оқу кабинеттері мен спорт залының нашар жағдайына байланысты оқу сапасына қанағаттанбайды. Ауылдағы оқушылардың басым көпшілігінде мектепке жол 30 минуттан аспайды және қиындық тудырмайды.

Ауыл жастары арасында орыс тілін түсіну және оны білу өте кең таралған, қазақ тілін салыстырмалы түрде азырақ біледі. Ағылшын тілін меңгерудің төмен деңгейі ағылшын тілін оқыту сапасының төмендігін және/немесе ауылдық мектептерде білікті оқытушылардың жетіспеушілігін білдіреді.

Ауыл жастарының көп бөлігі жұмыс істемейді (40% артық). Жұмыс істейтін ауыл жастарының үшінші бөлігі бұрынғы жұмыс орнын жаңасына ауыстыруға дайын. Бұл ретте респонденттерге жұмыс орнын ауыстыру туралы ойлануға мәжбүр ететін факторлар рейтингі мынадай: төмен жалақы, ауыр еңбек жағдайлары, мансаптық өсу мүмкіндігінің болмауы, жұмыс пен кәсіби біліктілік арасындағы сәйкессіздік және тиімсіз жұмыс кестесі.

Жастар өмірінде бос уақыт пен оның ерекшеліктері маңызды орынға ие. Деректерді талдауға сәйкес, ауыл жастары бос уақытын негізінен үйде демала отырып, достары мен туысқандарына қонаққа барып, қалаға демалуға шығып, хоббиімен айналысып, спортпен шұғылданып, бау-бақшада жұмыс істеп, мал бағып уақыт өткізеді.

Ауыл жастарының елдің қоғамдық-саяси өміріне қатысуы көп жағдайда апаталық сипатқа ие. Жастардың басым көпшілігі елдегі саяси жағдайға өте сирек қызығушылық танытады. Бұл ретте қоғамдық-саяси оқиғалар туралы ақпарат алудың негізгі көздері ғаламтор, әлеуметтік желілер және теледидар болып табылады. Көпшілік қазақстандық республикалық және аудандық, қалалық, облыстық БАҚ - тарға, шамамен 10% - ресейлік БАҚ-тарға сенеді.

Ауыл жастарының электоралды белсенділігі жастардың үштен екі бөлігінің сайлауға қатысуды өздерінің азаматтық парызы деп санайтынына негізделеді. Алайда, жас ауылдықтардың 15 % сайлауды бос уақыт жұмсау, олардың дауысы ешнарсені шешпейді деп есептейді. Аймақ бойынша абсентеистік көңіл-күй Алматы, Ақмола және Қарағанды облыстарында айқын көрінеді.

Ауыл жастарының қоғамдық жастар ұйымдарының жұмысына қатысуы ауыл тұрғындарының 20% тең, қалған жастардың барлығы бұл ұйымдарға қызығушылық танытпайды. Негізінен жастар ұйымдарының белсенді мүшелері гендер бөлінісінде жас әйелдер, жас бөлінісінде – ауыл жастарының кіші жас топтары, этнос бөлінісінде – қазақтар, материалдық жағдай бөлінісінде – табысы анағұрлым жоғары жастар болып табылады.

Деректерді талдау барысында алынған қорытындылар негізінде бірқатар **ұсыныстарды** тұжырымдауға болады:

1. Ауыл жастарының көп бөлігінің материалдық жағдайы кедейлерге жақын (табыс ең қажетті заттарға жеткілікті). Сонымен қатар, ауылдағы негізгі табыс көзі болып ауыл шаруашылығы болып қала береді, бұл ретте ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіретін ел экономикасының макросекторы туралы ғана емес, егіншілік және мал шаруашылығы өнімдері негізінен отбасылық тұтынуға арналған шаруашылық жүргізудің жеке нысандары – жеке қосалқы шаруашылықтар туралы да айтылып отыр. Өз ауласындағы жұмыс-ауылда

өмір сүрудің ең сенімді түрлерінің бірі. Көптеген отбасылар, соның ішінде жастар өз болашағын өз бетінше шаруашылық жүргізуге бағыттай отырып, жобалайды. Осыған байланысты жас ауылдық отбасылардың жеке қосалқы шаруашылықтарын дамыту бойынша тиімді қолдау шараларын әзірлеу және енгізу ұсынылады (қол жетімді жем-шөп, тыңайтқыштар, шаруашылық құрылыстарын салу мен жөндеуге субсидиялау, мал мен құс сатып алу мен өсіру, жеке қосалқы шаруашылықтар мен т.б. өнімдерін сатып алу бағасын арттыру).

2. Жұмысқа орналастыру мәселелері мен жұмыссыздық ауыл жастарының өзекті мәселелерінің үштігіне кіретіндіктен, ауылдық елді мекендерде жұмыс орындарын құруға, бекітуге және олардың саны мен өртүрлілігін арттыруға бағытталған арнайы шаралар жүйесін әзірлеу қажет. Біріншіден, жекелеген ауылдық өңірлер мен аудандардың нақты қажеттіліктеріне сәйкес мамандар даярлауға арналған мемлекеттік мақсатты тапсырысты қалыптастыру керек. Екіншіден, түлектер үшін білім алғаннан кейін мамандық бойынша жұмысқа орналасу мүмкіндігі мен кепілдігін құру (түлектер мен шаруашылықтар, ауылдық аудандардың әкімшіліктері мен оқу орындары арасында келісім-шарттар жасасу жолымен; жоғары оқу орындарының маркетинг қызметінің функцияларын дамыту арқылы).

3. Ауыл жастарының өзекті мәселелерінің бестігіне өз баспанасының жоқтығы кіреді. Жаңа үйлердің құрылысы- үлкен шығындарды талап етеді, ұзақ және күрделі іс, сондықтан ауылда адамдар дайын тұрғын үйді сатып алуды қалайды, игі бос тұрған үйлер жеткілікті. Қалаға қатысты ауылдағы үйлер арзан көрінетініне қарамастан, жас ауыл тұрғындарының төмен және тұрақсыз табысымен оны сатып алу қиынға соғады. Сондықтан жастардың тұрғын үй мәселесін шешуге мемлекеттің қатысуы арнайы тұрғын үй бағдарламаларын, негізінен қалаларда қаржыландырумен шектелмеуі тиіс, ол ауыл жастарының сұраныстарын да ескеруі тиіс. Ауылдық елді мекендерде бос тұрғын үй алаңын есепке алуды жүргізу және ауылда тиімді жұмыс істейтін тұрғын үй несиесін беру бағдарламасын әзірлеу қажет, себебі банктер осы бағытта ауылдық елді мекендер шеңберінде жұмыс істемейді.

4. Ауылдың өзекті мәселелері тұтастай алғанда ауыл жастарының көші-қон көзқарастарының өсуіне жемісті негіз туғызатынын ескере отырып, ауылдың жас тұрғындарының көші-қон әлеуетін сол немесе басқа кәсіби кадрларға (оқыту, қайта оқыту және біліктілігін арттыру бағдарламалары, жол мен көшуге арналған шығындарды ішінара немесе толық өтеу, көшкеннен кейін бастапқы жайғасуға "көтерме" ақша қаражаты, ауылда үй алуға мақсатты несиелер) мұқтаждығы бар ауылдық өңірлер мен елді мекендерге көшуге материалдық және моральдық ынталандыру арқылы қажетті арнаға бағыттау ұсынылады.

5. Бір жағынан, ауыл жастары мектепте оқу процесінде ағылшын тілін оқытудың төмен сапасына, жиі шет тілі бойынша оқытушының жоқтығына тап болады, соның салдарынан ауыл мектептерінің түлектері арасында ағылшын тілін меңгеру деңгейі өте төмен. Осыған орай, ауылдық мектептерде ағылшын тілінің білікті оқытушыларының жетіспеушілігін толықтыру, олардың біліктілігін арттыру, оқу процесін неғұрлым сапалы ұйымдастыруға мүдделілік жөнінде шаралар қабылдау қажет. Екінші жағынан, ауылдың жастары ағылшын тілін меңгерудің қажеттілігін көрмейді: ағылшын тілін меңгерудің мүмкіншілігі, жағдайы және оны қолданудың практикалық қажеттілігі жоқ, жастар ағылшын тілін меңгерудің болашақта алатын білімі мен

мансабындағы рөлінің қандай маңызды екенін өте нашар түсінеді. Тиісінше, жас ауыл тұрғындарын шет тілін үйренуге ынталандыру, қолданбалы ағылшын тілін үйрену үшін жағдай жасау, ағылшын тілін жақсы меңгерген адамдардың алдында ашылатын перспективаларды түсіндіру үшін оқушылармен олардың ата-аналарымен кездесулер өткізу қажет.

6. Қазіргі жастардың бос уақытының мазмұны мен негізгі нысандарын қарау нәтижесінде ауылда негізгі беталыс анықталды - қызметтерді тұтынуға бағытталған үй, жай бос уақыт нысандарының басым болуы және белсенді өзіндік қызмет деңгейінің төмендігі, -жастардың дамуы мен өзін-өзі жүзеге асыруы үшін, ауыл жастарының бос уақытын және оны ұйымдастыруға бағытталған мекемелердің жұмысын тиісті дәрежеде бағалап мемлекеттің әлеуметтік саясатын дамыту ұсынылады.

7. Ауыл жастары жастар ұйымдары туралы нашар ақпараттандырылғанын және олардың жұмысына қызығушылықтарының жоқтығын көрсетуіне байланысты, жастардың оқу және/немесе жұмыс орны бойынша ақпараттық іс-шараларды өткізу жөніндегі жұмысты жандандыру, барлық жастар ұйымдарының өкілдерімен ұйымның қалай жұмыс жасайтынын, оның мақсаттары мен мүмкіндіктерін көрсету мақсатында іс-шаралар ұйымдастыру ұсынылады.

Жастарды бұқаралық сұрау сауалнамасы

Анкета № _____	Аудан: _____
Облыс _____	Ауыл: _____

Құрметті респондент! Менің есімім _____. Мен «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының (Астана қ.) интервьюерімін. Сізден қазақстандық жастардың өзекті мәселелеріне арналған социологиялық сауалнамаға қатысуды сұраймыз. Назарларыңызға бірқатар сұрақтар мен олардың жауаптары ұсынылады. Осы сұрақтар мен олардың жауап нұсқаларын тыңдап, өз жауабыңызды таңдаңыз. Сұрақтар мен жауаптарды соңына дейін тыңдап, көңіліңізден шығатын жауапты таңдауды сұраймыз. Жауаптардың ешқайсысы Сізді қанағаттандырмайтын болса, өз жауабыңыздың нұсқасын «басқасы» тармағында көрсетіңіз.

Алынған ақпарат тек жалпылама түрде қолданылатын болады. Пікіріңіздің құпиялылығына кепілдік беріледі.

1. АУЫЛ ЖАСТАРЫНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН АДАМГЕРШІЛІК БАҒДАРЛАРЫНЫҢ ЖҮЙЕСІ

1. Сіздің, ауылда тұрып жатқаныңызға қанша уақыт болды? (БІР жауап)

1. Туылғаннан бастап
 2. 5 жылдан аз
 3. 5 жылдан 10 жылға дейін
 4. 10 жылдан астам
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

2. Сіз үшін өмірде не маңызды? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Берік ынтымақты отбасының болуы
 2. Мықты денсаулық
 3. Жоғары білімнің болуы
 4. Бай, қаржылай тәуелсіз тұлға болу
 5. Жоғары білікті маман болу
 6. Адамдарға көмектесу
 7. Отанға қызмет ету
 8. Сенімді және адал достардың болуы
 9. Ата-анаға көмектесу және қолдау
 10. Өз рахаты үшін өмір сүру
 11. Діни әдет-ғұрыптар бойынша өмір сүру.
 12. Сүйікті болу
 13. Ықпалды адам болу, билікке ие болу
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

3. Өзіңіздің ауылыңызға деген сезіміңіз қандай? (БІР жауап)

1. Осы жерде тұрып жатқанымға қуаныштымын
 2. Бұл жағдайға байланысты ешқандай сезімге ие емеспін
 3. Бұл жерде өмір сүрген ұнамайды, бірақ мен үшін үйреншікті, бұл жерден кететін ойым жоқ
 4. Қалаға кеткім келеді
 5. Қазақстанның басқа аймағына кеткім келеді
 6. Қазақстаннан кеткім келеді
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

4. Сіздің өміріңізде көмек және қолдау көрсетуде сенім артатын адамдарыңыз бар ма? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Ия, отбасымның / сүйікті адамымның көмегіне сенім артамын
2. Ия, туыстарымның көмегіне сенемін
3. Ия, достарымның көмегіне сене аламын
4. Ия, таныстарым мен көршілерімнің көмегіне сенім артамын

5. Ия, әріптестерімнің көмегіне сене аламын.
6. Ия, жұмыс істейтін кәсіпорын басшылығының көмегіне сенемін
7. Ия, жергілікті атқарушы органдардың (әкімдіктердің) көмегіне сенім артамын
8. Иә, орталық атқарушы органдардың (министрліктер, үкімет) көмегіне сенім артамын
9. Жоқ, жоғарыда айтылғандардың біріне сене алмаймын.
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

5. Сіздің ойыңызша, қай жасқа дейін ата-ананың қаржылай көмегіне сүйенуге болады? (БІР жауап)

1. Мектеп бітіргенге дейін/кәмелет жасқа дейін
2. Колледж, ЖОО бітіргенге дейін
3. Өз отбасыңды құрғанға дейін
4. Өз балаларының туылғанына дейін
5. Материалдық әл-ауқаттың белгілі бір деңгейіне жеткенге дейін (тұрғын үй, автокөлік сатып алу)
6. Жас бойынша шектеулер жоқ, ата-ана өмір бойы көмектесе алады
7. Олар маған емес, мен оларға көмек көрсетуім керек
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

2. НЕКЕ ЖӘНЕ ОТБАСЫ ИНСТИТУТЫНА АУЫЛ ЖАСТАРЫНЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ

6. Сіздің ойыңызша, қай жаста отбасын құру өте оңды? (әрбір баған үшін БІР жауап)

	Ер адам үшін		Әйел адам үшін
1.	18-23 жас	1.	18-23 жас
2.	24-27 жас	2.	24-27 жас
3.	28-35 жас	3.	28-35 жас
4.	35 жас және жоғары	4.	35 жас және жоғары
98.	<i>Басқа (көрсетіңіз)</i> _____	98.	<i>Басқа (көрсетіңіз)</i> _____
99.	<i>Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)</i>	99.	<i>Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)</i>

7. Сіздің ойыңызша, ресми түрде некеге тұру керек пе немесе отбасын құру туралы шешім қабылдаған жастар, некесін ресми тіркемесе болады ма? (БІР жауап)

1. Неке міндетті түрде тіркеу кеңесінде тіркелуі тиіс
2. Жоқ, некеге ресми түрде тіркелу қажет емес
3. Діни рәсімді өткізу жеткілікті («неке қию», никях, шіркеуде үйлену және т.б.)
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

8. Сіздің ойыңызша, отбасындағы міндеттер қалай бөлінуі қажет? (БІР жауап)

1. Отбасында барлық міндет бірдей бөлінуі қажет
2. Отбасында ер адам жұмыс жасайды, ал әйел адам үй шаруашылығымен айналысады
3. Отбасында әйел адам жұмыс жасайды, ал ер адам үй шаруашылығымен айналысады
4. Міндеттердің нақты бөлінісінің болуы қажет деп ойламаймын
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

9. Отбасында бала саны қанша болғаны Сіз үшін оңтайлы? (БІР жауап)

1. Бір бала
2. Екі бала
3. Үш бала
4. Төрт бала
5. Бес және одан жоғары
6. Балалы болуды қаламаймын (жоспарда жоқ)
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

10. Сіздің пікіріңізше, ауылдағы жас отбасылар жиі қандай мәселелерге тап болады? (жұбайлардың екеуі де 29 жасқа толмаған отбасы) (КЕЗ КЕЛГЕН ЖАУАП НҰСҚАСЫ)

1. Жеке тұрғын үйдің болмауы
2. Негізгі тауарларға жоғары баға
3. Жұмыссыздық, өз ауылында жұмыс таба алмау
4. Ауылда медициналық қызмет сапасының төмен деңгейде болуы
5. Отбасылық демалыс үшін мүмкіндіктердің жоқтығы (мәдени нысандардың, кинотеатрлардың, клубтардың және т.б.)

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

3. АУЫЛ ЖАСТАРЫНЫҢ ӨЛЕУМЕТТІК КӨҢІЛ-КҮЙІ

11. Сіз өз өміріңізге қаншалықты қанағаттысыз? (БІР жауап)

1. Толықтай қанағаттымын
2. Қанағаттымын деуге болады
3. Қанағаттанбаймын деуге болады
4. Толықтай қанағаттанбаймын

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

12. Келесі мәселелердің қайсысы сізді және сіздің отбасыңызды ең көп алаңдатады? (ТӨРТ жауаптан артық емес)

1. Жоғары білім бағасының жоғарылығы
2. Төмен кіріс (төмен жалақы, стипендия және т.б.)
3. Азық-түлік, халық тұтынатын тауарлардың бағаларының жоғарылығы
4. Жұмысқа орналасудағы қиыншылықтар, жұмыссыздық
5. Жеке тұрғын үйдің болмауы
6. Кредиттер бойынша қарыздық міндеттемелер (ипотеканы қоса алғанда)
7. Жеке өмірдің ретке келмегендігі
8. Ата-аналармен / мұғалімдермен / егде жастағы адамдармен шиеленістер, туыстар мен достардың түсінбеушілігі
9. Болашаққа сенімсіздік
10. Мәдениет деңгейінің төмендігі, жастардың руханилығының жоқтығы
11. Жеке қауіпсіздікке қауіп төнуі (көшеде жүруге қорқынышты және т.б.)
12. Жастарды қылмыстық топтарға қатысты
13. Жастар арасындағы діни экстремизм
14. Нашақорлық, токсикомания, алкогольизм және темекі шегу
15. Жастар арасындағы бос уақыт мәселелері, бос уақытты өткізу орындарының жоқтығы
16. Жоғары жылдамдықтағы Интернетке, жоғары сапалы ұялы байланыстың қолжетімсіздігі
17. Медициналық қызметтің сапасының төмендігі
18. Білім беру сапасының төмендігі
19. Денсаулыққа қатысты мәселелер, шаршау, жалығу
20. Экологиялық мәселелер
21. Жолдар сапасының төмендігі, кез келген уақытта ауылдан шығу мүмкіндігінің болмауы
22. Сыбайлас жемқорлық

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

13. Сіздің ойыңызша, ауылдағы жастар мәселелерін шешумен кім айналысуы тиіс? (ЕКІ жауаптан артық емес)

1. Жастар ұйымдары, қозғалысы
2. Өрқайсысы жеке
3. Білім беру ұйымдары
4. Жұмыс берушілер
5. Орталық аппарат (Президент, Үкімет, Парламент)
6. Жергілікті билік органдары (облыстық, аудандық және ауылдық әкімдіктер)

7. Ата-аналар, туыстар

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

14. Келесі айтылғандардың қайсысы отбасыңыздың материалдық жағдайын жақсы сипаттайды? (БІР жауап)

1. Ең қажетті дегендерге (азық-түлік, киім, коммуналдық төлемдер) ақша әрең жетеді
2. Ең қажеттіге ақша табамыз, бірақ тұрмыстық техника сатып алу қиын
3. Жеткілікті түрде ақша табамыз, бірақ қымбат нәрсеге (тондар, автокөлік) ақша жинау қиын
4. Ақша мәселесі жоқ, қаласақ үй немесе автокөлік сатып ала аламыз

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

15. Сіз болашағыңызға қаншалықты сенімдісіз? (БІР жауап)

1. Толықтай сенімдімін
2. Сенімсіз дегеннен гөрі, сенімдімін деп айта аламын
3. Сенімді дегеннен гөрі, сенімсізбін деп айта аламын
4. Толықтай сенімді емеспін

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

16. Сіз болашағыңызды өзіңіздің ауылыңызбен байланыстырасыз ба? (БІР жауап)

1. Иә
2. Иә деуге болады
3. Жоқ деуге болады
4. Жоқ

№18 СҰРАҚҚА КӨШУ

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

17. Не себепті Сіз болашағыңызды өз ауылыңызбен байланыстырмайсыз? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Аудан / облыс орталығынан алшақтығы есебінен
2. Жұмыссыздық, жұмыспен қамту мәселелеріне байланысты
3. Еңбекақының төмендігіне байланысты қаржылық проблемалардың болуы
4. Тұрғын үй проблемалары
5. Бос уақытты ұйымдастырудағы қиындықтар
6. Денсаулық сақтау проблемалары, дәрігерлердің, жабдықтардың, дәрі-дәрмектердің жетіспеушілігі және медициналық қызметтердің сапасының төмендігі
7. Балабақшалардың жоқтығы немесе жетіспеушілігі
8. Жоғары сапалы орта білім алудағы қиындықтар
9. Жергілікті билік органдарының әрекетсіздігі, сыбайлас жемқорлық, бюрократия
10. Репатрианттардың - басқа елдерден келген этникалық қазақтардың ағыны
11. Жастардың қалаларға көшуі
12. Ауылдық жастар арасындағы қылмыстың өсуі

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

18. Жастардың өз туған ауылдарында қалып өмір сүруі және жұмыс істеуі үшін не қажет деп ойлайсыз? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Тұрақты жұмыс
2. Меншікті тұрғын үй
3. Өз ісін ашу мүмкіндігі
4. Дамыған әлеуметтік және мәдени инфрақұрылымдар (бос уақытты өткізуге арналған демалыс орындарының, білім беру, денсаулық сақтау ұйымдарының, сапалы жолдардың, байланыстың, сауданың және т.б. болуы)
5. Табыс мөлшерінің лайықты болуы
6. Құқық қорғаудың жоғары деңгейі

98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____

99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

4. ЖАСТАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ

19. Сіздің ауылыңызда тұратын түрлі ұлт өкілдері арасындағы қарым-қатынас қандай? (БІР жауап)

1. Тату
 2. Жай адами қарым-қатынас, бейтарап
 3. Өрқашан пейілді емес
 4. Қауырт, шиеленіскен
 5. Біздің ауылда басқа ұлт өкілдері аз (моноэтникалық)
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

20. Сіздің ауылда түнде жалғыз жүру қауіпсіз бе? (БІР жауап)

1. Ия, біздің ауылда күннің кез келген уақытында көшелерде жүру қауіпсіз
 2. Біздің ауылдың тұрғындары кешке шығуға қауіптенеді, себебі оларға шабуыл жасалған жағдайлар орын алды
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

21. Сіздің ойыңызша, Сіздің ауылыңыздағы жастар маскүнемдікке қаншалықты бейім? (БІР жауап)

1. Маскүнемдік мәселесі менің ауылымдағы жастар арасында өте өзекті
 2. Менің ауылымның жастары ішімдікті орынды деңгейде қолданады, бірақ бұл проблема емес
 3. Ішімдікті тек қылмыстық өмір салтын ұстанатын жастар ғана қолданады
 4. Бұл мәселе менің ауылымдағы жастар арасында өзекті емес
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

22. Сіз есірткі тұтынудың куәгері болып көрдіңіз бе? (БІР жауап)

1. Иә, Мен мұндай жағдайларды жиі көремін
 2. Кейде мен есірткіні тұтынудың куәсі боламын
 3. Жоқ, мен мұндай жағдайларды ешқашан көрген емеспін
 4. Өзім ешқашан ондайды көрмедім, бірақ бұл туралы естідім
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

23. Сіздің ойыңызша, егер Сіздің ауылыңыздағы жастарда есірткіні қолдану ынтасы туған жағдайда, олар оны қайдан ала алады? (КЕЗ КЕЛГЕН ЖАУАП НҰСҚАСЫ)

1. Мектепте/колледжде
 2. Достарынан
 3. Дискотекада
 4. Жастар есірткіні қайдан алатынын білмеймін
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

24. Сіздің ойыңызша, не себепті Сіздің ауылыңыздағы кейбір жас адамдар есірткіні қолдана бастайды? (ЕКІ жауаптан артық емес)

1. Бос ақша мен уақыт болған кезде қызығушылықтан
 2. Есірткі таратушыдан бас тартуға күштің жетіспеуінен
 3. Өмірдің қиындықтарынан, қиял өміріне кету ынтасы
 4. "Мықты" көрінуге ұмтылу, сәннен қалыс қалмау
 5. Денсаулық пен өмірдің өзіне жауапсыз қарау
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

25. Соңғы үш айда сіздің құрдастарыңызға, сыныптастарыңызға, достарыңызға қатысты күш көрсету немесе басқа да зорлық-зомбылықтың қаншалықты жиі куәсі болдыңыз? (БІР жауап)

1. Жиі (әр аптада)
 2. Кейде (бір айда бір рет)
 3. Ешқашан → №27 СҰРАҚҚА КӨШУ
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ) → №27 СҰРАҚҚА КӨШУ

26. Сіздің құрдастарыңызға қатысты күш көрсету немесе басқа да зорлық-зомбылық кім арқылы жасалды? (БІР жауап)

1. Ата-ана
2. Мұғалім
3. Сыныптас
4. Құрдас

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

27. Сіз тұратын учаскенің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін учаскелік полиция инспекторымен таныссыз ба, жеке кездестіңіз бе? (БІР жауап)

1. Иә, таныспын, онымен жиі кездесемін
2. Иә, таныспын, онымен кейде кездесемін
3. Жоқ, таныс емеспін, оны ешқашан көрмедім

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

28. Сіз, Сіздің ауылыңызда тәртіпті қамтамасыз ететін құқық қорғау органдарына сенесіз бе? (БІР жауап)

1. Толықтай сенемін, мен қауіпсіздігіме сенімдімін
2. Сенемін деуге болады, олар жақсы жұмыс істейді деп үміттенемін
3. Сенбеймін деуге болады, менің ойымша, олар өз міндеттерін толық орындай алмайды
4. Мүлдем сенбеймін, олармен кездесуге қорқамын

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

5. БОС УАҚЫТ, БІЛІМ ЖӘНЕ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ

29. Сіз бос уақытыңызды қалай өткізесіз? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Қалаға шығамын
2. Үйде дем аламын
3. Ауылда ұйымдастырылатын мәдени-көпшілік іс-шараларына қатысамын
4. Достарыма, туыстарыма қонаққа барамын
5. Хоббимен айналысамын (балық аулау, аң аулау, кестелеу, тамақ жасау, кітап оқу, сурет салу және т.б.)
6. Спортпен айналысамын
7. Мешітке, шіркеуге барамын
8. Табиғатқа шығамын
9. Бақшаның жұмыстарымен, мал шаруашылығымен айналысамын
10. Менде бос уақыт жоқ

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

30. Сіз ауылдық мектепте алған / алатын білім сапасына қанағаттанасыз ба? (БІР жауап)

1. Иә, мектептегі білім сапасы мені толығымен қанағаттандырады
2. Жоқ, мұғалімдердің біліктілігі төмен болғандықтан мені білім сапасы қанағаттандырмайды
3. Жоқ, оқу кабинеттері мен спорт залының нашар жағдайына байланысты мені білім сапасы қанағаттандырмайды
4. Жоқ, себебі шағын жинақты мектепте оқимын/ оқыдым

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

31. Сіз күнделікті мектепке дейінгі жолға шамамен қанша уақыт жұмсайсыз (тек бір жаққа)? (БІР жауап)

1. 10 - 29 минут
2. 30 - 59 минут
3. 1 сағат- 1 сағат 29 минут
4. 1 сағат 30 минут- 1 сағат 59 минут
5. 2 сағат және одан көп

98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

32. Келесі тілдерді қандай дәрежеде білетініңізді көрсетіңіз? (Әрбір баған үшін БІР жауап)

Тілдер	Мүлдем білмеймін	Тек кейбір сөздер мен сөйлемдерді білемін	Түсінемін, сондай-ақ қарапайым әңгімеге қатыса аламын	Еркін сөйлей аламын, оқып, жаза аламын
1. Қазақ тілі	1	2	3	4
2. Орыс тілі	1	2	3	4
3. Ағылшын тілі	1	2	3	4

33. Сіз өз жұмысыңызға қанағаттысыз ба? (БІР жауап)

1. Иә, толықтай қанағаттымен
 2. Жоқ дегеннен гөрі, иә
 3. Иә дегеннен гөрі, жоқ
 4. Мүлдем қанағаттанбаймын
 5. Жұмыс істемеймін, тек оқимын → №38 СҰРАҚҚА КӨШУ
 6. Жұмыс істемеймін → №36 СҰРАҚҚА КӨШУ
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

34. Егер сізде жұмысты ауыстыру мүмкіндігі болса, сіз нені қалайсыз – оны ауыстыру немесе бұрынғы жұмыста қалу? (БІР жауап)

1. Мүмкіндік болса бірден ауыстырар едім
 2. Қазіргі жұмыста қалғаннан гөрі, ауыстырғанды қалар едім
 3. Қазіргі жұмыста қалғанды қалар едім → №37 СҰРАҚҚА КӨШУ
 4. Қандайда жағдай болмасын, қазіргі жұмыста қалатын едім → №37 СҰРАҚҚА КӨШУ
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

35. Қазіргі жұмысыңызды не себепті ауыстырғыңыз келеді? (ҮШ жауаптан артық емес)

1. Төмен жалақы
 2. Ауыр еңбек жағдайлары
 3. Жұмыс кезінде қауіпсіздік ережелерін сақтамау
 4. Жұмыс менің кәсіби біліктілігіме сәйкес келмейді
 5. Маңсаптық өсу мүмкіндіктері жоқ
 6. Басшылықпен нашар қарым-қатынас
 7. Ұжым ішіндегі нашар қарым-қатынас
 8. Әкімшілік және басқару тиісті деңгейге сәйкес келмейді
 9. Бастама білдіруге мүмкіндіктің жоқтығы
 10. Жұмыс кестесінің қолайсыздығы
 11. Шарттар мен жұмыс ұйымдастыру тиісті деңгейге сәйкес келмейді
 12. Қызметкерлерді сыйақылау жүйесі сенімді емес
 13. Өділетсіздіктен қорғануға ешқандай мүмкіндік жоқ
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

36. Қазір Сіз жаңа жұмыс іздеп жүрсіз бе? (БІР жауап)

1. Иә, белсенді түрде жаңа жұмыс іздеп жүрмін
 2. Жоқ, іздеп жүрген жоқпын (СЕБЕБІН АТАҢЫЗ) _____
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

37. Сіздің ойыңызша, ауылдағы жастарды жұмыспен қамтудағы негізгі мәселе неде? (БІР жауап)

1. Мамандық бойынша ауылдық жерлерде жұмыс орындарының жоқтығы
2. Төмен жалақы
3. Білім деңгейінің жеткіліксіздігі
4. Ауылдық жерде жұмыс істеу үшін біліктіліктің жоқтығы

5. Мансаптық перспективалардың жоқтығы
6. Ауылдық жерде өмір сүру және жұмыс істеу үшін қаражат жинаудың төмен деңгейі
7. Ешқандай проблема жоқ
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

6. АУЫЛ ЖАСТАРЫНЫҢ ЕЛДІҢ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ӨМІРІНЕ ҚАТЫСУЫ

38. Сіз жастар қоғамдық ұйымдарының / мектеп кеңесінің және т. б. жұмысына қатысасыз ба? (БІР жауап)

1. Иә, мен белсендімін (ұйымды көрсетіңіз) _____
2. Жастар қоғамдық ұйымдарының жұмысына өте сирек қатысамын.
3. Жоқ, маған қызықты емес
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

39. Сіз елдегі саяси оқиғаларға жиі қызығушылық танытасыз ба? (БІР жауап)

1. Жиі
2. Сирек
3. Қызықпаймын
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

40. Сіз еліміздің қоғамдық-саяси өмірі туралы ақпаратты қай дерек көздерден жиі аласыз? (БІР жауап)

1. Газеттер, журналдардан
2. Интернеттегі жаңалықтық сайттардан
3. Әлеуметтік желілерден
4. Туыстардан, достардан, таныстардан
5. Радио
6. Теледидар
7. Елдің қоғамдық-саяси өміріне қызығушылық танытпаймын → №42 СҰРАҚҚА КӨШУ
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

41. Сіз саяси оқиғаларды бағалау кезінде бірінші кезекте қандай БАҚ-тарға бағдар қоясыз? (БІР жауап)

1. Шетелдік (шет тілінде)
2. Ресейлік
3. Қазақстандық Республикалық деңгейдегі («Хабар», «Қазақстан» және т.б.)
4. Қазақстандық аудандық, қалалық, облыстық деңгейі
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

42. Сіз сайлауға қатысасыз ба? (18 ЖАСТАН АСҚАН РЕСПОНДЕНТТЕРГЕ АРНАЛҒАН СҰРАҚ) (БІР жауап)

1. Иә, бұл менің азаматтық борышым
2. Бұл сайлауға түсетін кандидаттарға байланысты
3. Жоқ, себебі менің дауысым ештеңе шешпейді → D1 СҰРАҚҚА КӨШУ
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ) → D1 СҰРАҚҚА КӨШУ*

43. Сіз үшін сайлауға қатысу – бұл ... (БІР жауап)

1. Менің азаматтық борышым
2. Елдегі жағдайды өзгертудің нақты мүмкіндігі
3. Өмірімдегі аз мәнді эпизод, себебі менің дауысым ештеңе өзгертпейді
98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

ӨТІНІШ, СОҢЫНДА ӨЗІҢІЗ ТУРАЛЫ КЕЙБІР МӘЛІМЕТ БЕРСЕҢІЗ

D1. Сіздің жынысыңыз: 1. Ер 2. Әйел

D2. Сіздің толық жасыңыз нешеде екендігін көрсетіңіз? _____

D3. Сіздің ұлтыңыз?

1. Қазақ 2. Орыс 98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

D4. Сіз өзіңізді қай дінге жатқызасыз?

1. Мен ешқандай дінді ұстанбаймын
2. Ислам
3. Христиандық 98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

D5. Сіздің біліміңіз?

1. Жоғары, ғылыми дәреже (магистр, кандидат / ғылым докторы, PhD докторы)
2. Жоғары (бакалавр / маман)
3. Аяқталмаған жоғары
4. Орта мамандандырылған/кәсіби-техникалық білім (колледж, училище, кәсіби-техникалық мектеп)
5. Жалпы орта (11 сынып)
6. Толық емес орта (9 сынып)
7. Білімім жоқ

D6. Сіз қайда тұрасыз?

1. Ата-анаммен / туыстарыммен тұрамын
2. Өз пәтерімде / үйімде тұрамын
3. Жалдамалы пәтерде / бөлмеде, жатақханада тұрамын
98. Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

D7. Сіздің отбасы жағдайыңыз?

1. Үйленген / Тұрмыс құрған
2. Тіркелмеген некедемін
3. Бойдақ / Тұрмыс құрмаған
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

D8. Айтыңызшы, Сіздің неше балаңыз бар?

1. Балаларым жоқ
2. Бір бала
3. Екі бала
4. Үш бала
5. Төрт немесе одан көп бала

D9. Қазіргі уақытта Сіз жұмыс істейсіз бе

1. Жоқ, мен тек оқимын -----→ **САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**
2. Оқимын және қатарынан жұмыс істеймін (қосымша ақша табамын)
3. Ия, мен жұмыс істеймін
4. Мен оқымаймын, жұмыс істемеймін және іздемеймін ----→ **САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**
5. Мен оқымаймын, жұмыс істемеймін (жұмыс іздеп жатырмын) -----→ **САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**
99. Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

D10. Сіз қандай салада жұмыс істейсіз/қосымша табыс табасыз?

1. Өнеркәсіп
2. Ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы
3. Құрылыс
4. Көлік, байланыс
5. Көтерме және бөлшек сауда
6. Қоғамдық тамақтану
7. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, халыққа тұрмыстық қызмет көрсету
8. Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамтамасыз ету
9. Білім
10. Мәдениет және өнер

- 11. Ғылым
- 12. Қаржы, кредит беру, сақтандыру
- 13. Басқару
- 14. Өзін-өзі жұмыспен қамту
- 15. Тұрақты жұмысым жоқ, әр түрлі жерлерде қосымша табыс табамын.
- 98. *Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)* _____
- 99. *Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)*

**САУАЛНАМАҒА ҚАТЫСҚАНЫҢЫЗ ҮШІН АЛҒЫС БІЛДІРЕМІЗ!
МЕНИҢ ЖҰМЫСЫМДЫ БАҚЫЛАУ ҮШІН АНКЕТАНЫ ТОЛТЫРҒАННАН КЕЙІН
СІЗГЕ САУАЛНАМАНЫҢ ЖҮРГІЗІЛГЕНІН РАСТАУ ҮШІН ҚОҢЫРАУ СОҒУЫ
МҮМКІН.**

ОСЫ МАҚСАТТА КЕЙБІР МӘЛІМЕТТЕРДІ КӨРСЕТУДІ СҰРАЙМЫЗ.

Сіздің есіміңіз _____

Сіздің ұялы телефон нөміріңіз _____

Интервьюер ТАӘ	Интервьюер №
Сауалнама күні	Интервьюер қолы

КОД _____ ЕНГІЗУ _____

Таблицы линейных распределений на казахском языке

1. Сіздің, ауылда тұрып жатқаныңызға қанша уақыт болды?

	Саны	%
Туылғаннан бастап	672	67,3
5 жылдан аз	85	8,5
5 жылдан 10 жылға дейін	100	10
10 жылдан астам	142	14,2
Жауап беруге қиналамын	1	1

2. Сіз үшін өмірде не маңызды?

	Саны	%
Берік ынтымақты отбасының болуы	712	71,3
Мықты денсаулық	548	54,9
Жоғары білімнің болуы	164	16,4
Бай, қаржылай тәуелсіз тұлға болу	207	20,7
Жоғары білікті маман болу	169	16,9
Адамдарға көмектесу	124	12,4
Отанға қызмет ету	86	8,6
Сенімді және адал достардың болуы	114	11,4
Ата-анаға көмектесу және қолдау	334	33,4
Өз рахаты үшін өмір сүру	82	8,2
Діни әдет-ғұрыптар бойынша өмір сүру.	33	3,3
Сүйікті болу	41	4,1
Ықпалды адам болу, билікке ие болу	32	3,2
Басқа	2	2
Жауап беруге қиналамын	3	3

3. Өзіңіздің ауылыңызға деген сезіміңіз қандай?

	Саны	%
Осы жерде тұрып жатқанымға қуаныштымын	567	56,8
Бұл жағдайға байланысты ешқандай сезімге ие емеспін	182	18,2
Бұл жерде өмір сүрген ұнамайды, бірақ мен үшін үйреншікті, бұл жерден кететін ойым жоқ	72	7,2
Қалаға кеткім келеді	113	11,3
Қазақстанның басқа аймағына кеткім келеді	23	2,3
Қазақстаннан кеткім келеді	29	2,9
Жауап беруге қиналамын	14	1,4

4. Сіздің өміріңізде көмек және қолдау көрсетуде сенім артатын адамдарыңыз бар ма?

	Саны	%
Ия, отбасымның / сүйікті адамымның көмегіне сенім артамын	753	75,4
Ия, туыстарымның көмегіне сенемін	652	65,3
Ия, достарымның көмегіне сене аламын	432	43,2
Ия, таныстарым мен көршілерімнің көмегіне сенім артамын	64	6,4
Ия, әріптестерімнің көмегіне сене аламын.	21	2,1
Ия, жұмыс істейтін кәсіпорын басшылығының көмегіне сенемін	15	1,5
Ия, жергілікті атқарушы органдардың (әкімдіктердің) көмегіне сенім артамын	10	1,0
Иә, орталық атқарушы органдардың (министрліктер, үкімет) көмегіне сенім артамын	3	3
Жоқ, жоғарыда айтылғандардың біріне сене алмаймын.	33	3,3
Басқа	1	1

Жауап беруге қиналамын	8	8
------------------------	---	---

5. Сіздің ойыңызша, қай жасқа дейін ата-ананың қаржылай көмегіне сүйенуге болады?

	Саны	%
Мектеп бітіргенге дейін/кәмелет жасқа дейін	336	33,6
Колледж, ЖОО бітіргенге дейін	238	22,6
Өз отбасыңды құрғанға дейін	149	15,3
Өз балаларыңның туылғанына дейін	36	3,7
Материалдық әл-ауқаттың белгілі бір деңгейіне жеткенге дейін (тұрғын үй, автокөлік сатып алу)	41	4,2
Жас бойынша шектеулер жоқ, ата-ана өмір бойы көмектесе алады	82	8,4
Олар маған емес, мен оларға көмек көрсетуім керек	62	6,4
Жауап беруге қиналамын	56	5,8

6. Сіздің ойыңызша, ер адам үшін қай жаста отбасын құру өте оңды?

	Саны	%
18-23 жас	170	17,2
24-27 жас	591	59,6
28-35 жас	183	18,5
35 жас және жоғары	36	3,6
Жауап беруге қиналамын	20	2,0

Сіздің ойыңызша, әйел адам үшін қай жаста отбасын құру өте оңды?

	Саны	%
18-23 жас	545	55,0
24-27 жас	379	38,2
28-35 жас	34	3,4
35 жас және жоғары	8	8,0
Жауап беруге қиналамын	34	3,0

7. Сіздің ойыңызша, ресми түрде некеге тұру керек пе немесе отбасын құру туралы шешім қабылдаған жастар, некесін ресми тіркемесе болады ма?

	Саны	%
Неке міндетті түрде тіркеу кеңесінде тіркелуі тиіс	776	77,7
Жоқ, некеге ресми түрде тіркелу қажет емес	147	14,7
Діни рәсімді өткізу жеткілікті («неке қию», никях, шіркеуде үйлену және т.б.)	49	4,9
Жауап беруге қиналамын	27	2,7

8. Сіздің ойыңызша, отбасындағы міндеттер қалай бөлінуі қажет?

	Саны	%
Отбасында барлық міндет бірдей бөлінуі қажет	483	48,4
Отбасында ер адам жұмыс жасайды, ал әйел адам үй шаруашылығымен айналысады	309	31,0
Отбасында әйел адам жұмыс жасайды, ал ер адам үй шаруашылығымен айналысады	24	2,4
Міндеттердің нақты бөлінісінің болуы қажет деп ойламаймын	165	16,5
Басқа	1	1
Жауап беруге қиналамын	16	1,6

9. Отбасында бала саны қанша болғаны Сіз үшін оңтайлы?

	Саны	%
Бір бала	74	7,4
Екі бала	242	24,3

Үш бала	276	27,7
Төрт бала	200	20,1
Бес және одан жоғары	151	15,1
Балалы болуды қаламаймын (жоспарда жоқ)	11	1,1
Жауап беруге қиналамын	43	4,3

10. Сіздің пікіріңізше, ауылдағы жас отбасылар жиі қандай мәселелерге тап болады? (жұбайлардың екеуі де 29 жасқа толмаған отбасы)?

	Саны	%
Жеке тұрғын үйдің болмауы	528	52,9
Негізгі тауарларға жоғары баға	362	36,2
Жұмыссыздық, өз ауылында жұмыс таба алмау	573	57,4
Ауылда медициналық қызмет сапасының төмен деңгейде болуы	105	10,5
Отбасылық демалыс үшін мүмкіндіктердің жоқтығы (мәдени нысандардың, кинотеатрлардың, клубтардың және т.б.)	171	17,1
Басқа	2	2
Жауап беруге қиналамын	51	5,1

11. Сіз өз өміріңізге қаншалықты қанағаттысыз?

	Саны	%
Толықтай қанағаттымын	446	44,6
Қанағаттымын деуге болады	453	45,3
Қанағаттанбаймын деуге болады	62	6,2
Толықтай қанағаттанбаймын	23	2,3
Жауап беруге қиналамын	15	1,5

12. Келесі мәселелердің қайсысы сізді және сіздің отбасыңызды ең көп алаңдатады?

	Саны	%
Жоғары білім бағасының жоғарылығы	189	18,9
Төмен кіріс (төмен жалақы, стипендия және т.б.)	407	40,8
Азық-түлік, халық тұтынатын тауарлардың бағаларының жоғарылығы	427	42,8
Жұмысқа орналасудағы қиыншылықтар, жұмыссыздық	387	38,8
Жеке тұрғын үйдің болмауы	225	22,5
Кредиттер бойынша қарыздық міндеттемелер (ипотеканы қоса алғанда)	172	17,2
Жеке өмірдің ретке келмегендігі	54	5,4
Ата-аналармен / мұғалімдермен / егде жастағы адамдармен шиеленістер, туыстар мен достардың түсінбеушілігі	37	3,7
Болашаққа сенімсіздік	111	11,1
Мәдениет деңгейінің төмендігі, жастардың руханилығының жоқтығы	70	7,0
Жеке қауіпсіздікке қауіп төнуі (көшеде жүруге қорқынышты және т.б.)	20	2,0
Жастарды қылмыстық топтарға қатысты	33	3,3
Жастар арасындағы діни экстремизм	36	3,6
Нашақорлық, токсикомания, алкогольизм және темекі шегу	32	3,2
Жастар арасындағы бос уақыт мәселелері, бос уақытты өткізу орындарының жоқтығы	108	10,8
Жоғары жылдамдықтағы Интернетке, жоғары сапалы ұялы байланыстың қолжетімсіздігі	28	2,8
Медициналық қызметтің сапасының төмендігі	87	8,7
Білім беру сапасының төмендігі	29	2,9
Денсаулыққа қатысты мәселелер, шаршау, жалығу	40	4,0
Экологиялық мәселелер	59	5,9

Жолдар сапасының төмендігі, кез келген уақытта ауылдан шығу мүмкіндігінің болмауы	69	6,9
Сыбайлас жемқорлық	87	8,7
Басқа	28	28
Жауап беруге қиналамын	39	3,9

13. Сіздің ойыңызша, ауылдағы жастар мәселелерін шешумен кім айналысуы тиіс?

	Саны	%
Жастар ұйымдары, қозғалысы	385	38,6
Өрқайсысы жеке	161	16,1
Білім беру ұйымдары	105	10,5
Жұмыс берушілер	77	7,7
Орталық аппарат (Президент, Үкімет, Парламент)	174	17,4
Жергілікті билік органдары (облыстық, аудандық және ауылдық әкімдіктер)	372	37,3
Ата-аналар, туыстар	85	8,5
Жауап беруге қиналамын	36	3,6

14. Келесі айтылғандардың қайсысы отбасыңыздың материалдық жағдайын жақсы сипаттайды?

	Саны	%
Ең қажетті дегендерге (азық-түлік, киім, коммуналдық төлемдер) ақша әрең жетеді	226	22,7
Ең қажеттіге ақша табамыз, бірақ тұрмыстық техника сатып алу қиын	401	40,2
Жеткілікті түрде ақша табамыз, бірақ қымбат нәрсеге (тондар, автокөлік) ақша жинау қиын	290	29,1
Ақша мәселесі жоқ, қаласақ үй немесе автокөлік сатып ала аламыз	46	4,6
Жауап беруге қиналамын	34	3,4

15. Сіз болашағыңызға қаншалықты сенімдісіз?

	Саны	%
Толықтай сенімдімін	325	32,6
Сенімсіз дегеннен гөрі, сенімдімін деп айта аламын	499	50,0
Сенімді дегеннен гөрі, сенімсізбін деп айта аламын	69	6,9
Толықтай сенімді емеспін	24	2,4
Жауап беруге қиналамын	81	8,1

16. Сіз болашағыңызды өзіңіздің ауылыңызбен байланыстырасыз ба?

	Саны	%
Иә	263	26,4
Иә деуге болады	343	34,4
Жоқ деуге болады	155	15,5
Жоқ	195	19,5
Басқа	2	2
Жауап беруге қиналамын	40	4

17. Не себепті Сіз болашағыңызды өз ауылыңызбен байланыстырмайсыз?

	Саны	%
Аудан / облыс орталығынан алшақтығы есебінен	67	17,3
Жұмыссыздық, жұмыспен қамту мәселелеріне байланысты	215	55,4
Еңбекақының төмендігіне байланысты қаржылық проблемалардың болуы	105	27,1

Тұрғын үй проблемалары	56	14,4
Бос уақытты ұйымдастырудағы қиындықтар	45	11,6
Денсаулық сақтау проблемалары, дәрігерлердің, жабдықтардың, дәрі-дәрмектердің жетіспеушілігі және медициналық қызметтердің сапасының төмендігі	45	11,6
Балабақшалардың жоқтығы немесе жетіспеушілігі	28	7,2
Жоғары сапалы орта білім алудағы қиындықтар	24	6,2
Жергілікті билік органдарының әрекетсіздігі, сыбайлас жемқорлық, бюрократия	22	5,7
Репатрианттардың - басқа елдерден келген этникалық қазақтардың ағыны	10	2,6
Жастардың қалаларға көшуі	52	13,4
Ауылдық жастар арасындағы қылмыстың өсуі	3	8
Басқа	3	3
Жауап беруге қиналамын	31	8

18. Жастардың өз туған ауылдарында қалып өмір сүруі және жұмыс істеуі үшін не қажет деп ойлайсыз?

	Саны	%
Тұрақты жұмыс	771	77,1
Меншікті тұрғын үй	477	47,7
Өз ісін ашу мүмкіндігі	255	25,5
Дамыған әлеуметтік және мәдени инфрақұрылымдар (бос уақытты өткізуге арналған демалыс орындарының, білім беру, денсаулық сақтау ұйымдарының, сапалы жолдардың, байланыстың, сауданың және т.б. болуы)	302	30,2
Табыс мөлшерінің лайықты болуы	399	39,9
Құқық қорғаудың жоғары деңгейі	41	4,1
Жауап беруге қиналамын	9	9

19. Сіздің ауылыңызда тұратын түрлі ұлт өкілдері арасындағы қарым-қатынас қандай?

	Саны	%
Тату	609	60,9
Жай адами қарым-қатынас, бейтарап	283	28,3
Әрқашан пейілді емес	24	2,4
Қауырт, шиеленіскен	7	7
Біздің ауылда басқа ұлт өкілдері аз (моноэтникалық)	72	7,2
Жауап беруге қиналамын	5	5

20. Сіздің ауылда түнде жалғыз жүру қауіпсіз бе?

	Саны	%
Ия, біздің ауылда күннің кез келген уақытында көшелерде жүру қауіпсіз	835	83,6
Біздің ауылдың тұрғындары кешке шығуға қауіптенеді, себебі оларға шабуыл жасалған жағдайлар орын алды	87	8,7
Басқа	4	4
Жауап беруге қиналамын	73	7,3

21. Сіздің ойыңызша, Сіздің ауылыңыздағы жастар маскүнемдікке қаншалықты бейім?

	Саны	%
Маскүнемдік мәселесі менің ауылымдағы жастар арасында өте өзекті	132	13,3
Менің ауылымның жастары ішімдікті орынды деңгейде қолданады, бірақ бұл проблема емес	340	34,1
Ішімдікті тек қылмыстық өмір салтын ұстанатын жастар ғана қолданады	110	11
Бұл мәселе менің ауылымдағы жастар арасында өзекті емес	318	31,9
Жауап беруге қиналамын	96	9,6

22. Сіз есірткі тұтынудың куәгері болып көрдіңіз бе?

	Саны	%
Иә, мен мұндай жағдайларды жиі көремін	41	4,1
Кейде мен есірткіні тұтынудың куәсі боламын	67	6,7
Жоқ, мен мұндай жағдайларды ешқашан көрген емеспін	660	66,1
Өзім ешқашан ондайды көрмедім, бірақ бұл туралы естідім	183	18,3
Жауап беруге қиналамын	47	4,7

23. Сіздің ойыңызша, егер Сіздің ауылыңыздағы жастарда есірткіні қолдану ынтасы туған жағдайда, олар оны қайдан ала алады?

	Саны	%
Мектепте/колледжде	29	2,9
Достарынан	63	6,3
Дискотекада	35	3,5
Жастар есірткіні қайдан алатынын білмеймін	622	62,5
Жауап беруге қиналамын	258	25,9

24. Сіздің ойыңызша, не себепті Сіздің ауылыңыздағы кейбір жас адамдар есірткіні қолдана бастайды?

	Саны	%
Бос ақша мен уақыт болған кезде қызығушылықтан	195	19,6
Есірткі таратушыдан бас тартуға күштің жетіспеуінен	105	10,5
Өмірдің қиындықтарынан, қиял өміріне кету ынтасы	196	19,7
"Мықты" көрінуге ұмтылу, сәннен қалыс қалмау	195	19,6
Денсаулық пен өмірдің өзіне жауапсыз қарау	171	17,2
Басқа	3	3
Жауап беруге қиналамын	355	35,6

25. Соңғы үш айда сіздің құрдастарыңызға, сыныптастарыңызға, достарыңызға қатысты күш көрсету немесе басқа да зорлық-зомбылықтың қаншалықты жиі куәсі болдыңыз?

	Саны	%
Жиі (әр аптада)	20	2
Кейде (бір айда бір рет)	86	8,6
Ешқашан	823	82,4
Жауап беруге қиналамын	70	7

26. Сіздің құрдастарыңызға қатысты күш көрсету немесе басқа да зорлық-зомбылық кім арқылы жасалды?

	Саны	%
Ата-ана	8	7
Мұғалім	4	3,5
Сыныптас	35	30,7

Құрдас	47	41,2
Басқа	1	1
Жауап беруге қиналамын	19	16,7

27. Сіз тұратын учаскенің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін учаскелік полиция инспекторымен таныссыз ба, жеке кездестіңіз бе?

	Саны	%
Иә, таныспын, онымен жиі кездесемін	132	13,2
Иә, таныспын, онымен кейде кездесемін	425	42,6
Жоқ, таныс емеспін, оны ешқашан көрмедім	408	40,9
Жауап беруге қиналамын	32	3,2

28. Сіз, Сіздің ауылыңызда тәртіпті қамтамасыз ететін құқық қорғау органдарына сенесіз бе?

	Саны	%
Толықтай сенемін, мен қауіпсіздігіме сенімдімін	240	24
Сенемін деуге болады, олар жақсы жұмыс істейді деп үміттенемін	546	54,7
Сенбеймін деуге болады, менің ойымша, олар өз міндеттерін толық орындай алмайды	111	11,1
Мүлдем сенбеймін, олармен кездесуге қорқамын	52	5,2
Жауап беруге қиналамын	49	4,9

29. Сіз бос уақытыңызды қалай өткізесіз?

	Саны	%
Қалаға шығамын	355	35,6
Үйде дем аламын	517	51,8
Ауылда ұйымдастырылатын мәдени-көпшілік іс-шараларына қатысамын	101	10,1
Достарыма, туыстарыма қонаққа барамын	403	40,4
Хоббимен айналысамын (балық аулау, аң аулау, кестелеу, тамақ жасау, кітап оқу, сурет салу және т.б.)	226	22,6
Спортпен айналысамын	166	16,6
Мешітке, шіркеуге барамын	39	3,9
Табиғатқа шығамын	95	9,5
Бақшаның жұмыстарымен, мал шаруашылығымен айналысамын	132	13,2
Менде бос уақыт жоқ	59	5,9
Басқа	4	4
Жауап беруге қиналамын	3	3

30. Сіз ауылдық мектепте алған / алатын білім сапасына қанағаттанасыз ба?

	Саны	%
Иә, мектептегі білім сапасы мені толығымен қанағаттандырады	722	72,4
Жоқ, мұғалімдердің біліктілігі төмен болғандықтан мені білім сапасы қанағаттандырмайды	142	14,2
Жоқ, оқу кабинеттері мен спорт залының нашар жағдайына байланысты мені білім сапасы қанағаттандырмайды	53	5,3
Жоқ, себебі шағын жинақты мектепте оқимын/ оқыдым	11	1,1
Жауап беруге қиналамын	69	6,9

31. Сіз күнделікті мектепке дейінгі жолға шамамен қанша уақыт жұмсайсыз (тек бір жаққа)?

	Саны	%
10 - 29 минут	631	66,6
30 - 59 минут	35	3,7
1 сағат- 1 сағат 29 минут	7	7
1 сағат 30 минут- 1 сағат 59 минут	2	2
2 сағат және одан көп	0	0
Басқа	8	8
Жауап беруге қиналамын	265	28,0

32. Келесі тілдерді қандай дәрежеде білетініңізді көрсетіңіз? Саны

	Мүлдем білмеймін	Тек кейбір сөздер мен сөйлемдерді білемін	Түсінемін, сондай-ақ қарапайым әңгімеге қатыса аламын	Еркін сөйлей аламын, оқып, жаза аламын
1. Қазақ тілі	31	104	95	760
2. Орыс тілі	11	65	296	617
3. Ағылшын тілі	279	474	204	32

Келесі тілдерді қандай дәрежеде білетініңізді көрсетіңіз? %

	Мүлдем білмеймін	Тек кейбір сөздер мен сөйлемдерді білемін	Түсінемін, сондай-ақ қарапайым әңгімеге қатыса аламын	Еркін сөйлей аламын, оқып, жаза аламын
1. Қазақ тілі	3,1	10,5	9,6	76,8
2. Орыс тілі	1,1	6,6	29,9	62,4
3. Ағылшын тілі	28,2	47,9	20,6	3,2

33. Сіз өз жұмысыңызға қанағаттысыз ба?

	Саны	%
Иә, толықтай қанағаттымен	198	19,8
Жоқ дегеннен гөрі, иә	115	11,5
Иә дегеннен гөрі, жоқ	24	2,4
Мүлдем қанағаттанбаймын	11	1,1
Жұмыс істемеймін, тек оқимын	226	22,6
Жұмыс істемеймін	408	40,9
Жауап беруге қиналамын	16	1,6

34. Егер сізде жұмысты ауыстыру мүмкіндігі болса, сіз нені қалайсыз – оны ауыстыру немесе бұрынғы жұмыста қалу?

	Саны	%
Мүмкіндік болса бірден ауыстырар едім	85	23,5
Қазіргі жұмыста қалғаннан гөрі, ауыстырғанды қалар едім	48	13,3
Қазіргі жұмыста қалғанды қалар едім	124	34,3
Қандайда жағдай болмасын, қазіргі жұмыста қалатын едім	62	17,2
Жауап беруге қиналамын	42	11,6

35. Қазіргі жұмысыңызды не себепті ауыстырғыңыз келеді?

	Саны	%
Төмен жалақы	100	56,8
Ауыр еңбек жағдайлары	36	20,5
Жұмыс кезінде қауіпсіздік ережелерін сақтамау	4	2,3
Жұмыс менің кәсіби біліктілігіме сәйкес келмейді	24	13,6
Маңсаптық өсу мүмкіндіктері жоқ	30	17,0
Басшылықпен нашар қарым-қатынас	1	6
Ұжым ішіндегі нашар қарым-қатынас	3	1,7
Әкімшілік және басқару тиісті деңгейге сәйкес келмейді	2	1,1
Бастама білдіруге мүмкіндіктің жоқтығы	1	6
Жұмыс кестесінің қолайсыздығы	13	7,4
Шарттар мен жұмыс ұйымдастыру тиісті деңгейге сәйкес келмейді	6	3,4
Қызметкерлерді сыйақылау жүйесі сенімді емес	6	3,4
Әділетсіздіктен қорғануға ешқандай мүмкіндік жоқ	2	1,1
Басқа	1	1
Жауап беруге қиналамын	39	22,2

36. Қазір Сіз жаңа жұмыс іздеп жүрсіз бе?

	Саны	%
Иә, белсенді түрде жаңа жұмыс іздеп жүрмін	303	52,2
Жоқ, іздеп жүрген жоқпын	91	15,7
Басқа	105	18,1
Жауап беруге қиналамын	82	14,1

37. Сіздің ойыңызша, ауылдағы жастарды жұмыспен қамтудағы негізгі мәселе неде?

	Саны	%
Мамандық бойынша ауылдық жерлерде жұмыс орындарының жоқтығы	318	41,6
Төмен жалақы	259	33,9
Білім деңгейінің жеткіліксіздігі	43	5,6
Ауылдық жерде жұмыс істеу үшін біліктіліктің жоқтығы	47	6,2
Мансаптық перспективалардың жоқтығы	30	3,9
Ауылдық жерде өмір сүру және жұмыс істеу үшін қаражат жинаудың төмен деңгейі	25	3,3
Ешқандай проблема жоқ	14	1,8
Жауап беруге қиналамын	28	3,7

38. Сіз жастар қоғамдық ұйымдарының / мектеп кеңесінің және т. б. жұмысына қатысасыз ба?

	Саны	%
Иә, мен белсендімін	62	6,2
Жастар қоғамдық ұйымдарының жұмысына өте сирек қатысамын.	137	13,8
Жоқ, маған қызықты емес	736	74,0
Басқа	5	5
Жауап беруге қиналамын	52	5,2

39. Сіз елдегі саяси оқиғаларға жиі қызығушылық танытасыз ба?

	Саны	%
Жиі	226	22,6
Сирек	438	43,8

Қызықпаймын	319	31,9
Жауап беруге қиналамын	14	1,4

40. Сіз еліміздің қоғамдық-саяси өмірі туралы ақпаратты қай дерек көздерден жиі аласыз?

	Саны	%
Газеттер, журналдардан	45	4,5
Интернеттегі жаңалықтық сайттардан	248	24,9
Әлеуметтік желілерден	215	21,6
Туыстардан, достардан, таныстардан	62	6,2
Радио	6	6
Теледидар	243	24,4
Елдің қоғамдық-саяси өміріне қызығушылық танытпаймын	156	15,7
Жауап беруге қиналамын	21	2,1

41. Сіз саяси оқиғаларды бағалау кезінде бірінші кезекте қандай БАҚ-тарға бағдар қоясыз?

	Саны	%
Шетелдік (шет тілінде)	53	6,3
Ресейлік	95	11,2
Қазақстандық Республикалық деңгейдегі («Хабар», «Қазақстан» және т.б.)	504	59,4
Қазақстандық аудандық, қалалық, облыстық деңгейі	115	13,6
Басқа	1	1
Жауап беруге қиналамын	80	9,4

42. Сіз сайлауға қатысасыз ба?

	Саны	%
Иә, бұл менің азаматтық борышым	541	64,9
Бұл сайлауға түсетін кандидаттарға байланысты	68	8,2
Жоқ, себебі менің дауысым ештеңе шешпейді	125	15,0
Басқа	11	1,3
Жауап беруге қиналамын	87	10,4

43. Сіз үшін сайлауға қатысу – бұл ...

	Саны	%
Менің азаматтық борышым	517	71,5
Елдегі жағдайды өзгертудің нақты мүмкіндігі	75	10,4
Өмірімдегі аз мәнді эпизод, себебі менің дауысым ештеңе өзгертпейді	62	8,6
Жауап беруге қиналамын	69	9,5

Научно-исследовательский центр «Молодежь»

«Социальное самочувствие и актуальные проблемы сельской молодежи Казахстана»

**Аналитический доклад по результатам
социологического исследования**

Нур-Султан, 2019

**Социальное самочувствие и актуальные проблемы
сельской молодежи Казахстана / Нур-Султан: НИЦ
«Молодежь», 2019. – 178 с.**

© Научно-исследовательский центр «Молодежь», 2019

СОДЕРЖАНИЕ

Раздел I. Программа социологического исследования	92
Раздел II. Социальное самочувствие сельской молодежи	98
2.1 Удовлетворенность отдельными аспектами жизни и уверенность в будущем сельской молодежи	98
2.2 Актуальные проблемы сельской молодежи в местах проживания	101
2.3 Взгляд сельской молодежи на перспективы жизни в сельских населенных пунктах	105
<i>Выводы по разделу</i>	109
Раздел III. Система ценностей и нравственных ориентиров сельской молодежи	111
3.1 Доминирующие ценности в сознании сельской молодежи	111
3.2 Социальная поддержка в среде сельской молодежи	114
<i>Выводы по разделу</i>	117
Раздел IV. Отношение сельской молодежи к институту брака и семьи	118
4.1 Социально-демографические характеристики семейно-брачных установок сельской молодежи	118
4.2. Ролевые ожидания и актуальная проблематика молодой семьи в селе	121
<i>Выводы по разделу</i>	124
Раздел V. Безопасность молодежи	126
5.1 Ощущение безопасности и проблема физического насилия среди сельской молодежи	126
5.2 Проблема распространения алкоголя и наркотиков среди сельской молодежи	129
5.3 Степень доверия сельской молодежи к правоохранительным органам	132
<i>Выводы по разделу</i>	134
Раздел VI. Досуг, образование и трудоустройство	136
6.1 Удовлетворенность сельской молодежи качеством образования в школе	136
6.2 Удовлетворенность сельской молодежи работой и проблемы трудоустройства в селе	139
6.3 Особенности досуга сельской молодежи	142
Раздел VII. Участие сельской молодежи в общественно-политической жизни страны	145
7.1 Осведомленность сельской молодежи общественно-политической ситуацией в стране	145
7.2. Электоральная активность сельской молодежи	148
7.3 Участие сельской молодежи в работе молодежных общественных организаций	149
<i>Выводы по разделу</i>	150
Заключение	152
Приложения	158

РАЗДЕЛ 1. ПРОГРАММА СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

1.1. Методологическая часть программы

1.1.1. Обоснование проблемной ситуации

Являясь крупной социально-демографической группой, молодежь обладает рядом особенностей. С одной стороны, для молодых людей характерен высокий уровень мобильности, интеллектуальной активности и хорошее здоровье, что выгодно отличает их от остальных членов социума. С другой – новое поколение сталкивается с множеством сложностей: преодолевает препятствия, связанные с социализацией, интеграцией в экономическое, политическое и социокультурное пространство. Именно в этом возрасте человеку приходится создавать семью, решать материальные и жилищные проблемы, получать образование, приспосабливаться к реалиям самостоятельной жизни. Возникает этап, когда необходимо нести ответственность не только за себя, но и за близких людей. Это делает молодежь социально уязвимой по сравнению с другими группами населения и требует пристального внимания к ней со стороны базовых институтов.

Сельская молодежь, являясь составной частью молодежи, выполняет важную роль в воспроизводстве и развитии сельского социума. Как социально-демографическая группа она характеризуется особым социальным положением, формирующимся под воздействием социально-экономических, различий в развитии городских и сельских территорий, а также специфики сельского образа жизни.

В целом в селах имеется ряд таких проблем, как отсутствие перспективы и условий, которые напрямую влияют и оказывают негативный характер на процесс социализации, в том числе в реализации молодежи в различных сферах. Социальное самочувствие – это эмоциональный аспект оценки представителями социальной группы своего общественного положения, уровня удовлетворения социально-экономических и духовных потребностей, интересов.

При изучении социального самочувствия сельской молодежи в свою очередь, стоит рассматривать все компоненты жизни представителей данной категории, то есть их ценностные и нравственные ориентиры, установки, цели и т.п.

Как нам известно, современное общество переживает процесс трансформации и модернизации. Однако, стоит отметить, что к сельской общественности присущи традиционный, консервативный уклад и установки. В этом отношении интересно выявить портрет молодежи, проживающей в селе.

1.1.2. Цель и задачи исследования

Целью данного исследования является изучение социального самочувствия сельской молодежи, в том числе определение ее проблем и перспектив.

Для достижения поставленной цели предполагается решение следующих ключевых исследовательских задач:

15) определение ценностей и нравственных ориентиров сельской молодежи;

- 16) установление отношения молодежи к месту их проживания;
- 17) установление отношения сельской молодежи к институту брака и семьи;
- 18) определение позиции сельской молодежи в распределении гендерных ролей;
- 19) выявление проблем, с которыми чаще всего сталкивается молодая семья на селе;
- 20) определение уровня удовлетворенности жизнью молодежи, проживающей в селах;
- 21) выявление проблем, беспокоящих сельскую молодежь в первую очередь;
- 22) определение миграционных установок сельской молодежи;
- 23) определение уровня безопасности, степени выраженности девиационного поведения и насилия в селах;
- 24) определение уровня доверия молодежи к правоохранительным органам, обеспечивающим порядок в селах;
- 25) выявление отношения сельской молодежи к работе, в том числе определение проблем в сфере трудоустройства в сельской местности;
- 26) определение уровня участия сельской молодежи в общественно-политической жизни страны.

1.1.3. Объект и предмет исследования

Объект исследования – молодежь Республики Казахстан в возрасте от 14 до 28 лет включительно, выбранная по параметрам, репрезентирующим ее социально-демографические и территориальные характеристики.

Предмет исследования – изучение мнений молодых казахстанцев, проживающих в сельской местности, о своем социальном самочувствии, настроениях, планах и потребностях.

1.1.4. Интерпретация основных понятий

Молодежь – граждане Республики Казахстан от четырнадцати до двадцати девяти лет (14-28 лет включительно). Молодежь – это особая социально-возрастная группа, отличающаяся возрастными рамками и своим статусом в обществе: переход от детства и юности к социальной ответственности. Некоторыми учеными молодежь понимается как совокупность молодых людей, которым общество предоставляет возможность социального становления, обеспечивая их льготами, но ограничивая в возможности активного участия в определенных сферах жизни социума.

Социальное самочувствие человека определяется степенью удовлетворения его социальных потребностей, которые, в свою очередь, являются производными от существующей в обществе системы социальных благ, их производства и распределения.

Ценностные ориентации – социальное качество личности (или группы), воплощающее в себе в обобщенном виде оценку субъектом окружающей действительности и вытекающее из этой оценки отношение к ней, его смысложизненные цели и средства их достижения, органично связанные с потребностями и интересами индивида или социальной общности.

Девияция – поступок, не совпадающий с общественными правилами (нормами и ценностями), нарушение общепринятых норм.

Безопасность - состояние защищенности личности, общества, государства и среды жизнедеятельности от внутренних и внешних угроз или опасностей.

Досуг – время, свободное от работы или учебы. Досуг входит в функции полезности людей в дополнение к потреблению ими товаров и услуг. Реально измерить величину досуга трудно: его можно попросту определить, как время, проведенное не на работе/учебе; но сомнительно, можно ли время, потраченное на поездку на работу (в случае занятости) или в поисках работы (в случае безработицы), считать досугом. Обеспечение средствами досуга, включая культурный отдых, спорт или индустрию развлечений, является важным сектором современной экономики.

Образование – социальный институт, благодаря которому общество обеспечивает своих членов важными знаниями, в том числе о фундаментальных явлениях действительности, профессиональных навыках и культурных нормах и ценностях.

Трудоустройство – система мероприятий, проводимая государственными органами и общественными организациями в целях содействия населению в поиске и устройстве на работу в соответствии с призванием, способностями, профессиональной подготовкой, образованием и с учетом общественных потребностей.

Политическая жизнь общества – это совокупная деятельность индивидов, социальных слоев, групп, классов и других общностей, посредством которой происходит формирование, функционирование и преобразование политической системы общества в целях организации и использования политической власти для реализации своих интересов.

1.1.5. Гипотезы исследования

Базовая гипотеза.

Уровень социального самочувствия среди молодежи, проживающей в селе, является достаточно невысоким в связи с ограниченными возможностями в проведении досуга, получении дополнительных навыков и проч.

Гипотезы:

8) В целом сельской молодежи Казахстана присущи не высокий уровень субъективной удовлетворенности жизнью, в том числе такие настроения как озабоченность и беспокойство о будущем.

9) Основными актуальными проблемами, беспокоящими сельскую молодежь, являются проблемы с трудоустройством, то есть с нехваткой рабочих мест, плохое качество дорог, проблемы с досугом молодежи, проблемы со связью и интернетом.

10) Уровень миграционного настроения (сельско-городская миграция) в селах является достаточно высоким, на это влияет множество проблем, присущих селам, ключевой из которых является безработица в селах.

11) Уровень участия сельской молодежи в общественно-политической жизни страны является не высоким. При этом, имеется такая тенденция, что политическо-общественными событиями в стране сельская молодежь интересуется не редко, однако это тенденция варьируется в зависимости от возраста.

12) Ценностные ориентации сельской молодежи преимущественно традиционного характера, то есть для нее самым важным в жизни является наличие крепкой семьи. При этом, нельзя исключать определенного влияния ценности религии.

13) В сельской местности сохраняется традиционный взгляд на институт брака и семьи, для большинства сельской молодежи обязательна официальная регистрация брака. В распределении гендерных ролей сельская молодежь придерживается традиционных взглядов.

14) Уровень безопасности и девиантного поведения сельской молодежи можно охарактеризовать как выше среднего, при этом варьируется в зависимости от пола. Уровень девиантных проявлений более высок в мужской среде.

1.3. Методическая часть исследования

1.3.1. Определение объема выборки

Объем выборочной совокупности составляет 1 000 респондентов. Территория проведения социологического исследования охватывает все регионы Республики Казахстан – сельские населенные пункты 14-ти областей страны. В исследовании использована стратифицированная многоступенчатая выборка.

Таблица 1

Выборочная совокупность по проекту, человек

	Сельское население		
	Оба пола	Мужчины	Женщины
Республика Казахстан	1000	507	493
Акмолинская	48	25	23
Актюбинская	42	21	21
Алматинская	188	98	90
Атырауская	44	23	21
Восточно-Казахстанская	58	30	28
Жамбылская	88	45	43
Западно-Казахстанская	40	20	20
Карагандинская	36	18	18
Костанайская	50	25	25
Кызылординская	61	32	29
Мангистауская	54	28	26
Павлодарская	26	13	13
Северо-Казахстанская	33	17	16
Туркестанская	232	122	110

По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики РК на 1 января 2018 года

В настоящем исследовании отбор единиц наблюдения производился в несколько этапов: применен вероятностный дизайн выборки. Вероятностный дизайн выборки построен таким образом, что любой человек (в возрасте от 14 до 28 лет) в пределах совокупности имеет равные возможности быть отобранным для анализа. Была использована стратифицированная многоступенчатая выборка. Так, основными стратами выступают:

Ступень 1. Отбор по областям – исходя из численности населения по областям и в возрасте 14-28 лет определены объемы выборки.

Ступень 2. Отбор стартовой точки – в пределах каждого населенного пункта случайным образом определяются стартовые точки маршрута и количество респондентов.

Ступень 3. Отбор домохозяйства – следуя по маршруту от стартовой точки по правилу «левой руки» отбирается домохозяйство.

Ступень 4. Отбор респондентов согласно квоте – в каждом отдельно взятом домохозяйстве респонденты отбираются по двум признакам – пол и возраст – половозрастной квоте – возраст респондента должен быть от 14 до 28 лет, а также репрезентативная представленность по полу (количество опрашиваемых мужчин и женщин рассчитано согласно данным Комитета по статистике по каждой области).

Выборка является репрезентативной, т.е. по выделенным параметрам состав респондентов приближается к соответствующим пропорциям в генеральной совокупности (согласно данным Комитета по статистике на 2018 год). При этом отклонение средних характеристик выборочной совокупности от средних характеристик генеральной совокупности не превысит $\pm 3,5 \%$.

1.3.2. Описание используемых методов сбора первичной социологической информации

Методом сбора информации выступает массовый опрос молодежи, в возрасте 14-28 лет, «face-to-face». Данный метод позволил получить наиболее объективную информацию о ситуации в молодежной среде Казахстана, а также выявить основные потребности и социальные практики молодых казахстанцев. На основании результатов проведенного массового опроса строится прогноз о массовом поведении.

Сбор информации в рамках массового опроса производится по месту жительства респондентов (так называемый квартирный опрос), реже по месту учебы / работы / центру занятости (для более оперативного поиска и доступа к целевой группе). Выбранный метод соответствует целям и задачам текущего исследования.

1.3.3. Структура инструментария

Техникой сбора данных выступает логически структурированный вопросник – анкета социологического исследования – инструмент для сбора первичной информации, тиражированный документ, который содержит набор вопросов, сформулированных и связанных между собой по определенным правилам. Свойства и качества социологической анкеты, ее объем, структура, специфика конструирования вопросов тесно связаны и определяются типом опроса, для которого данный инструмент предполагается использовать (массовый), а также особенностями объекта исследования.

Структура социологической анкеты состоит из трех блоков: 1) вводный, содержащий обращение, информацию для респондента об исследовании и

т.п.; 2) основной, содержащий набор вопросов собственно по изучаемой проблеме. Этот блок может иметь несколько разделов, посвященных различным аспектам изучаемой проблемы или отдельным темам; 3) социально-демографический, содержащий набор вопросов о таких характеристиках респондента, как пол, возраст, образование, доход и т.п.

Формулировка вопросов – самый сложный этап составления анкеты. Вопросы анкеты должны быть понятны респондентам, быть достаточно простыми в грамматическом и лексическом отношении, учитывать уровень их общего развития, особенности культуры и степень осведомленности в той области, которая относится к предмету исследования.

Составление анкеты предполагает ее проверку, апробацию, уточнение. Для оценки качества анкеты проводится пилотажное исследование. В ходе его осуществляется проверка содержания анкеты, формулировок и последовательности вопросов, вариантов ответов и т.п. Пилотаж проводится на микро-выборке (до 10 человек) опытным социологом в форме интервью с фиксацией ответов респондента, его реакций на содержание вопросов, их понимание и восприятие, а также с обязательной фиксацией времени, затраченного на опрос. Все это позволяет выявить недостатки инструментария, откорректировать их и адаптировать анкету к массовой работе. Язык опроса: казахский и русский, в зависимости от предпочтений респондента.

Сбор информации полевого этапа исследования реализован специально подготовленными интервьюерами, отобранными в соответствии с социально-демографическими параметрами. Интервьюеры непосредственно обеспечивают заполнение анкеты в ходе беседы с каждым респондентом.

1.3.4. Методика обработки информации

По итогам полевого этапа исследования сотрудники НИЦ «Молодежь» провели контроль работы интервьюеров (100 % проверка корректности заполнения анкет и 30 % контроль поля по телефону), а также кодировку, ввод и обработку данных. Для проведения контроля поля НИЦ «Молодежь» сохранил и по запросу Заказчика может предоставить все документы полевого этапа исследования (анкеты, маршрутные листы, линейки, корреляции).

Ввод, обработка первичных данных, а также вывод одномерных, двумерных таблиц, корреляционный и кластерный анализы были выполнены с помощью лицензионной, русифицированной компьютерной программы SPSS, версия 21.

Методы анализа информации

Основными методами анализа первичной социологической информации выступили:

- 1) одномерный анализ данных;
- 2) двумерный анализ данных;
- 3) корреляционный анализ.

Период исследования: март-апрель 2019 года.

РАЗДЕЛ II. СОЦИАЛЬНОЕ САМОЧУВСТВИЕ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Проблема.

Социальное самочувствие имеет комплексный характер. В самом широком смысле оно представляет собой интегральную характеристику реализации жизненной стратегии личности. Роль социального самочувствия в поведении человека выражается прежде всего в его регуляторной функции: становясь мотивом поведения, самочувствие может выражаться в различных формах активности/пассивности личности. Это особенно важно, когда речь идет о социальном самочувствии молодежи, у представителей которой уже есть не только «материал» для рефлексии, но и вполне реальные шансы для изменения, корректировки жизненной программы.

В рамках проведенного социологического исследования социальное самочувствие молодежи, проживающей в сельских населенных пунктах, изучалось через ряд переменных, среди которых: уровень удовлетворенности жизнью в целом, субъективная оценка материального положения, уверенность в своем будущем, ключевые проблемы в жизни сельской молодежи и ее миграционные настроения.

Результаты.

2.1 Удовлетворенность отдельными аспектами жизни и уверенность в будущем сельской молодежи

Одним из основных измерений социального самочувствия выступает удовлетворенность жизнью человеком, которая понимается как степень удовлетворения основных его потребностей, уровень комфортности социальных условий, субъективное мнение об окружающем его мире, которое складывается, исходя из собственного опыта.

Поэтому первым будет рассмотрен вопрос о том, насколько в целом сельская молодежь удовлетворена своей жизнью. Результаты социологического опроса выявили подавляющий перевес в сторону позитивных градаций при явном доминировании позиций «Полностью удовлетворен» - 44,6% и «Скорее удовлетворен» - 45,3%. О полной неудовлетворенности своей жизнью высказались лишь 2,3% опрошенных (см. Таблица 1). Учитывая реалии современного состояния сельских населенных пунктов, которые по качеству жизни весьма далеки от городских, можно предположить, что подобное распределение ответов во многом детерминировано заниженной планкой потребностей сельского населения по сравнению с городским.

Распределение оценок уровня жизни среди респондентов не показало существенного гендерного расхождения. В зависимости от повышения возраста наблюдается снижение удовлетворенности жизнью: в возрастной группе от 14 до 18 лет полностью удовлетворены жизнью 51,7%, совсем не удовлетворены – 1,7%, в то время как в группе от 24 до 28 лет эти цифры составляют 42,1% и 2,1%. Это говорит о влиянии возраста на ощущение удовлетворенности жизнью, хоть и не критическом.

Также стоит отметить, что анализ корреляций в разрезе религиозной принадлежности респондентов показывает сравнительно большую удовлетворенность жизнью у представителей мусульманского вероисповедания, среди которых вариант «Полностью удовлетворен»

выбрали 46%, в то время как среди христиан этот процент составил 36,6%. Мы можем предположить, что в группе мусульман религия обладает большим значением в повседневной жизни, выполняя регулятивную функцию, ее религиозные практики, а также копинг-стратегии, используемые верующими людьми, позволяют более эффективно совладать с жизненными трудностями, в то время как среди христиан, второй крупной религиозной группы в выборке, религия и Бог в меньшей степени имеют определяющий характер в повседневной жизни респондентов.

Значимых различий в степени удовлетворенности своей жизнью в разрезе этнической принадлежности респондентов не наблюдается: суммарный показатель удовлетворенных колеблется в пределах 90,7%, 91,5% и 90% в этнических категориях «казахи», «русские» и «другие этносы» соответственно.

Прослеживается связь между удовлетворенностью жизнью и уровнем образования: в большей степени довольны жизнью те, кто имеет высшее образование и те, у кого оно ограничивается школьным аттестатом либо его отсутствием. Так, среди тех, кто имеет высшее со степенью (магистр, кандидат/доктор наук, доктор PhD) и высшее (бакалавр/специалист) образование, суммарный показатель (в сумме ответов «Полностью удовлетворен» и «Скорее удовлетворен») равен 100% и 95% соответственно, среди респондентов со средним специально/профессионально-техническим, полным и неполным средним образованием он колеблется в пределах от 87% до 89%, среди респондентов с неполным образованием достигает значения в 92%. Первое объясняется тем, что наличие диплома и квалификации позволяет людям устраиваться на хорошие рабочие места со стабильной заработной платой, которые в селе имеются в ограниченном количестве. Второе – сельская жизнь при желании делает возможным безбедное существование даже при неоконченном общем образовании благодаря доходам от содержания личного подсобного хозяйства, сезонных сельскохозяйственных работ и различных подработок в хозяйствах сельчан, основанных на применении низкоквалифицированного труда и физической силы.

Анализ корреляций степени удовлетворенности жизнью и материальным положением семьи показывает, что в меньшей степени удовлетворенность жизнью в селе демонстрируют респонденты из семей, чьего заработка хватает только на самое необходимое (82,7%), по мере роста материального положения семьи растет и удовлетворенность жизнью (вплоть до 93,2%).

В разрезе по областям Казахстана суммарный показатель выбравших варианты ответа «Полностью удовлетворен» и «Скорее удовлетворен», наиболее высок в Акмолинской (98%), Костанайской (96%), Туркестанской (96%), Мангистауской (94%), Восточно-Казахстанской (93%) и Западно-Казахстанской (90%) областях, варианты «Скорее не удовлетворен» и «Полностью не удовлетворен» - в Павлодарской (19%), Жамбылской (16%), Северно-Казахстанской (15%) и Алматинской (15%).

Таблица 1

Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы удовлетворены своей жизнью в целом?», в %

	%
Полностью удовлетворен (-а)	44,6
Скорее удовлетворен (-а)	45,3
Скорее не удовлетворен (-а)	6,2
Совсем не удовлетворен (-а)	2,3
Затрудняюсь ответить	1,5

Распределение ответов на вопрос **«Какое из следующих высказываний лучше всего характеризует сегодня материальное положение Вашей семьи?»** показало, что большая часть респондентов оценивает свое материальное положение как «Зарабатываем на самое необходимое, но проблематично купить что-либо из бытовой техники» (40%), практически каждый третий опрошенный считает, что «Зарабатываем достаточно, но сложно скопить деньги на дорогую вещь» (29%), почти четверть – «Денег едва хватает на самое необходимое» (23%), лишь 5% не испытывают денежных проблем и могут позволить себе такие крупные покупки как автомобиль или дом (см. Рисунок 1).

Оценка материального благополучия «Зарабатываем достаточно, но сложно скопить деньги на дорогую вещь» наиболее характерна для следующих сфер деятельности: управление – 57,1%, сельское хозяйство и лесное хозяйство – 54,5%, финансы, кредитование, страхование – 53,8%, транспорт и связь – 47,1%, культура и искусство – 42,9%, здравоохранение и социальное обеспечение – 40,7%, наука – 40%, образование – 34,4%. Наибольший процент тех, кто признается, что денег едва хватает на самое необходимое, характерен для сельчан без постоянного места работы, подрабатывающих в разных местах (37,5%), а также для таких сфер труда, как образование (28,1%), строительство (28,5%), здравоохранение и социальное обеспечение (22,2%), наука (20%).

Как видно из приведенных данных, образование, наука и здравоохранение упоминаются одновременно в двух полярных оценках, что можно объяснить тем, что в одной и той же сфере есть как высококвалифицированные, с большим стажем работники, имеющие соответственно более высокий заработок, и молодые специалисты либо специалисты с невысокой профессиональной квалификацией, что отражается на размере оплаты труда. Очевидно, что один из самых значительных источников доходов сокрыт в сельском и лесном хозяйстве, остальные сферы с относительно высоким для села доходом являются государственными и бюджетными организациями (детские сады, школы, поликлиники и амбулатории, дома культуры, спортивные комплексы, акиматы), филиалами крупных банков и страховых компаний.

Лидируют по частоте упоминаний варианта «Зарабатываем достаточно, но сложно скопить деньги на дорогую вещь» такие области, как: Мангистауская – 74,1%, Восточно-Казахстанская – 61,4%, Акмолинская – 47%, Карагандинская – 44,4%, варианта «Денег едва хватает на самое

необходимое» - Северо-Казахстанская – 40,6%, Жамбылская – 29,5%, Алматинская – 29,4%, Туркестанская – 27,6%, Павлодарская – 26,9%.

Рисунок 1

Распределение ответов на вопрос: «Какое из следующих высказываний лучше всего характеризует сегодня материальное положение Вашей семьи?», в %

2.2 Актуальные проблемы сельской молодежи в местах проживания

С целью измерения одного из ключевых критериев социального самочувствия сельской молодежи был задан вопрос касательно проблем в местах проживания. По результатам анализа данного вопроса четко определяется актуальная матрица проблем молодежи в селе, 6 проблемных зон которой объединены общим корнем – экономическое неблагополучие.

В первую очередь молодежь беспокоят высокие цены на продукты питания, товары народного потребления и низкий уровень дохода, более 40% респондентов выделили данные проблемы, далее следует проблема с трудоустройством и безработица – 38,8%, примерно пятая часть респондентов пожаловались на отсутствие собственного жилья, высокую стоимость высшего образования и долговые обязательства по кредитам. Также следует отметить такие проблемы как отсутствие уверенности в завтрашнем дне – 11%, проблемы досуга молодежи – 11%, низкое качество медицинского обслуживания – 9%, коррупция – 8,7% (см. Таблица 2).

Учитывая тенденцию к миграции сельской молодежи в города, на основе вышесказанного можно сделать вывод, что в основном она детерминирована такими социально-экономическими факторами, как ограниченные возможностями реализации себя в трудовой деятельности вплоть до безработицы, низкий уровень культурного, медицинского и торгового обслуживания.

Региональный анализ данных демонстрирует наличие зависимости между высокой степенью актуальности той или иной социальной проблемы для молодежи и регионом ее проживания. Так, проблема высоких цен на продукты питания, товары народного потребления в большей степени волнует молодежь Костанайской, Кызылординской, Западно-Казахстанской и Атырауской областей – 84%, 63%, 58% и 55% соответственно. Проблемой низкого уровня дохода в большей мере озабочена молодежь Костанайской области (88%), Жамбылской (64%) и Актюбинской (51%) областей. В тройку регионов-лидеров по числу молодых людей, отметивших трудности с устройством на работу и безработицей, входят Костанайская (62%), Мангистауская область (56%) и Алматинская область (52%). Проблема отсутствия собственного жилья в большей мере, чем других волнует молодых граждан, проживающих в Алматинской (42%), Мангистауской (32%) и в Атырауской области (52,2%). Высокая стоимость высшего образования главным образом волнует молодых жителей Северо-Казахстанской (36%), Карагандинской (36%) и Атырауской (32%) областей. Наконец, замыкают матрицу актуальных проблем долговые обязательства по кредитам, которые беспокоят более всего молодежь Кызылординской (33%), Алматинской (32%) и Костанайской (22%) областей.

Если рассмотреть распределение ответов в тройке социально-культурных проблем, то можно сказать, что в наибольшей степени неуверенность в завтрашнем дне характерна для молодых жителей Алматинской (30%), Западно-Казахстанской (20%) и Костанайской (10%) областей; проблема досуга молодежи беспокоит сельскую молодежь следующих областей: Восточно-Казахстанской (38%), Кызылординской (22%) и Павлодарской (19%); низкое качество медицинского обслуживания чаще всего отмечают в Павлодарской (23%), Кызылординской (18%) и Костанайской (18%) областях.

Анализ данных по критерию возраста респондентов показал, что актуальные экономические проблемы, упомянутые выше, подчеркивались молодежью чаще в более старших возрастных группах (19-23 лет, 24-28 лет), нежели молодыми людьми в возрасте 14-18 лет. Исключение составляет проблема высокой стоимости высшего образования, вызывающая острое беспокойство в возрастной группе 14-18 лет, то есть у потенциальных абитуриентов. Одна из актуальных социально-культурных проблем, отсутствие уверенности в завтрашнем дне, практически в равной степени характерна для всех возрастных категорий, однако несколько больший процент приходится на категорию молодежи в возрасте от 19 до 23 лет (13%), что коррелирует с относительно высоким процентом молодых людей, испытывающих проблемы с трудоустройством в этой же возрастной категории (45%). Проблемы досуга в большей степени характерны для тинейджеров (14-18 лет) – 13,4%, которые в отличие от молодых людей 19-28 лет не проживают в городах, где проходят обучение, и не обзавелись еще своей семьей.

В разрезе этносов на низкий уровень доходов и высокие цены чаще всего жалуются представители русской национальности (50% и 52%), чем представители других национальностей (от 30% до 43%). Высокой стоимостью образования в равной степени обеспокоены представители разных этнических групп (18-19%). Затруднения с трудоустройством испытывают чаще представители казахского этноса (41%), нежели

представители русского (34%) или других этносов (29%). Проблему отсутствия собственного жилья в равной степени признает молодежь казахской и русской национальностей (21%), у представителей других национальностей процент выше (33%). Проблемы с досугом в два раза чаще отмечают представители русской (17%) и других национальностей (19%), чем казахской (9%).

Были замечены некоторые различия в осознании степени актуальности разных социальных проблем у респондентов с различным уровнем образования. Высокую стоимость высшего образования преимущественно отмечают молодые люди, которые имеют полное среднее, среднее специальное/профессионально-техническое или неоконченное высшее образование (от 18% до 27%). На низкий уровень дохода чаще жалуется сельская молодежь, имеющая образование от средне специального/профессионально-технического и выше (46% до 58%). Более 40% молодых людей с образованием выше среднего или без образования обеспокоены высокими ценами на продукты и товары первой необходимости. Чем выше уровень образования молодых людей, тем чаще озвучивается проблема отсутствия собственного жилья, та же тенденция характерна для проблемы долговых обязательств по кредитам. Более всего испытывают неуверенность в завтрашнем дне молодые люди с высшим образованием (14%) и с неполным средним либо без образования (12-13%). Чем ниже уровень образования или оно отсутствует полностью, тем чаще упоминается проблемы с досугом (14% и 20%), в свою очередь высок процент сталкивающихся с подобной проблемой среди молодых людей с высшим образованием со степенью (16%).

Также следует отметить, что актуальные экономические проблемы наиболее остро стоят перед молодыми семьями, имеющими три и более детей: высокие цены на продукты и товары первой необходимости, низкий уровень дохода отметили более 50% из них; проблемы с трудоустройством, отсутствием жилья, кредитными обязательствами – более 40%.

Таблица 2

Распределение ответов на вопрос: «Какие из нижеперечисленных проблем беспокоят Вас и Вашу семью больше всего?», в %

	%
Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления	42,8
Низкий уровень дохода	40,8
Трудно устроиться на работу, безработица	38,8
Отсутствие собственного жилья	22,5
Высокая стоимость высшего образования	18,9
Долговые обязательства по кредитам	17,2
Отсутствие уверенности в завтрашнем дне	11,1
Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время	10,8
Низкое качество медицинского обслуживания	8,7
Коррупция	8,7
Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи	7,0

Плохое качество дорог, отсутствие возможности выехать из села в любое время	6,9
Экологические проблемы	5,9
Неустроенность личной жизни	5,4
Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление	4,0
Конфликты с родителями	3,7
Религиозный экстремизм в молодежной среде	3,6
Вовлечение молодежи в преступные группировки	3,3
Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение	3,2
Низкое качество образования	2,9
Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи	2,8
Угроза личной безопасности	2,0
Никаких проблем нет	2,8
Затрудняюсь ответить	3,9

Далее респондентам было предложено ответить на вопрос: **«Кто, по Вашему мнению, должен заниматься решением проблем молодежи в Вашем селе?»** Значительное большинство молодых людей рассчитывают в этом вопросе на молодежные организации, движения (39%) и местные органы власти (37%), практически каждый пятый молодой гражданин ждет действий по разрешению актуальных проблем в селе от центральных органов власти (17,4%), вместе с тем немалое количество молодежи предлагает рассчитывать только на себя (16%), 8,5% респондентов продолжают надеяться на помощь родителей и родственников, с небольшим отрывом эта надежда возлагается на работодателя (7,7%). Каждый десятый молодой житель села считает, что решать проблемы должны организации образования, что вполне закономерно, поскольку в этом возрасте актуальны проблемы получения качественного образования и дальнейшего трудоустройства (см. Рисунок 2).

Стоит отметить, что в разрезе по гендеру наблюдается корреляция между полом и зависимостью от поддержки родителей/родственников: молодые женщины в большей степени ожидают содействие со стороны родных в решение проблем (11%), нежели молодые мужчины (6,3%). В то же время молодые мужчины чаще, чем молодые женщины отмечают роль работодателя (8,4% и 6,9% соответственно). Преимущественно ранний возраст вступления в брак у женщин, традиционная практика проживания с родителями вплоть до замужества в сельской местности, то есть фактически неимение реального продолжительного опыта самостоятельной во всех аспектах жизни, объясняет подобное положение вещей.

Корреляции по возрастным группам продемонстрировала большие ожидания родительской помощи у респондентов в возрасте 14-18 лет (9,4%) и 24-28 лет (9,3%), чем в возрасте 19-23 (6,6%). Если в первом случае это связано с несовершеннолетием и зависимостью от родителей, то во втором – с созданием семьи и рождением детей, что влечет за собой увеличение экономических проблем, кроме того сельские семьи имеют более традиционный уклад жизни, компонентами которого зачастую являются проживание под одной крышей нескольких поколений семьи, тесные родственные связи и взаимоподдержка, занятость в общем личном подсобном хозяйстве. Также чем старше молодые люди, тем больше они

придерживаются мнения, что необходимо в первую очередь рассчитывать только на себя: 14-18 лет – 13,5%, 19-23 года – 14,9%, 24-28 лет – 18,8%.

Возвращаясь к традиционно важной роли родственных связей, в разрезе этнических групп наблюдается корреляция между частотой ответов молодых представителей казахского этноса и потенциальными субъектами решения актуальных проблем в лице родни/родственников (9,2%), в то время как в русской этнической группе этот процент равен 6,4% и 6% у представителей других этнических групп. Подобная тенденция объясняется тем, что у казахов намного теснее, чем у русских, родственные связи, у них существует почти обязанность помощи родственникам.

Рисунок 2

Распределение ответов на вопрос: «Кто, по Вашему мнению, должен заниматься решением проблем молодежи в Вашем селе?», в %

2.3 Взгляд сельской молодежи на перспективы жизни в сельских населенных пунктах

Анализ полученных данных по вопросу **«Насколько Вы уверены в своем будущем?»** показал, что в среднем каждый третий молодой житель села «Вполне уверен» в своем будущем, каждый второй «Скорее уверен, чем нет», 6,9% пришлось на вариант «Скорее не уверен, чем уверен», и менее 3% - на «Совершенно не уверен» (см. Рисунок 3).

В разрезе по регионам наибольшая уверенность в будущем (суммарный показатель вариантов «Вполне уверен» и «Скорее уверен, чем нет») наблюдается в таких областях, как Атырауская (93%), Павлодарская (92) и Северо-Казахстанская (91%), менее всего уверена в завтрашнем дне сельская молодежь следующих областей: Кызылординской (16%), Карагандинской (14%) и Костанайской (12%).

Корреляция по возрастным группам показывает, что чем выше возраст сельской молодежи, тем менее уверена она в своем будущем (суммарный показатель вариантов «Вполне уверен» и «Скорее уверен, чем нет» в возрастных группах 14-18 лет – 84,4%, 19-23 лет – 83,7%, 24-28 лет – 80,4%).

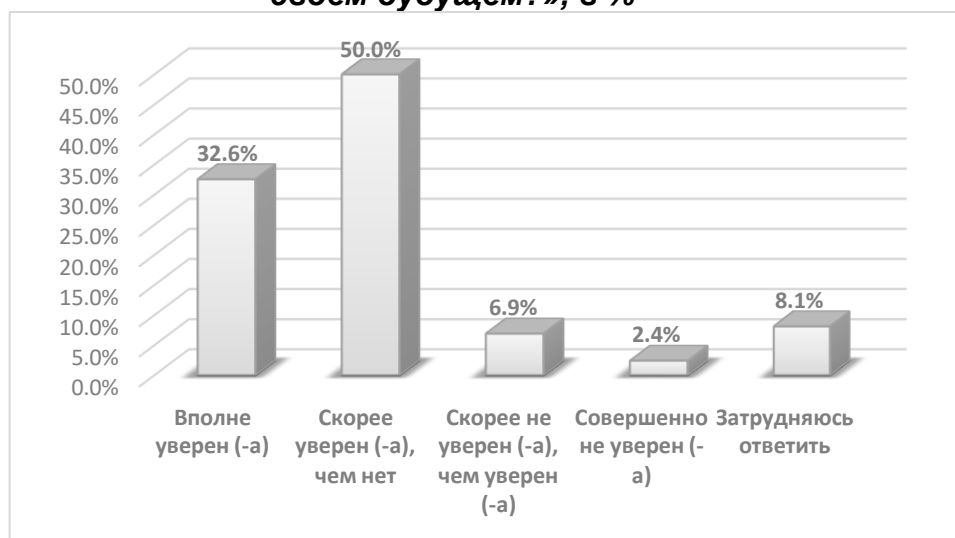
Процент сельской молодежи, испытывающей чувство неуверенности в будущем, значительно выше среди тех, кто проживает в съемном жилье (суммарный показатель вариантов «Скорее не уверен, чем уверен» и «Совершенно не уверен») – 16%, в то время как у остальных категорий

молодых сельчан этот показатель в два раза ниже и варьируется в пределах 8-9%.

Анализ данных в зависимости от оценки материального благополучия в семье указывает на то, что более уверены в будущем респонденты, которые зарабатывают достаточно (93%) и не испытывают денежных проблем (91,3%), в отличие от тех, кто зарабатывает только на самое необходимое (81,6%) либо еще меньше (82,6%).

Рисунок 3

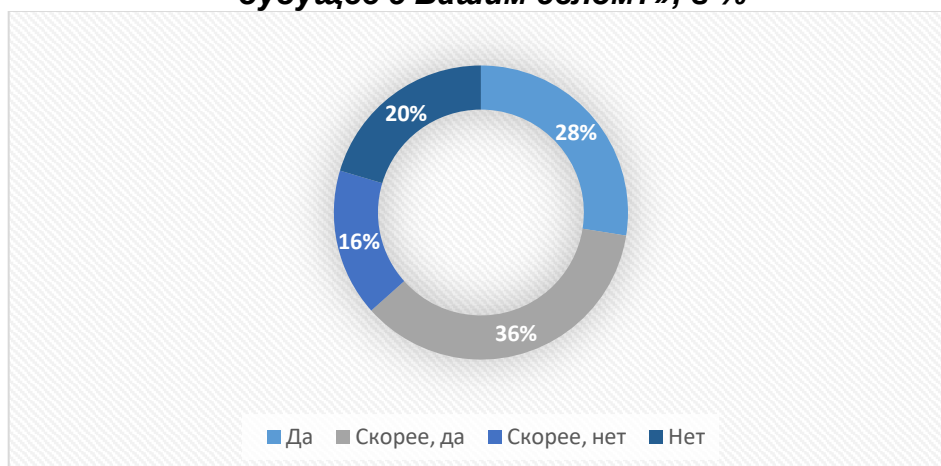
Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы уверены в своем будущем?», в %

У молодых сельчан поинтересовались относительно того, связывают ли они свое будущее с их селом или нет. Около трети респондентов ответили на него утвердительно – 28%, количество колеблющихся, но все же склоняющихся к ответу «да» составило 36%, при этом каждый четвертый молодой житель села однозначно не связывает свою будущую жизнь с селом, немногим меньше, 16% респондентов, склоняются к варианту «Скорее нет», то есть более трети молодых сельчан потенциально готовы мигрировать из своих сельских населенных пунктов (см. Рисунок 4).

Рисунок 4

Распределение ответов на вопрос: «Связываете ли Вы свое будущее с Вашим селом?», в %

Анализ корреляций показывает, что между регионами страны существует разница миграционных настроений сельской молодежи. Так, высокий суммарный показатель по вариантам «Нет» и «Скорее нет» характеризует Северо-Казахстанскую (72,8%), Восточно-Казахстанскую (57,9%), Акмолинскую (54,2%), Костанайскую (54%) и Павлодарскую (53,8%) области, четыре из которых находятся на территории Северного Казахстана. Высокий суммарный показатель вариантов «Да» и «Скорее да» присущ Атырауской (88,6%), Актюбинской (73,8%), Алматинской (68,4%), Туркестанской (67,7%) и Мангистауской (66,6%) областям, которые расположены на территории Западного и Южного Казахстана.

В разрезе по возрастным группам отчетливо видна корреляция, указывающая на то, что чем младше молодой сельчанин, тем меньше он связывает будущее с проживанием в своем селе, так суммарный показатель ответов «Нет» и «Скорее нет» в группе 14-18 лет 42,4%, 19-23 – 20,4%, 24-28 – 16,4%.

Корреляция с этнической принадлежностью свидетельствует о том, что среди молодежи, не связывающей свое будущее с селом, преобладают представители русского этноса (55%), в то время как процент представителей казахской и других этнических групп составил 32%. Здесь можно предположить, что высокий процент миграционных настроений в северном регионе Казахстана во многом связан с желаемым или фактически предстоящим выездом русских семей на историческую родину, здесь следует сделать ремарку относительно «чистоты» русской этничности, так как во многих случаях за ней скрываются смешанные национальные браки между представителями славянских и европейских этносов, то есть в качестве исторической родины может выступать не только Российская Федерация, но и другие страны, к примеру, Польша или Германия.

Наличие детей у респондентов заметно снижает миграционные настроения, так совокупная сумма по вариантам «Нет» и «Скорее нет» в категории сельской молодежи, не имеющей детей, равна 40%, имеющих одного или двух детей – 32%, трое детей – 15%.

После вопроса-фильтра респондентам, не связывающим свое будущее с селом, было предложено ответить на вопрос **«Почему Вы не связываете свое будущее со своим селом?»**. В результате опроса были получены разнообразные данные о причинах миграционных настроений сельской молодежи. Доминирующее количество опрошенных указали в качестве выталкивающей силы безработицу и проблемы с трудоустройством (55,4%). Второй в рейтинге причин для переезда расположилась проблема низкой заработной платы – 27,1%. Тройку лидеров факторов, подталкивающих молодежь покинуть село, замыкает отдаленность от районного/областного центра – 17,3%. Далее следуют жилищные проблемы (14,4%), отток молодежи в города (13,4%), трудности с организацией досуга (11,6%) и проблемы здравоохранения, качества медицинских услуг (11,6%) (см. Таблицу 3). Подобная иллюстрация детерминант миграции молодежи из села не выглядит новой, большинство из них мы уже встречали в общей оценке респондентов проблемной ситуации в селах.

Таблица 3

Распределение ответов на вопрос: «Почему Вы не связываете свое будущее со своим селом?», в %

	%
Безработица, проблемы с трудоустройством	55,4
Наличие финансовых проблем из-за низкой заработной платы	27,1
Отдаленность от районного/областного центра	17,3
Жилищные проблемы	14,4
Отток молодежи в города	13,4
Трудности с организацией досуга	11,6
Проблемы здравоохранения, нехватка врачей, оборудования, лекарств и низкое качество медицинских услуг	11,6
Отсутствие или нехватка детских садов	7,2
Трудности получения качественного среднего образования	6,2
Бездействие местных властей, коррупция, бюрократия	5,7
Наплыв репатриантов – этнических казахов с других стран	2,6
Рост преступности среди сельской молодежи	0,8
Планирую уехать из страны	0,5
Планирую переехать	0,3
Затрудняюсь ответить	8

Региональный разрез позволяет увидеть, что тройка вышеупомянутых лидирующих факторов потенциальной миграции неоднородно распределена в различных областях страны. Безработица и проблемы с трудоустройством характерны в первую очередь для сельских жителей следующих областей: Северо-Казахстанской (75%), Мангистауской (72%) и Жамбылской (63,9%). Наличие финансовых проблем из-за низкой заработной платы сильнее всего беспокоят сельчан Костанайской (65,4%), Акмолинской (37,9%) и Туркестанской (33,8%) областей. Для молодых жителей сел Актюбинской (45,5%), Карагандинской (43,8%) и Восточно-Казахстанской (37,5%) областей отдаленность от районного/областного центра является одним из решающих факторов для формирования желания покинуть село.

С предыдущим вопросом анкеты был связан вопрос: **«Что, по Вашему мнению, необходимо для того, чтобы молодежь оставалась жить и работать в родном селе?»**, поэтому ответы на него оказались вполне предсказуемыми способами решения наиболее острых проблем молодежи в сельской местности. В частности, 2/3 молодых сельчан видят повод остаться в своем селе при условии наличия стабильной работы, каждый второй респондент – при наличии собственного жилья, около 40% - в случае достойного уровня дохода, каждый третий – обеспечения развитой социально-бытовой и культурной инфраструктурой, каждый четвертый – возможности открыть свое дело (см. Таблицу 4).

Таблица 4

Распределение ответов на вопрос: «Что, по Вашему мнению, необходимо для того, чтобы молодежь оставалась жить и работать в родном селе?», в %

	%
Стабильная работа	77,1
Собственное жилье	47,7
Достойный уровень дохода	39,9
Развитая социально-бытовая и культурная инфраструктура	30,2
Возможность открыть свое дело	25,5
Высокий уровень охраны правопорядка	4,1
Затрудняюсь ответить	0,9

Выводы по разделу:

1. В целом, социологический опрос свидетельствует, что сельская молодежь Казахстана обладает высоким уровнем субъективной удовлетворенности жизнью: 44,6% молодых сельчан полностью удовлетворены жизнью, 45,3% - удовлетворены своей жизнью, в той или иной степени. Значительных различий в степени удовлетворенности своей жизнью между молодежью разных возрастных категорий замечено не было.

2. Степень удовлетворенности жизнью сельской молодежи зависит от принадлежности к возрастной группе – чем выше возраст, тем ниже уровень субъективной удовлетворенности; также выявлена зависимость от вероисповедания респондента - у представителей мусульманского вероисповедания она выше, нежели у представителей других конфессий; степень удовлетворения жизнью находится в прямой зависимости от уровня образования – чем выше уровень образования, тем больше молодые сельчане довольны жизнью, аналогичная связь наблюдается и в обратную сторону, то для респондентов, не имеющих образования кроме школьного или вовсе без него. Значительных различий в степени удовлетворенности своей жизнью между сельской молодежью разных полов, этносов замечено не было.

3. Материальное положения сельской молодежи по большей части характеризуется как «Зарабатываем на самое необходимое, но проблематично купить что-либо из бытовой техники» (40%), при этом каждому четвертому молодому жителю села денег едва хватает на самое необходимое.

4. Основными источниками относительно высоких и регулярных доходов для сельской молодежи являются сельское и лесное хозяйство, государственные, бюджетные организации (детские сады, школы, поликлиники и амбулатории, дома культуры, спортивные комплексы, акиматы), филиалы крупных банков и страховых компаний.

5. Наиболее актуально перед сельской молодежью на данный момент стоят 6 экономических проблем: высокие цены на продукты питания и товары народного потребления, низкий уровень дохода, проблема с трудоустройством и безработица, отсутствие собственного жилья, высокая стоимость высшего образования и долговые обязательства по кредитам; и 3

социально-культурных проблемы: отсутствие уверенности в завтрашнем дне, проблема досуга молодежи, низкое качество медицинского обслуживания.

6. Актуальные экономические и социально-культурные проблемы наиболее часто определялись в Костанайской, Алматинской, Атырауской и Кызылординской областях. Отмечена зависимость возраста и степени актуальности экономических проблем – чем выше возрастная группа, тем больше сельчане сталкиваются с данными трудностями. Исключение – проблема стоимости высшего образования, которая более остро беспокоит возрастную группу 14-18 лет. Проблема досуга больше заботит молодых сельчан в возрасте 14-18 лет. Также наблюдается зависимость от наличия и количества детей у респондентов – чем больше детей в семье, тем большее количество экономических и социально-культурных проблем их беспокоит.

7. По мнению сельской молодежи решением актуальных проблем в селе должны заниматься три основных субъекта: молодежные организации и движения, местные органы власти и центральные органы власти. При этом 16% молодых сельчан рассчитывают преимущественно на себя, также для респондентов продолжает оставаться актуальным ожидание помощи в решении проблем от родителей и родственников.

8. Существует корреляция между гендером и ожиданием родительской помощи - молодые женщины склонны больше рассчитывать на поддержку родителей в решении актуальных проблем, в отличие от молодых мужчин; наблюдается корреляция помощи родителей/родственников и возрастных групп – меньше всего ожидают помощи от родни молодые люди в возрасте 19-23 лет, в то время как возрастные группы младше 18 и старше 23 лет демонстрируют гораздо большие ожидания; также в большей степени присутствуют ожидания помощи от родителей/родственников среди молодых представителей казахского этноса, в отличие от русской и других этнических групп.

9. 1/3 сельской молодежи уверенно смотрит в будущее, 1/2 - озвучивает уверенность в той или иной степени, то есть подавляющее большинство молодых сельчан имеют достаточно оптимистичный взгляд на свое будущее.

10. Присутствует корреляция между уверенностью в будущем и возрастом - чем выше возраст сельской молодежи, тем менее уверена она в своем будущем. Наименее уверена в своем будущем сельская молодежь, не имеющая своего жилья.

11. 2/3 сельской молодежи связывают свое будущее с жизнью в селе, тем не менее каждый четвертый респондент не намерен продолжать жить в своем селе, в общей сложности более трети молодых сельчан потенциально готовы мигрировать из своих сельских населенных пунктов.

12. Наиболее сильны миграционные настроения сельской молодежи в северных и восточных регионах Казахстана: Северо-Казахстанской, Восточно-Казахстанской, Акмолинской, Костанайской и Павлодарской областях. Значительно реже других этнических групп свое будущее с селом связывают представители русского этноса. Видна корреляция, указывающая, что чем младше молодой сельчанин, тем меньше он связывает будущее с проживанием в селе. Наличие детей у респондентов также заметно снижает миграционные настроения сельской молодежи.

РАЗДЕЛ III. СИСТЕМА ЦЕННОСТЕЙ И НРАВСТВЕННЫХ ОРИЕНТИРОВ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Проблема.

В широком смысле ценности человека – это значимость явлений и предметов реальной действительности с точки зрения их соответствия или несоответствия потребностям общества, социальной группы, личности. В более узком смысле нравственные и эстетические требования, выработанные человеческой культурой. Ценности являются одним из важнейших духовных регуляторов социальной жизни: они обосновывают цели, идеалы, определяют отношение человека к событиям окружающего мира и к самому себе.

Молодежь является довольно широкой социально-демографической группой, составляющей основу общества. От предпочтений нынешней молодежи во многом зависит дальнейшая жизнь общества, его развитие в культурном и материальном плане, поэтому изучение содержания ценностных ориентаций в качестве маркеров общественного сознания молодежи имеет вполне определенную практическую значимость.

Результаты.

3.1 Доминирующие ценности в сознании сельской молодежи

С целью изучения структуры ценностей сельской молодежи респондентам был предложен список из 15 наименований ценностей с просьбой выбрать из них только пять наиболее важных. Иерархию ценностей молодежи возглавили стремление иметь дружную крепкую семью (71,3%) и здоровье (54,9%); затем стремление помогать и поддерживать родителей (33,4%), стать богатым, материально независимым человеком (20,7%), высококвалифицированным специалистом (16,9%), иметь высшее образование (16,9%), помогать людям (12,4%), иметь надежных и верных друзей (11,4%); замыкает рейтинг контрастные ценности «Служить Родине» (8,6%) и «Жить в свое удовольствие» (8,2%). В группу периферийных или наименее значимых ценностей попали: «быть любимым» (4,1%), «жить в соответствии с религиозными предписаниями» (3,3%), «стать влиятельным человеком, иметь власть» (3,2%) и «улучшить семейное положение» (0,1%) (см. Таблица 5).

Анализ данных в разрезе гендерной принадлежности респондентов показал незначительные различия в основной массе ценностей, однако есть исключения. Так, молодые женщины чаще рассматривают наличие высшего образования как ценность (18,9%), в отличие от молодых мужчин (14,1%). Молодые сельчане мужского пола чаще признают важность ценности «Служить Родине» (10,7%), чем представительницы противоположного пола (6,3%).

Анализ корреляций в разрезе возраста показывает, что чем старше возрастная группа сельской молодежи, тем ценность «иметь дружную крепкую семью» для нее выше. Так, в возрастном диапазоне 14-18 лет данный вариант в качестве важнейшей жизненной ценности выбрали 66,4% молодежи, в группе 19-23 лет – 72%, 24-28 лет – 74,1%. С возрастом у респондентов также чаще начинает становиться ценнее помощь и поддержка родителям (14-18 лет – 31,1%, 19-23 – 34,6%, 24-28 – 34,2%). Ценность «стать высококвалифицированным специалистом» больше всего импонирует

возрастной категории от 19 до 23 лет. А вот ценность стремления помогать людям падает вместе с ростом возраста респондентов: в возрастной группе 14-18 лет процент составляет 14,5%, среди тех, кому за 23 он равен приблизительно 11,5%.

Анализ данных по критерию этнической принадлежности респондентов также выявил ряд корреляций. Ценность крепкой дружной семьи оказалась в большей степени важна представителям русской этнической группы (83%), нежели для казахов (68,9%) и других этнических групп (74%), в тоже время русские сельчане в меньшей степени выбирали ценность «Помогать и поддерживать родителей» (27%), чем казахи (34,3%) и другие этносы (37%). Стремление иметь высшее образование как ценность чаще признается у представителей русской национальности (19,9%), чем у других национальностей (17%), в том числе казахской (15,7%). Ценность надежных и верных друзей в два раза больше встречается у русских (20%) в противоположность казахам и другим национальностям (9-10%). Представители русской и других этнических групп практически в 3 раза реже упоминают в качестве важной ценности «служение Родине», в отличие от казахской этнической группы (10%).

Распределение данных в разрезе конфессиональной принадлежности в свою очередь продемонстрировало некоторые корреляции. Среди них зависимость частоты упоминания в качестве базовой ценности «крепкой дружной семьи» от конфессии респондентов: наиболее часто она звучит у христиан (85,2%), в то время как у мусульман на порядок реже – 68,8%. В то же время у христиан несколько меньше распространена ценность помощи и поддержки родителей (27,5%), чем у последователей исламской веры (34,7%) и категории респондентов, не исповедующих никакой религии (30,6%). Сельская молодежь, относящая себя к христианской конфессии, как минимум в два раза чаще упоминает ценность «верные и надежные друзья», нежели представители мусульманской веры (10,3%) и те, кто не относит себя к какой-либо конфессии (6,1%). Мусульманская сельская молодежь в 5 раз чаще (10,2%), чем христианская или не относящая себя к какой-либо конфессии, называет в качестве одной из главных ценностей службу на благо Родине.

Анализ данных в разрезе уровня образования также имеет ряд зависимостей. Лидирующая ценность «иметь дружную крепкую семью», хоть и составляет очень высокий процент упоминаний во всех группах респондентов, обозначается тем реже, чем ниже образование, однако резко возрастает и имеет наибольший процент в группе респондентов без образования (88%). Богатство как ценность больше интересует сельчан без образования либо с неполным средним (24%). Сельская молодежь без образования либо только со школьным образованием чаще других категорий респондентов возводит в ранг пяти важных ценностей наличие высшего образования (24% и 28% соответственно).

Таблица 5

Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас является самым важным в жизни?», в %

	%
Иметь дружную крепкую семью	71,3

Иметь крепкое здоровье	54,9
Помогать и поддерживать родителей	33,4
Стать богатым, материально независимым человеком	20,7
Стать высококвалифицированным специалистом	16,9
Иметь высшее образование	16,4
Помогать людям	12,4
Иметь надежных и верных друзей	11,4
Служить Родине	8,6
Жить в свое удовольствие	8,2
Быть любимым	4,1
Жить в соответствии с религиозными предписаниями	3,3
Стать влиятельным человеком, иметь власть	3,2
Улучшить семейное положение	0,1
Все важно	0,1
Затрудняюсь ответить	0,3

Далее респондентам было предложено ответить на вопрос: **«Какие чувства Вы испытываете по отношению к своему селу, поселку?»** Более половины сельской молодежи отметили вариант «Я рад» (56,8%); практически каждый пятый респондент признался, что не испытывает особых чувств к селу, где он проживает (18,2%); вариант «мне не нравится жить здесь, но я привык» выбрали 7,2% опрошенных; каждый десятый молодой житель села хотел бы уехать жить в город (11,3%), уехать в другой регион Казахстана желают 2,3% молодых сельских жителей, около 3% хотели бы покинуть Казахстан (см. Рисунок 5).

Рисунок 5

Распределение ответов на вопрос: «Какие чувства Вы испытываете по отношению к своему селу, поселку?», в %

Анализ данных в разрезе региона проживания опрошенных показал, что потенциальные миграционные настроения характерны для ряда областей. Так, хотели бы переехать из села в город молодые люди, проживающие преимущественно в Актюбинской (19%) Северо-Казахстанской

(18,2%) и Алматинской (17,6%) областях; мигрировать в другой регион Казахстана выразили желание большей частью респонденты из Актюбинской (7,1%) Алматинской (7%) и Северо-Казахстанской (6,1%) областей; хотела бы эмигрировать из страны сельская молодежь, проживающая в основном на севере Казахстана: в Костанайской (10%), Северо-Казахстанской (9,1%) и Акмолинской (8,3%) областях.

Анализ корреляций в разрезе гендера показал сравнительно большую радость от проживания в своем селе у молодых мужчин (59,2%), чем у молодых женщин (54,2%). Последние в два раза чаще характеризуют свои чувства к селу/поселку, где они проживают, через варианты «Хотел бы уехать в другой регион Казахстана» и «Хотел бы вообще уехать из Казахстана» (в среднем 3,5%).

Анализ корреляций в разрезе возраста демонстрирует, что положительные чувства к своему селу ослабевают по мере увеличения возраста (14-18 лет – 59%, 19-23 года – 60,8%, 24-28 - 52,6%).

Были замечены некоторые различия в описании чувств по отношению к родному селу у молодежи разной этнической принадлежности. У казахов в большей степени (58,1%), чем у молодежи других национальностей (50-55%), вызывает радостные чувства его место проживания. Русские и другие этносы в три раза чаще, нежели казахи, отмечали вариант «Хотел бы вообще уехать из Казахстана» (более 6%).

Стоит отметить также тот факт, что при анализе данных по критерию уровня образования выяснилось, что чем выше уровень образования сельской молодежи, тем чаще они дают описание своим чувствам к селу через вариант «Рад (-а)» (с высшим образованием - от 60% и выше), аналогичная картина характерна для респондентов без образования (72%). Также отмечается взаимосвязь между вариантом «Хотел (-а) бы вообще уехать из Казахстана» и высоким уровнем образования – чем выше уровень образования, тем чаще респонденты выражают потенциальную готовность к эмиграции.

3.2 Социальная поддержка в среде сельской молодежи

В широком контексте социальная поддержка может быть определена как ресурсы, предоставляемые другими людьми. В дополнение к индивидуальным ресурсам социальная поддержка включает институциональные структуры, формальные организационные системы, формальные взаимоотношения и группы самоподдержки. Структурируя социальную среду, предлагая решения для проблем социального уровня, социальная помощь и поддержка обеспечивают некоторую предсказуемость социального взаимодействия во временной перспективе в условиях противоречия социальной жизни. Важно подчеркнуть, что получаемая и осознаваемая социальная поддержка взаимосвязана с физическим и психическим благополучием человека. Чтобы приблизиться к пониманию существующих практик социальной поддержки в молодежной среде сел/поселков Казахстана, в анкету были включены вопросы, рассматриваемые ниже.

В ответах молодого сельского населения на вопрос: **«Есть ли в Вашей жизни люди, на чью помощь и поддержку Вы всегда можете рассчитывать?»** с большим отрывом лидируют три варианта: более 75% респондентов могут рассчитывать на помощь своей семьи, 2/3 опрошенных

– на помощь родственников, около половины молодых сельчан уверены в том, что к ним на помощь придут друзья (см. Таблица 6).

В ходе анализа полученных данных было выявлено, что в случае с вариантом «Да, я могу рассчитывать на помощь друзей» наблюдаются ряд корреляций. Молодые мужчины, чаще чем женщины, склонны рассчитывать на дружескую помощь (47,6% и 38,4% соответственно).

Уверенность в поддержке и помощи со стороны друзей падает вместе с повышением возраста молодых сельчан (14-18 лет – 46%, 19-23 лет – 45%, 24-28 лет – 40,1%), вступлением в брак (34,9%) и рождением детей (46%).

Корреляция с возрастом респондентов свидетельствует, что чем старше молодые жители сел и поселков, тем в большей степени они рассчитывают на помощь семьи (14-18 лет – 69,9%, 19-23 лет – 73,4%, 24-28 лет – 80,5%).

Также чаще других этнических групп все три лидирующих по итогам данного опроса варианта отмечают русские (помощь семьи – 86,5%, помощь родственников – 73%, помощь друзей – 50,4%, для сравнения у казахов соответствующие проценты равны 75,8%, 63,3%, 42,2%).

Таблица 6

Распределение ответов на вопрос: «Есть ли в Вашей жизни люди, на чью помощь и поддержку Вы всегда можете рассчитывать?», в %

	%
Да, я могу рассчитывать на помощь моей семьи	75,4
Да, я могу рассчитывать на помощь родственников	65,3
Да, я могу рассчитывать на помощь друзей	43,2
Да, я могу рассчитывать на помощь знакомых и соседей	6,4
Нет, я не могу рассчитывать ни на кого из перечисленного	3,3
Да, я могу рассчитывать на помощь коллег по работе	2,1
Да, я могу рассчитывать на помощь руководства предприятия, где я работаю	1,5
На Аллаха	1,1
Да, я могу рассчитывать на помощь местных исполнительных органов	1,0
Затрудняюсь ответить	0,8
Да, я могу рассчитывать на помощь центральных исполнительных органов	0,3

Как видно из предыдущего вопроса, в наибольшей степени сельская молодежь рассчитывает в решении возникающих проблем на помощь родителей. В связи с этим крайне уместным оказался вопрос: «**До какого возраста, по Вашему мнению, можно рассчитывать на материальную поддержку родителей?**» Анализ ответов продемонстрировал, что треть респондентов считает помощь родителей необходимым условием до окончания школы (34,5%), четверть опрошенных – до окончания колледжа, ВУЗа (24,5%), чуть более 15% отмечает в качестве рубежа для прекращения финансовой поддержки со стороны родителей создание собственной семьи, практически каждый десятый молодой сельчанин не ставит вообще каких-либо ограничений для материальной родительской помощи (8,4%) (см. Рисунок 6).

Рисунок 6

Распределение ответов на вопрос: «До какого возраста, по Вашему мнению, можно рассчитывать на материальную поддержку родителей?», в %

В первую очередь хочется обратить внимание на анализ корреляций варианта «Ограничений по возрасту нет, родители могут помогать всю жизнь». Так, зависимость от возраста респондентов не была выявлена – частота ответов колеблется в пределах 8-9%.

Среди молодых людей мнение о том, что родители должны оказывать материальную помощь столько, сколько это будет возможным, распространено в два раза реже (5,9%), чем среди молодых женщин (11,3%).

Однако девушки чаще пользуются материальной помощью своих родителей, чем молодые люди (51,1% и 28,8% соответственно).

Данные исследования показали, что материальная родительская помощь на постоянной основе в два раза чаще востребована у представителей русского этноса (15,8%), в отличие от казахского и других этносов (7,2%), аналогичная тенденция дублируется и в конфессиональном разрезе: христиане – 17,1%, мусульмане – 7,2% и другие нации – 4,1%.

Молодые сельчане без образования, со средним специальным и незаконченным высшим образованием больше склонны выбирать данный вариант (16%, 10% и 13% соответственно).

Проживание респондентов также влияет на возможность получения материальной помощи от родителей независимо от возраста. Молодежь, живущая в собственной квартире/доме, реже других категорий отмечает данный вариант ответа (7,7%), в отличие от проживающих с родителями (8,4%) и живущих в съемном жилье (10,4%). Менее всего склонны рассчитывать на бессрочную помощь холостые (не замужние) сельчане (7,7%), чем женатые (замужние) (9,5%) и проживающие в так называемом гражданском браке (14,3%).

Выводы по разделу:

1. Рейтинг ключевых ценностей сельской молодежи Казахстана возглавляет стремление иметь дружную крепкую семью, далее следует здоровье, за ним стремление помогать и поддерживать родителей. Каждый пятый молодой житель села хотел бы стать богатым, материально независимым человеком. На пятом месте расположились желание стать высококвалифицированным специалистом и иметь высшее образование, отмеченные 17% сельчан.

2. Чем старше возрастная группа сельской молодежи, тем больше она ценит семью и взаимопомощь внутри семьи. Вопреки сложившимся стереотипам, по частоте признания традиционных семейных ценностей лидирует русская этническая группа.

3. Ценность высшего образования больше у молодых женщин, чем у молодых мужчин. Также она более важна для представителей русской национальности, нежели для других национальностей.

4. Ценность надежных и верных друзей в два раза выше у русских, чем у иных этнических групп.

5. Ценность «служение Родине в три раза важнее для казахской сельской молодежи, чем для других этнических групп.

6. ½ сельской молодежи радуется при мысли о родном селе/поселке. Чем старше респонденты, тем меньше радости они испытывают по отношению к своему селу. При этом каждый десятый респондент хотел бы переехать в город. Русские и другие этносы в три раза чаще, нежели казахи, отмечают вариант эмиграции из страны. Чем выше уровень образования, тем чаще респонденты готовы переехать в другую страну. В целом миграционные настроения чаще высказывают представительницы женского пола, нежели мужского.

7. Больше всего молодежь рассчитывает на поддержку и помощь со стороны своей семьи, помощь родственников и помощь друзей. Чем старше молодые жители сел и поселков, тем в большей степени они рассчитывают на помощь семьи. Русским принадлежат самые частые упоминания по каждому типу социальной поддержки.

8. 1/3 сельской молодежи считает материальную помощь со стороны родителей необходимым условием до окончания школы, ¼ опрошенных – до окончания колледжа, ВУЗа, каждый десятый не ставит вообще каких-либо ограничений для продолжительности материальной помощи со стороны родителей.

9. Мужчины в два раза реже молодых женщин считают, что родители должны всегда материально поддерживать детей независимо от возраста и обстоятельств. Девушки чаще, чем мужчины, пользуются материальной помощью своих родителей. Кроме того, чем ниже уровень образования сельчан, тем в большей степени они ждут помощь родителей на постоянной основе. Создание собственной семьи и рождение детей не умаляет этого желания у многих, напротив ожидания респондентов на бессрочную финансовую поддержку возрастают.

РАЗДЕЛ IV. ОТНОШЕНИЕ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ К ИНСТИТУТУ БРАКА И СЕМЬИ

Проблема.

Семья и брак являются неотъемлемой частью жизнедеятельности людей в обществе. В любом социуме семья имеет двойственный характер. Во-первых, это социальный институт, а во-вторых, это малая группа со своими закономерностями функционирования и развития. Отсюда ее зависимость от общественного строя, существующих экономических, политических, религиозных отношений и одновременно относительная самостоятельность. С институтом семьи тесно связан другой социальный институт - институт брака, который можно определить как санкционированную обществом, социально и личностно целесообразную, устойчивую форму половых отношений.

Нельзя не согласиться с тем, что в современном мире семья является основой общества. Семья, как социальный институт, обеспечивает стабильное развитие общества, оказывает регулирующее воздействие на многие процессы и явления общественной жизни и выполняет ряд других немаловажных функций, способствующих эффективному и полноценному развитию нашего общества.

Становление, функционирование и развитие сельской семьи в решающей степени обусловлено процессами социально-экономического, традиционно-культурного, конкретно-исторического характера, которые протекают несколько различно в городе и сельской местности. Чтобы выяснить, какими особенностями обладают на данный момент семейно-брачные установки сельской молодежи, в рамках исследования респондентам был задан ряд вопросов.

4.1 Социально-демографические характеристики семейно-брачных отношений сельской молодежи

В первую очередь у сельской молодежи заинтересовались их взглядом на возраст, который наиболее благоприятен для вступления в брак и создание семьи. Результаты опроса показывают, что он очень различен для мужчин и для женщин. Так, более половины опрошенных считают, что лучший возраст для выхода замуж от 18 до 23 лет (55%), более трети – от 24 до 27 лет (38,2%), в то время как для женитьбы от 24 до 27 лет (59,6%), практически равное количество голосов приходится на возрастные рамки от 18 до 23 лет (17,2%) и от 28 до 35 (18,5%). В остальных случаях суммарный показатель составил менее 5% ответов. В целом, следует отметить, что, несмотря на более традиционный уклад сельской жизни, который предполагает ранний возраст вступления в брак, для современной сельской молодежи становится характерно изменение в установках в сторону повышения социально-одобряемого возраста вступления в брак, хотя все еще практически не рассматривается в качестве «нормального» брачного возраст от 28 и старше у женщин и старше 35 лет у мужчин (см. Рисунок 7).

В разрезе регионов наиболее терпимым к мало одобряемым возрастам для вступления в брак (мужчины – от 35 лет и выше, женщины – от 28 и выше) оказалась сельская молодежь Алматинской области (16% и 14% соответственно), что может быть связано с влиянием крупнейшего мегаполиса страны, города Алматы, где обучается (-лось), временно или на постоянной основе работает (-ло) большое количество молодежи из сел

области, - в крупных городах особенно заметна тенденция к увеличению среднего возраста вступления в брак.

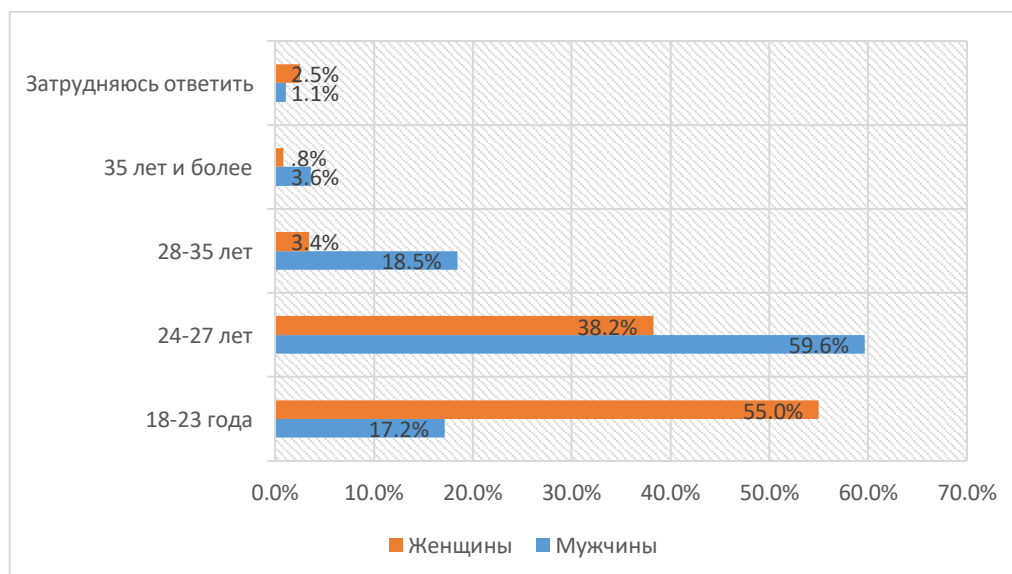
Чаще всего «ранние» браки для женщин считаются приемлемыми в Мангистауской (79,6%), Туркестанской (78,4%) и Жамбылской областях (77%), для мужчин – в Костанайской (36%), Мангистауской (25,9%) и Кызылординской (24,5%). Возрастной диапазон «24-27» лет для женщин наиболее популярен у молодых сельчан в Карагандинской (61,1%), Алматинской (59,1%), Восточно-Казахстанской (51,7%) областях, для мужчин – в Павлодарской (84,7%), Акмолинской (83,3%) и Туркестанской (76,3%) областях. Как видно по вышеприведенным данным, рассматривать возраст от 18 до 23 лет в качестве подходящего для создания семьи наиболее типично для областей с достаточно сильной укорененностью традиционного уклада жизни (южный и западный регионы Казахстана).

В гендерном разрезе заметно, что возраст от 24 до 27 лет в качестве оптимального для создания семьи у мужчин, чаще рассматривают молодые женщины (62,3%), в то время как возраст от 28 до 35 лет – сами молодые мужчины (19,8%). Что касается подходящего возраста для женщин, то здесь виден небольшой перевес, указывающий на отсрочивание момента вступления в брак самими молодыми женщинами, - мужчины гораздо реже выбирают вариант «24-27 лет», чем «18-23 лет» (35,3% и 57,3% соответственно), в то время как женщины отмечают их в 52,4% и 42,4% случаев соответственно.

В этническом разрезе можно увидеть, что представители других национальностей, в отличие от казахов (58,3%) и русских (58,2%), больше склонны считать подходящим для создания семьи у мужчин возраст от 24 до 27 лет (73%), и слишком поздним возраст от 28 до 35 лет (16%, для сравнения у русских – 21%). Представители русского этноса, в отличие от других этнических групп (в среднем 35%), при определении подходящего возраста для создания семьи у женщин отдают предпочтение варианту «24-27 лет» (48,9%).

Рисунок 7

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, какой возраст является идеальным для создания семьи?», в %

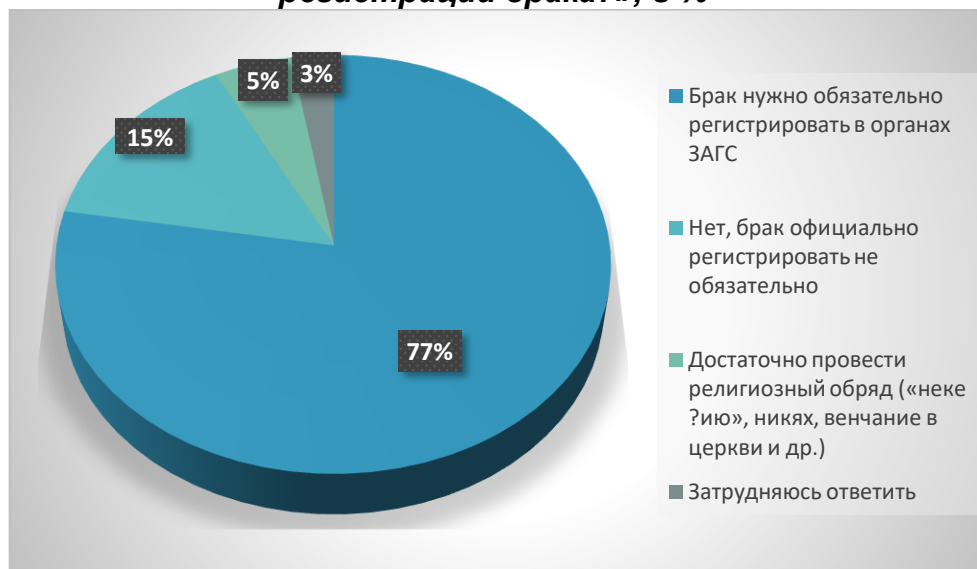
Кроме того, наблюдается корреляция между выбором в качестве оптимального для создания семьи возраста от 24 до 27 лет у мужчин и уровнем образования респондентов – чем выше уровень образования, тем чаще звучит данный вариант (с 52% до 92%), говорить об аналогичной тенденции по отношению к молодым женщинам не представляется возможным, независимо от образовательного бэкграунда у сельской молодежи по-прежнему сильна установка раннего замужества.

Респонденты, которые являются родителями трех и более детей, значительно чаще других склонны определять подходящим для вступления в брак возраст от 18 до 23 лет у женщин и мужчин, транслируя тем самым свой собственный семейный опыт.

Далее в анкете следовал вопрос: **«Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак официально или молодые люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака?»**, на который более трети опрошенных ответили утвердительно (77,7%). Менее 15% сельской молодежи считают, что брак официально регистрировать не обязательно. Около 5% респондентов убеждены в достаточности проведения религиозного обряда («неке кию», никаях, венчание в церкви и др.) (см. Рисунок 8).

Рисунок 8

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак официально или молодые люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака?», в %

Если провести анализ данных в разрезе гендерной принадлежности, то видно, что молодые женщины реже мужчин одобряют так называемый фактический брак или сожительство (12% и 17,2% соответственно), они больше склонны считать, что брак нужно регистрировать официально (80,5% у женщин и 75,1% у мужчин). Больше всего сторонников сожительства среди сельской молодежи в возрастной группе 19-23 лет (17%).

Анализ корреляций по этносам демонстрирует более традиционные взгляды на институт брака среди представителей казахского этноса (80,2%), в отличие от других этнических групп (71% и меньше), в то время как русские и другие этносы чаще считают, что брак можно не регистрировать

официально (26% и 24% соответственно, казахи -11,3%), однако следует отметить тот факт, что религиозное освящение брака считают достаточной мерой представители казахского этноса (6% и менее 2% - русские и другие этносы).

В разрезе конфессиональной принадлежности мусульмане в два раза реже выбирают вариант «Нет, брак официально зарегистрировать не обязательно» (12,3%).

В зависимости от материального положения семьи наблюдается отчетливая корреляция между уровнем дохода и одобрением брака без регистрации – чем ниже уровень дохода, тем чаще сельская молодежь поддерживает так называемый гражданский брак («Денег едва хватает на самое необходимое» - 16,8%, «Зарабатываем на самое необходимое» - 15,7%, «Зарабатываем достаточно, но сложно скопить деньги на дорогую вещь» - 12,1%, «Нет денежных проблем» - 10,9%).

Подавляющее большинство состоящих в официальном браке и холостых (незамужних) респондентов за регистрацию брака в органах ЗАГС (83% и 76% соответственно), в то время как молодежь, живущая вместе без официальной регистрации, лишь в половине случаев одобряет достаточность такой практики.

В разрезе по регионам проживания респондентов, наиболее лояльно к практике проживания молодых семей без регистрации относятся в следующих областях: Алматинская (32%), Павлодарская (31%), Западно-Казахстанская (30%), Карагандинская (27%), Восточно-Казахстанская (24%) и Костанайская (24%).

Немаловажным критерием для оценки семейно-брачных установок среди сельской молодежи выступает отношение к количеству детей в семье. По результатам опроса было выяснено, что самое популярное мнение относительно оптимального количества детей в семье - это вариант «Трое детей», такую установку продемонстрировал каждый четвертый респондент. С небольшим отрывом следуют варианты «Двое детей» (24,3%) и «Четверо детей» (20,1%), далее расположился вариант «Пятеро детей и более» (15,1%). Вариант «один ребенок» рассматривают всего 7,4% сельской молодежи (см. Таблица 7). Таким образом, мы видим, что установка на многодетность в молодых сельских семьях хоть и продолжает оставаться актуальной, тем не менее постепенно уступает место установке на рождение двух, трех детей.

В разрезе по регионам установка на многодетность продолжает сохраняться преимущественно в южном и западном регионах страны: Туркестанской (69,8%), Кызылординской (60,4%), Мангистауской и Атырауской (по 50%) области.

Анализ корреляций между гендером и количеством детей в семье выявил, что молодые мужчины, чаще чем молодые женщины считают, что оптимальным количеством детей в семье является один либо пятеро и более детей (8% и 16,3% соответственно у мужчин и 6,7% и 13,9% - у женщин), в то время как женщины чаще выбирали варианты «Двое детей» и «Трое детей».

В разрезе по этнической принадлежности отчетливо видно, что установка на одного (17%) или двух (56%) детей в семье намного популярнее в среде русской молодежи, нежели казахской (5,6% и 18,1%) или других этносов (7% и 26%). Установка же на многодетность в подавляющем

большинстве случаев характерна для казахов и других этносов (40,8% и 36,6%), чем для русских (4,3%).

Таблица 7

Распределение ответов на вопрос: «Какое количество детей в семье Вы считаете оптимальным?», в %

	%
Один ребенок	7,4
Двое детей	24,3
Трое детей	27,7
Четверо детей	20,1
Пятеро детей и более	15,1
Не хочу (не планирую) иметь детей	1,1
Затрудняюсь ответить	4,3

4.2. Ролевые ожидания и актуальная проблематика молодой семьи в селе

Гармоничное функционирование семьи во многом зависит от ролевых представлений о том, кто и в какой степени отвечает за реализацию определенной семейной сферы. В рамках данного исследования респондентам был задан вопрос об идеальных представлениях относительно распределения обязанностей в семье.

Половина респондентов считают, что в семье все обязанности должны распределяться одинаково (48,4%), третья часть опрошенных видит распределение ролей в семье как «Мужчина работает, женщина занимается домохозяйством» (31%), более 16% полагают, что в семье четкого распределения обязанностей быть не должно (см. Рисунок 9).

Анализ корреляций в разрезе гендера показывает, что вариант равного распределения обязанностей чаще склонны выбирать молодые женщины (53,8%), чем молодые мужчины (43,5%), для них, напротив, идеальная модель распределения обязанностей в семье предполагает, что женщина должна оставаться только домохозяйкой (35,3% и 26,2% - женщин). Отсутствие четкого распределения обязанностей не показало существенной разницы во мнениях между молодыми мужчинами и женщинами (16%).

Распределения ответов в зависимости от возраста респондентов демонстрирует следующие корреляции: чем старше респонденты, тем чаще они склонны отдавать предпочтение равному распределению обязанностей; чем младше, тем меньше выбирают традиционную модель семьи, где работает только мужчина, а женщина занимается бытом и детьми. На выбор варианта «Не считаю, что должны быть четкие распределения обязанностей» возраст опрошенных не оказывает влияния (15-16%). Таким образом, установка традиционных ролевых ожиданий в семье со временем и опытом теряет актуальность для молодых сельчан: равное распределение обязанностей, предполагающее, что оба супруга работают и оказывают взаимопомощь друг другу в хозяйстве, оказывается более эффективной стратегией жизни в условиях села.

Принадлежность к этнической группе респондентов незначительно, но оказывает влияние: так, русские чаще придерживаются мнения о равном распределении обязанностей в семье (53,9%), в отличие от других

этнических групп (менее 48,5%), в то же время реже других этносов рассматривают более традиционную модель распределения ролей в семье (27%). Несмотря на констатацию данного факта, нужно признать, что более современная модель ролевых ожиданий среди казахской сельской молодежи широко распространена.

Анализ полученных данных в разрезе по регионам проживания респондентов показал, что традиционная форма распределения ролей в семье сильнее укоренена в таких областях, как Туркестанская (42,7%), Восточно-Казахстанская (39,7%) и Магистауская (38,9%), в то время как в Костанайской (80%), Атырауской (70%) и Павлодарской (68%) областях наиболее часто встречается установка на равное распределение семейных обязанностей.

Рисунок 9

Распределение ответов на вопрос: «По Вашему мнению, как должны распределяться обязанности в семье?», в %

Далее у молодых сельчан поинтересовались с какими трудностями, по их мнению, чаще всего сталкивается молодая семья в селе/поселке. Рейтинг проблем молодой сельской семьи выглядит вполне предсказуемо и созвучен с актуальными общемолодежными проблемами на селе. Лидирует по количеству ответов проблема безработицы, невозможность найти работу в своем селе - 57,4%, далее следует проблема отсутствия собственного жилья – 52,9%, тройку лидеров замыкает проблема высоких цен на товары – 36,2%, практически каждый пятый отметил отсутствие возможностей для семейного отдыха, каждый десятый - низкое качество медицинского обслуживания в селе (см. Рисунок 10).

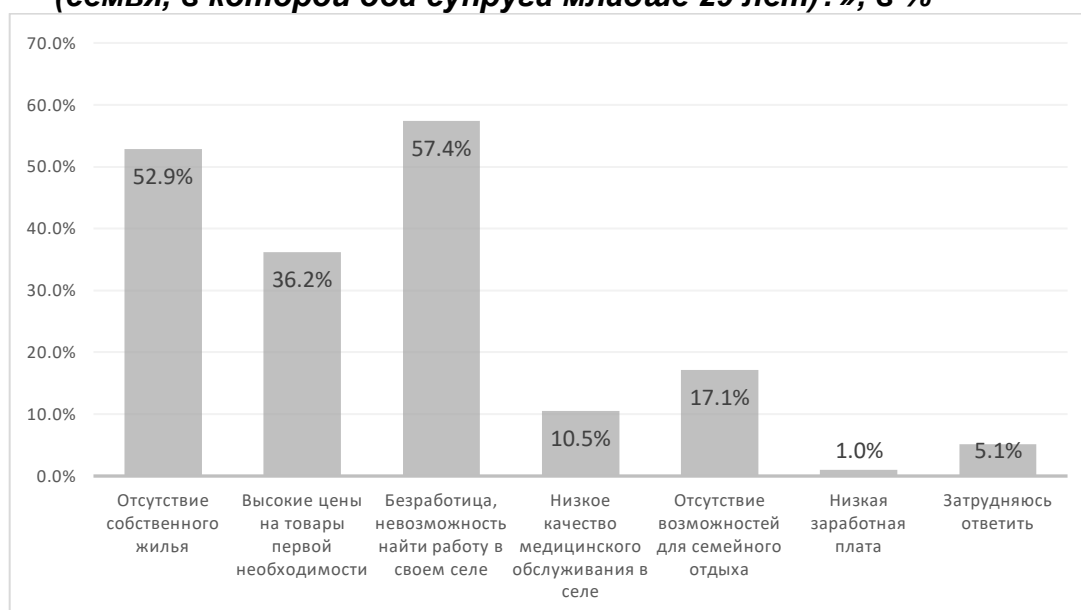
Анализ корреляций в разрезе этносов позволяет зафиксировать степень актуальности той или иной проблемы с принадлежностью к различным этносам. Безработица, проблемы с поиском работы больше всего возникают у представителей казахского этноса - 59,9%, чем у русских (55,3%) и других этносов (41%). Представители русского этноса чаще всех остальных этносов актуализируют проблемы отсутствия собственного жилья (61,7%), высокие цены на товары (56%) и низкое качество медицинского

обслуживания (19,1%). Представителей других этносов больше всего беспокоят проблемы с досугом в селе (36%).

Корреляции в зависимости от уровня образования молодых сельчан демонстрируют, что чем выше уровень образования у членов молодой семьи, тем больше они обеспокоены проблемой безработицы и поиска работы (высшее (бакалавр / специалист) образование – 61%, общее среднее – 57%, нет образования – 20%) и проблемой отсутствия собственного жилья (высшее (бакалавр / специалист) образование – 56,1%, общее среднее – 51,7%, нет образования – 44%).

Рисунок 10

Распределение ответов на вопрос: «По Вашему мнению, с какими проблемами чаще всего сталкивается молодая семья на селе (семья, в которой оба супруга младше 29 лет)?», в %

Выводы по разделу

1. Идеальный возраст для создания семьи у мужчин – от 24 до 27 лет, у женщин – от 18 до 23 лет, в таком мнении сошлось более половины сельской молодежи, около 40% респондентов считают возраст от 24 до 27 лет оптимальным для вступления в брак. Наблюдается тенденция повышения социально-одобряемого возраста вступления в брак в семейно-брачных установках сельской молодежи.

2. Южный и западный регионы Казахстана лидируют по частоте одобрений возраста от 18 до 23 лет в качестве идеального возраста создания семьи. Алматинская область лидирует по частоте упоминаний возраста от 35 лет и старше у мужчин, от 28 и старше у женщин, то есть наименее социально одобряемых возрастов для вступления в брак.

3. Возраст от 24 до 27 лет у мужчин в качестве идеального для создания семьи чаще всего одобряют представители других этносов, в отличие от казахов и русских, а вот у женщин - представители русского этноса.

4. Образовательный бэкграунд сельской молодежи не оказывает существенное влияние на увеличение социально одобряемого возраста вступления в брак для женщин, в отличие от возраста для мужчин.

5. Почти 80% сельской молодежи за необходимость официальной регистрации брака, менее 15% - за фактический брак без регистрации в органах ЗАГС. Фактический брак или сожительство чаще одобряют молодые мужчины, чем молодые женщины, последние чаще склонны считать, что брак нужно регистрировать официально. Больше всего сторонников фактического брака без официальной регистрации среди сельской молодежи в возрастной группе от 19 до 23 лет, а также среди сельчан с низким уровнем заработка.

8. Русские и другие этносы чаще считают, что брак можно не регистрировать официально, в отличие от представителей казахского этноса. Мусульмане в два раза реже выбирают вариант «Нет, брак официально регистрировать не обязательно».

10. Самыми популярным количеством детей в сельской семье считается от двух до четырех детей. Установка на многодетность продолжает сохраняться преимущественно в южном и западном регионах страны и преобладает среди казахского этноса.

11. ½ респондентов считает, что в семье все обязанности должны распределяться одинаково, 1/3 часть - мужчина должен работать, женщина заниматься домохозяйством», почти 1/5 - четкого распределения обязанностей в семье быть не должно. Первой установки чаще всего придерживаются молодые женщины, второй – молодые мужчины, третья – не имеет различий по гендеру.

12. Чем старше респонденты, тем чаще они склонны отдавать предпочтение равному распределению обязанностей. Установка на равное распределение обязанностей также больше характерна для представителей русской этнической группы.

13. Рейтинг проблем молодой сельской семьи дублирует актуальные общемолодежные проблемы на селе: безработица, невозможность найти работу в своем селе, отсутствие собственного жилья, высокие цены на товары, отсутствие возможностей для семейного отдыха и низкое качество медицинского обслуживания в селе.

РАЗДЕЛ V. БЕЗОПАСНОСТЬ МОЛОДЕЖИ

Проблема.

Социальную безопасность можно определить как устойчивое состояние и способность общественной системы обеспечить эффективное функционирование государства, социальных институтов общества, обеспечивающих стабильное развитие личности и общества во всех сферах общественной жизни, на основе повышения качества жизни своих граждан, соблюдения их прав и свобод. Социальная безопасность молодежи – важнейшая составляющая общей социальной безопасности. Научное исследование социальной безопасности молодежи, ее сущности, в современных общественно-исторических условиях является чрезвычайно важным.

Актуальность данного раздела обусловлена тем, что в последнее время в казахстанском обществе значительно обострились проблемы, связанные с охраной и безопасностью детей и молодежи. Важно выяснить, какие именно элементы социальной среды и ее факторы могут способствовать такому положению вещей в сельских населенных пунктах страны. Для этого в рамках настоящего раздела будут рассмотрены такие вопросы, как ощущение безопасности в месте проживания, уровень межнациональной напряженности в селах, проблема распространения алкоголя и наркотиков, проблема физического насилия в молодежной среде и степень доверия к правоохранительным органам.

Результаты.

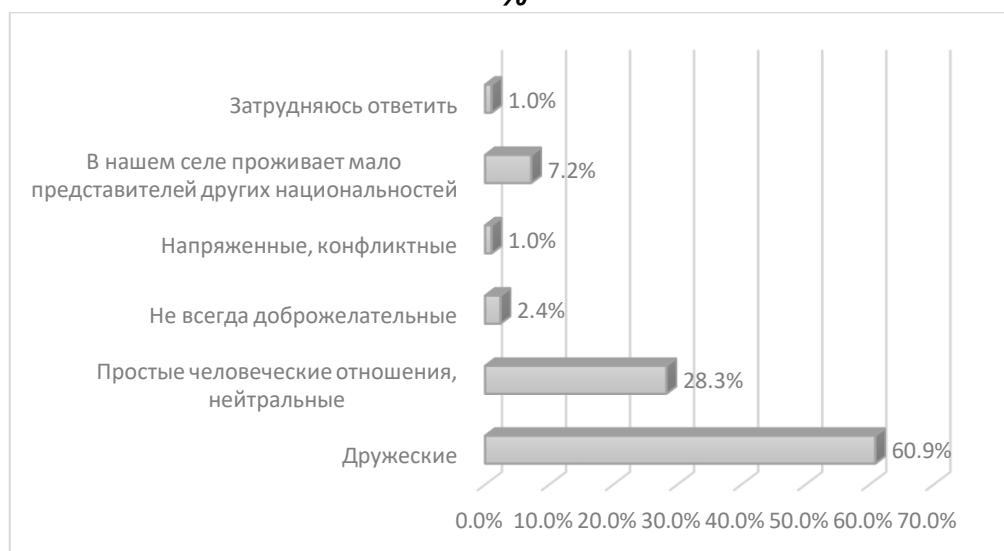
5.1 Ощущение безопасности и проблема физического насилия среди сельской молодежи

Первым вопросом, заданным респондентам, был: **«Каковы отношения между людьми разных национальностей, проживающими в Вашем селе?»** По словам большей части респондентов, в их селах царят дружеские отношения между представителями разных национальностей (60,9%). Около трети опрошенных охарактеризовали межнациональные взаимоотношения в их селах как простые человеческие отношения, нейтральные (28,3%). Не всегда доброжелательные отношения отметили 2,4%, откровенно напряженные, конфликтные и того меньше – всего 1% сельских жителей (см. *Рисунок 11*). Зафиксированная ситуация в межнациональной сфере сельских регионов страны выглядит очень благоприятно и не представляет угрозы для безопасности сельской молодежи.

В региональном разрезе, исходя из субъективных оценок сельской молодежи (суммарный показатель вариантов «Простые человеческие отношения, нейтральные» и «Дружеские»), благоприятная межнациональная обстановка в селах складывается практически во всех областях Казахстана, кроме Кызылординской и Атырауской областей, здесь менее половины респондентов отметили позитивные варианты (47,6% и 38,6% соответственно).

Рисунок 11

Распределение ответов на вопрос: «Каковы отношения между людьми разных национальностей, проживающими в Вашем селе?», в %

На вопрос о том, насколько безопасно ходить в темное время суток в селе в одиночку, подавляющее большинство респондентов ответили положительно (85,6%), тем не менее 8,7% заявили, что жители их села опасаются выходить на улицу по вечерам, поскольку были случаи нападения на них; на такие проблемы как мелкое хулиганство и беспризорные собаки пришлось по 1% (см. Таблицу 8).

Таблица 8

Распределение ответов на вопрос: «Безопасно ли ходить в темное время суток в одиночку в Вашем селе?», в %

	%
Да, в нашем селе спокойно можно ходить по улицам в любое время суток	83,6
Жители нашего села опасаются выходить на улицу по вечерам, поскольку были случаи нападения на них	8,7
Бывают редкие случаи хулиганства	1,0
Много беспризорных собак, это небезопасно	1,0
Затрудняюсь ответить	7,3

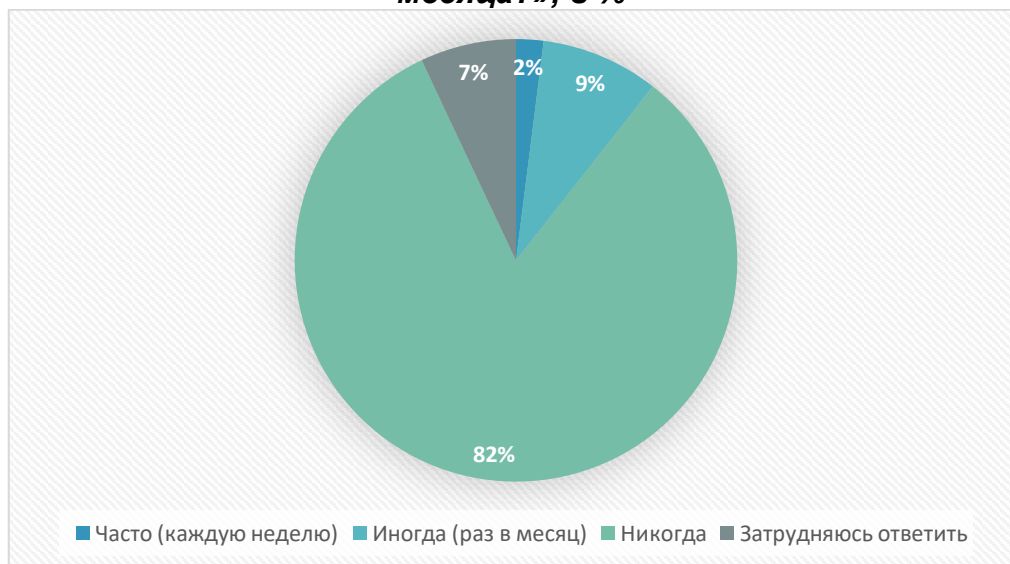
Региональный разрез показал, что безопаснее всего на улицах своих сел чувствует себя молодежь Атырауской (100%), Костанайской (98%) и Северо-Казахстанской (97%) областей, в то время как молодые сельчане Алматинской (25%), Акмолинской (16,7%) и Мангистауской (9,3%) областей чаще всего упоминают о том, что жители их села опасаются выходить на улицу по вечерам из-за имевших место нападений.

Согласно результатам опроса, преобладающее число сельской молодежи никогда не становилось свидетелем физического или другого насилия по отношению к сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца, об этом заявили 82,4% респондентов, тем не менее практически каждый десятый респондент признался, что сталкивается с

подобными вещами раз в месяц (8,6%), еще 2% - раз в неделю (см. Рисунок 12).

Рисунок 12

Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?», в %

Анализ данных в зависимости от гендерной принадлежности указывает, что молодые мужчины, чаще чем молодые женщины становятся свидетелями физического или другого насилия по отношению к сверстникам (суммарный показатель вариантов «Часто (каждую неделю)» и «Иногда (каждый месяц)» 12,3% для мужчин и 8,9% для женщин).

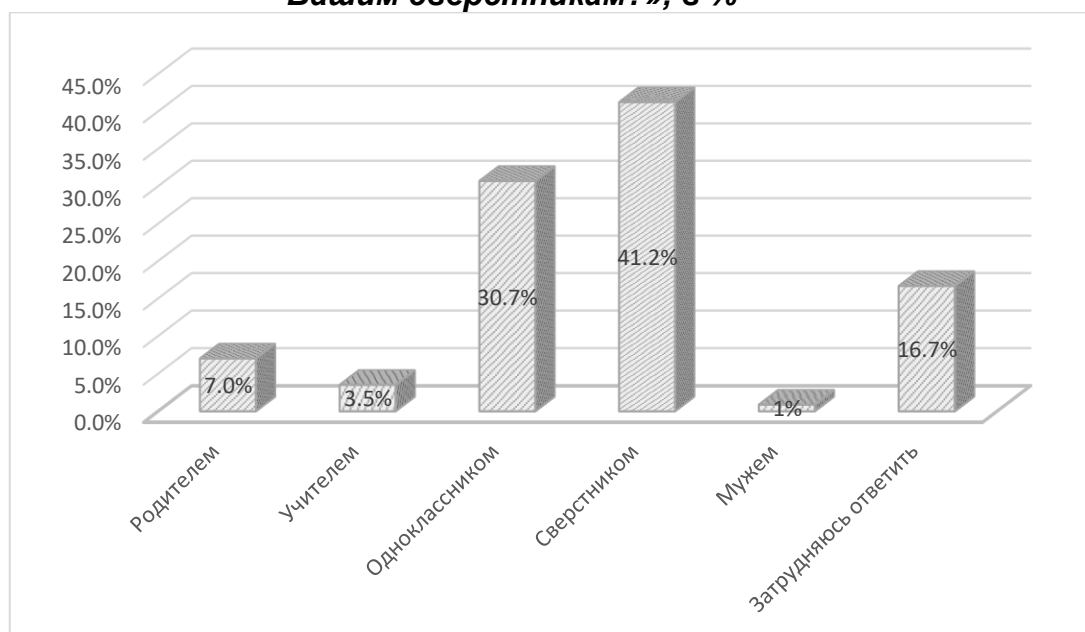
Распределение данных по критерию возраста респондентов позволяет сделать вывод о том, что сельская молодежь в возрасте 23-25 лет реже становится свидетелем совершения насилия, чем респонденты помладше. Так, совокупный показатель вариантов ответа «Часто» и «Иногда» в возрастной группе 24-28 лет составил 8,3%, 19-23 лет – 12,4%, 14-18 лет – 12,1%.

Территориальный анализ частоты ответов на данный вопрос выявил, что чаще всего с насилием сталкивается сельская молодежь следующих областей: Алматинской (19,6%), Северо-Казахстанской (18,2%), Карагандинской (13,9%), Акмолинской (12,5%) и Туркестанской (10,8%).

При этом практически в половине случаев физическое насилие по отношению к сверстникам, по признанию респондентов, совершалось другими его сверстником (41,2%). Треть опрошенных видели совершение физического насилия их одноклассниками (30,7%). 7% опрошенных назвали в качестве субъекта насилия над сверстниками родителей, 3,5% - учителя. Наряду с этим почти 17% молодых жителей села затруднились с ответом (см. Рисунок 13). Резюмируя, можно сказать, что проблема физического насилия в среде сельской молодежи распространена не широко, исходит преимущественно от сверстников и одноклассников. Нередки случаи физического насилия, совершаемого родителями.

Рисунок 13

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, а кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?», в %

5.2 Проблема распространения алкоголя и наркотиков среди сельской молодежи

Рост потребления алкоголя и наркотических средств молодежью является одной из актуальных проблем социальной безопасности молодежи. Молодежь, проживающая в поселках и селах, где нет высших и профессиональных учебных заведений, ограничен выбор мест для культурного проведения досуга и недостаточна возможность для трудовой занятости, входит в группу высокой степени риска.

С целью прояснить отношение к алкоголю у современной сельской молодежи респондентам был задан вопрос: **«Как Вы думаете, насколько молодежь Вашего села склонна к алкоголизму?»** Результаты опроса показали, что наибольшее количество респондентов считает, что молодежь их села умеренно употребляет алкоголь, но это не является проблемой (34,1%), другая треть опрошенных в принципе не рассматривает алкоголизм как проблему молодежи села (31,9%). В то же время 13,3% респондентов сказали, что алкоголизм очень актуальная проблема для молодежи их села. Каждый десятый молодой сельчанин придерживается мнения, что алкоголь употребляет только та молодежь, которая ведет криминальный образ жизни (см. Таблицу 9)

В разрезе по регионам мы можем увидеть те области, для которых в наибольшей степени характерна проблема алкоголизма сельской молодежи, - Северо-Казахстанская (27,3%), Восточно-Казахстанская (24,1%), Жамбылская (21%), Акмолинская (20,8%), Карагандинская (19,4%) и Павлодарская (19,2%).

Анализ в зависимости от возраста респондентов демонстрирует корреляцию: чем старше респонденты, тем чаще они склонны признавать наличие у молодежи села серьезной зависимости от алкоголя (14-18 лет – 10,7%, 19-23 лет – 11,8%, 24-28 лет – 16%).

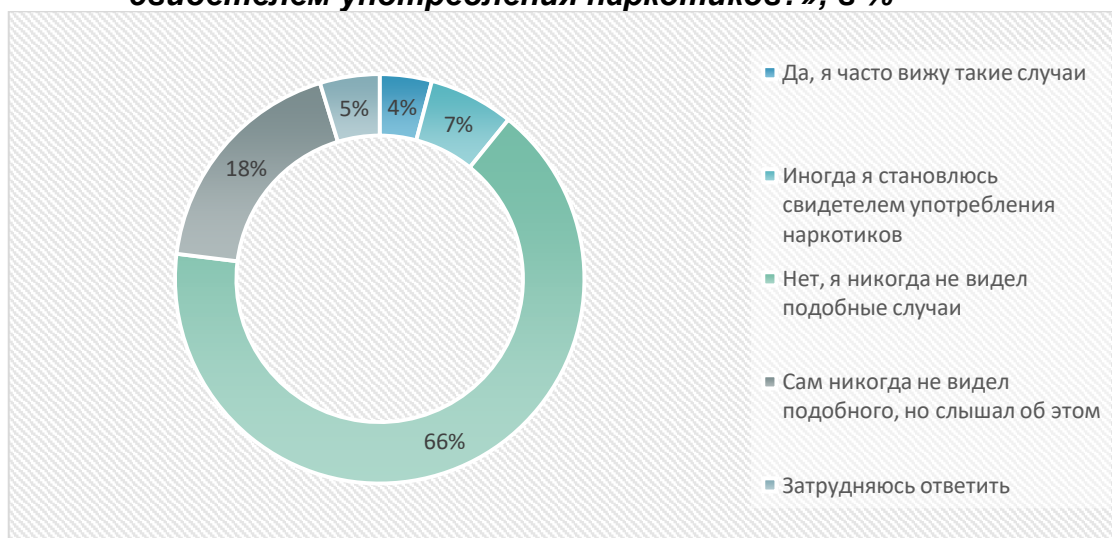
Распределения в зависимости от этнической принадлежности респондентов отчетливо показывают, что русские (18,4%) чаще казахов (13,1%) и других этносов (8%) констатируют факт актуальности проблемы алкоголизма в своем селе, и наоборот – казахи (36%) чаще русских (14,2%) и других этнических групп (27%) считают, что алкоголизм абсолютно не актуален для молодежи их села.

Таблица 9
Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, насколько молодежь Вашего села склонна к алкоголизму?», в %

	%
Проблема алкоголизма очень актуальна для молодежи моего села	13,3
Молодежь моего села умеренно употребляет алкоголь, но это не проблема	34,1
Алкоголь употребляет только та молодежь, которая ведет криминальный образ жизни	11,0
Данная проблема совершенно не актуальна для молодежи моего села	31,9
Затрудняюсь ответить	9,6

Для того чтобы изучить проблему распространения наркотиков среди сельской молодежи, в анкете был задан вопрос: **«Были ли Вы когда-нибудь свидетелем употребления наркотиков?»**. Две трети респондентов ответили отрицательно, утверждая, что никогда не видели подобные случаи (66,1%). Четверть респондентов утверждает, что сами они никогда не видели подобного, однако слышали об этом (18,3%). Свидетелями употребления наркотических веществ (иногда) становились 6,7% опрошенных, почти 4,1% - часто видят такие случаи (см. Рисунок 14).

Рисунок 14
Распределение ответов на вопрос: «Были ли Вы когда-нибудь свидетелем употребления наркотиков?», в %

Анализ данных в разрезе регионов проживания респондентов говорит о том, что чаще становятся свидетелями употребления наркотиков в Алматинской (40,6%), Акмолинской (9,7%) и Северо-Казахстанской (9,1%) областях (совокупный показатель вариантов «часто» и «иногда»).

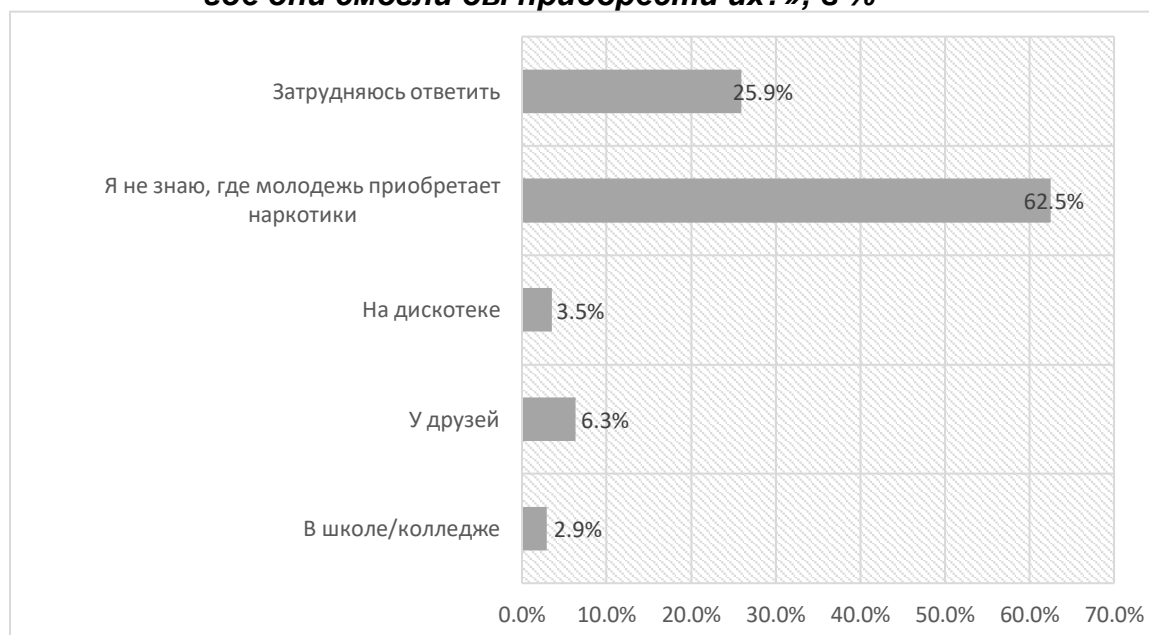
Распределение данных по критерию гендера и возрастных групп респондентов не выявило серьезных расхождений. Что касается этнического разреза данных, то заметно, что представители русской молодежи в два раза реже других этносов становятся свидетелями употребления наркотиков (суммарный показатель вариантов ответа «Часто» и «Иногда» составил 5,7%, 11,8% соответственно).

Анализ данных в разрезе материального положения семей продемонстрировал, что существует корреляция между уровнем дохода и частотой свидетельств употребления наркотиков – чем ниже материальное положение семьи, тем чаще она сталкивается с проявлениями наркомании (суммарный показатель вариантов «Часто» и «Иногда» у тех, чей доход недостаточен и/или его хватает только для приобретения необходимых товаров, равен 18% и 10% соответственно, в то время как у тех, кто зарабатывает достаточно и/или не имеет денежных проблем вообще – 5,9% и 4,3% соответственно).

При наличии желания у сельской молодежи попробовать наркотики, она могла бы сделать это, приобретая их у друзей (6,3%), на дискотеке (3,5%) или в стенах школы/колледжа (2,9%). Однако преобладающее число сельской молодежи не знает, где можно приобрести наркотические вещества (62,5%), четверть респондентов затруднились с ответом (см. Рисунок 15).

Рисунок 15

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, если бы у молодежи Вашего села появилось желание попробовать наркотики, где они смогли бы приобрести их?», в %

У респондентов также поинтересовались, почему молодежь, по их мнению, начинает употреблять наркотические средства. Третья часть респондентов затрудняется ответить на этот вопрос (35,6%); более 60%

отвечает на вопрос через равное выделение таких вариантов, как желание уйти от трудностей жизни в мир грез, стремление выглядеть «крутым», не отставать от моды из-за любопытства при наличии свободных денег и времени, безответственное отношение к здоровью и самой жизни; каждый десятый молодой житель села отметил, что дело в нехватке силы воли для отказа распространителю наркотиков (см. Таблица 10).

Таблица 10

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, почему некоторые молодые люди Вашего села начинают употреблять наркотики?», в %

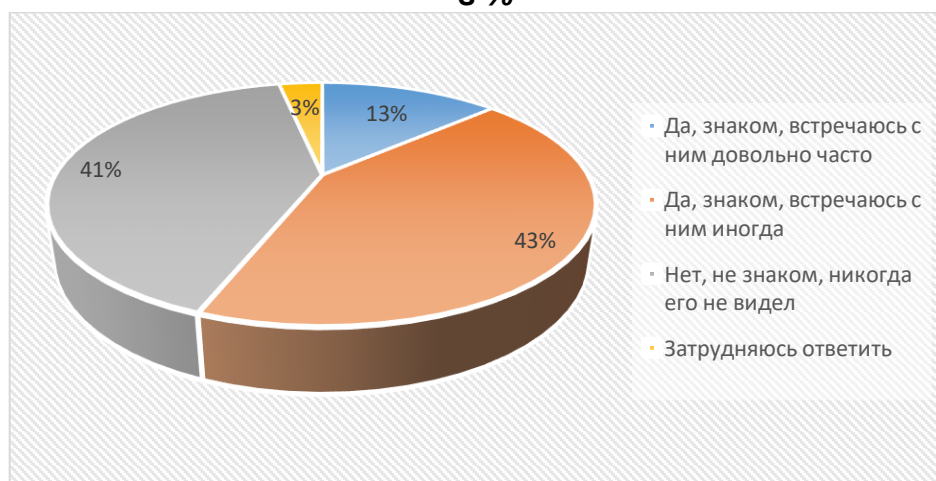
	%
Затрудняюсь ответить	35,6
Желание уйти от трудностей жизни в мир грез	19,7
Из любопытства при наличии свободных денег и времени	19,6
Стремление выглядеть «крутым», не отставать от моды	19,6
Безответственное отношение к здоровью и самой жизни	17,2
Не хватает силы воли отказать распространителю наркотиков	10,5
Нечем заняться, нет другой альтернативы	0,3

5.3 Степень доверия сельской молодежи к правоохранительным органам

С целью изучения общественного мнения сельской молодежи о сотрудниках полиции и уровня доверия к ним у респондентов спросили: **«Знакомы ли, встречались ли Вы лично с участковым инспектором полиции, который обеспечивает безопасность участка, на котором Вы проживаете?»** Респонденты по результатам опроса разделились на две большие группы, равные по объему: 43% респондентов оказались знакомы с участковым инспектором и иногда встречаются с ним, в то же время 41% - не знакомы и никогда его не видели. Каждый десятый молодой житель села не только знаком с участковым, но и довольно часто видится с ним (см. Рисунок 16).

Рисунок 16

Распределение ответов на вопрос: «Знакомы ли, встречались ли Вы лично с участковым инспектором полиции, который обеспечивает безопасность участка, на котором Вы проживаете?», в %

В целом более половины опрошенных продемонстрировали, что знакомы с местным участковым инспектором и его работой. Здесь следует пояснить, что далеко не всегда подобная положительная картина связана с ответственным выполнением служебных обязанностей местными участковыми, скорее играет большую роль малонаселенность сел/поселков, вследствие чего большинство местных жителей хорошо знакомы друг с другом и регулярно пересекаются друг с другом.

Оценка степени доверия сельской молодежи правоохранительных органам, обеспечивающим порядок в месте проживания, свидетельствуют о том, что большинство респондентов в целом склонны положительно оценивать работу полиции и скорее доверять ей. Так, совокупность отрицательных оценок работы правоохранительных органов составляет 16 % (суммарный показатель ответов «Скорее не доверяю, думаю, что они не полностью справляются со своими обязанностями» и «Совершенно им не доверяю, боюсь с ними встречаться»), а положительных – примерно в пять раз больше – 78,4 % (суммарный показатель ответов «Полностью доверяю, уверен, что я в безопасности» и «Скорее доверяю, надеюсь, что они работают хорошо») (см. Рисунок 17). Следует отметить при этом, что 5% молодых сельчан затруднились дать оценку. В целом оценка сельским населением работы местной полиции носит преимущественно позитивный характер.

Рисунок 17

Распределение ответов на вопрос: «Доверяете ли Вы правоохранительным органам, обеспечивающим порядок в Вашем селе?», в %

Однако понятно, что факт наличия отрицательной оценки, поступившей от 1/6 части респондентов, вызывает беспокойство.

В региональном разрезе в наивысшей степени удовлетворена работой правоохранительных органов сельская молодежь в Атырауской (97,7%), Восточно-Казахстанской (96,6%) и Костанайской (96%) областях. Хуже всего, по мнению респондентов, с охраной правопорядка обстоят дела в Мангистауской (40,7%), Алматинской (27,4%) и Акмолинской (23%) областях.

Корреляция с возрастом демонстрирует падение уровня доверия сельских граждан к работе правоохранительных органов по мере увеличения возраста респондентов. Так, суммарный показатель положительных оценок обеспечения защиты и порядка в селе в возрастной группе от 24 до 28 лет равен 72,2%, в то время как среди респондентов в возрасте от 14 до 23 лет в среднем 77%.

Существенными являются этнические различия степени удовлетворенности работой полиции. Среди казахов недовольство действиями сотрудников правоохранительных органов выражено в два раза чаще (18,1%), чем среди русских (10,6%) и на треть чаще, чем среди других этносов (12%).

Выводы по разделу

1. Подавляющее большинство сельской молодежи (почти 90%) положительно оценивают ситуацию в межэтнической сфере в местах проживания, однако вызывает беспокойство Кызылординская и Атырауская области, где было зафиксировано наибольшее количество негативные оценок состояния межнационального общения.

2. Большая часть сельской молодежи (86%) подтверждает безопасность нахождения на улицах их сел. Вместе с тем около 9% сельчан не чувствуют себя защищенными, выходя в темное время суток на улицы своего села, большая часть из них проживает в Алматинской, Акмолинской и Мангистауской областях.

3. Более 80% сельской молодежи не наблюдает физическое или другое насилие по отношению к сверстникам, одноклассникам, друзьям, однако 9% признаются, что иногда становятся свидетелями подобных ситуаций. При этом свидетелями физического или другого насилия по отношению к сверстникам становятся чаще молодые мужчины, чаще чем молодые женщины, а также - жители села младше 24 лет. Лидируют по частоте упоминаний свидетельств данного рода насилия Алматинская, Северо-Казахстанская и Карагандинская области. Насилие исходит преимущественно от сверстников и одноклассников, нередко от родителей.

4. 2/3 сельской молодежи не считают, что алкоголизм широко распространен в их среде. Каждый десятый молодой сельчанин, напротив, отмечает алкоголизм в качестве актуальной проблемы. При этом чем старше респонденты, тем чаще они склонны признавать наличие у молодежи села серьезной зависимости от алкоголя, также русские чаще казахов и других этносов подтверждают актуальность проблемы алкоголизма в своем селе. Области, для которых в наибольшей степени характерна проблема алкоголизма сельской молодежи, - Северо-Казахстанская (27,3%), Восточно-Казахстанская (24,1%), Жамбылская (21%) и Акмолинская (20,8%).

5. Превалирующее число сельской молодежи не сталкивается с проблемой употребления наркотиков. Свидетелями употребления наркотических веществ иногда становились 7 % опрошенных, часто - почти 4%. Связь с гендером и возрастом в этом вопросе не была выявлена, в то время как с этносом продемонстрировала, что представители русской молодежи в два раза реже других этносов становятся свидетелями употребления наркотиков. Чаще всего свидетельства употребления наркотиков встречаются в Алматинской, Акмолинской и Северо-Казахстанской областях.

6. Большинство сельской молодежи не знает, где можно приобрести наркотические вещества, 6% могли бы приобрести их у друзей, 3,5% - на дискотеке, 2,9% - в стенах школы/колледжа. В качестве основных причин употребления наркотиков сельской молодежью были названы: желание уйти от трудностей жизни в мир грез, стремление выглядеть «крутым», не отставать от моды из-за любопытства при наличии свободных денег и времени, безответственное отношение к здоровью и самой жизни; нехватка силы воли для отказа распространителю наркотиков.

7. Более половины сельской молодежи хорошо знакомы с местным участковым инспектором и его работой, что связано в первую очередь с малонаселенностью и, как следствие, тесными социальными контактами местных жителей.

8. Среди сельской молодежи превалирует положительная оценка работы правоохранительных органов, отрицательную оценку дают 16 % молодых сельчан. Наблюдается падение уровня доверия сельских граждан к работе правоохранительных органов по мере увеличения возраста респондентов. Недовольство действиями сотрудников полиции намного чаще звучит среди казахов, нежели среди русских и других этносов. Частота негативных оценок охраны правопорядка в селах выше всего в Мангистауской, Алматинской и Акмолинской областях.

РАЗДЕЛ VI. ДОСУГ, ОБРАЗОВАНИЕ И ТРУДОУСТРОЙСТВО

Проблема.

Современное состояние общества, процессы, происходящие в нашей жизни, по-новому высвечивают позиции воспитания, формирования интеллектуального и творческого потенциала молодых людей. Развитие различные форм девиантного поведения среди молодежи тесно связано с организацией досугового пространства и деятельности, качеством образования и культурой труда молодежи.

Понятие «досуг» традиционно включает в себя совокупность видов деятельности, предназначенных для удовлетворения физических, духовных и социальных потребностей людей в свободное время. Особое значение и актуальность эта тема приобретает для молодежи, поскольку вся молодежная культура в целом ассоциируется прежде всего с досугом и отдыхом. Поэтому представляется очень важным изучение структуры и форм досуговой деятельности сельской молодежи.

Образование как социальный институт, способствующий адаптации личности к новым обстоятельствам жизни, также в условиях современного казахстанского общества претерпевает изменения не только в городах, но и в сельских поселениях. В связи с этим особенно интересны данные, характеризующие особенности и качество образования в сельских регионах.

Не менее важным является изучение особенностей трудоустройства, культуры труда молодежи на селе: через профессиональную деятельность, удовлетворенность трудом у человека появляется возможность не только для улучшения своего материального положения, но и для самореализации и включения в социум. Кроме того, как известно, молодежь является одной из особо уязвимых групп на казахстанском рынке труда, особенно в селе.

Анализу данных трех аспектов жизни сельской молодежи был отведен отдельный блок вопросов, которые будут рассмотрены ниже.

Результаты.

6.1 Удовлетворенность сельской молодежи качеством образования в школе

Результаты опроса показали, что 2/3 сельской молодежи полностью устраивает качество образования в их школе (72,4%); 14,2% опрошенных не устраивает качество образования из-за низкой квалификации учителей, 5,3% - из-за плохого состояния учебных кабинетов и спортивного зала. На вариант «Нет, потому что обучаюсь/обучался в малокомплектной школе» пришлось всего 1,1% ответов. При этом 6,9% респондентов затруднились ответить на поставленный перед ними вопрос (см. Рисунок 18).

Гендерные особенности оценок качества школьного образования в селе указывают на то, что женской половине респондентов в чуть большей степени свойственно подходить более критично к восприятию школьного процесса обучения (15,8%), чем мужской (12,8%), последнюю сильнее беспокоит оснащенность школьных кабинетов и спортивного зала (6,1% - мужчины, 4,4% - женщины).

Анализ данных в разрезе по возрастным категориям выявил, что меньше всего устраивает качество обучения в школе сельских жителей в возрастном диапазоне от 19 до 23 лет. Так, частота ответов «Да, меня

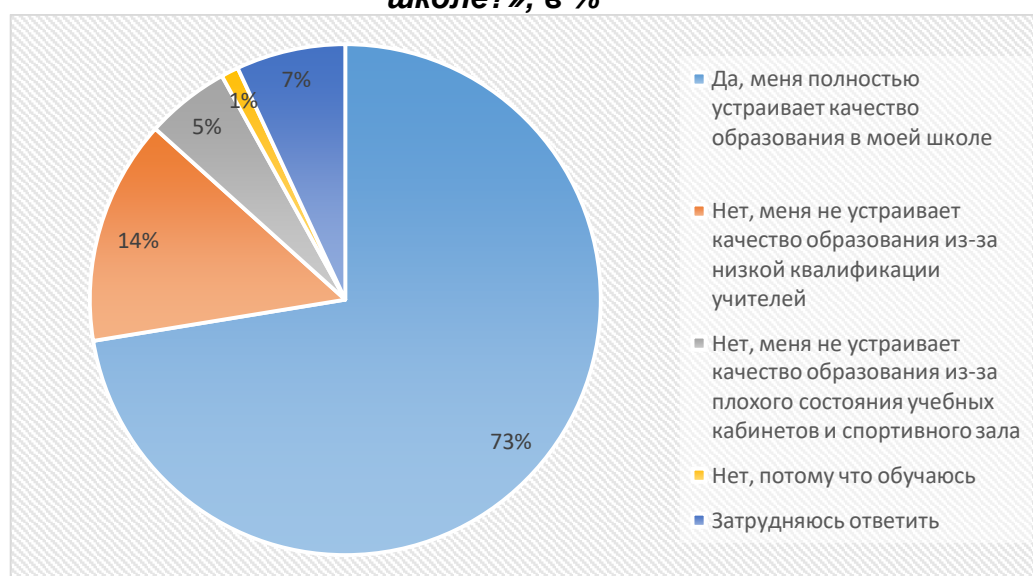
полностью устраивает качество образования в моей школе» среди респондентов 19- 23 лет равна 67,5%, в то время как в возрастной группе 14-18 лет – 77,2%, 24-28 лет – 72,6%.

Данные показывают, что существует зависимость степени удовлетворенности сельской молодежи качеством школьного образования с этнической принадлежностью: чаще встречается вариант «Нет, меня не устраивает качество образования из-за низкой квалификации учителей» среди русских (17%), чем среди казахов (14,2%) или других этносов (10%).

Региональный разрез данных дает нам представление об областях, сельская молодежь которых в наибольшей степени не удовлетворена качеством школьного образования, - это Костанайская (40%), Жамбылская (32,9%) и Алматинская (28,4%) области.

Рисунок 18

Распределение ответов на вопрос: «Удовлетворены ли Вы качеством полученного / получаемого образования в сельской школе?», в %

Далее у респондентов поинтересовались: «**Сколько в среднем времени Вы ежедневно затрачиваете на дорогу до школы (только в один конец)?**» Распределение ответов на вопрос показало, что 2/3 сельской молодежи добираются до школы за 10-29 минут (66,6%), от 30 минут до одного часа дорога в школу занимает лишь у 3,7% опрошенных, от одного часа и больше - у менее чем 1%.

Таблица 11

Распределение ответов на вопрос: «Сколько в среднем времени Вы ежедневно затрачиваете на дорогу до школы (только в один конец)?», в %

	%
10 - 29 минут	66,6
30 - 59 минут	3,7
1 час- 1 час 29 минут	0,7
1 час 30 минут- 1 час 59 минут	0,2

2 часа и более	0,0
Менее 10 минут	0,8
Затрудняюсь ответить	28,0

Процент затруднившихся с ответом составил почти третью часть молодых сельчан – 28%, такая цифра с большой долей вероятности объясняется тем, что дорога в школу может занимать у них менее 10 минут (такой вариант отсутствовал) (см. Таблица 11). В целом подавляющее большинство сельских школьников тратит на дорогу в школу очень мало времени.

С целью оценки уровня владения сельской молодежью тремя языками (казахский, русский и английский) был задан соответствующий вопрос. Итоговые результаты (суммарный показатель вариантов «Понимаю, а также могу участвовать в несложном разговоре» и «Могу свободно говорить, читать и писать») говорят о том, что больше всего сельская молодежь понимает и владеет навыками разговора на русском языке (91%). Немного отстает от русского языка в этом плане казахский язык (86,4%). Уровень владения английским языком у молодых сельчан очень низкий: суммарный показатель вариантов «Знаю только несколько слов и фраз» и «Совершенно не знаю» составляет 23,8% (см. Таблицу 12). Таким образом, можно сделать вывод о том, что состояние преподавания английского языка в селах Казахстана на данный момент находится на очень низком уровне.

В разрезе по регионам страны выделяется ряд областей, где владение тем или иным языком находится на очень низком уровне. Так, наиболее низкий суммарный показатель вариантов «Знаю только несколько слов и фраз» и «Совершенно не знаю» казахского языка приходится на Карагандинскую (66,7%), Павлодарскую (65,3%) и Северо-Казахстанскую (33,4%) области; русского языка – Жамбылскую (14,7%), Кызылординскую (20,3%) и Мангистаускую (13,2%) области; английского языка – Алматинскую (99,4%) Павлодарскую (96,2%) и Северо-Казахстанскую (81,9%) области.

Анализ корреляций в разрезе гендерной принадлежности показывает, что наблюдается в небольшой степени перевес по суммарному показателю среди молодых женщин, владеющих английским языком (27,7%), по сравнению с молодыми мужчинами (20,3%), в то время как по остальным языкам корреляций не выявлено. Если билингвизм, выраженный в навыке владения казахским и русским языками, респонденты приобретают в процессе обыденной коммуникации, то английский язык является иностранным языком, который в сельской местности изучается только в рамках школьной программы, а девочки, как известно, более ответственно относятся к обучению, поэтому владеют английским языком гораздо лучше.

Также наблюдается корреляция между возрастом и уровнем владения английским языком – чем младше возрастная группа сельской молодежи, тем выше суммарный показатель положительных навыков владения иностранным языком (24-28 лет – 19,8%, 19-23 лет – 22,8%, 14-18 лет – 28,9%), что вполне объяснимо активным внедрением системы полиязычия в образование всех уровней за последние годы и, как следствие, ужесточением требований к преподаванию английского языка, введением в школьную программу предметов на английском языке.

Результаты опроса демонстрируют, что среди различных этнических групп сельской молодежи владение государственным языком в наименьшей

степени присуще русским - суммарный показатель их положительных ответов составил 30%, чем представителям других этнических групп (81,8%). Русские, как правило, проживают в моноязычных селах/поселках и не имеют практической потребности в употреблении казахского языка, изучая его только в рамках учебного процесса. В то же время среди русских наблюдается более высокий процент владеющих английским языком (26,4%), чем среди казахов (24,3%) и других этносов (16,1%).

Анализ полученных данных показал, что степень владения казахским и английским языками выше среди сельской молодежи с высшим образованием, чем среди тех, кто не имеет высшего образования. Так, средний суммарный показатель вариантов «Понимаю, а также могу участвовать в несложном разговоре» и «Могу свободно говорить, читать и писать» в отношении казахского у респондентов с высшим образованием составляет 92%, без образования – 83%; в отношении английского языка – 32,5% и 25% соответственно.

В разрезе по отраслям занятости видно, что лучше владеет казахским языком сельская молодежь, работающая в следующих сферах труда: управление (100%), наука (100%), культура и искусство (100%), финансы, кредитование, страхование – 92,3% и образование – 90,7%. Знание английского языка чаще демонстрируют респонденты, трудящиеся в таких отраслях, как культура и искусство – 42,9%, наука – 40%, финансы, кредитование, страхование – 38,5%, оптовая торговля – 38,4% и промышленность – 26%

Таблица 12

Распределение ответов на вопрос: «Укажите, в какой степени Вы владеете следующими языками?», в %

	Казахский	Русский	Английский
Совершенно не знаю	3,1	1,1	28,2
Знаю только несколько слов и фраз	10,5	6,6	47,9
Понимаю, а также могу участвовать в несложном разговоре	9,6	29,9	20,6
Могу свободно говорить, читать и писать	76,8	62,4	3,2

6.2 Удовлетворенность работой сельской молодежи и проблемы трудоустройства в селе

Что касается степени удовлетворения своей работой в среде сельской молодежи, то анализ полученных данных представил довольно неблагоприятную картину. Если даже исключить ту часть респондентов, которая отметила варианты «Не работаю, только учусь» и «Затрудняюсь с ответом», а это 24,2%, то окажется, что более 40% молодых сельчан не работают. При этом из 35% работающей сельской молодежи более половины полностью довольны своей работой (19,8%), третья часть скорее довольна,

чем нет (11,5%), испытывают недовольство в той или иной степени 3,5% опрошенных (см. Рисунок 19).

Анализ данных в разрезе возраста показывает, что среди респондентов, которые только учатся, преобладают возрастные категории молодежи 14-18 и 19-23 лет, т.е. школьники и студенты. Количество безработных молодых сельчан растет по мере того, как они становятся старше (14-18 лет – 32,5%, 19-23 лет – 40,1%, 24-28 – 47,1%). Вызывает большое беспокойство, что в возрастной группе от 14 до 18 лет более 30% респондентов не только не учатся, но и не имеют работы. Среди тех, кто работает, процент позитивно оценивающих свои впечатления от нее, растет вместе с возрастом респондентов, - суммарный показатель полностью и частично довольных своей работой равен 6,6% среди молодежи в возрасте 14-18 лет, 35,7% - в возрасте 19-23 лет и 45,5% - в возрасте 24-28 лет.

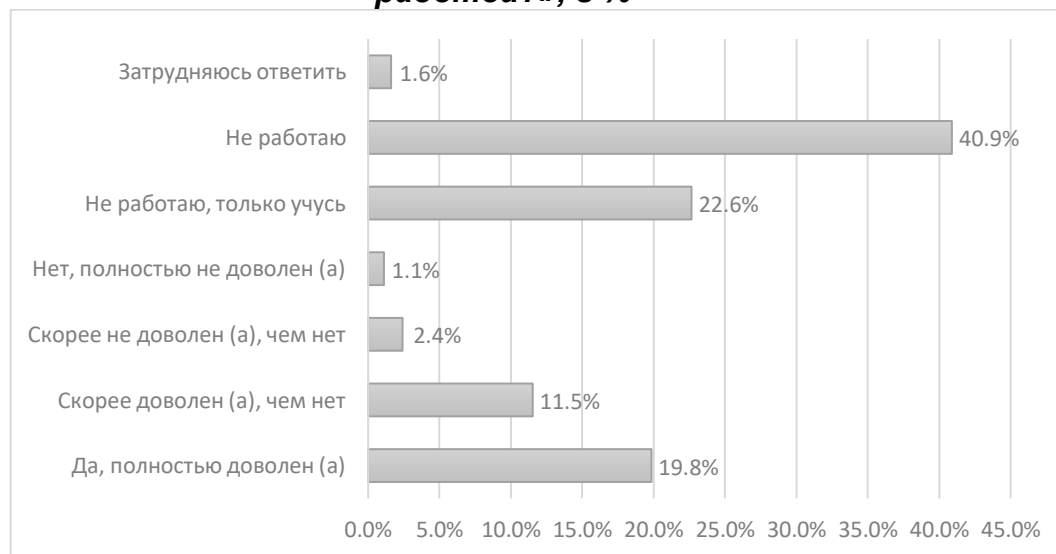
Гендерные особенности распределения ответов респондентов проявляются в том, что среди безработной сельской молодежи преобладают молодые женщины (45%), чем молодые мужчины (37,2%); среди работающей молодежи процент довольных своей работой выше среди молодых мужчин (35,2%), нежели среди женщин (27,7%).

Имеются различия в зависимости от этнической принадлежности сельской молодежи. Так, процент безработных выше среди представителей казахской национальности (44,5%), чем среди русской (23,4%) и других национальностей (40%). Русские чаще, чем другие этнические группы указывали, что учатся (36,2%), нежели казахи (20%) и другие этносы (19%), и в большей степени довольны своей работой (37,5%), в отличие от других этносов (35%) и казахов (29,3%).

Анализ корреляций между отраслью работы сельской молодежи и степенью удовлетворенности ей выявил пять основных сфер деятельности: управление – 100%, финансы – 100%, культура – 100%, здравоохранение - 96,3% и образование - 94,8% (по итогам суммарного показателя вариантов с положительными оценками).

Рисунок 19

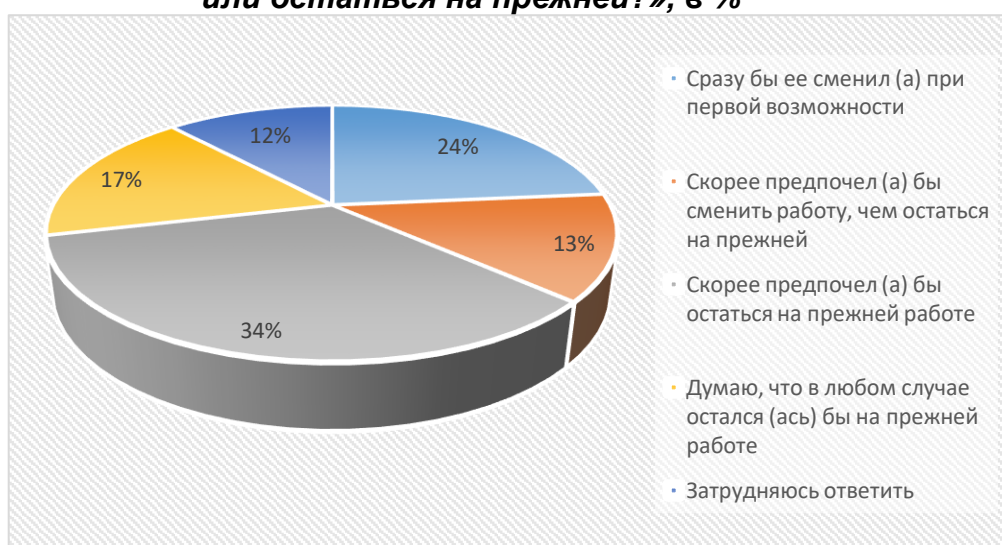
Распределение ответов на вопрос: «Довольны ли Вы своей работой?», в %

При этом более половины работающей сельской молодежи предпочли бы остаться на своем нынешнем месте работы, в то время как 37% из них – сменить прежнее на новое место работы (см. Рисунок 20). Среди последних наблюдается значительный перевес в сторону молодых мужчин, они на 10% чаще, чем молодые женщины демонстрируют готовность сменить работу (31%). Меньше всех готовы расстаться с нынешним местом работы респонденты в возрасте от 23 до 28 лет (33%), нежели молодежь младше 23 лет (средний процент 42%). В разрезе по этносам видно, что сельская молодежь казахской национальности в два раза активнее изъявляет готовность к смене рабочего места.

Рисунок 20

Распределение ответов на вопрос: «Если бы у Вас появилась возможность сменить работу, что бы Вы предпочли – сменить ее или остаться на прежней?», в %

Чтобы понять, что именно подталкивает сельскую молодежь рассматривать возможность смены работы, респондентам задали следующий вопрос: **«Укажите, пожалуйста, причины, по которым Вы хотели бы поменять свою текущую работу?»** По итогам опроса рейтинг факторов, вынуждающих респондентов думать о смене места работы, выглядит следующим образом: с большим отрывом лидирует низкая заработная плата – 56,8%, далее следуют тяжелые условия труда – 20,5%, тройку лидеров замыкает отсутствие возможности карьерного роста – 17%, на четвертом и пятом местах расположились несоответствие между работой и профессиональной квалификацией – 13,6% и невыгодный график работы – 7,4% (см. Таблицу 13).

Анализ корреляций в зависимости от отрасли занятости сельской молодежи показывает, что проблема низкой заработной платы больше всего подталкивает к смене работы респондентов, занятых в сфере силовых структур (100%), здравоохранения и социального обеспечения (87,5%), сельского хозяйства, лесного хозяйства (75%); проблема тяжелых условий труда – сельского хозяйства, лесного хозяйства (37,5%), культуры, искусства (33%) и общественное питание (33%); проблема отсутствия возможностей для карьерного роста – управления (100%), сельского хозяйства, лесного

хозяйства (37,5%), здравоохранения (25%); проблема несоответствия профессиональной квалификации работе – в науки (100%), общественном питании (50%), культуре и транспорте, связи (по 33%); проблема невыгодного графика работы – в сфере услуг (100%), финансов, кредитования, страхования (20%), сельского хозяйства, лесного хозяйства (15,4%).

Таблица 13

Распределение ответов на вопрос: «Укажите, пожалуйста, причины, по которым Вы хотели бы поменять свою текущую работу?», в %

	%
Низкая заработная плата	56,8
Тяжелые условия труда	20,5
Несоблюдение правил безопасности на работе	2,3
Работа не соответствует моей профессиональной квалификации	13,6
Нет возможности карьерного роста	17,0
Плохие взаимоотношения с начальством	0,6
Плохие отношения внутри коллектива	1,7
Администрация и управление не соответствует должному уровню	1,1
Нет возможности проявлять инициативу	0,6
Невыгодный график работы	7,4
Условия и организация труда не соответствуют должному уровню	3,4
Система поощрения сотрудников не вызывает доверия	3,4
Нет возможности защититься от несправедливости	1,1
Есть много других возможностей	0
Далеко, долго добираться	0,6
Затрудняюсь ответить	22,2

6.3 Особенности досуга сельской молодежи

Как было видно из анализа данных в предыдущих разделах, вопрос досуга – злободневная проблема для молодежной среды в селе/поселке. Чтобы лучше понять особенности проведения досуга сельской молодежью, респондентам задали вопрос о том, на что именно они тратят свое свободное время.

Результаты проведенного исследования свидетельствуют, что большая часть сельской молодежи предпочитает проводить свободное время, отдыхая дома (51,6%). При этом среди девушек отдых дома выбирают 55,3 %, а среди юношей – 48,7%. С возрастом молодые сельчане все меньше проводят досуг, отдыхая дома (14-18 лет – 54,1%, 19-23 лет – 52,8%, 24-28 лет – 49,5%) (см. Таблицу 14).

Таблица 14

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, как Вы проводите свободное время?», в %

	%
Отдыхаю дома	51,8
Хожу в гости к друзьям, родственникам	40,4

Выезжаю в город	35,6
Увлекаюсь хобби (рыбалка, охота, вышивание, кулинария, чтение книг, рисование и др.)	22,6
Занимаюсь спортом	16,6
Работаю в огороде, занимаюсь разведением скота	13,2
Посещаю культурно-массовые мероприятия, проводимые в селе	10,1
Выезжаю на природу	9,5
У меня нет свободного времени	5,9
Хожу в мечеть, церковь	3,9
Занимаюсь домашними делами, смотрю за детьми, пожилыми людьми	0,4
Затрудняюсь ответить	0,3

Среди наиболее популярных видов досуга – ходить в гости к друзьям, родственникам (40,4%). Такой вид отдыха склонны выбирать в большинстве молодые женщины (45,8%), нежели мужчины (35,4%). Вопреки стереотипам, реже ходят в гости к друзьям и родственникам казахи (38,8%), чем русские (44%) и представители других этносов (48%).

Выезжать в город для отдыха предпочитают 35,6% молодежи. Такой вид досуга больше популярен у молодых мужчин (37,5%), чем у девушек (33,4%), а также у молодежи в возрасте 19-23 лет (39,2%), в отличие от возрастных групп 14-18 лет (33,8%) и 24-28 лет (34,3%).

Увлекаются хобби (рыбалка, охота, вышивание, кулинария, чтение книг, рисование и др.) 22,6%; в большей степени таким образом коротают свободное время девушки (25,9%), нежели мужчины (19,7%), и юные жители села (14-18 лет – 25,9%).

16,6% молодых сельчан занимаются спортом, причем молодые мужчины в три раза чаще молодых женщин уделяют свободное время данному виду досуга (24,1% и 8,4% соответственно), и чем старше молодежь, тем реже она занимается спортом (14-18 лет – 20,7%, 19-23 и 24-28 лет – в среднем 15%).

Работают в огороде, занимаются разведением скота в свободное время 13,2% молодых сельчан. Среди них в два раза меньше молодых женщин (8,6%), чем молодых мужчин (17,4%). В разрезе этносов реже всего склонны подобным образом проводить свой досуг русские (6,4%), чем казахи (13,3%) и представители других этносов (22%).

10,1% респондентов предпочитают в свободное время посещать культурно-массовые мероприятия, проводимые в селе, 9,5% - выезжать на природу.

Среди нечасто выбираемых вариантов стало «хожу в мечеть, посещаю церковь» (3,9 %). Этот вариант выбирали чаще мусульмане представители других религий (4,1%), нежели христиане (2,1%). Менее 1% опрошенных свободное время отдают домашним делам, присмотру за детьми, пожилыми людьми, отметили данный вариант замужние женщины. 5,9% молодых сельчан признались, что свободного времени просто не имеют.

Выводы по разделу.

1. 2/3 сельской молодежи полностью устраивает качество образования в их школе; не удовлетворены качеством обучения в школе из-за низкой

квалификации учителей 14,2% опрошенных, 5,3% - из-за плохого состояния учебных кабинетов и спортивного зала. При этом женская половина респондентов более критична к оценке школьного процесса обучения, аналогичная тенденция наблюдается среди русских, чем среди казахов и других этносов.

2. Дорога в школу у подавляющего большинства сельских школьников занимает не более 30 минут.

3. Первое место в плане понимания и владения языком среди сельской молодежи занимает русский язык (91%), второе – казахский (86,4%). Английский язык молодые сельчане знают очень плохо (23,8% владеющих), что говорит о низком качестве преподавания английского языка и/или недостатке квалифицированных преподавателей в сельских школах.

4. Хуже всего казахский язык знают в Карагандинской, Павлодарской и Северо-Казахстанской областях; русский язык – в Жамбылской, Кызылординской и Мангистауской областях; английский язык – в Алматинской, Павлодарской и Северо-Казахстанской областях.

5. Женщины чаще мужчин владеют английским языком; сельская молодежь младших возрастов владеет им чаще тех, кому за 18 лет; молодежь с высшим образованием также намного чаще владеет английским языком; в этническом разрезе – английский знают лучше русские сельчане, в то же время они реже других этносов владеют государственным языком.

6. Более 40% молодых сельчан не работают. Половина из тех, кто работает, полностью довольны своей работой, третья часть - скорее довольны, чем нет, испытывают недовольство 3,5% опрошенных.

7. Количество безработных молодых сельчан растет по мере того, как они становятся старше. Вызывает большое беспокойство, что в возрастной группе от 14 до 18 лет более 30% респондентов не только не учатся, но и не имеют работы. Среди безработной сельской молодежи преобладают молодые женщины, в этническом разрезе - представителей казахской национальности.

8. Треть работающей сельской молодежи готова сменить прежнее место работы на новое место. Молодые мужчины чаще молодых женщин демонстрируют готовность сменить работу. Меньше всех готовы расстаться с нынешним местом работы респонденты в возрасте от 23 до 28 лет, нежели молодежь младше 23 лет.

9. Рейтинг факторов, вынуждающих респондентов думать о смене места работы, - низкая заработная плата (56,8%), тяжелые условия труда (20,5%), отсутствие возможности карьерного роста (17%), несоответствие между работой и профессиональной квалификацией (13,6%) и невыгодный график работы (7,4%).

10. Рейтинг досуговых занятий сельской молодежи выглядит следующим образом: отдых дома (51,6%), походы в гости к друзьям, родственникам (40,4%), выезд в город для отдыха (35,6%), хобби (рыбалка, охота, вышивание, кулинария, чтение книг, рисование и др.) (22,6%), занятия спортом (16,6%), работа в огороде, разведение скота (13,2%), посещение культурно-массовых мероприятий, проводимые в селе (10,1%), выезд на природу - 9,5%.

РАЗДЕЛ VII. УЧАСТИЕ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ СТРАНЫ

Проблема.

В современном казахстанском обществе наиболее восприимчивой к нововведениям социальной группой является молодежь, которая формирует свое мировоззрение и способна скорее других усвоить новые нормы и правила. В этом смысле молодежь – объект национально-государственных интересов, один из главных факторов обеспечения развития государства и общества. Политика по отношению к молодежи формируется на уровне общества и государства. В данном контексте целесообразно исследовать способности молодого поколения выполнять гражданские обязанности и принимать участие в общественной-политической жизни общества.

Актуальность данного раздела не исчерпывается отмеченными выше обстоятельствами - в наши дни весьма важны разработки, в научном плане предопределяющие пути формирования политической культуры, в том числе и сельской, формы активизации ее деятельности в решении экономических и социально-политических проблем.

В рамках данного раздела респондентам было предложено ответить на вопросы, касающиеся их отношения к политике, желания участвовать в политической жизни государства, а также причастности к работе молодежных организаций.

7.1 Осведомленность сельской молодежи общественно-политической ситуацией в стране

Интерес к политике – ключевая характеристика политического сознания, закладывающая основу для формирования политической компетентности, осознанного выбора определенных политических предпочтений и ориентаций, а также для политического участия в самых разнообразных формах – от выборов республиканского масштаба до акций протеста. Отсутствие интереса к политической сфере жизни общества и к политическим событиям в сочетании с уверенностью в невозможности оказывать влияние на власть приводит к общественной, политической апатии и отстраненности.

Чтобы понять, насколько сельская молодежь проявляет интерес к политике в стране, респондентам был предложен вопрос: **«Как часто Вы интересуетесь политическими событиями в стране?»** Полученные данные отражают факт того, что большинство респондентов интересуются политическими событиями редко (43,8%), треть опрошенных не интересуются совсем (31,9%), постоянно проявляет интерес к политическим событиям лишь пятая часть опрошенных (22,6%) (см. Таблицу 14).

Анализ на выявление корреляций с этносом показал, что молодые мужчины (27,2%) гораздо чаще молодых женщин (17,6%) интересуются политическими событиями в стране. Вероятно, это может быть объяснено устойчивостью традиционной ориентированности мужчин на карьеру, общественное признание, в то время как для женщин на первом месте в структуре ценностных ориентаций остается благополучие семьи и близких, а вопросы общественного развития отходят на второй план.

Также отчетливо прослеживается тенденция повышения интереса сельской молодежи к политическим событиям по мере увеличения возраста (14-18 лет – 16,9%, 19-23 лет – 20,8%, 24-28 лет – 27,8%).

Распространенность аполитичности среди младших возрастных групп связана с тем, что для молодых людей приоритетными оказываются самоопределение и самореализация в профессиональной и личной жизни.

Рассмотрение данных под углом влияния материального положения респондентов показало наличие корреляции – чем выше уровень дохода сельской молодежи, тем больше ее волнует политическая ситуация в стране. Так, суммарный показатель интересующихся политикой в стране среди респондентов, чье дохода едва хватает на самое необходимое, составляет 59,3%, среди тех, кто зарабатывает на самое необходимое, но испытывает проблемы с покупкой что-либо из бытовой техники - 65,8%, среди зарабатывающих достаточно и не испытывающих денежных проблем - 69,5% и 89,1% соответственно. Возможно, это связано с большей значимостью экономической составляющей в жизни сельской молодежи, вследствие чего время и усилия тратятся на адаптацию к новым экономическим условиям, а не на общественную жизнь. Также косвенно может иметь место влияние повышением уровня образования среди молодежи в более обеспеченных сельских семьях.

Таблица 14

Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы интересуетесь политическими событиями в стране?», в %

	%
Постоянно	22,6
Редко	43,8
Не интересуюсь	31,9
Когда бывает свободное время	0,2
Затрудняюсь ответить	1,4

Внимание к политике проявляется во многом через регулярное отслеживание политических новостей и событий, частое обсуждение политических вопросов с близкими и друзьями. Поэтому у респондентов поинтересовались тем, из каких источников они чаще всего получают информацию об общественно-политической жизни страны.

Рисунок 21

Распределение ответов на вопрос: «Из каких источников Вы чаще всего получаете информацию об общественно-политической жизни страны?», в %

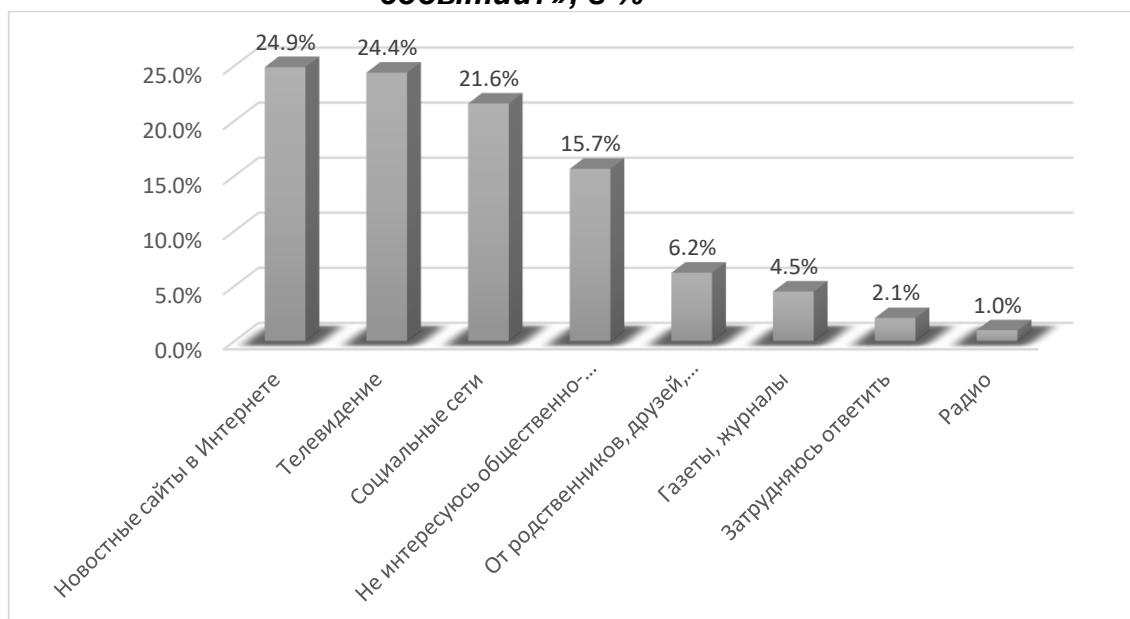
Выяснилось, что четверть респондентов используют для этого новостные сайты в Интернете (24,9%), еще четверть респондентов – телевидение (24,4%). На третьем месте по популярности расположились социальные сети (21,6%). От родственников, друзей и знакомых актуальные политические новости узнают 6,2% молодых сельчан, слушая радио – 6%, читая газеты и журналы – 4,5%. При этом 15,7% сельской молодежи не интересуются общественно-политической жизнью страны совсем (см. Рисунок 21). Очевидно, что Интернет и социальные сети вытесняют телевидение в качестве основного источника новостей в среде сельской молодежи.

При этом значительное большинство сельской молодежи при оценке политических событий ориентируется на казахстанские республиканские ("Хабар", "Казахстан" и прочее) каналы (59,4%). На казахстанские районные, городские, областные СМИ ориентируются 13,6%, Каждый десятый молодой житель села доверяет российским СМИ (11,2%). Зарубежные (на иностранном языке) СМИ предпочитают 6,3% респондентов (см. Рисунок 22).

Анализ на выявление корреляций показал связь между выбором СМИ для и этнической принадлежностью. Так, казахстанским СМИ республиканского и местного уровня меньше всего склонны доверять представители русского этноса (52,3%), в отличие от казахского (75,7%) и других этносов (75,3%), аналогичная тенденция характерна в случае с иностранными СМИ (русские – 0,9%, казахи и другие этносы по 7,1%). Русская молодежь села преимущественно получает нужную информацию посредством российских СМИ (31,6%), тогда как у представителей других этносов данный показатель равен 12,9%, у казахской молодежи еще меньше – 7,5%.

Рисунок 22

Распределение ответов на вопрос: «На какие СМИ Вы ориентируетесь в первую очередь при оценке политических событий?», в %

7.2. Электоральная активность сельской молодежи

Молодежь является одним из важных электоральных ресурсов любого государства и общества. Участие молодежи в выборах, а именно в процессе голосования, является «вкладом» в формирование будущего страны. Наличие желания участвовать в процессе выборов является показателем приобщенности к общественно-политической жизни страны.

Для того, чтобы определить уровень электоральной активности сельской молодежи, у респондентов в первую очередь поинтересовались тем, принимают ли они участие в выборах или нет. Полученные данные говорят о том, что 2/3 молодых сельчан считают участие в выборах своим гражданским долгом. Вместе с тем 15% молодежи дали отрицательный ответ, потому что, по их мнению, отданные ими голоса ничего не решают. 8,2% респондентов отметили вариант «Это зависит от того, кто принимает в них участие». Чуть более 10% затруднились дать ответ на поставленный вопрос (см. Таблица 15).

Корреляция с гендерной принадлежностью респондентов говорит о том, что в большей степени проявляют электоральную активность молодые мужчины (66,7%), чем женщины (62,9%).

Абсентеизм чаще встречается среди сельской молодежи в возрасте 19-24 лет (16,7%), чем в возрастной группе 23-28 лет (11%), а также среди представителей русского этноса (17,4%) и других этносов (22,8%), нежели казахского (13,4%). В разрезе по регионам абсентеистские настроения чаще всего встречаются среди сельской молодежи Алматинской (28,8%), Акмолинской (26,5%) и Карагандинской (24,1%) областей.

Таблица 15

Распределение ответов на вопрос: «Принимаете ли Вы участие в выборах?», в %

	%
Да, это мой гражданский долг	64,9
Нет, потому что мой голос ничего не решает	15,0
Это зависит от того, кто принимает в них участие	8,2
Нет, не принимаю участие в выборах. Не приходилось еще	1,3
Буду, если будут выборы	0,1
Затрудняюсь ответить	10,4

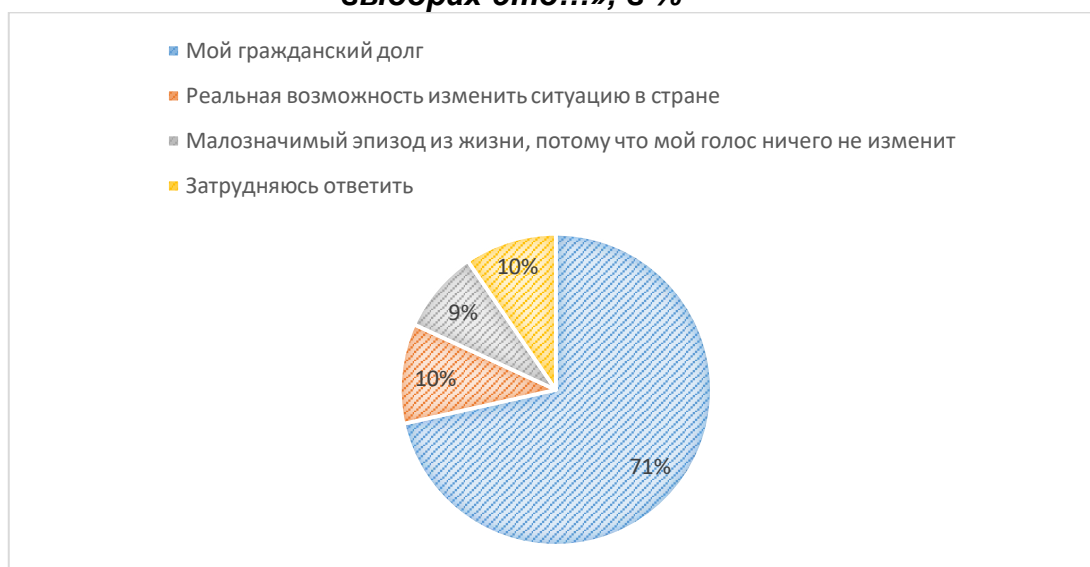
Далее у молодежи, подтвердившей свое участие в выборах, уточнили, что лично для них значит это действие. Так, 71,5% сельской молодежи вкладывают в него понятие гражданского долга; 10,4% - считают выборы реальной возможностью изменить ситуацию в стране к лучшему; 8,6% - воспринимают выборы как малозначимый эпизод из жизни, потому что их голос ничего не изменит. При этом 9,5% респондентов затруднились с ответом (см. Рисунок 23).

В целом, сельская молодежь в массе своей, благодаря тому, что относится к выборам как к гражданскому долгу, отличается достаточно значительным уровнем электоральной активности. Тем не менее, растет количество молодых сельчан, проявляющих абсентеистские взгляды. За этим может скрываться неприятие действующей власти и института выборов, чей механизм, как полагают молодые избиратели, хорошо известен, - молодые

люди не хотят быть пешками в чужой игре и поэтому отказываются в ней участвовать. Неучастие молодежи в выборах объясняется также тем обстоятельством, что на политической сцене отсутствуют политические силы, способные артикулировать и агрегировать интересы молодежи, что неизбежно ведёт к неверию молодых людей в собственные силы.

Рисунок 23

Распределение ответов на вопрос: «Для Вас лично участие в выборах-это...», в %

7.3 Участие сельской молодежи в работе молодежных общественных организаций

Одной из форм общественно-политической активности молодежи выступает членство в молодежных общественных организациях. С целью зафиксировать долю сельской молодежи, принимающей участие в них, а также непосредственно сами молодежные организации, членство в которых подтверждают ответы респондентов, был задан вопрос: **«Принимаете ли Вы участие в работе молодежных общественных организаций / школьного совета и др.?»**

Согласно результатам исследования, преобладающее число сельской молодежи не принимают участие в работе молодежных общественных организаций и не испытывают к этому никакого интереса (74%). 13,8% опрошенных принимают участие в работе молодежных общественных организаций редко, от случая к случаю. Активистами себя назвали всего 6,2% молодых сельчан, при этом было упомянуто членство в таких молодежных организациях, как «Жалынды жастар» и «Жас Ұлан». Затруднились с ответом 5,2% респондентов (см. Рисунок 24). В целом, молодежь сел/поселков проявляет крайне низкую активность и интерес к участию в деятельности молодежных организаций

Анализ данных в разрезе гендера и возраста показал, что чаще принимают участие в деятельности молодежных общественных организаций молодые женщины, нежели молодые мужчины (суммарный показатель по вариантам «Да, я активист» и «Принимаю участие в работе молодежных общественных организаций редко, от случая к случаю» равен 24,6% и 17,6% соответственно), при этом чем старше возраст активистов, тем меньше они

интересуются работой общественных организаций (14-18 лет – 27,7%, 19-23 лет – 18,8%, 24-28 лет – 15,6%).

В зависимости от этнической принадлежности респондентов процент сельской молодежи, принимающей участие в работе молодежных организаций, выше среди казахов (суммарный показатель участников работы молодежных организаций – 21,7%), чем среди русских (14,8%) и других этносов (16%).

Наблюдается ярко выраженная корреляция между участием в работе молодежных организаций и уровнем материального дохода сельской молодежи – чем выше доход молодых сельчан, тем выше среди них процент вовлеченных в работу общественных организаций (16,4% - среди тех, чей доход не покрывает даже самых необходимых затрат, 19,9% - среди тех, чей доход обеспечивает только самым необходимым, 20,1% - среди тех, кто зарабатывает достаточно, но не может накопить на дорогую вещь и 34,8% - среди тех, кто не испытывает никаких денежных затруднений).

В региональном разрезе можно выделить области, сельская молодежь которых безразлична к работе молодежных общественных организаций. Среди них: Алматинская (96,7%), Восточно-Казахстанская (93,1%), Мангистауская (87%), Павлодарская (84,6%) и Костанайская (84,6%).

Рисунок 24

Распределение ответов на вопрос: «Принимаете ли Вы участие в работе молодежных общественных организаций / школьного совета и др.», в %

Выводы по разделу.

1. 1/3 сельской молодежи совсем не интересуется политическими событиями в стране, изредка проявляет интерес – 44%, на постоянной основе испытывает любопытство к политической ситуации в стране лишь 1/5 часть опрошенных.

2. Наблюдается ряд корреляций: молодые мужчины гораздо чаще молодых женщин интересуются политическими событиями в стране; интерес к политической обстановке в стране растет по мере увеличения возраста молодых сельчан; кроме того, чем выше уровень дохода сельской молодежи, тем больше ее волнует политическая ситуация в стране.

3. Интернет и социальные сети в совокупности вытесняют телевидение в качестве основного источника политических новостей в среде сельской молодежи: 1/4 молодых сельчан получает информацию о политических событиях в стране через новостные сайты в Интернете, 1/5 – через социальные сети, через телевидение – четверть опрошенных.

4. Большинство сельской молодежи доверяет казахстанским республиканским и районным, городским, областным СМИ. Каждый десятый молодой житель села доверяет российским СМИ, 6,3% - зарубежным (на иностранном языке) СМИ. В разрезе этнической принадлежности казахстанские СМИ и зарубежные (на иностранном языке) предпочитает казахская молодежь, российские - русская молодежь села.

5. 2/3 сельской молодежи считают участие в выборах своим гражданским долгом. 8,2% молодежи готовы пойти на выборы, но в случае наличия кандидата, за которого хотели бы проголосовать, 15% - считают выборы пустой тратой времени, так как их голоса ничего не решают.

6. Электоральная активность в большей степени характерна для молодых мужчин, чем для женщин. Абсентеизм чаще встречается среди сельской молодежи в возрасте 19-24 лет, а также в разрезе этнической принадлежности - среди русских. В разрезе по регионам абсентеистские настроения ярче всего выражены в Алматинской, Акмолинской и Карагандинской областях.

7. Более 70% сельской молодежи не принимает участие и не интересуется работой молодежных общественных организаций. От случая к случаю принимают участие 13,8% молодых сельчан, на постоянной основе – всего 6,2%.

8. В разрезе гендера чаще принимают участие в деятельности молодежных общественных организаций молодые женщины, нежели молодые мужчины, в разрезе возраста – младшие возрастные группы сельской молодежи. В разрезе этноса – представители казахского этноса.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Являясь крупной социально-демографической группой, молодежь обладает рядом особенностей. С одной стороны, для молодых людей характерен высокий уровень мобильности, интеллектуальной активности и хорошее здоровье, что выгодно отличает их от остальных членов социума. С другой - новое поколение сталкивается с множеством сложностей: преодолевает препятствия, связанные с социализацией, интеграцией в экономическое, политическое и социокультурное пространство. Именно в этом возрасте человеку приходится создавать семью, решать материальные и жилищные проблемы, получать образование, приспосабливаться к реалиям самостоятельной жизни. Это делает молодежь социально уязвимой по сравнению с другими группами населения. Аккумулируя трансформации, происходящие в общественной жизни, молодежь можно рассматривать как индикатор текущего состояния общества.

В настоящий момент численность молодежи Казахстана составляет 4 миллиона человек, из них 43%, то есть 1,7 миллиона проживает в сельской местности. При этом следует учитывать, что сельский образ жизни, в отличие от городского, имеет свои особенности, связанные со спецификой труда и быта сельских жителей: подчиненность жизнедеятельности ритмам и циклам года; более тяжелые, чем в городе условия труда; малые возможности для профессионально-трудовой мобильности селян; большая слитность труда и быта, непреложность и трудоемкость труда и быта в домашнем и подсобном хозяйствах. Кроме того, существует ряд проблем с занятостью, доходами селян, доступностью медицинских, образовательных и иных услуг, что ведет к увеличению оттока молодежи из села. Все эти факторы накладывают отпечаток на формирование и реализацию жизненных стратегий сельской молодежи Казахстана.

С целью изучения социального самочувствия сельской молодежи, ее ключевых проблем и перспектив было проведено социологическое исследование, результаты которого содержит настоящий аналитический документ. Широкий спектр вопросов, касающихся различных сторон жизнедеятельности молодежи села, позволил сделать ряд выводов.

Сельской молодежи современного Казахстана в целом присущ высокий уровень субъективной удовлетворенности жизнью, несмотря на то, что материальное положение практически двух третей сельской молодежи характеризуется доходами, которых хватает только на самое необходимое либо не хватает даже на еду, одежду и коммунальные платежи. При этом основными источниками относительно высоких и регулярных доходов сельской молодежи остаются сельское и лесное хозяйство, а также работа в бюджетных организациях.

Больше всего сельскую молодежь беспокоят такие экономические проблемы, как высокие цены на продукты питания и товары народного потребления, низкий уровень дохода, проблема с трудоустройством и безработица, отсутствие собственного жилья, высокая стоимость высшего образования и долговые обязательства по кредитам. Среди социально-культурных проблем лидируют отсутствие уверенности в завтрашнем дне,

проблема досуга и низкое качество медицинского обслуживания. Наиболее злободневно данные проблемы стоят перед сельской молодежью Костанайской, Алматинской, Атырауской и Кызылординской областей. Помощи в решении актуальных проблем на селе молодежь ждет в первую очередь от молодежных организаций и движений, местных и центральных органов власти. На уровне сельской общины молодежь прежде всего рассчитывает на поддержку и помощь со стороны своей семьи, помощь родственников и помощь друзей.

Невзирая на проблемы и низкий уровень жизни, подавляющее большинство молодых сельчан имеют достаточно оптимистичный взгляд на свое будущее. Примерно две третьих сельской молодежи связывают свое будущее с жизнью в селе, однако третья часть молодых сельчан потенциально готова мигрировать из мест проживания. Высокий миграционный потенциал сосредоточен в Северо-Казахстанской, Восточно-Казахстанской, Акмолинской, Костанайской и Павлодарской областях.

Исследование ценностных ориентиров сельской молодежи показало, что на первом месте в иерархии их ценностей стоит стремление иметь дружную крепкую семью, далее следует здоровье, за ним стремление помогать и поддерживать родителей, четвертое место занимает стремление стать богатым, материально независимым человеком, пятое - желание стать высококвалифицированным специалистом и иметь высшее образование. Половина сельской молодежи испытывает радость при мысли о родном селе/поселке.

Анализ семейно-брачных установок сельской молодежи позволяет говорить о том, что идеальным для создания семьи мужчинами считается возраст от 24 до 27 лет, женщинами – от 18 до 23. Тем не менее наблюдается тенденция повышения социально-одобряемого возраста вступления в брак среди женщин. Более ранний возраст от 18 до 23 лет лидирует по частоте одобрений в южном и западном регионах Казахстана, наименее социально одобряемый возраст для вступления в брак (от 35 лет и старше у мужчин, от 28 и старше у женщин) - в Алматинской области.

Что касается необходимости регистрации брака, то подавляющее большинство сельской молодежи высказывается за официальную регистрацию, менее 15% - за фактический брак без регистрации в органах ЗАГС. Русские и другие этносы чаще считают, что брак можно не регистрировать официально, в отличие от представителей казахского этноса.

Еще одним важным аспектом отношения к семье и браку является установка на количество детей в семье. Самым популярным в молодой сельской семье на данный момент считается количество детей от двух до четырех. Установка на многодетность продолжает сохраняться, но преимущественно в южном и западном регионах страны и преобладает среди казахского этноса.

Взгляды на распределение гендерных ролей в семье, которые преобладают среди сельской молодежи, сводятся к двум основным: первый - в семье все обязанности должны распределяться одинаково, второй - мужчина должен работать, женщина - заниматься домохозяйством. Преобладает первая установка, ее чаще всего придерживаются молодые женщины, в этническом разрезе – русские, в возрастном – молодежь в возрасте от 24 до 28 лет.

Оценка сельской молодежью безопасности в селе достаточно высокая. Большинство молодых сельчан положительно оценивают ситуацию в межэтнической сфере, безопасность нахождения на улицах в местах проживания, не видят угрозы физического или другого насилия по отношению к сверстникам, а также распространения наркотиков. А вот проблемы распространения алкоголя и алкоголизма намного чаще вызывают беспокойство среди сельской молодежи, особенно в таких областях, как Северо-Казахстанская, Восточно-Казахстанская, Жамбылская и Акмолинская.

Среди сельской молодежи превалирует положительная оценка работы правоохранительных органов. Более половины молодых сельчан хорошо знакомы с местным участковым инспектором и его работой. Недовольство действиями сотрудников полиции намного чаще звучит среди казахов, нежели среди русских сельчан, и в таких областях, как Мангистауская, Алматинская и Акмолинская.

Две третьих сельской молодежи полностью довольны качеством образования в их школе; 14,2% не удовлетворены качеством обучения из-за низкой квалификации учителей, 5,3% - из-за плохого состояния учебных кабинетов и спортивного зала. Дорога в школу у подавляющего большинства сельских школьников занимает не более 30 минут и не вызывает затруднений.

Больше всего среди сельской молодежи распространено понимание и владение русским языком, чуть меньше – казахским. Владение английским языком оставляет желать лучшего, что говорит о низком качестве преподавания английского языка и/или недостатке квалифицированных преподавателей в сельских школах.

Большое количество сельской молодежи не работает (более 40%). Третья часть работающей сельской молодежи готова сменить прежнее место работы на новое. При этом рейтинг факторов, вынуждающих респондентов думать о смене места работы выглядит следующим образом: низкая заработная плата, тяжелые условия труда, отсутствие возможности карьерного роста, несоответствие между работой и профессиональной квалификацией и невыгодный график работы.

Немаловажное значение в жизни молодежи имеет досуг и его особенности. Согласно анализу данных, сельская молодежь проводит свободное время в основном отдыхая дома, ходя в гости к друзьям и родственникам, выезжая в город для отдыха, увлекаясь хобби, занимаясь спортом, работая в огороде и разводя скот.

Участие сельской молодежи в общественно-политической жизни страны во многом носит апатичный характер. Основная масса молодежи очень редко интересуется политической ситуацией в стране. При этом основными источниками для получения информации об общественно-политических событиях являются интернет, социальные сети и телевидение. Большинство доверяет казахстанским республиканским и районным, городским, областным СМИ, примерно 10% - российским.

Электоральная активность сельской молодежи базируется на том, что две третьих молодежи считают участие в выборах своим гражданским долгом. Однако 15% молодых сельчан считают выборы пустой тратой времени, так как

их голоса ничего не решают. В разрезе по регионам абсентеистские настроения ярче всего выражены в Алматинской, Акмолинской и Карагандинской областях.

Участие сельской молодежи в работе молодежных общественных организаций сводится к 20% сельчан, все остальные молодые люди не испытывают никакого интереса к данным организациям. В основном, активистами молодежных организаций в разрезе гендера являются молодые женщины, в разрезе возраста – младшие возрастные группы сельской молодежи, в разрезе этноса – казахи, в разрезе материального положения – молодежь с более высоким доходом.

На основе выводов, полученных в ходе проведенного анализа данных, можно сформулировать ряд **рекомендаций**:

1. Материальное положение большей части сельской молодежи приближено к бедным (доходов хватает на самое необходимое). Вместе с тем основным источником доходов на селе продолжает оставаться сельское хозяйство, причем речь не столько о макросекторе экономики страны, производящим сельскохозяйственную продукцию, сколько об индивидуальных формах хозяйствования – личных подсобных хозяйствах, чья земледельческая и скотоводческая продукция предназначена главным образом для семейного потребления. Работа на своем подворье – один из самых надежных в смысле выживания видов деятельности в селе. Большинство семей, в том числе молодежь, проектируют свое будущее, ориентируясь на самостоятельное хозяйствование. В связи с этим рекомендуется разрабатывать и вводить эффективные меры поддержки по развитию личных подсобных хозяйств молодых сельских семей (доступные корма, удобрения, субсидирование на постройку и ремонт хозпостроек, приобретение и разведение скота и птицы, повышение цен на закуп продукции личных подсобных хозяйств и т.п.).

2. Поскольку проблемы с трудоустройством и безработица входят в тройку злободневных проблем сельской молодежи, необходимо разрабатывать систему специальных мер, направленных на создание, закрепление и повышение количества и разнообразия рабочих мест в сельских населенных пунктах. Во-первых, следует формировать государственный целевой заказ на подготовку специалистов в соответствии с реальными потребностями отдельных сельских регионов и районов. Во-вторых, создавать для выпускников возможности и гарантии трудоустройства по специальности после получения образования (путем заключения договоров между выпускниками и хозяйствами, администрациями сельских районов и учебными заведениями; через развитие функций служб маркетинга высших учебных заведений).

3. В пятерку актуальных проблем сельской молодежи входит отсутствие собственного жилья. Строительство новых домов – дело затратное, долгое и непростое, поэтому люди в селе предпочитают выкупать уже готовое жилье, благо пустующих домов хватает. Несмотря на кажущуюся, относительно города, невысокую стоимость жилья в селах, низкий и непостоянный заработок молодых сельчан делает затруднительным его приобретение. Поэтому участие государства в решении жилищной проблемы молодежи не должно ограничиваться финансированием специальных жилищных программ

преимущественно в городах, оно должно учитывать и запросы сельской молодежи. Следует вести учет свободной жилплощади в сельских населенных пунктах и разработать программу жилищного кредитования, которая будет эффективно функционировать в селе, поскольку банки не работают в этом направлении в рамках сельских населенных пунктов.

4. Учитывая тот факт, что актуальная проблематика села в целом создает плодотворную почву для роста миграционных установок сельской молодежи, рекомендуется направлять миграционный потенциал молодых жителей села в нужное русло через материальное и моральное стимулирование на переезд в сельские регионы и населенные пункты, где имеется потребность в тех или иных профессиональных кадрах (программы обучения, переобучения и повышения квалификации, частичная либо полная компенсация расходов на дорогу и переезд, "подъемные" денежные средства на первоначальное обустройство после переезда, целевые кредиты на жилье в селе).

5. С одной стороны, сельская молодежь в процессе обучения в школе сталкивается с низким качеством преподавания английского языка, нередко и вовсе с отсутствием преподавателя по иностранному языку, как следствие, уровень владения английским языком среди выпускников сельских школ крайне низкий. Ввиду этого необходимо принимать меры по восполнению недостатка квалифицированных преподавателей английского языка в сельских школах, повышения их квалификации, заинтересованности в более качественной организации учебного процесса. С другой стороны, реальность села такова, что сельская молодежь фактически не видит необходимости владения английским языком: отсутствуют возможности, условия и потребность в практическом применении разговорных и других навыков английского, молодые люди очень плохо понимают, как важна роль владения английским языком в их последующем образовании и карьере. Соответственно, следует работать над мотивацией молодых сельчан к изучению иностранного языка, создавать условия для прикладного английского, проводить встречи с учениками и их родителями для разъяснения перспектив, которые открываются перед теми, кто хорошо владеет английским языком.

6. Так как в результате рассмотрения содержания и основных форм досуга современной молодежи на селе была выявлена основная тенденция - преобладание форм домашнего, простого досуга, направленного на потребление услуг, и низкий уровень активной самодеятельности, - рекомендуется развивать социальную политику государства с учетом ориентированности в направлении создания условий для развития и самореализации молодежи, при этом адекватно оценивать состояние досуга сельской молодежи и эффективность деятельности существующих учреждений, призванных его организовывать.

7. В силу того, что сельская молодежь демонстрирует слабую информированность о молодежных организациях и отсутствие интереса к их работе, рекомендуется активизация работы по проведению информационных мероприятий по месту учебы и/или работы молодежи, организация и проведение выездных ознакомительных мероприятий членами всех молодежных организаций, целью которых является презентация деятельности

организации, ее целей и возможностей, которые она предоставляет для развития молодежи.

Анкета для массового опроса молодежи

№ анкеты _____	Район: _____
Область _____	Село, поселок: _____

Уважаемый респондент! Меня зовут _____. Я являюсь интервьюером Научно-исследовательского центра «Молодежь» (г. Астана). Просим Вас принять участие в социологическом опросе, посвященном актуальным проблемам сельской молодежи. Вашему вниманию предложен ряд вопросов и варианты ответов на них. Прослушайте, пожалуйста, эти вопросы и предлагаемые к ним варианты ответов до конца, выберите устраивающий Вас ответ. В случае, если ни один из предложенных ответов Вас не удовлетворяет, укажите свой вариант в графе «другое».

Полученная информация будет использована исключительно в обобщенном виде. Анонимность и конфиденциальность Вашего мнения гарантируется.

1. СИСТЕМА ЦЕННОСТЕЙ И НРАВСТВЕННЫХ ОРИЕНТИРОВ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ

2. Как давно Вы проживаете в сельской местности? (ОДИН ответ)

5. С рождения
6. Менее 5 лет
7. От 5 до 10 лет
8. Более 10 лет
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

2. Что для Вас является самым важным в жизни? (не более ТРЕХ ответов)

14. Иметь дружную крепкую семью
15. Иметь крепкое здоровье
16. Иметь высшее образование
17. Стать богатым, материально независимым человеком
18. Стать высококвалифицированным специалистом
19. Помогать людям
20. Служить Родине
21. Иметь надежных и верных друзей
22. Помогать и поддерживать родителей
23. Жить в свое удовольствие
24. Жить в соответствии с религиозными предписаниями
25. Быть любимым (-ой)
26. Стать влиятельным человеком, иметь власть
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

3. Какие чувства Вы испытываете по отношению к своему селу, поселку? (ОДИН ответ)

7. Я рад (-а), что живу здесь
8. Не испытываю особых чувств по этому поводу
9. Мне не нравится жить здесь, но я привык (-ла) и не собираюсь уезжать
10. Хотел (-а) бы уехать в город
11. Хотел (-а) бы уехать в другой регион Казахстана
12. Хотел (-а) бы вообще уехать из Казахстана
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

4. Есть ли в Вашей жизни люди, на чью помощь и поддержку Вы всегда можете рассчитывать? (не более ТРЕХ ответов)

1. Да, я могу рассчитывать на помощь моей семьи/любимого человека
2. Да, я могу рассчитывать на помощь родственников
3. Да, я могу рассчитывать на помощь друзей
4. Да, я могу рассчитывать на помощь знакомых и соседей

5. Да, я могу рассчитывать на помощь коллег по работе
6. Да, я могу рассчитывать на помощь руководства предприятия, где я работаю
7. Да, я могу рассчитывать на помощь местных исполнительных органов (акиматы)
8. Да, я могу рассчитывать на помощь центральных исполнительных органов (Министерства, Правительство)
9. Нет, я не могу рассчитывать ни на кого из перечисленного
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

5. До какого возраста, по Вашему мнению, можно рассчитывать на материальную поддержку родителей? (ОДИН ответ)

8. До окончания школы/до совершеннолетия
9. До окончания колледжа, ВУЗа
10. До создания собственной семьи
11. До рождения собственных детей
12. До достижения определенного уровня материального благополучия (приобретение жилья, автомобиля)
13. Ограничений по возрасту нет, родители могут помогать всю жизнь
14. Это я должен помогать им, а не они мне
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

2. ОТНОШЕНИЕ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ К ИНСТИТУТУ БРАКА И СЕМЬИ

6. Как Вы думаете, какой возраст является идеальным для создания семьи? (ОДИН ответ по каждому столбцу)

	Для мужчины		Для женщины
1.	18-23 года	1.	18-23 года
2.	24-27 лет	2.	24-27 лет
3.	28-35 лет	3.	28-35 лет
4.	35 лет и более	4.	35 лет и более
98.	Другое (укажите)	98.	Другое (укажите)
99.	Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)	99.	Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

7. Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак официально или молодые люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака? (ОДИН ответ)

4. Брак нужно обязательно регистрировать в органах ЗАГС
5. Нет, брак официально регистрировать не обязательно
6. Достаточно провести религиозный обряд («неке қию», никях, венчание в церкви и др.)
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

8. По Вашему мнению, как должны распределяться обязанности в семье? (ОДИН ответ)

5. В семье все обязанности должны распределяться одинаково
6. В семье мужчина работает, женщина занимается домохозяйством
7. В семье женщина работает, мужчина занимается домохозяйством
8. Не считаю, что должны быть четкие распределения обязанностей
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

9. Какое количество детей в семье Вы считаете оптимальным? (ОДИН ответ)

7. Один ребенок
8. Двое детей
9. Трое детей

10. Четверо детей
11. Пятеро детей и более
12. Не хочу (не планирую) иметь детей
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

10. По Вашему мнению, с какими проблемами чаще всего сталкивается молодая семья на селе (семья, в которой оба супруга младше 29 лет)? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

6. Отсутствие собственного жилья
7. Высокие цены на товары первой необходимости
8. Безработица, невозможность найти работу в своем селе
9. Низкое качество медицинского обслуживания в селе
10. Отсутствие возможностей для семейного отдыха (недостаточное количество культурных объектов, кинотеатров, клубов, прочее)
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

3. СОЦИАЛЬНОЕ САМОЧУВСТВИЕ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ

11. Насколько Вы удовлетворены своей жизнью в целом? (ОДИН ответ)

5. Полностью удовлетворен (-а)
6. Скорее удовлетворен (-а)
7. Скорее не удовлетворен (-а)
8. Совсем не удовлетворен (-а)
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

12. Какие из нижеперечисленных проблем беспокоят Вас и Вашу семью больше всего? (не более ЧЕТЫРЕХ ответов)

1. Высокая стоимость высшего образования
2. Низкий уровень дохода (низкая заработная плата, стипендия, др.)
3. Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления
4. Трудно устроиться на работу, безработица
5. Отсутствие собственного жилья
6. Долговые обязательства по кредитам (в том числе ипотека)
7. Неустроенность личной жизни
8. Конфликты с родителями / преподавателями / старшим поколением, непонимание родных и близких
9. Отсутствие уверенности в завтрашнем дне
10. Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи
11. Угроза личной безопасности (страшно ходить по улицам и т.п.)
12. Вовлечение молодежи в преступные группировки
13. Религиозный экстремизм в молодежной среде
14. Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение
15. Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время
16. Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи
17. Низкое качество медицинского обслуживания
18. Низкое качество образования
19. Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление
20. Экологические проблемы
21. Плохое качество дорог, отсутствие возможности выехать из села в любое время
22. Коррупция
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

13. Кто, по Вашему мнению, должен заниматься решением проблем молодежи в Вашем селе? (не более ДВУХ ответов)

1. Молодежные организации, движения

2. Каждый индивидуально
3. Организации образования
4. Работодатели
5. Центральные органы власти (Президент, Правительство, Парламент)
6. Местные органы власти (областные, районные и сельские акиматы)
7. Родители, родственники
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

14. Какое из следующих высказываний лучше всего характеризует сегодня материальное положение Вашей семьи? (ОДИН ответ)

1. Денег едва хватает на самое необходимое (еда, одежда, коммунальные платежи)
2. Зарабатываем на самое необходимое, но проблематично купить что-либо из бытовой техники
3. Зарабатываем достаточно, но сложно скопить деньги на дорогую вещь (шуба, автомобиль)
4. Нет денежных проблем, при желании могли бы купить дом или автомобиль
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

15. Насколько Вы уверены в своем будущем? (ОДИН ответ)

5. Вполне уверен (-а)
6. Скорее уверен (-а), чем нет
7. Скорее не уверен (-а), чем уверен (-а)
8. Совершенно не уверен (-а)
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

16. Связываете ли Вы свое будущее с Вашим селом? (ОДИН ответ)

5. Да
 6. Скорее, да
 7. Скорее, нет
 8. Нет
- } ПЕРЕХОД к вопросу №18
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

17. Почему Вы не связываете свое будущее со своим селом? (не более ТРЕХ ответов)

1. Отдаленность от районного/областного центра
2. Безработица, проблемы с трудоустройством
3. Наличие финансовых проблем из-за низкой заработной платы
4. Жилищные проблемы
5. Трудности с организацией досуга
6. Проблемы здравоохранения, нехватка врачей, оборудования, лекарств и низкое качество медицинских услуг
7. Отсутствие или нехватка детских садов
8. Трудности получения качественного среднего образования
9. Бездействие местных властей, коррупция, бюрократия
10. Наплыв репатриантов – этнических казахов с других стран
11. Отток молодежи в города
12. Рост преступности среди сельской молодежи
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

18. Что, по Вашему мнению, необходимо для того, чтобы молодежь оставалась жить и работать в родном селе? (не более ТРЕХ ответов)

1. Стабильная работа
2. Собственное жилье

3. Возможность открыть свое дело
4. Развитая социально-бытовая и культурная инфраструктура (наличие досугово-развлекательных учреждений, организаций образования, здравоохранения, качественные дороги, связь, торговля и др.)
5. Достойный уровень дохода
6. Высокий уровень охраны правопорядка
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

4. БЕЗОПАСНОСТЬ МОЛОДЕЖИ

19. Каковы отношения между людьми разных национальностей, проживающими в Вашем селе? (ОДИН ответ)

6. Дружеские
7. Простые человеческие отношения, нейтральные
8. Не всегда доброжелательные
9. Напряженные, конфликтные
10. В нашем селе проживает мало представителей других национальностей (моноэтническое население)
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

20. Безопасно ли ходить в темное время суток в одиночку в Вашем селе? (ОДИН ответ)

1. Да, в нашем селе спокойно можно ходить по улицам в любое время суток
2. Жители нашего села опасаются выходить на улицу по вечерам, поскольку были случаи нападения на них
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

21. Как Вы думаете, насколько молодежь Вашего села склонна к алкоголизму? (ОДИН ответ)

1. Проблема алкоголизма очень актуальна для молодежи моего села
2. Молодежь моего села умеренно употребляет алкоголь, но это не проблема
3. Алкоголь употребляет только та молодежь, которая ведет криминальный образ жизни
4. Данная проблема совершенно не актуальна для молодежи моего села
99. Затрудняюсь ответить

22. Были ли Вы когда-нибудь свидетелем употребления наркотиков? (ОДИН ответ)

1. Да, я часто вижу такие случаи
2. Иногда я становлюсь свидетелем употребления наркотиков
3. Нет, я никогда не видел подобные случаи
4. Сам никогда не видел подобного, но слышал об этом
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

23. Как Вы считаете, если бы у молодежи Вашего села появилось желание попробовать наркотики, где они смогли бы приобрести их? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

5. В школе/колледже
6. У друзей
7. На дискотеке
8. Я не знаю, где молодежь приобретает наркотики
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

24. Как Вы думаете, почему некоторые молодые люди Вашего села начинают употреблять наркотики? (не более ДВУХ ответов)

1. Из любопытства при наличии свободных денег и времени
2. Не хватает силы воли отказать распространителю наркотиков

3. Желание уйти от трудностей жизни в мир грез
4. Стремление выглядеть «крутым», не отставать от моды
5. Безответственное отношение к здоровью и самой жизни

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

25. Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца? (ОДИН ответ)

4. Часто (каждую неделю)
5. Иногда (раз в месяц)
6. Никогда → ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №27

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ) → ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №27

26. Скажите, пожалуйста, а кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам? (ОДИН ответ)

5. Родителем
6. Учителем
7. Одноклассником
8. Сверстником

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

27. Знакомы ли, встречались ли Вы лично с участковым инспектором полиции, который обеспечивает безопасность участка, на котором Вы проживаете? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Да, знаком, встречаюсь с ним довольно часто
2. Да, знаком, встречаюсь с ним иногда
3. Нет, не знаком, никогда его не видел

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

28. Доверяете ли Вы правоохранительным органам, обеспечивающим порядок в Вашем селе? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Полностью доверяю, уверен, что я в безопасности
2. Скорее доверяю, надеюсь, что они работают хорошо
3. Скорее не доверяю, думаю, что они не полностью справляются со своими обязанностями
4. Совершенно им не доверяю, боюсь с ними встречаться

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

5. ДОСУГ, ОБРАЗОВАНИЕ И ТРУДОУСТРОЙСТВО

29. Скажите, пожалуйста, как Вы проводите свободное время? (не более ТРЕХ ответов)

11. Выезжаю в город
12. Отдыхаю дома
13. Посещаю культурно-массовые мероприятия, проводимые в селе
14. Хожу в гости к друзьям, родственникам
15. Увлекаюсь хобби (рыбалка, охота, вышивание, кулинария, чтение книг, рисование и др.)
16. Занимаюсь спортом
17. Хожу в мечеть, церковь
18. Выезжаю на природу
19. Работаю в огороде, занимаюсь разведением скота
20. У меня нет свободного времени

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

30. Удовлетворены ли Вы качеством полученного / получаемого образования в сельской школе? (ОДИН ответ)

1. Да, меня полностью устраивает качество образования в моей школе
 2. Нет, меня не устраивает качество образования из-за низкой квалификации учителей
 3. Нет, меня не устраивает качество образования из-за плохого состояния учебных кабинетов и спортивного зала
 4. Нет, потому что обучаюсь/обучался в малокомплектной школе
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

31. Сколько в среднем времени Вы ежедневно затрачиваете на дорогу до школы (только в один конец)? (ОДИН ответ)

6. 10 - 29 минут
 7. 30 - 59 минут
 8. 1 час- 1 час 29 минут
 9. 1 час 30 минут- 1 час 59 минут
 10. 2 часа и более
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

32. Укажите, в какой степени Вы владеете следующими языками? (ОДИН ответ по каждой строке)

Языки	Совершенно не знаю	Знаю только несколько слов и фраз	Понимаю, а также могу участвовать в несложном разговоре	Могу свободно говорить, читать и писать
1. Казахский	1	2	3	4
2. Русский	1	2	3	4
3. Английский	1	2	3	4

33. Довольны ли Вы своей работой? (ОДИН ответ)

7. Да, полностью доволен (а)
 8. Скорее доволен (а), чем нет
 9. Скорее не доволен (а), чем нет
 10. Нет, полностью не доволен (а)
 11. Не работаю, только учусь → ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №38
 12. Не работаю → ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №36
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

34. Если бы у Вас появилась возможность сменить работу, что бы Вы предпочли – сменить ее или остаться на прежней? (ОДИН ответ)

5. Сразу бы ее сменил (а) при первой возможности
 6. Скорее предпочел (а) бы сменить работу, чем остаться на прежней
 7. Скорее предпочел (а) бы остаться на прежней работе → ПЕРЕХОД к вопросу №37
 8. Думаю, что в любом случае остался (ась) бы на прежней работе → ПЕРЕХОД к вопросу №37
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

35. Укажите, пожалуйста, причины, по которым Вы хотели бы поменять свою текущую работу? (не более ТРЕХ ответов)

1. Низкая заработная плата
2. Тяжелые условия труда
3. Несоблюдение правил безопасности на работе
4. Работа не соответствует моей профессиональной квалификации
5. Нет возможности карьерного роста

6. Плохие взаимоотношения с начальством
7. Плохие отношения внутри коллектива
8. Администрация и управление не соответствует должному уровню
9. Нет возможности проявлять инициативу
10. Невыгодный график работы
11. Условия и организация труда не соответствуют должному уровню
12. Система поощрения сотрудников не вызывает доверия
13. Нет возможности защититься от несправедливости
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

36. Ищите ли Вы в настоящее время новую работу? (ОДИН ответ)

3. Да, активно ищу новую работу
4. Нет, не ищу (УКАЖИТЕ ПРИЧИНУ) _____
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

37. По Вашему мнению, в чем основная проблема трудоустройства молодежи на селе? (ОДИН ответ)

1. Нехватка рабочих мест на селе по специальности
2. Низкая заработная плата
3. Недостаточный уровень образования
4. Отсутствие квалификации для работы на селе
5. Отсутствие перспективы карьерного роста
6. Низкий уровень подъемных денежных средств для начала жизни и трудовой деятельности на селе
7. Проблем нет
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

6. УЧАСТИЕ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ СТРАНЫ

38. Принимаете ли Вы участие в работе молодежных общественных организаций / школьного совета и др.? (ОДИН ответ)

1. Да, я активист (укажите организацию) _____
2. Принимаю участие в работе молодежных общественных организаций редко, от случая к случаю
3. Нет, мне это не интересно
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

39. Как часто Вы интересуетесь политическими событиями в стране? (ОДИН ответ)

4. Постоянно
5. Редко
6. Не интересуюсь
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

40. Из каких источников Вы чаще всего получаете информацию об общественно-политической жизни страны? (ОДИН ответ)

8. Газеты, журналы
9. Новостные сайты в Интернете
10. Социальные сети
11. От родственников, друзей, знакомых
12. Радио
13. Телевидение

14. Не интересуюсь общественно-политической жизнью страны → **ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №42**

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

41. На какие СМИ Вы ориентируетесь в первую очередь при оценке политических событий? (ОДИН ответ)

5. Зарубежные (на иностранном языке)
6. Российские
7. Казахстанские республиканские («Хабар», «Казахстан» и прочее)
8. Казахстанские районные, городские, областные

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

42. Принимаете ли Вы участие в выборах? (ВОПРОС ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО ДЛЯ РЕСПОНДЕНТОВ С 18 ЛЕТ) (ОДИН ответ)

4. Да, это мой гражданский долг
5. Это зависит от того, кто принимает в них участие
6. Нет, потому что мой голос ничего не решает → **ПЕРЕХОД к вопросу D1.**

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ) → **ПЕРЕХОД к вопросу D1.**

43. Для Вас лично участие в выборах-это... (ОДИН ответ)

1. Мой гражданский долг
2. Реальная возможность изменить ситуацию в стране
3. Малозначимый эпизод из жизни, потому что мой голос ничего не изменит

98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

В ЗАКЛЮЧЕНИИ СООБЩИТЕ, ПОЖАЛУЙСТА, НЕКОТОРЫЕ ДАННЫЕ О СЕБЕ

D1. Ваш пол: 1. Мужской 2. Женский

D2. Укажите, пожалуйста, сколько Вам полных лет? _____

D3. Ваша этническая принадлежность (национальность)?

1. Казах / казашка 2. Русский / русская 98. Другая (НАПИШИТЕ) _____

D4. Укажите, пожалуйста, к какой религии Вы себя относите?

4. Я не исповедую никакой религии
5. Ислам
6. Христианство 98. Другое (НАПИШИТЕ) _____

D5. Ваше образование?

8. Высшее, со степенью (магистр, кандидат / доктор наук, доктор PhD)
9. Высшее (бакалавр / специалист)
10. Незаконченное высшее
11. Среднее специальное/профессионально-техническое образование (колледж, училище, ПТУ)
12. Общее среднее (11 классов)
13. Неполное среднее (9 классов)
14. Нет образования

D6. Скажите, пожалуйста, где Вы проживаете?

4. Живу с родителями / родственниками
 5. Живу в собственной квартире / доме
 6. Живу в съемной квартире / комнате, общежитии
98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

D7. Ваше семейное положение?

- 4. Женат / Замужем
- 5. Живем вместе без официальной регистрации
- 6. Холост / Не замужем
- 99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

D8. Скажите, пожалуйста, сколько детей Вы имеете?

- 6. Нет детей
- 7. Один ребенок
- 8. Двое детей
- 9. Трое детей
- 10. Четверо или более детей

D9. В настоящее время Вы работаете?

- 6. Нет, я только учусь -----→ ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ
- 7. Учусь и одновременно работаю (подрабатываю)
- 8. Да, я работаю
- 9. Я не учусь, не работаю и НЕ ищу работу ----→ ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ
- 10. Я не учусь, не работаю (ищу работу) -----→ ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ
- 99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

D10. Укажите, пожалуйста, в какой отрасли Вы работаете/подрабатываете?

- 16. Промышленность
- 17. Сельское хозяйство, лесное хозяйство
- 18. Строительство
- 19. Транспорт, связь
- 20. Оптовая и розничная торговля
- 21. Общественное питание
- 22. Жилищно-коммунальное хозяйство, бытовое обслуживание населения
- 23. Здравоохранение и социальное обеспечение
- 24. Образование
- 25. Культура и искусство
- 26. Наука
- 27. Финансы, кредитование, страхование
- 28. Управление
- 29. Самостоятельно занятые
- 30. Без постоянного места работы, подрабатываю в разных местах
- 98. Другое (НАПИШИТЕ) _____
- 99. Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

**БЛАГОДАРЮ ВАС ЗА УЧАСТИЕ В ОПРОСЕ!
ДЛЯ КОНТРОЛЯ МОЕЙ РАБОТЫ ВАМ МОГУТ ПОЗВОНИТЬ
ДЛЯ ЭТОГО ПРОШУ ВАС УКАЗАТЬ НЕКОТОРЫЕ ДАННЫЕ**

Ваше имя _____

Номер Вашего телефона _____

ФИО интервьюера	№ интервьюера
Дата опроса	Подпись интервьюера

КОД _____ ВВОД _____

Таблицы линейных распределений на русском языке

1. Как давно Вы проживаете в сельской местности?

	Количество	%
С рождения	672	67,3
Менее 5 лет	85	8,5
От 5 до 10 лет	100	10,0
Более 10 лет	142	14,2
Затрудняюсь ответить	0	0,0

2. Что для Вас является самым важным в жизни?

	Количество	%
Иметь дружную крепкую семью	712	71,3
Иметь крепкое здоровье	548	54,9
Иметь высшее образование	164	16,4
Стать богатым, материально независимым человеком	207	20,7
Стать высококвалифицированным специалистом	169	16,9
Помогать людям	124	12,4
Служить Родине	86	8,6
Иметь надежных и верных друзей	114	11,4
Помогать и поддерживать родителей	334	33,4
Жить в свое удовольствие	82	8,2
Жить в соответствии с религиозными предписаниями	33	3,3
Быть любимым	41	4,1
Стать влиятельным человеком, иметь власть	32	3,2
Другое (<i>Улучшить семейное положение, Все важно</i>)	2	2
Затрудняюсь ответить	3	3

3. Какие чувства Вы испытываете по отношению к своему селу, поселку?

	Количество	%
Я рад	567	56,8
Не испытываю особых чувств по этому поводу	182	18,2
Мне не нравится жить здесь, но я привык	72	7,2
Хотел (-а) бы уехать в город	113	11,3
Хотел (-а) бы уехать в другой регион Казахстана	23	2,3
Хотел (-а) бы вообще уехать из Казахстана	29	2,9
Затрудняюсь ответить	12	1,2

4. Есть ли в Вашей жизни люди, на чью помощь и поддержку Вы всегда можете рассчитывать?

	Количество	%
Да, я могу рассчитывать на помощь моей семьи	753	75,4
Да, я могу рассчитывать на помощь родственников	652	65,3
Да, я могу рассчитывать на помощь друзей	432	43,2
Да, я могу рассчитывать на помощь знакомых и соседей	64	6,4
Да, я могу рассчитывать на помощь коллег по работе	21	2,1
Да, я могу рассчитывать на помощь руководства предприятия, где я работаю	15	1,5
Да, я могу рассчитывать на помощь местных исполнительных органов	10	1,0

Да, я могу рассчитывать на помощь центральных исполнительных органов	3	3
Нет, я не могу рассчитывать ни на кого из перечисленного	33	3,3
Другое (На Аллаха)	1	1
Затрудняюсь ответить	8	8

5. До какого возраста, по Вашему мнению, можно рассчитывать на материальную поддержку родителей?

	Количество	%
До окончания школы/до совершеннолетия	336	34,5
До окончания колледжа, ВУЗа	238	24,5
До создания собственной семьи	149	15,3
До рождения собственных детей	36	3,7
До достижения определенного уровня материального благополучия	41	4,2
Ограничений по возрасту нет, родители могут помогать всю жизнь	82	8,4
Это я должен помогать им, а не они мне	62	6,4
Затрудняюсь ответить	56	5,8

6. Как Вы думаете, какой возраст является идеальным для создания семьи для мужчин?

	Количество	%
18-23 года	170	17,2
24-27 лет	591	59,6
28-35 лет	183	18,5
35 лет и более	36	3,6
Затрудняюсь ответить	20	2,0

Как Вы думаете, какой возраст является идеальным для создания семьи для женщин?

	Количество	%
18-23 года	545	55,0
24-27 лет	379	38,2
28-35 лет	34	3,4
35 лет и более	8	8
Затрудняюсь ответить	34	3,0

7. Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак официально или молодые люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака?

	Количество	%
Брак нужно обязательно регистрировать в органах ЗАГС	776	77,7
Нет, брак официально регистрировать не обязательно	147	14,7
Достаточно провести религиозный обряд («неке қию», никах, венчание в церкви и др.)	49	4,9
Затрудняюсь ответить	27	2,7

8. По Вашему мнению, как должны распределяться обязанности в семье?

	Количество	%
В семье все обязанности должны распределяться одинаково	483	48,4

В семье мужчина работает, женщина занимается домохозяйством	309	31,0
В семье женщина работает, мужчина занимается домохозяйством	24	2,4
Не считаю, что должны быть четкие распределения обязанностей	165	16,5
Другое (По мере своих возможностей)	1	1
Затрудняюсь ответить	16	1,6

9. Какое количество детей в семье Вы считаете оптимальным?

	Количество	%
Один ребенок	74	7,4
Двое детей	242	24,3
Трое детей	276	27,7
Четверо детей	200	20,1
Пятеро детей и более	151	15,1
Не хочу (не планирую) иметь детей	11	1,1
Затрудняюсь ответить	43	4,3

10. По Вашему мнению, с какими проблемами чаще всего сталкивается молодая семья на селе (семья, в которой оба супруга младше 29 лет)?

	Количество	%
Отсутствие собственного жилья	528	52,9
Высокие цены на товары первой необходимости	362	36,2
Безработица, невозможность найти работу в своем селе	573	57,4
Низкое качество медицинского обслуживания в селе	105	10,5
Отсутствие возможностей для семейного отдыха	171	17,1
Другое (Низкая заработная плата)	2	2
Затрудняюсь ответить	51	5,1

11. Насколько Вы удовлетворены своей жизнью в целом?

	Количество	%
Полностью удовлетворен (-а)	446	44,6
Скорее удовлетворен (-а)	453	45,3
Скорее не удовлетворен (-а)	62	6,2
Совсем не удовлетворен (-а)	23	2,3
Затрудняюсь ответить	15	1,5

12. Какие из нижеперечисленных проблем беспокоят Вас и Вашу семью больше всего?

	Количество	%
Высокая стоимость высшего образования	189	18,9
Низкий уровень дохода	407	40,8
Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления	427	42,8
Трудно устроиться на работу, безработица	387	38,8
Отсутствие собственного жилья	225	22,5
Долговые обязательства по кредитам	172	17,2
Неустроенность личной жизни	54	5,4
Конфликты с родителями	37	3,7

Отсутствие уверенности в завтрашнем дне	111	11,1
Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи	70	7,0
Угроза личной безопасности	20	2,0
Вовлечение молодежи в преступные группировки	33	3,3
Религиозный экстремизм в молодежной среде	36	3,6
Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение	32	3,2
Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время	108	10,8
Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи	28	2,8
Низкое качество медицинского обслуживания	87	8,7
Низкое качество образования	29	2,9
Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление	40	4,0
Экологические проблемы	59	5,9
Плохое качество дорог, отсутствие возможности выехать из села в любое время	69	6,9
Коррупция	87	8,7
Другое (Никаких проблем нет)	28	2,8
Затрудняюсь ответить	39	3,9

13. Кто, по Вашему мнению, должен заниматься решением проблем молодежи в Вашем селе?

	Количество	%
Молодежные организации, движения	385	38,6
Каждый индивидуально	161	16,1
Организации образования	105	10,5
Работодатели	77	7,7
Центральные органы власти	174	17,4
Местные органы власти	372	37,3
Родители, родственники	85	8,5
Затрудняюсь ответить	36	3,6

14. Какое из следующих высказываний лучше всего характеризует сегодня материальное положение Вашей семьи?

	Количество	%
Денег едва хватает на самое необходимое	226	22,7
Зарабатываем на самое необходимое, но проблематично купить что-либо из бытовой техники	401	40,2
Зарабатываем достаточно, но сложно скопить деньги на дорогую вещь	290	29,1
Нет денежных проблем, при желании могли бы купить дом или автомобиль	46	4,6
Затрудняюсь ответить	34	3,4

15. Насколько Вы уверены в своем будущем?

	Количество	%
Вполне уверен (-а)	325	32,6
Скорее уверен (-а), чем нет	499	50,0
Скорее не уверен (-а), чем уверен (-а)	69	6,9
Совершенно не уверен (-а)	24	2,4
Затрудняюсь ответить	81	8,1

16. Связываете ли Вы свое будущее с Вашим селом?

	Количество	%
Да	263	26,4
Скорее, да	343	34,4
Скорее, нет	155	15,5
Нет	195	19,5
Другое (<i>Зависит от Правительства, Планирую переехать</i>)	2	2
Затрудняюсь ответить	40	4

17. Почему Вы не связываете свое будущее со своим селом?

	Количество	%
Отдаленность от районного/областного центра	67	17,3
Безработица, проблемы с трудоустройством	215	55,4
Наличие финансовых проблем из-за низкой заработной платы	105	27,1
Жилищные проблемы	56	14,4
Трудности с организацией досуга	45	11,6
Проблемы здравоохранения, нехватка врачей, оборудования, лекарств и низкое качество медицинских услуг	45	11,6
Отсутствие или нехватка детских садов	28	7,2
Трудности получения качественного среднего образования	24	6,2
Бездействие местных властей, коррупция, бюрократия	22	5,7
Наплыв репатриантов – этнических казахов с других стран	10	2,6
Отток молодежи в города	52	13,4
Рост преступности среди сельской молодежи	3	8
Другое (<i>Планирую уехать из страны, Планирую переехать</i>)	3	3
Затрудняюсь ответить	31	8

18. Что, по Вашему мнению, необходимо для того, чтобы молодежь оставалась жить и работать в родном селе?

	Количество	%
Стабильная работа	771	77,1
Собственное жилье	477	47,7
Возможность открыть свое дело	255	25,5
Развитая социально-бытовая и культурная инфраструктура	302	30,2
Достойный уровень дохода	399	39,9
Высокий уровень охраны правопорядка	41	4,1
Затрудняюсь ответить	9	9

19. Каковы отношения между людьми разных национальностей, проживающими в Вашем селе?

	Количество	%
Дружеские	609	60,9
Простые человеческие отношения, нейтральные	283	28,3
Не всегда доброжелательные	24	2,4
Напряженные, конфликтные	7	7
В нашем селе проживает мало представителей других национальностей	72	7,2

Затрудняюсь ответить	5	5
----------------------	---	---

20. Безопасно ли ходить в темное время суток в одиночку в Вашем селе?

	Количество	%
Да, в нашем селе спокойно можно ходить по улицам в любое время суток	835	83,6
Жители нашего села опасаются выходить на улицу по вечерам, поскольку были случаи нападения на них	87	8,7
Другое (<i>Бывают редкие случаи хулиганства Много беспризорных собак, это небезопасно</i>)	4	4
Затрудняюсь ответить	73	7,3

21. Как Вы думаете, насколько молодежь Вашего села склонна к алкоголизму?

	Количество	%
Проблема алкоголизма очень актуальна для молодежи моего села	132	13,3
Молодежь моего села умеренно употребляет алкоголь, но это не проблема	340	34,1
Алкоголь употребляет только та молодежь, которая ведет криминальный образ жизни	110	11
Данная проблема совершенно не актуальна для молодежи моего села	318	31,9
Затрудняюсь ответить	96	9,6

22. Были ли Вы когда-нибудь свидетелем употребления наркотиков?

	Количество	%
Да, я часто вижу такие случаи	41	4,1
Иногда я становлюсь свидетелем употребления наркотиков	67	6,7
Нет, я никогда не видел подобные случаи	660	66,1
Сам никогда не видел подобного, но слышал об этом	183	18,3
Затрудняюсь ответить	47	4,7

23. Как Вы считаете, если бы у молодежи Вашего села появилось желание попробовать наркотики, где они смогли бы приобрести их?

	Количество	%
В школе/колледже	29	2,9
У друзей	63	6,3
На дискотеке	35	3,5
Я не знаю, где молодежь приобретает наркотики	622	62,5
Затрудняюсь ответить	258	25,9

24. Как Вы думаете, почему некоторые молодые люди Вашего села начинают употреблять наркотики?

	Количество	%
Из любопытства при наличии свободных денег и времени	195	19,6
Не хватает силы воли отказать распространителю наркотиков	105	10,5
Желание уйти от трудностей жизни в мир грез	196	19,7
Стремление выглядеть «крутым», не отставать от моды	195	19,6
Безответственное отношение к здоровью и самой жизни	171	17,2

Другое (Нечем заняться, нет другой альтернативы)	3	3
Затрудняюсь ответить	355	35,6

25. Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?

	Количество	%
Часто (каждую неделю)	20	2
Иногда (раз в месяц)	86	8,6
Никогда	823	82,4
Затрудняюсь ответить	70	7

26. Скажите, пожалуйста, а кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?

	Количество	%
Родителем	8	7
Учителем	4	3,5
Одноклассником	35	30,7
Сверстником	47	41,2
Мужем	1	1
Затрудняюсь ответить	19	16,7

27. Знакомы ли, встречались ли Вы лично с участковым инспектором полиции, который обеспечивает безопасность участка, на котором Вы проживаете?

	Количество	%
Да, знаком, встречаюсь с ним довольно часто	132	13,2
Да, знаком, встречаюсь с ним иногда	425	42,6
Нет, не знаком, никогда его не видел	408	40,9
Затрудняюсь ответить	32	3,2

28. Доверяете ли Вы правоохранительным органам, обеспечивающим порядок в Вашем селе?

	Количество	%
Полностью доверяю, уверен, что я в безопасности	240	24
Скорее доверяю, надеюсь, что они работают хорошо	546	54,7
Скорее не доверяю, думаю, что они не полностью справляются со своими обязанностями	111	11,1
Совершенно им не доверяю, боюсь с ними встречаться	52	5,2
Затрудняюсь ответить	49	4,9

29. Скажите, пожалуйста, как Вы проводите свободное время?

	Количество	%
Выезжаю в город	355	35,6
Отдыхаю дома	517	51,8
Посещаю культурно-массовые мероприятия, проводимые в селе	101	10,1
Хожу в гости к друзьям, родственникам	403	40,4
Увлекаюсь хобби (рыбалка, охота, вышивание, кулинария, чтение книг, рисование и др.)	226	22,6
Занимаюсь спортом	166	16,6
Хожу в мечеть, церковь	39	3,9
Выезжаю на природу	95	9,5

Работаю в огороде, занимаюсь разведением скота	132	13,2
У меня нет свободного времени	59	5,9
Другое (Занимаюсь домашними делами, смотрю за детьми, пожилыми людьми)	4	4
Затрудняюсь ответить	3	3

30. Удовлетворены ли Вы качеством полученного / получаемого образования в сельской школе?

	Количество	%
Да, меня полностью устраивает качество образования в моей школе	722	72,4
Нет, меня не устраивает качество образования из-за низкой квалификации учителей	142	14,2
Нет, меня не устраивает качество образования из-за плохого состояния учебных кабинетов и спортивного зала	53	5,3
Нет, потому что обучаюсь/обучался в малокомплектной школе	11	1,1
Затрудняюсь ответить	69	6,9

31. Сколько в среднем времени Вы ежедневно затрачиваете на дорогу до школы (только в один конец)?

	Количество	%
10 - 29 минут	631	66,6
30 - 59 минут	35	3,7
1 час- 1 час 29 минут	7	7
1 час 30 минут- 1 час 59 минут	2	2
2 часа и более	0	0
Другое (Менее 10 минут)	8	8
Затрудняюсь ответить	265	28,0

32. Укажите, в какой степени Вы владеете следующими языками? Количество

Языки	Совершенно не знаю	Знаю только несколько слов и фраз	Понимаю, а также могу участвовать в несложном разговоре	Могу свободно говорить, читать и писать
1. Казахский	31	104	95	760
2. Русский	11	65	296	617
3. Английский	279	474	204	32

Укажите, в какой степени Вы владеете следующими языками? %

Языки	Совершенно не знаю	Знаю только несколько слов и фраз	Понимаю, а также могу участвовать в несложном разговоре	Могу свободно говорить, читать и писать
1. Казахский	3,1	10,5	9,6	76,8
2. Русский	1,1	6,6	29,9	62,4
3. Английский	28,2	47,9	20,6	3,2

33. Довольны ли Вы своей работой?

	Количество	%
Да, полностью доволен (а)	198	19,8
Скорее доволен (а), чем нет	115	11,5
Скорее не доволен (а), чем нет	24	2,4
Нет, полностью не доволен (а)	11	1,1
Не работаю, только учусь	226	22,6
Не работаю	408	40,9
Затрудняюсь ответить	16	1,6

34. Если бы у Вас появилась возможность сменить работу, что бы Вы предпочли – сменить ее или остаться на прежней?

	Количество	%
Сразу бы ее сменил (а) при первой возможности	85	23,5
Скорее предпочел (а) бы сменить работу, чем остаться на прежней	48	13,3
Скорее предпочел (а) бы остаться на прежней работе	124	34,3
Думаю, что в любом случае остался (ась) бы на прежней работе	62	17,2
Затрудняюсь ответить	42	11,6

35. Укажите, пожалуйста, причины, по которым Вы хотели бы поменять свою текущую работу?

	Количество	%
Низкая заработная плата	100	56,8
Тяжелые условия труда	36	20,5
Несоблюдение правил безопасности на работе	4	2,3
Работа не соответствует моей профессиональной квалификации	24	13,6
Нет возможности карьерного роста	30	17,0
Плохие взаимоотношения с начальством	1	6
Плохие отношения внутри коллектива	3	1,7
Администрация и управление не соответствует должному уровню	2	1,1
Нет возможности проявлять инициативу	1	6
Невыгодный график работы	13	7,4
Условия и организация труда не соответствуют должному уровню	6	3,4
Система поощрения сотрудников не вызывает доверия	6	3,4
Нет возможности защититься от несправедливости	2	1,1
Другое (<i>Далеко, долго добираться</i>)	1	1
Затрудняюсь ответить	39	22,2

36. Ищите ли Вы в настоящее время новую работу?

	Количество	%
Да, активно ищу новую работу	303	52,2
Нет, не ищу	91	15,7
Другое (<i>Привык к старой работе, Мне не нужна работа, Не ищу, из-за несовершеннолетия, Домохозяйка, Веду домохозяйство, есть дети, Пока есть хоть какая-то работа, есть работа, Пока отдыхаю, Хочу поступить в</i>	105	18,1

колледж, вуз, Хочу заняться своим делом, В селе нет работы, Учусь, С призывом связано)		
Затрудняюсь ответить	82	14,1

37. По Вашему мнению, в чем основная проблема трудоустройства молодежи на селе?

	Количество	%
Нехватка рабочих мест на селе по специальности	318	41,6
Низкая заработная плата	259	33,9
Недостаточный уровень образования	43	5,6
Отсутствие квалификации для работы на селе	47	6,2
Отсутствие перспективы карьерного роста	30	3,9
Низкий уровень подъемных денежных средств для начала жизни и трудовой деятельности на селе	25	3,3
Проблем нет	14	1,8
Затрудняюсь ответить	28	3,7

38. Принимаете ли Вы участие в работе молодежных общественных организаций / школьного совета и др.?

	Количество	%
Да, я активист	62	6,2
Принимаю участие в работе молодежных общественных организаций редко, от случая к случаю	137	13,8
Нет, мне это не интересно	736	74,0
Другое (Участвовал в школе)	5	5
Затрудняюсь ответить	52	5,2

39. Как часто Вы интересуетесь политическими событиями в стране?

	Количество	%
Постоянно	226	22,6
Редко	438	43,8
Не интересуюсь	319	31,9
Затрудняюсь ответить	14	1,4

40. Из каких источников Вы чаще всего получаете информацию об общественно-политической жизни страны?

	Количество	%
Газеты, журналы	45	4,5
Новостные сайты в Интернете	248	24,9
Социальные сети	215	21,6
От родственников, друзей, знакомых	62	6,2
Радио	6	6
Телевидение	243	24,4
Не интересуюсь общественно-политической жизнью страны	156	15,7
Затрудняюсь ответить	21	2,1

41. На какие СМИ Вы ориентируетесь в первую очередь при оценке политических событий?

	Количество	%
--	------------	---

Зарубежные (на иностранном языке)	53	6,3
Российские	95	11,2
Казахстанские республиканские ("Хабар", "Казахстан" и прочее)	504	59,4
Казахстанские районные, городские, областные	115	13,6
Другое (<i>Интернет</i>)	1	1
Затрудняюсь ответить	80	9,4

42. Принимаете ли Вы участие в выборах?

	Количество	%
Да, это мой гражданский долг	541	64,9
Это зависит от того, кто принимает в них участие	68	8,2
Нет, потому что мой голос ничего не решает	125	15,0
Другое (<i>Нет, не принимаю участие в выборах. Не приходилось еще</i>)	11	1,3
Затрудняюсь ответить	87	10,4

43. Для Вас лично участие в выборах-это...

	Количество	%
Мой гражданский долг	517	71,5
Реальная возможность изменить ситуацию в стране	75	10,4
Малозначимый эпизод из жизни, потому что мой голос ничего не изменит	62	8,6
Затрудняюсь ответить	69	9,5